

WDZYDZKI PARK KRAJOBRAZOWY

PLAN OCHRONY WDZYDZKIEGO PARKU KRAJOBRAZOWEGO

OPERAT GENERALNY

GDYNIA 2022 r.

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Pomorskiego na lata 2014 – 2020 w ramach projektu „Opracowanie projektów planów ochrony parków krajobrazowych wchodzących w skład Pomorskiego Zespołu Parków Krajobrazowych”,
Oś Priorytetowa 11: Środowisko, Działanie: 11.4 Ochrona Różnorodności Biologicznej oraz przez Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Gdańsku

Zespół autorski BULiGL O. w Gdyni:

mgr inż. Mariusz Lewczuk - koordynator projektu, koordynator ekosystemów leśnych

mgr inż. Michał Tymoteusz Lecyk - I redaktor

mgr inż. Wojciech Bajerowski – II redaktor, koordynator cz. faunistycznej

dr Paulina Ćwiklińska – koordynator cz. florystycznej i siedlisk nieleśnych

dr inż. Grzegorz Radtke – konsultacje ichtiologiczne

prof. ndzw. dr hab. inż. Przemysław Śmietana – konsultacje astakologiczne

prof. dr hab. Martin Kukwa – porosty

dr Bartłomiej Hajek – mszaki

Mirosław Wantoch-Rekowski – grzyby wielkoowocnikowe

dr Wojciech Staszek – litosfera

mgr inż. Michał Przybylski - hydrologia

dr Bernadetta Zawilińska – turystyka i rekreacja

mgr Michał Witkiewicz – turystyka i rekreacja

mgr inż. Arkadiusz Kukliński – ekosystemy leśne

mgr inż. Jan Kowalkowski - ekosystemy leśne

mgr inż. Jarosław Reszka - koordynator ds. geograficznych systemów informacji przestrzennej (GIS)

mgr inż. Maciej Stojański

mgr inż. Anna Lihs

Piotr Kozerog

mgr inż. arch. Piotr Rugień – koordynator zagospodarowania przestrzennego

**mgr inż. arch. Aleksandra Piskorska – koordynator
walorów kulturowych i fizjonomicznych krajobrazu**

mgr inż. Katarzyna Piłatowicz

mgr inż. arch. Joanna Jankowska

mgr inż. arch. Katarzyna Kalukin

mgr Maciej Mach

mgr inż. Aleksandra Luter

Spis treści:

1.	Wstęp - podstawy prawne ochrony Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego	7
1.1.	Weryfikacja obowiązujących zakazów na terenie parku, wynikających z aktualnych uchwał sejmiku województwa pomorskiego.	7
1.2.	Analiza zasadności obowiązujących zakazów oraz odstępstw wobec opracowanej koncepcji ochrony, a w szczególności: wyznaczenie na obszarze parku stref obowiązujących zakazów oraz odstępstw	10
2.	Wskazanie istniejących i projektowanych form ochrony przyrody, zabytków oraz lasów ochronnych i obszarów ochrony wód.....	14
2.1.	Wskazanie istniejących i projektowanych form ochrony przyrody wymienionych w art. 6 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody.	14
2.1.1.	Obszary Natura 2000	22
2.1.2.	Rezerваты przyrody	22
2.1.3.	Użytki ekologiczne	28
2.2.	Wskazanie istniejących i projektowanych form ochrony zabytków wprowadzonych na podstawie art. 7 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami	54
2.2.1.	Obszary proponowane do wpisu do rejestru zabytków	55
2.2.2.	Obiekty proponowane do wpisu do rejestru zabytków	57
2.2.3.	Zabytki archeologiczne	59
2.3.	Wskazanie istniejących i projektowanych lasów ochronnych wyznaczanych na podstawie ustawy z dnia 28 września 1991 r. o lasach	63
2.4.	Wskazanie istniejących i projektowanych obszarów ochronnych wód powierzchniowych i podziemnych, wyznaczanych na podstawie ustawy z dnia 20 lipca 2017 r. — Prawo wodne.	64
3.	Analiza skuteczności dotychczasowych sposobów ochrony, w tym rozpoznanie dotychczasowych zmian zasobów, tworów i składników przyrody, walorów krajobrazowych i wartości kulturowych oraz przyczyn tych zmian, ze szczególnym uwzględnieniem rezultatów przeprowadzonych działań ochronnych	65
3.1.	Analiza stanu zagospodarowania przestrzennego WPK	65
3.2.	Analiza stanu ochrony zasobów krajobrazowych i kulturowych	68
3.3.	Analiza stanu ochrony zasobów litosfery	69
3.4.	Analiza stanu ochrony zasobów hydrologicznych	72
3.5.	Analiza stanu zasobów faunistycznych i florystycznych oraz dotychczasowych sposobów ochrony Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego	74
3.5.1.	Dodatkowe formy obszarowej ochrony prawnej.....	74
3.5.2.	Ochrona czynna raka szlachetnego (<i>Astacus astacus</i>)	77
3.5.3.	Ochrona czynna siedlisk „wdzydzkiej” troci jeziorowej i innych, cennych gatunków ichtiofauny.....	78
3.5.4.	Ochrona awifauny na obszarze WPK	80
3.5.5.	Ochrona ssaków na obszarze WPK.....	84
3.5.6.	Ochrona nietoperzy na obszarze WPK.....	85
3.5.7.	Ochrona herpetofauny na obszarze WPK.....	86
3.5.8.	Ochrona czynna siedlisk i populacji owadów.....	87
3.5.9.	Monitoring i usuwanie inwazyjnych gatunków zwierząt.....	88
3.5.10.	Monitoring i usuwanie inwazyjnych gatunków flory naczyniowej.....	89
3.5.11.	Działalność edukacyjna – Zielona Szkoła w Schodnie.....	90

3.6. Analiza dotychczasowych sposobów i zasad udostępniania Parku w celach edukacyjnych i turystyczno-rekreacyjnych.....	92
3.6.1. Analiza zmian wykorzystania obszaru Parku w zakresie turystyki, rekreacji i edukacji.	96
3.6.2. Główne kierunki rozwoju turystyki i rekreacji na obszarze WPK	97
4. Ocena przewidywanych skutków wprowadzenia planu, w tym oszacowanie kosztów jego realizacji. Prognoza stanu ochrony WPK w perspektywie 20-letniej.....	100
4.1. Wariant I - Nie podejmowanie działań wskazanych w Planie ochrony (ochrona zachowawcza)	100
4.2. Wariant II - Pełna realizacja ustaleń Planu ochrony (ochrona aktywna)	102
4.3. Oszacowanie kosztów realizacji Planu Ochrony WPK.....	104
5. Charakterystyka i ocena uwarunkowań społecznych i gospodarczych ochrony parków krajobrazowych, w szczególności w zakresie dotychczas prowadzonej na terenie parku działalności gospodarczej i polityki przestrzennej oraz turystyki i rekreacji.	209
5.1. Zagospodarowanie przestrzenne.....	209
5.2. Zasoby krajobrazowe i kulturowe	209
5.3. Turystyka, rekreacja i edukacja.....	210

Spis tabel:

Tab. 1. Analiza zasadności obowiązujących zakazów oraz odstępstw Uchwały nr 145/VII/11 (ze zm.) w granicach WPK	10
Tab. 2. Wykaz istniejących i projektowanych form ochrony przyrody w granicach WPK	14
Tab. 3. Wykaz obiektów zabytkowych w rejestrze zabytków	55
Tab. 4. Obszary proponowane do wpisu do rejestru zabytków	56
Tab. 5. Obiekty proponowane do wpisu do rejestru zabytków	57
Tab. 6. Wykaz stanowisk archeologicznych na obszarze Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego wpisanych do rejestru zabytków archeologicznych województwa pomorskiego.....	60
Tab. 7. Wykaz stanowisk archeologicznych w gminach	61
Tab. 8. Powierzchnia lasów ochronnych na terenie WPK, wg kategorii lasów ochronnych, z podziałem na nadleśnictwa.	64
Tab. 9. Oszacowanie kosztów realizacji ustaleń i rekomendacji projektu Planu Ochrony WPK.	104

Spis rycin:

Ryc. 1. Proponowany obszar rezerwatu przyrody Dolina Kruglińca	24
Ryc. 2. Proponowany obszar rezerwatu przyrody Motowęże	24
Ryc. 3. Proponowany obszar rezerwatu przyrody Dolina Trzebiochy	26
Ryc. 4. Proponowany obszar rezerwatu przyrody Lipno	27
Ryc. 5. Proponowany obszar rezerwatu przyrody Głębocko	27
Ryc. 6. Proponowany obszar rezerwatu przyrody Wielkie Oczko	28
Ryc. 7. Proponowany obszar użytku ekologicznego Jezierzno	30
Ryc. 8. Proponowany obszar użytku ekologicznego Lipionko	31
Ryc. 9. Proponowany obszar użytku ekologicznego Glonek.....	31
Ryc. 10. Proponowany obszar użytku ekologicznego Mały Ostrów	32
Ryc. 11. Proponowany obszar użytku ekologicznego Trupczyn	32
Ryc. 12. Proponowany obszar użytku ekologicznego Ceronek.....	33
Ryc. 13. Proponowany obszar użytku ekologicznego Torfowiska Wałachy	34
Ryc. 14. Proponowany obszar użytku ekologicznego Rogal	34
Ryc. 15. Proponowany obszar użytku ekologicznego Jezioro Białe	36
Ryc. 16. Proponowany obszar użytku ekologicznego Zatoka Krąg	36

Ryc. 17. Proponowany obszar użytku ekologicznego Buczyna w Zaroślu	37
Ryc. 18. Proponowany obszar użytku ekologicznego Sidły	37
Ryc. 19. Proponowany obszar użytku ekologicznego Jeziorko koło Juszek	38
Ryc. 20. Proponowany obszar użytku ekologicznego Jezioro Jeziorko.....	39
Ryc. 21. Proponowany obszar użytku ekologicznego Kukówko	39
Ryc. 22. Proponowany obszar użytku ekologicznego łąki koło Kalisza	40
Ryc. 23. Proponowany obszar użytku ekologicznego łąki między jez. Cheb i Słupino.....	40
Ryc. 24. Proponowany obszar użytku ekologicznego łąki między jez. Słupino i Słupinko	41
Ryc. 25. Proponowany obszar użytku ekologicznego łąki pod Czystym	42
Ryc. 26. Proponowany obszar użytku ekologicznego łąki przy jez. Cheb	42
Ryc. 27. Proponowany obszar użytku ekologicznego Miedza pod Knieją	43
Ryc. 28. Proponowany obszar użytku ekologicznego Murawa na Wielkim Ostrowie.....	43
Ryc. 29. Proponowany obszar użytku ekologicznego Skalnica pod Wyrównem	45
Ryc. 30. Proponowany obszar użytku ekologicznego Rynna Studzienicy	45
Ryc. 31. Proponowany obszar użytku ekologicznego Ostania Murawka.....	46
Ryc. 32. Proponowany obszar użytku ekologicznego Polgoszcz i Dolina Strugi.....	46
Ryc. 33. Proponowany obszar użytku ekologicznego Rynna półwyspu Zabrody	47
Ryc. 34. Proponowany obszar użytku ekologicznego Widlicze	47
Ryc. 35. Proponowany obszar użytku ekologicznego Torfowisko przejściowe na E od jez. Gołuń.....	48
Ryc. 36. Proponowany obszar użytku ekologicznego Torfowisko wysokie na E od jez. Gołuń.....	48
Ryc. 37. Proponowany obszar użytku ekologicznego Torfowisko w rynnie na S od Płes	49
Ryc. 38. Proponowany obszar użytku ekologicznego Torfowisko Joniny	50
Ryc. 39. Proponowany obszar użytku ekologicznego Torfowisko n E od Dziemian	50
Ryc. 40. Proponowany obszar użytku ekologicznego Torfowisko na E od jez. Krzywego	51
Ryc. 41. Proponowany obszar użytku ekologicznego Torfowisko na NW od Dąbrówki.....	51
Ryc. 42. Proponowany obszar użytku ekologicznego Torfowisko w S zatoce j. Zmarłego	52
Ryc. 43. Proponowany obszar użytku ekologicznego Torfowisko Strupino.....	53
Ryc. 44. Proponowany obszar użytku ekologicznego Utopiony bór	53

1. Wstęp - podstawy prawne ochrony Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego

1.1. Weryfikacja obowiązujących zakazów na terenie parku, wynikających z aktualnych uchwał sejmiku województwa pomorskiego.

Wdzydzki Park Krajobrazowy został utworzony dnia 15 czerwca 1983 roku Uchwałą nr XIX/83/83 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Gdańsku.

Obecną sytuację prawną Parku określa Uchwała nr 145/VII/11 (ze zmianami z dnia 16.08.2016 Uchwała 260/XXIV/16) Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 27 kwietnia 2011 r. w sprawie Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego.

W § 2 Uchwały nr 145/VII/11 (ze zm.) określono szczególne cele ochrony:

1) zachowanie unikatowych form ukształtowania terenu, w tym charakterystycznych dla krajobrazu sandrowego: rynien jeziornych, dolin rzecznych i niecek wytopiskowych, a także wzniesień morenowych,

2) utrzymanie spójności przestrzennej ekosystemów leśnych i ich renaturalizacja, z uwzględnieniem potrzeb ochrony siedlisk przyrodniczych, gatunków roślin, grzybów i zwierząt oraz ich siedlisk,

3) aktywna ochrona półnaturalnych fitocenozy nieleśnych,

4) ochrona śródleśnych torfowisk oraz jezior lobeliowych i oczek wodnych - w szczególności występujących tam siedlisk przyrodniczych oraz gatunków roślin i zwierząt,

5) ochrona i utrzymanie naturalnej struktury hydrograficznej charakterystycznej dla obszarów sandrowych oraz przeciwdziałanie pogarszaniu jakości wód powierzchniowych,

6) utrzymanie naturalnej różnorodności fauny oraz tworzenie warunków umożliwiających restytucję gatunków, a w szczególności troci jeziorowej i raka szlachetnego,

7) ochrona swoistych wartości historycznych i kulturowych — w szczególności zabytkowych układów ruralistycznych i tradycyjnych form budownictwa oraz dziedzictwa kultury materialnej i niematerialnej ludności kaszubskiej,

8) ochrona i rewaloryzacja mozaiki krajobrazu leśnego i rolniczego, a także specyficznych wnętrz krajobrazowych oraz przedpoli punktów i ciągów widokowych,

9) oszczędne użytkowanie i planowe, kompleksowe kształtowanie przestrzeni uwzględniające ochronę walorów krajobrazowych, w tym lokalnego krajobrazu kulturowego.

W § 3 Uchwały nr 145/VII/11 (ze zm. - *zmieniony tekst jednolity poniżej*) wprowadzono obowiązujące w WPK zakazy i ograniczenia istotnie oddziałujące w sposób bezpośredni, jak i pośredni na stan środowiska przyrodniczego oraz uwarunkowania społeczno-gospodarcze w granicach Parku. Są to następujące zakazy :

„1) realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (t.j. Dz.U. 2022 poz. 1029);

2) umyślnego zabijania dziko występujących zwierząt, niszczenia ich nor, legowisk, innych schronień i miejsc rozrodu oraz tarlisk i złożonej ikry, z wyjątkiem amatorskiego połowu ryb oraz wykonywania czynności w ramach racjonalnej gospodarki rolnej, leśnej, rybackiej i łowieckiej;

3) likwidowania i niszczenia zadrzewień śródpolnych, przydrożnych i nadwodnych, jeżeli nie wynikają z potrzeby ochrony przeciwpowodziowej lub zapewnienia bezpieczeństwa ruchu drogowego lub wodnego lub budowy, odbudowy, utrzymania, remontów lub naprawy urządzeń wodnych;

4) pozyskiwania do celów gospodarczych skał, w tym torfu, oraz skamieniałości, w tym kopalnych szczątków roślin i zwierząt, a także minerałów i bursztynu;

5) wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu, z wyjątkiem prac związanych z zabezpieczeniem przeciwsztormowym, przeciwpowodziowym lub przeciwsuwiskowym lub budową, odbudową, utrzymaniem, remontem lub naprawą urządzeń wodnych;

6) dokonywania zmian stosunków wodnych, jeżeli zmiany te nie służą ochronie przyrody lub racjonalnej gospodarce rolnej, leśnej, wodnej lub rybackiej;

7) budowania nowych obiektów budowlanych w pasie szerokości 100 m od:

a) linii brzegów rzek, jezior i innych naturalnych zbiorników wodnych,

b) zasięgu lustra wody w sztucznych zbiornikach wodnych usytuowanych na wodach płynących przy normalnym poziomie piętrzenia określonym w pozwoleniu wodnoprawnym, o którym mowa w art. 122 ust.1 pkt 1 ustawy z dnia 18 lipca 2001 r. – Prawo wodne - z wyjątkiem obiektów służących turystyce wodnej, gospodarce wodnej lub rybackiej

8) likwidowania, zasypywania i przekształcania zbiorników wodnych, starorzeczy oraz obszarów wodno-błotnych;

9) wylewania gnojowicy, z wyjątkiem nawożenia własnych gruntów rolnych;

10) prowadzenia chowu i hodowli zwierząt metodą bezściółkową;

11) utrzymywania otwartych rowów ściekowych i zbiorników ściekowych;

12) organizowania rajdów motorowych i samochodowych;

13) używania łodzi motorowych i innego sprzętu motorowego na otwartych zbiornikach wodnych.”

§ 4.1. stanowi: „Zakaz, o którym mowa w § 3 pkt 7 (powyżej), nie dotyczy:

1) obszarów zwartej zabudowy wsi, w granicach określonych w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, gdzie dopuszcza się uzupełnianie zabudowy mieszkaniowej i usługowej pod) warunkiem wyznaczenia nieprzekraczalnej linii zabudowy od brzegów wód, określonej poprzez połączenie istniejących budynków na przylegających działkach;

2) istniejących siedlisk rolniczych - w zakresie uzupełniania istniejącej zabudowy o obiekty niezbędne do prowadzenia gospodarstwa rolnego, pod warunkiem nie przekraczania dotychczasowej linii zabudowy od brzegów wód;

3) istniejących obiektów letniskowych, mieszkalnych i usługowych, zrealizowanych na podstawie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, które utraciły moc przed dniem 1 stycznia 2004 r. - gdzie dopuszcza się modernizację istniejącego zainwestowania (rozbiórkę, odbudowę, nadbudowę poddasza użytkowego, przebudowę) w celu poprawy standardów ochrony środowiska oraz walorów estetyczno-krajobrazowych, pod warunkiem niezwiększania powierzchni zabudowy, a także nie przybliżania zabudowy do brzegów wód;

4) budowy lub przebudowy obiektów budowlanych i urządzeń technicznych służących celom parku krajobrazowego

§ 4.2. - Odstępstwa wymienione § 4 ust. 1 mają zastosowanie w przypadku gdy w trakcie postępowania strona wykaże brak niekorzystnego wpływu planowanej inwestycji na chronione: krajobrazy, siedliska przyrodnicze oraz gatunki roślin, zwierząt i grzybów,

2a. Zakaz o którym mowa w **§ 3 pkt 3** dotyczy zadrzewień śródpolnych o charakterze pasmowym, pełniących funkcje przeciwerozryjne oraz o charakterze obszarowym w formie kęp, wyraźnie odróżniających się w krajobrazie,

2b. Zakaz o którym mowa w **§ 3 pkt 12** nie dotyczy dróg publicznych w rozumieniu ustawy z dnia 21 marca 1985 r. o drogach publicznych (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 1693 z późn. zm.),

3 . Zakaz o którym mowa w **§ 3 pkt 13** nie dotyczy:

1) używania łodzi o napędzie elektrycznym o mocy do 5 KM, z wyłączeniem jezior lobeliowych (Jez. Głębocko, Jez. Długie, Jez. Wielkie Oczko – gmina Kościerzyna),

2) prowadzenia prac badawczo-naukowych przez jednostki naukowe w rozumieniu ustawy z dnia 30 kwietnia 2010 r. o zasadach finansowania nauki (t.j. Dz. U. z 2016 r. poz. 2045),

3) zapewnienia bezpieczeństwa uprawiającym sporty żeglarskie w formach zorganizowanych (szkółki, kluby, regaty),

4) właścicieli i zarządców gruntów rolnych i leśnych na wyspach Ostrów Wielki, Ostrów Mały i Glonek.”

1.2. Analiza zasadności obowiązujących zakazów oraz odstępstw wobec opracowanej koncepcji ochrony, a w szczególności: wyznaczenie na obszarze parku stref obowiązujących zakazów oraz odstępstw

Tab. 1. Analiza zasadności obowiązujących zakazów oraz odstępstw Uchwały nr 145/VII/11 (ze zm.) w granicach WPK

Lp.	Nr. zapisu	Treść zakazu/odstępstwa	Strefa obowiązywania zakazu	Aktualne ocena zasadności obowiązującego zapisu
1.	§ 3. 1	[zakaz] realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko (...)	cały obszar parku	zapis (zakaz) w pełni uzasadniony względami środowiskowo-przyrodniczymi
2.	§ 3. 2	[zakaz] umyślnego zabijania dziko występujących zwierząt, niszczenia ich nor, legowisk, innych schronień i miejsc rozrodu oraz tarlisk i złożonej ikry, z wyjątkiem amatorskiego połowu ryb oraz wykonywania czynności w ramach racjonalnej gospodarki rolnej, leśnej, rybackiej i łowieckiej	cały obszar parku	zapis (zakaz) w pełni uzasadniony względami faunistycznymi; racjonalna gospodarka rolna, leśna, łowiecka, rybacka (w tym połów amatorski ryb) na obszarze WPK także powinny w maksymalny możliwy sposób minimalizować ryzyko łamania (lub obchodzenia) zakazu
3. s	§ 3. 3	[zakaz] likwidowania i niszczenia zadrzewień śródpolnych, przydrożnych i nadwodnych, jeżeli nie wynikają z potrzeby ochrony przeciwwodziorowej lub zapewnienia bezpieczeństwa ruchu drogowego lub wodnego lub budowy, odbudowy, utrzymania, remontów lub naprawy urządzeń wodnych	cały obszar parku	§ 4.2.2a. Zakaz o którym mowa w § 3 pkt 3 dotyczy zadrzewień śródpolnych o charakterze pasmowym, pełniących funkcje przeciwerozyjne oraz o charakterze obszarowym w formie kęp, wyraźnie odróżniających się w krajobrazie; zapis (zakaz) pozostaje uzasadniony względami faunistycznymi, florystycznymi, hydrologicznymi i krajobrazowymi;
4.	§ 3. 4	[zakaz] pozyskiwania do celów gospodarczych skał, w tym torfu, oraz skamieniałości, w tym kopalnych szczątków roślin i zwierząt, a także minerałów i bursztynu	cały obszar parku	zapis (zakaz) pozostaje w pełni uzasadniony względami krajobrazowymi florystycznymi, hydrologicznymi, a w szczególności potrzebami ochrony litosfery i pedosfery

Lp.	Nr. zapisu	Treść zakazu/odstępstwa	Strefa obowiązywania zakazu	Aktualne ocena zasadności obowiązującego zapisu
5.	§ 3. 5	[zakaz] wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu, z wyjątkiem prac związanych z zabezpieczeniem przeciwsztormowym, przeciwpowodziowym lub przeciwsuwiskowym lub budową, odbudową, utrzymaniem, remontem lub naprawą urządzeń wodnych	cały obszar parku	zapis (zakaz) pozostaje w pełni uzasadniony względami krajobrazowymi, hydrologicznymi, a w szczególności potrzebami ochrony litosfery i pedosfery
6.	§ 3. 6	[zakaz] dokonywania zmian stosunków wodnych, jeżeli zmiany te nie służą ochronie przyrody lub racjonalnej gospodarce rolnej, leśnej, wodnej lub rybackiej	cały obszar parku	zapis (zakaz) pozostaje w pełni uzasadniony względami faunistycznymi, florystycznymi, hydrologicznymi i krajobrazowymi;
7.	§ 3. 7	[zakaz] budowania nowych obiektów budowlanych w pasie szerokości 100 m od: a) linii brzegów rzek, jezior i innych naturalnych zbiorników wodnych, b) zasięgu lustra wody w sztucznych zbiornikach wodnych usytuowanych na wodach płynących przy normalnym poziomie piętrzenia określonym w pozwoleniu wodnoprawnym, (...) - z wyjątkiem obiektów służących turystyce wodnej, gospodarce wodnej lub rybackiej	cały obszar parku	zapis (zakaz) pozostaje w pełni uzasadniony względami faunistycznymi, florystycznymi, hydrologicznymi i krajobrazowymi; „Zakaz w § 3 pkt 7, nie dotyczy: 1) obszarów zwartej zabudowy wsi, (...) 2) istniejących siedlisk rolniczych (...) 3) istniejących obiektów letniskowych, mieszkalnych i usługowych (...) 4) budowy lub przebudowy obiektów budowlanych i urządzeń technicznych służących celom parku krajobrazowego. wyjątek do sprawdzenia w operatach

Lp.	Nr. zapisu	Treść zakazu/odstępstwa	Strefa obowiązywania zakazu	Aktualne ocena zasadności obowiązującego zapisu
8.	§ 3. 8	[zakaz] likwidowania, zasypywania i przekształcania zbiorników wodnych, starorzeczy oraz obszarów wodno-błotnych	cały obszar parku	zapis (zakaz) pozostaje w pełni uzasadniony względami faunistycznymi, florystycznymi, hydrologicznymi i krajobrazowymi
9.	§ 3. 9	[zakaz] wylewania gnojowicy, z wyjątkiem nawożenia własnych gruntów rolnych	cały obszar parku	zapis (zakaz) pozostaje w pełni uzasadniony względami hydrologicznymi, faunistycznymi i florystycznymi; W zlewni „Strugi do Jeziora Wdzydze” oraz na obszarach użytków rolnych w zlewni jezior Schodno, Bielawy i Wyrównno winno się maksymalnie ograniczyć (lub całkowicie zakazać) wszelkiej dostawy nawozów mineralnych, ale też wylewania gnojowicy na użytki rolne w szczególności w miejscach uwodnionych, w pobliżu cieków oraz na zamrażnięte pola i łąki.
10.	§ 3. 10	[zakaz] prowadzenia chowu i hodowli zwierząt metodą bezściółkową	cały obszar parku	zapis (zakaz) pozostaje uzasadniony względami hydrologicznymi, krajobrazowymi, faunistycznymi i florystycznymi;
11.	§ 3. 11	[zakaz] utrzymywania otwartych rowów ściekowych i zbiorników ściekowych	cały obszar parku	zapis (zakaz) pozostaje uzasadniony względami hydrologicznymi, krajobrazowymi, faunistycznymi i florystycznymi;
12.	§ 3. 12	[zakaz] organizowania rajdów motorowych i samochodowych; Zakaz o którym mowa w § 3 pkt 12 nie dotyczy dróg publicznych	cały obszar parku	zapis (zakaz) pozostaje uzasadniony względami hydrologicznymi, krajobrazowymi, faunistycznymi i florystycznymi oraz potrzebami ochrony litosfery i pedosfery;

Lp.	Nr. zapisu	Treść zakazu/odstępstwa	Strefa obowiązywania zakazu	Aktualne ocena zasadności obowiązującego zapisu
13.	§ 3. 13	<p>[zakaz] używania łodzi motorowych i innego sprzętu motorowego na otwartych zbiornikach wodnych; Zakaz o którym mowa w § 3 pkt 13 nie dotyczy:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) używania łodzi o napędzie elektrycznym o mocy do 5 KM, z wyłączeniem jezior lobeliowych (Jez. Głębocko, Jez. Długie, Jez. Wielkie Oczko – gmina Kościerzyna), 2) prowadzenia prac badawczo-naukowych przez jednostki (...), 3) zapewnienia bezpieczeństwa uprawiającym sporty żeglarskie w formach zorganizowanych (szkółki, kluby, regaty), 4) właścicieli i zarządców gruntów rolnych i leśnych na wyspach Ostrów Wielki, Ostrów Mały i Głonek. 	cały obszar parku	zapis (zakaz) pozostaje uzasadniony względami hydrologicznymi, krajobrazowymi, faunistycznymi i florystycznymi

2. Wskazanie istniejących i projektowanych form ochrony przyrody, zabytków oraz lasów ochronnych i obszarów ochrony wód.

2.1. Wskazanie istniejących i projektowanych form ochrony przyrody wymienionych w art. 6 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody.

W granicach WPK położone są obecnie następujące formy ochrony przyrody, wymienione w art. 6 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 916, ze zm.): 1 rezerwat przyrody (Krwawe Doły), fragmenty 3 obszarów Natura 2000 oraz 17 użytków ekologicznych i 39 (istniejących) pomników przyrody.

Charakterystyka poszczególnych, projektowanych form ochrony przyrody zawarta została w: „Operacie faunistycznym”, „Operacie ochrony flory, ekosystemów nieleśnych i grzybów” oraz w „Operacie ochrony ekosystemów leśnych”. Szczegółowy wykaz istniejących i projektowanych form ochrony przyrody zawiera tabela poniżej:

Tab. 2. Wykaz istniejących i projektowanych form ochrony przyrody w granicach WPK

Lp.	Typ obiektu	Nazwa obiektu	Powierzchnia* [ha] lub ilość [szt.]	Udział [%] w pow. WPK	Uwagi
1.	rezerwat przyrody - leśny	Krwawe Doły	13,02	0,07%	obiekt istniejący - posiada obowiązujący plan ochrony
2.	rezerwat przyrody - wodny	Jezioro Głębooczko	7,73	0,04%	obiekt projektowany
3.	rezerwat przyrody - torfowiskowy	Motowężę	154,44	0,86%	obiekt projektowany
4.	rezerwat przyrody - faunistyczny	Dolina Kruglińca	42,55	0,24%	obiekt projektowany
5.	rezerwat przyrody - faunistyczny	Lipno	84,88	0,47%	obiekt projektowany
6.	rezerwat przyrody - wodny	Jezioro Wielkie Oczko	4,82	0,03%	obiekt projektowany
7.	rezerwat przyrody - faunistyczny	Dolina Trzebiochy	18,81	0,10%	obiekt projektowany
8.	obszar siedliskowy Natura 2000	Młosino-Lubnia PLH220077	51,15	0,28%	obiekt istniejący - posiada obowiązujący plan zadań ochronnych

9.	obszar siedliskowy Natura 2000	Jeziora Wdzydzkie PLH220034	12015,68	66,58%	obiekt istniejący - posiada obowiązujący plan zadań ochronnych
10.	obszar ptasi Natura 2000	Bory Tucholskie PLB220009	18046,13	100,00%	obiekt istniejący - posiada obowiązujący plan zadań ochronnych
11.	użytek ekologiczny	Czyste	0,77	0,00%	obiekt istniejący
12.	użytek ekologiczny	Kiszewskie Bagno	2,36	0,01%	obiekt istniejący
13.	użytek ekologiczny	Kołpiny	14,25	0,08%	obiekt istniejący
14.	użytek ekologiczny	Kotel	6,06	0,03%	obiekt istniejący
15.	użytek ekologiczny	Łąki na Rowie	25,73	0,14%	obiekt istniejący
16.	użytek ekologiczny	Meszonko	2,53	0,01%	obiekt istniejący
17.	użytek ekologiczny	Modrzewnicowy Mszar	0,86	0,00%	obiekt istniejący
18.	użytek ekologiczny	Przerębska Huta	9,62	0,05%	obiekt istniejący
19.	użytek ekologiczny	Torfowiska nad jeziorem Gołuń	9,89	0,05%	obiekt istniejący
20.	użytek ekologiczny	Torfowisko Szemajda	2,24	0,01%	obiekt istniejący
21.	użytek ekologiczny	Tucholskie Mszary	6,05	0,03%	obiekt istniejący
22.	użytek ekologiczny	Wełniankowe Mszary	1,19	0,01%	obiekt istniejący
23.	użytek ekologiczny	Wesków Bagna	2,42	0,01%	obiekt istniejący
24.	użytek ekologiczny	Zabrody	2,91	0,02%	obiekt istniejący
25.	użytek ekologiczny	Zdradzonko	2,98	0,02%	obiekt istniejący

26.	użytek ekologiczny	Żabińskich Błoto	1,24	0,01%	obiekt istniejący
27.	użytek ekologiczny	Żurawinowe Bagno	0,40	0,00%	obiekt istniejący
28.	użytek ekologiczny	Buczyna w Zarosłu	2,89	0,02%	obiekt projektowany
29.	użytek ekologiczny	Ceronek	0,38	0,00%	obiekt projektowany
30.	użytek ekologiczny	Głonek	9,80	0,05%	obiekt projektowany
31.	użytek ekologiczny	Jeziorko koło Juszek	1,11	0,01%	obiekt projektowany
32.	użytek ekologiczny	Jeziro Białe i przyległe torfowiska	32,11	0,18%	obiekt projektowany
33.	użytek ekologiczny	Jeziro Jeziorko	14,78	0,08%	obiekt projektowany
34.	użytek ekologiczny	Jezierny (Jeziorno)	15,05	0,08%	obiekt projektowany
35.	użytek ekologiczny	Kukówko	5,61	0,03%	obiekt projektowany
36.	użytek ekologiczny	Lipionko	70,53	0,39%	obiekt projektowany
37.	użytek ekologiczny	Łąki koło Kalisza	7,83	0,04%	obiekt projektowany
38.	użytek ekologiczny	Łąki między j. Cheb i Słupino	4,40	0,02%	obiekt projektowany
39.	użytek ekologiczny	Łąki między j. Słupino i Słupinko	6,61	0,04%	obiekt projektowany
40.	użytek ekologiczny	Łąki pod Czyстым	13,70	0,08%	obiekt projektowany
41.	użytek ekologiczny	Łąki przy j. Cheb	8,20	0,05%	obiekt projektowany
42.	użytek ekologiczny	Mały Ostrów	26,16	0,14%	obiekt projektowany

43.	użytek ekologiczny	Miedza pod Knieją	2,07	0,01%	obiekt projektowany
44.	użytek ekologiczny	Murawa na Wielkim Ostrowie	1,72	0,01%	obiekt projektowany
45.	użytek ekologiczny	Ostatnia Murawka	0,69	0,00%	obiekt projektowany
46.	użytek ekologiczny	Polgoszcz i Dolina Strugi	63,58	0,35%	obiekt projektowany
47.	użytek ekologiczny	Rogal	1,17	0,01%	obiekt projektowany
48.	użytek ekologiczny	Rynna półwyspu Zabrody	3,13	0,02%	obiekt projektowany
49.	użytek ekologiczny	Rynna Studzienicy	18,35	0,10%	obiekt projektowany
50.	użytek ekologiczny	Sidły	5,91	0,03%	obiekt projektowany
51.	użytek ekologiczny	Skalnica pod Wyrównem	4,20	0,02%	obiekt projektowany
52.	użytek ekologiczny	Stanowisko widlicza spłaszczonego	3,36	0,02%	obiekt projektowany
53.	użytek ekologiczny	Torfowiska w rynnach na S od Płęs	6,34	0,04%	obiekt projektowany
54.	użytek ekologiczny	Torfowiska Wałachy	1,75	0,01%	obiekt projektowany
55.	użytek ekologiczny	Torfowisko Joniny	1,06	0,01%	obiekt projektowany
56.	użytek ekologiczny	Torfowisko na E od Dziemian	2,63	0,01%	obiekt projektowany
57.	użytek ekologiczny	Torfowisko na E od Jez. Krzywego	10,22	0,06%	obiekt projektowany
58.	użytek ekologiczny	Torfowisko na NW od Dąbrówki	1,84	0,01%	obiekt projektowany

59.	użytek ekologiczny	Torfowisko przejściowe na E od jez. Gołuń	1,29	0,01%	obiekt projektowany
60.	użytek ekologiczny	Torfowisko Strupino	6,30	0,03%	obiekt projektowany
61.	użytek ekologiczny	Torfowisko w S zatoce Jeziora Zmarłego	3,48	0,02%	obiekt projektowany
62.	użytek ekologiczny	Torfowisko wysokie na E od jez. Gołuń	1,56	0,01%	obiekt projektowany
63.	użytek ekologiczny	Trupczyn	1,70	0,01%	obiekt projektowany
64.	użytek ekologiczny	Utopiony Bór	1,45	0,01%	obiekt projektowany
65.	użytek ekologiczny	Zatoka Krąg	36,66	0,20%	obiekt projektowany
66.	pomnik przyrody	brzoza brodawkowata (bez nazwy)	1	-	obiekt istniejący
67.	pomnik przyrody	buk zwyczajny (bez nazwy)	2	-	obiekt istniejący
68.	pomnik przyrody	buk zwyczajny (Buk Jakub)	1	-	obiekt istniejący
69.	pomnik przyrody	buk zwyczajny (Buk Ryszard)	1	-	obiekt istniejący
70.	pomnik przyrody	buk zwyczajny (Król Płęg)	1	-	obiekt istniejący
71.	pomnik przyrody	buk zwyczajny (Król Wawrzynów)	1	-	obiekt istniejący
72.	pomnik przyrody	dagleźja zielona (Grupa drzew Lorynieckie Daglezje)	3	-	obiekt istniejący
73.	pomnik przyrody	dąb szypułkowy (bez nazwy)	2	-	obiekt istniejący

74.	pomnik przyrody	dąb szypułkowy (Dąb Andrzej)	1	-	obiekt istniejący
75.	pomnik przyrody	dąb szypułkowy (Dąb Makary)	1	-	obiekt istniejący
76.	pomnik przyrody	dąb szypułkowy (Dęby w smugach)	2	-	obiekt istniejący
77.	pomnik przyrody	dąb szypułkowy (Leśny Król)	1	-	obiekt istniejący
78.	pomnik przyrody	jałowiec pospolity (bez nazwy)	5	-	obiekt istniejący
79.	pomnik przyrody	jałowiec pospolity (Jałowiec Albin)	1	-	obiekt istniejący
80.	pomnik przyrody	jałowiec pospolity (Jałowiec Teofil)	1	-	obiekt istniejący
81.	pomnik przyrody	kasztanowiec zwyczajny (Kasztanowiec Teodor)	1	-	obiekt istniejący
82.	pomnik przyrody	klon zwyczajny (bez nazwy)	1	-	obiekt istniejący
83.	pomnik przyrody	lipa drobnolistna (bez nazwy)	1	-	obiekt istniejący
84.	pomnik przyrody	modrzew europejski (bez nazwy)	3	-	obiekt istniejący
85.	pomnik przyrody	sosna pospolita (bez nazwy)	1	-	obiekt istniejący
86.	pomnik przyrody	sosna pospolita (Neceny)	1	-	obiekt istniejący
87.	pomnik przyrody	sosna pospolita (Retoszec)	1	-	obiekt istniejący
88.	pomnik przyrody	sosna pospolita (Sosna Cecylia)	1	-	obiekt istniejący

89.	pomnik przyrody	sosna pospolita (Sosna Helena)	1	-	obiekt istniejący
90.	pomnik przyrody	sosna pospolita (Sosna na Czajkowie)	1	-	obiekt istniejący
91.	pomnik przyrody	świerk pospolity (bez nazwy)	2	-	obiekt istniejący
92.	pomnik przyrody	widłak spłaszczony (bez nazwy)	1	-	obiekt istniejący
93.	pomnik przyrody	brzoza brodawkowata (bez nazwy)	3	-	obiekt projektowany
94.	pomnik przyrody	buk zwyczajny (bez nazwy)	11	-	obiekt projektowany
95.	pomnik przyrody	dąb szypułkowy (bez nazwy)	8	-	obiekt projektowany
96.	pomnik przyrody	jałowiec pospolity (bez nazwy)	4	-	obiekt projektowany
97.	pomnik przyrody	jarząb pospolity (bez nazwy)	2	-	obiekt projektowany
98.	pomnik przyrody	kasztanowiec zwyczajny (bez nazwy)	1	-	obiekt projektowany
99.	pomnik przyrody	klon zwyczajny (bez nazwy)	5	-	obiekt projektowany
100.	pomnik przyrody	lipa drobnolistna (bez nazwy)	8	-	obiekt projektowany
101.	pomnik przyrody	sosna pospolita (bez nazwy)	3	-	obiekt projektowany
102.	ochrona gatunkowa (ścista /częściowa)	rośliny naczyniowe (l. gatunków)	27/27 (Σ 54)	-	gatunki notowane w granicach WPK
103.	ochrona gatunkowa (ścista /częściowa)	mszaki (l. gatunków)	2/40 (Σ 42)	-	gatunki notowane w granicach WPK

104.	ochrona gatunkowa (ściśła /częściowa)	grzyby wielkoo-wocnikowe (l. gatunków)	0/2 (Σ 2)	-	gatunki notowane w granicach WPK
105.	ochrona gatunkowa (ściśła /częściowa)	porosty (l. gatunków)	14/20 (Σ 34)	-	gatunki notowane w granicach WPK
106.	ochrona gatunkowa (ściśła /częściowa)	ptaki (l. gatunków)	154/5 (Σ 159)	-	gatunki notowane w granicach WPK
107.	ochrona gatunkowa (ściśła /częściowa)	ssaki (l. gatunków)	12/13 (Σ 25)	-	gatunki notowane w granicach WPK
108.	ochrona gatunkowa (ściśła /częściowa)	płazy (l. gatunków)	7/6 (Σ 13)	-	gatunki notowane w granicach WPK
109.	ochrona gatunkowa (ściśła /częściowa)	gady (l. gatunków)	1/5 (Σ 6)	-	gatunki notowane w granicach WPK
110.	ochrona gatunkowa (ściśła /częściowa)	ryby i minogi (l. gatunków)	1/6 (Σ 7)	-	gatunki notowane w granicach WPK
111.	ochrona gatunkowa (ściśła /częściowa)	bezkęgowce (l. gatunków)	7/15 (Σ 22)	-	gatunki notowane w granicach WPK

* - powierzchnia geometryczna obiektu w bazie danych przestrzennych, wykorzystana na potrzeby zestawienia.

Obszar WPK nie posiada obecnie wspólnych powierzchni terenu położonych równocześnie w granicach parków narodowych, obszarów chronionego krajobrazu (WPK graniczy jedynie z OChK Lipuskim, Doliny Wierzycy, Borów Tucholskich oraz Północnym-Część Wschodnia), stanowisk dokumentacyjnych oraz zespołów przyrodniczo-krajobrazowych.

Nie planuje się również tworzenia nowych obiektów tego typu

Proponowane jest natomiast powiększenie obszaru Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego. Do włączenia do Parku proponuje się trzy obszary, bezpośrednio graniczące z obecnym terenem WPK :

- położony na północny wschód od aktualnej granicy Parku obszar leśny wraz z jeziorami lobeliowymi Drzędno, Małe Oczko i Zakrzewie (Bociąg K., Gadomska A. 2013); z uwagi na zwarty kompleks leśny zawierający płaty siedlisk przyrodniczych 3110 - jeziora lobeliowe,
- położony na południe od aktualnej granicy Parku kompleks torfowiskowy koło Jeżewa, w tym różne stadia sukcesyjne siedliska przyrodniczego 7140 - torfowiska przejściowe i trzęsawiska (przeważnie z roślinnością z Scheuchzerio-Caricetea),
- położony na południowy zachód od aktualnej granicy Parku obszar leśny wraz z jeziorami lobeliowymi Kły i Duże Zmarłe (Bociąg K., Gadomska A. 2013) oraz jeziorami Brzeźno, Młosino Wielkie, Młosino Małe i Kały - z uwagi na zwarty kompleks leśny zawierający płaty siedlisk przyrodniczych 3110 - jeziora lobeliowe.

Wymienione obszary cechują się występowaniem bardzo dobrze zachowanych ekosystemów jezior lobeliowych (siedlisko przyrodnicze 3110) oraz torfowisk przejściowych (siedlisko przyrodnicze 7140) z dużymi skupiskami cennych gatunków roślin (isoetydy, flora torfowiskowa). W walory florystyczne tych obszarów są porównywalne z najcenniejszymi fragmentami Parku, bądź nawet je przewyższają. Występujące tu kompleksy leśne zachowują ciągłość przestrzenną z kompleksami leśnymi WPK.

Włączenie wymienionych obszarów w granice WPK umożliwi skuteczną ochronę ich wybitnych walorów florystycznych. Brak takiej ochrony może spowodować zubożenie lub zanik stanowisk chronionych i zagrożonych gatunków roślin oraz zasobów siedlisk przyrodniczych.

2.1.1. Obszary Natura 2000

Na obszarze WPK powołano 3 obszary Natura 2000: 2 specjalne obszary mające znaczenie dla Wspólnoty: Młosino-Lubnia PLH220077 i Jeziora Wdzydzkie PLH220034; obszaru specjalnej ochrony ptaków Bory Tucholskie PLB220009. Dla wszystkich ustanowiono plany zadań ochronnych, stąd, zgodnie z przepisami określonymi w art. 20 ust. 5 uop, Plan ochrony dla WPK nie uwzględnia zakresu planów zadań ochronnych dla tych obszarów

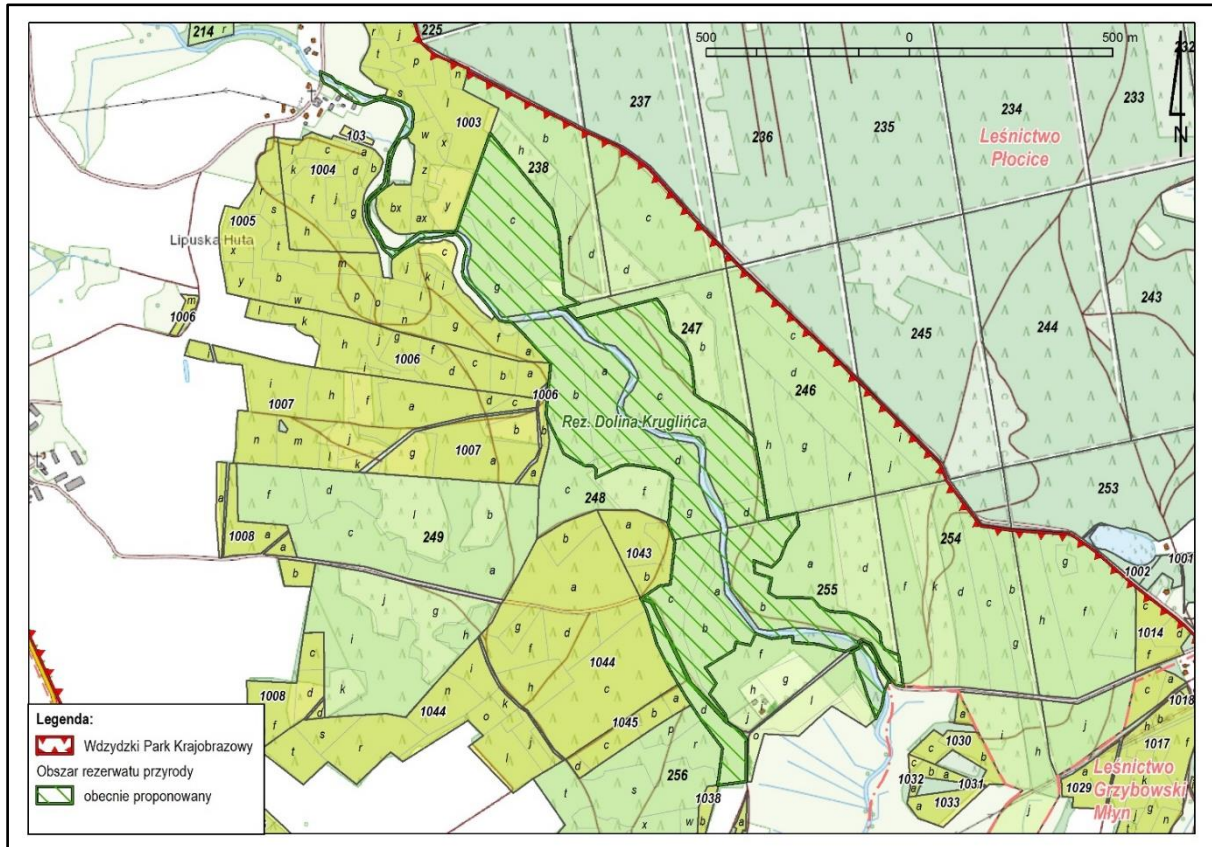
2.1.2. Rezerваты przyrody

Obecnie na obszarze WPK istnieje rezerwat przyrody „Krwawe Doły” powołany Zarządzeniem Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 12 listopada 1996 r. (M.P. z 1996 r. Nr 75, poz. 681) w celu zachowania względów naukowych i dydaktycznych zbiorowisk leśnych charakterystycznych dla Borów Tucholskich oraz porostów i rzadkich i chronionych roślin. Rezerwat posiada dokumentację planu ochrony (BULiGL, 2012).

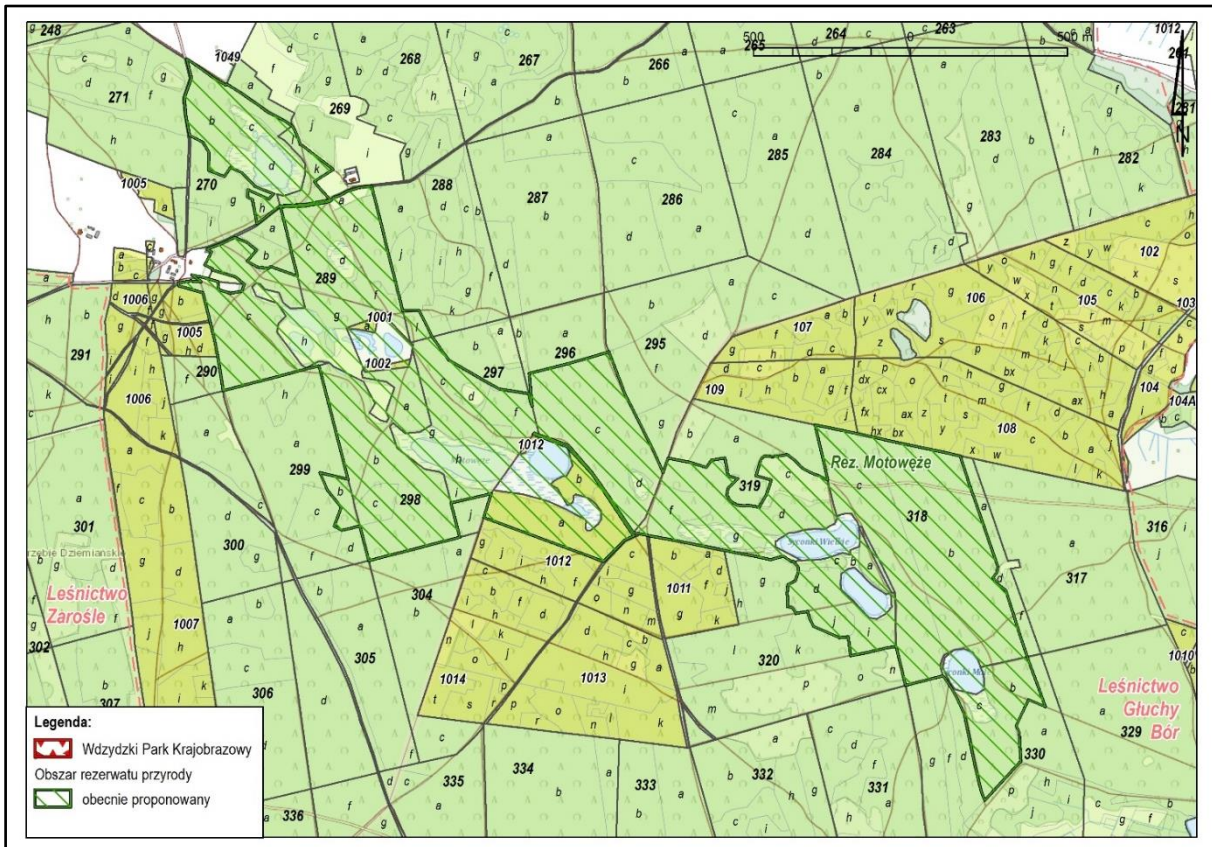
Spośród proponowanych w poprzednim Planie ochrony rezerwatów przyrody nie został utworzony żaden, natomiast dwa z planowanych rezerwatów (torfowisko Głuchy Bór i torfowisko Kotel) objęte zostały ochroną w formie użytków ekologicznych Kołpiny (Kõpinë) i Kotel.

Obecne opracowanie postuluje powołanie 6 nowych rezerwatów przyrody, przy czym w sytuacji braku możliwości powołania rezerwatu postuluje się objęcie poniższych obszarów ochroną w formie użytków ekologicznych:

1. **Dolina Kruglińca** (nazwa proponowana) – podstawowym celem jest ochrona ichtiofauny i jej siedlisk na tym odcinku Wdy oraz zachowanie naturalnych procesów morfologicznych ją kształtujących (erozja wgłębna i boczna).
  - Odcinek Wdy od Kruglińca do leśniczówki Płocice z przyległym zespołem starych drzewostanów (ponad 140-letnich). Jest to wybrana część proponowanego poprzednio rezerwatu Doliny Wdy i Trzebiochy. Głównym walorem obiektu są [... dane wrażliwe] . Ponadto obszar ten obejmuje siedliska rozrodcze trzepli zielonej, kozy pospolitej, różanki, zimorodka i pliszki górskiej. Kompleks starych drzewostanów to siedliska ważne dla sów (sóweczki, włośchatki, puszczyka) oraz gatunków dziuplaków (w tym: dzięcioła czarnego i siniaka). Potencjalnie jest to obszar występowania również innych rzadkich gatunków entomo-, terio-, i awifauny. Obiekt wymaga ochrony czynnej i dalszych, specjalistycznych badań faunistycznych, a w szczególności teriologicznych i entomologicznych przed powołaniem rezerwatu. Jest to najcenniejszy obszar WPK pod kątem walorów geomorfologicznych.
2. **Motowężę** - podstawowym celem jest ochrona torfowisk przejściowych i wysokich oraz stanowisk roślin z nimi związanych, w dalszej kolejności ochroną stanowisk rzadkich i chronionych ważek.
  - Rezerwat proponowany do utworzenia również w poprzednim planie ochrony. Obejmuje część rynny polodowcowej z bezodpływowymi zagłębieniami wytopiskowymi. W nieckach wytopiskowych rozwinęły się niewielkie zbiorniki wodne, a na ich obrzeżach oraz w pozostałych częściach rynny – torfowiska przejściowe i wysokie (siedliska przyrodnicze 7110 i 7140), a miejscami płaty boru bagiennego (91D0). Kompleks torfowiskowy otoczony jest przez świeże postaci borów sosnowych. Głównymi walorami proponowanego rezerwatu są dobrze zachowane fitocenozy mszarne z klas *Oxycocco-Sphagnetea* i *Scheuchzerio-Caricetea nigrae* z cenną florą torfowiskową. Faunistycznie to przede wszystkim siedlisko chronionych gatunków ważek: [... dane wrażliwe] , miedziopiersi północnej oraz zalotki większej.

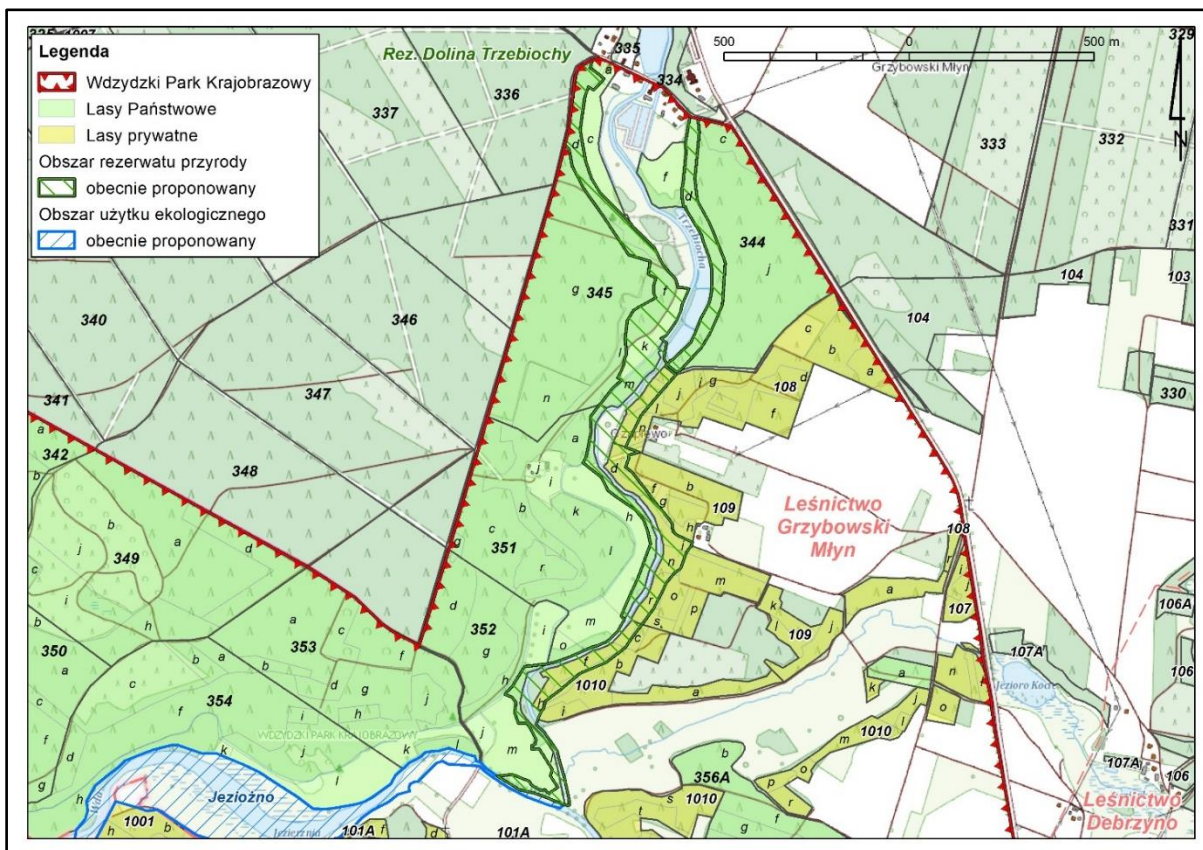
Ryc. 1. Proponowany obszar rezerwatu przyrody Dolina Kruglińca

Ryc. 2. Proponowany obszar rezerwatu przyrody Motowężę

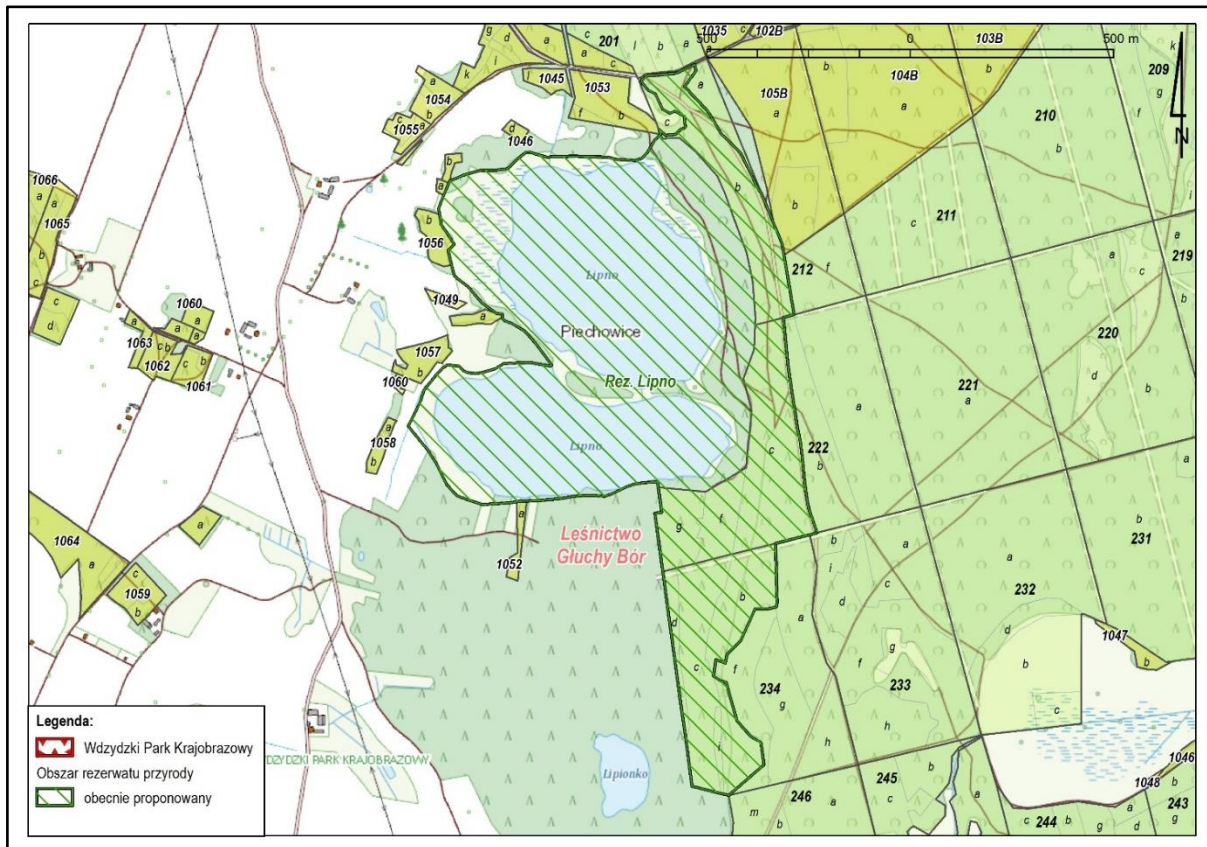

3. **Dolina Trzebiochy** (nazwa proponowana) – podstawowym celem jest ochrona ichtiofauny i jej siedlisk na tym odcinku rzeki wraz ze zbliżona do naturalnej strukturą zbiorowisk roślinnych doliny.
- Fragment doliny Trzebiochy poniżej pstrągarni w Grzybowski Młynie, sięgający aż do ujścia w korycie Wdy. Jest to wybrana część proponowanego przed 20-stu laty rezerwatu *Doliny Wdy i Trzebiochy*. Głównym walorem faunistycznym wskazanego odcinka Trzebiochy są [... dane wrażliwe] . Ponadto obszar ten obejmuje siedliska rozrodzce kozy pospolitej, różanki i miętusa. Wskazany obecnie obszar proponowanego rezerwatu także dla awifauny stanowi żerowisko i miejsce odpoczynku oraz potencjalne siedlisko lęgowe m.in. zimorodka, pliszki górskiej, nurogęsi i gągoła. W celu zachowania ciągłości przestrzennej obszaru rezerwatu oraz zwiększenia realnych możliwości jego ochrony, włączono do propozycji także najbardziej zróżnicowane i wartościowe przyrodniczo oraz krajobrazowo fragmenty doliny. Po wschodniej stronie Trzebiochy wskazano do ochrony wyróżniające się florystycznie i krajobrazowo fragmenty różnowiekowych i różnogatunkowych wydzieleń leśnych na gruntach prywatnych oraz wydzielenie Nadleśnictwa Kościerzyna 344d, z starodrzewem bukowym (102 lata), które tworzą przestrzenny ciąg bogatych florystycznie zbiorowisk porastających stromą skarpę doliny rzecznej. Po stronie zachodniej rzeki wskazano przylegające bezpośrednio do koryta rzeki wydzielenia z drzewostanami olszowymi, fragment łąki, wydzielenie 345 f-01 z uprawą doświadczalną cisa oraz starodrzew sosnowy na skarpie dolinnej (132 letni, wielogatunkowy las mieszany w wydzieleniu 345d). Są to zbiorowiska roślinne pełniące bardzo istotną funkcję wodo- i glebochronną w kontekście zachowania stabilnych warunków siedliskowych ichtiofauny – głównego przedmiotu ochrony proponowanego rezerwatu. Potencjalnie jest to również obszar występowania innych rzadkich gatunków entomo-, herpeto-, terio- i awifauny. Na odcinku tym prowadzono ocenę stanu i jakości hydrobiologicznej siedlisk rzek (Zawal i in. 2016), która potwierdziła występowanie na tym odcinku Trzebiochy także stanowisk płaszczaka *Aphelocheirus aestivalis*, rozdeпки rzecznej *Theodoxus fluviatilis* i skójki gruboskorupowej *Unio crassus* (gatunków bezkręgowców - wskaźników czystych wód) oraz hildenbrandii rzecznej *Hildenbrandia rivularis* – słodkowodnego krasnorostu, najcenniejszego z gatunków flory projektowanego rezerwatu. Obiekt wymaga ochrony czynnej i dalszych, specjalistycznych badań faunistycznych.

Ryc. 3. Proponowany obszar rezerwatu przyrody Dolina Trzebiochy

4. **Lipno** (nazwa proponowana) - obszar jeziora wraz z przylegającymi szuwarami i starymi drzewostanami którego podstawowym celem ochrony są populacje awifauny wodno-błotnej, a także stanowiska rzadkich i chronionych roślin torfowiskowych..
  - Planowany obiekt obejmuje położone w zagłębieniu wytopiskowym jeziora Lipno i Lipionko wraz z sąsiadującymi torfowiskami i starymi drzewostanami sosnowymi powyżej 120 lat. Projektowany rezerwat stanowi ostoję ptaków wodno-błotnych - stałe noclegowisko żurawi, miejsce gniazdowania i odpoczynku innych gatunków wodno-błotnych (m. in. gągoł, perkozek, łyska, czernica, łabędź niemy); w jego granicach znajdują się również żerowiska nietoperzy oraz stanowiska chronionych gatunków ważek (miejsce to wskazywane było jako siedlisko zalotki biało-czelnej, zalotki większej, straszki syberyjskiej (północnej) i żagnicy torfowcowej.) Kolejnym walorem obiektu są stanowiska chronionych i zagrożonych gatunków roślin torfowiskowych.
  - Obiekt stanowi część postulowanego w poprzednim planie ochrony rezerwatu Lipno i Lipionko. Ze względu na skomplikowane stosunki własnościowe obecnie wyłączono z rezerwatu część południową, obejmującą młody bór bagienny- proponowany użytek ekologiczny Lipionko.

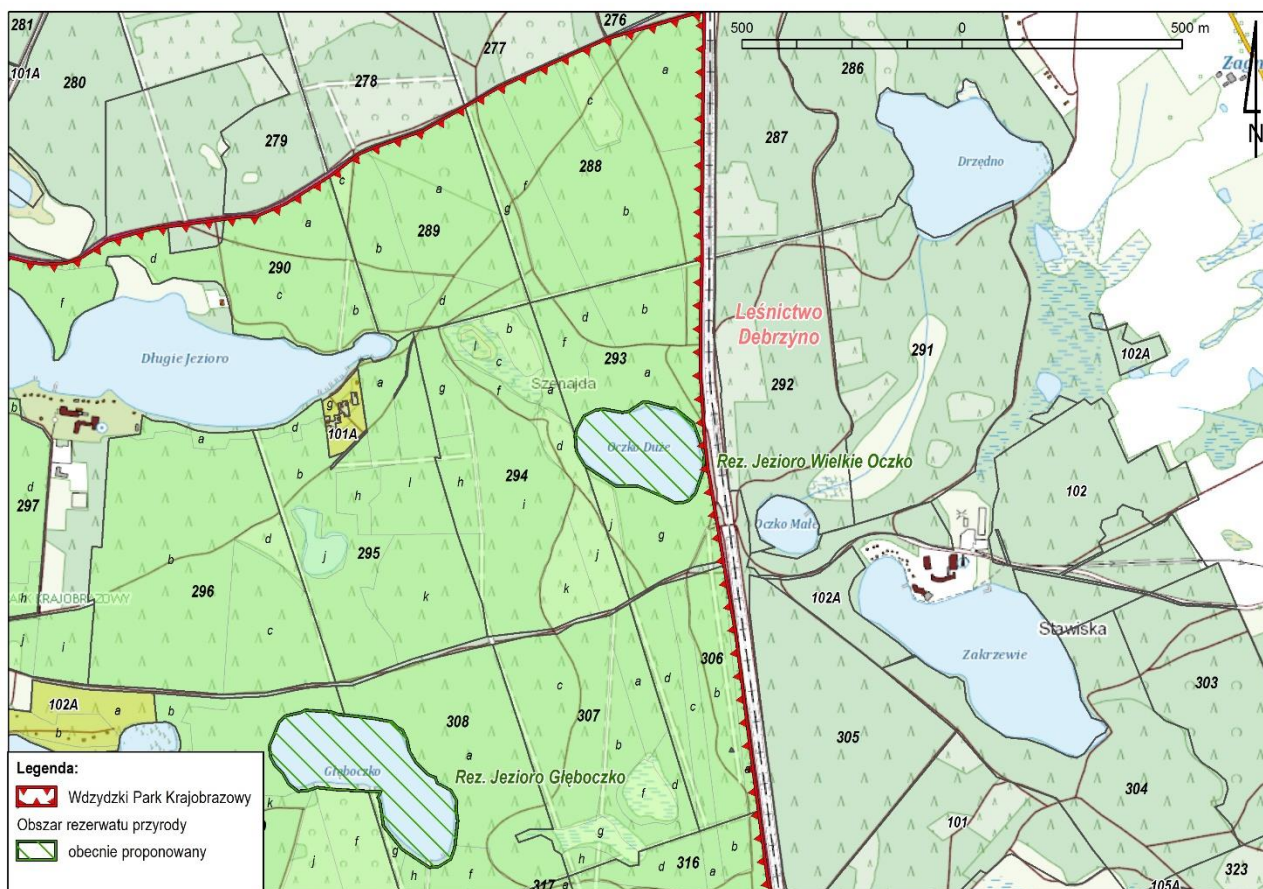
Ryc. 4. Proponowany obszar rezerwatu przyrody Lipno

Ryc. 5. Proponowany obszar rezerwatu przyrody Głęboczko

5. **Jezioro Głęboczko** – podstawowym celem ochrony jest dobrze zachowane jezioro lobeliowe (siedlisko przyrodnicze 3110) ze stanowiskami lobelii jeziornej oraz elismy wodnej.

6. **Jezioro Wielkie Oczko** – podstawowym celem ochrony jest dobrze zachowane jezioro lobeliowe (siedlisko przyrodnicze 3110) ze stanowiskami lobelii jeziornej oraz elismy wodnej.

Ryc. 6. Proponowany obszar rezerwatu przyrody Wielkie Oczko

2.1.3. Użytki ekologiczne

Obecnie na obszarze WPK istnieje 18 użytków ekologicznych. Spośród proponowanych w poprzednim planie ochrony 58 ochrony użytków ekologicznych powołano 16 – Czyste, Kiszewskie Bagno, łąki na Rowie, Meszonko, Modrzewnicowy Mszar, Przerębska Huta, Torfowiska nad jeziorem Gołuń, Torfowisko Szenajda, Tucholskie Mszary, Wełniankowe Mszary, Wesków Bagna (Węsków Bagna), Zabrody, Żabińskich Błoto (Żoibińskich Błoto) i Żurawinowe Bagno. Natomiast dwa z planowanych rezerwatów (torfowisko Głuchy Bór i torfowisko Kotel) objęte zostały ochroną w formie użytków ekologicznych Kołpiny (Kòpinë) i Kotel.

Tab. 1. Istniejące użytki ekologiczne

lp	Nazwa	Data utworzenia	Podstawa prawna
1.	Żabińskich Błoto	09.01.2003	Rozp. Nr2/2003 Woj. Pom. z dnia 09 stycznia 2003 r.
2.	Żurawinowe Bagno	19.04.2006	Rozp. Nr 49/06 Woj. Pom. z dnia 06 marca 2006 r.
3.	Torfowisko Szenajda	19.04.2006	Rozp. Nr 49/06 Woj. Pom. z dnia 06 marca 2006 r.
4.	Meszonko	30.09.2009	Rozp. Nr 3/09 Woj. Pomo. z dnia 24 lipca 2009 r.
5.	Zdradzonko	30.09.2009	Rozp. Nr 3/09 Woj. Pomo. z dnia 24 lipca 2009 r.
6.	Czyste	19.04.2006	Rozp. Nr 49/06 Woj. Pom. z dnia 06 marca 2006 r.

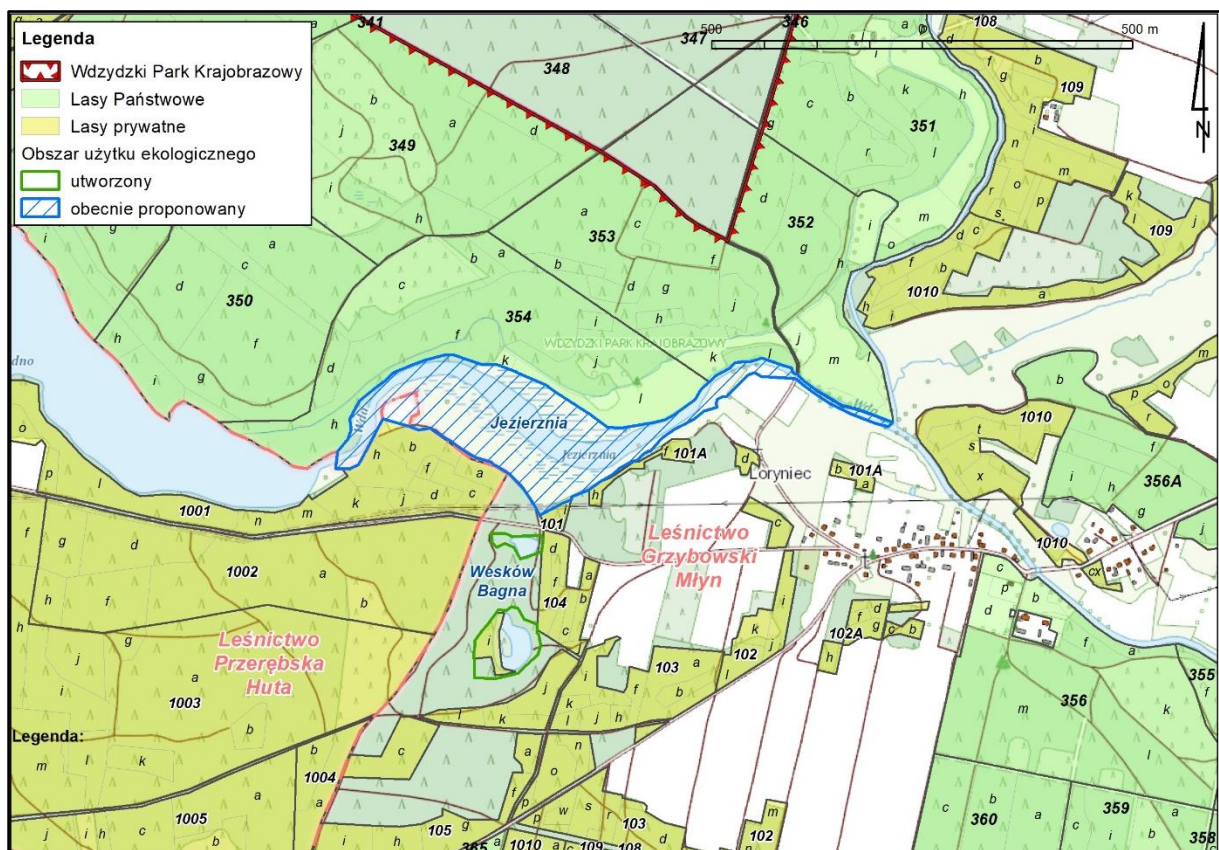
lp	Nazwa	Data utworzenia	Podstawa prawna
7.	Tucholskie Mszary	19.04.2006	Rozp. Nr 49/06 Woj. Pom. z dnia 06 marca 2006 r.
8.	Wełniankowe Mszary	19.04.2006	Rozp. Nr 49/06 Woj. Pom. z dnia 06 marca 2006 r.
9.	Zabrody	19.04.2006	Rozp. Nr 49/06 Woj. Pom. z dnia 06 marca 2006 r.
10.	Kiszewskie Bagno	19.04.2006	Rozp. Nr 49/06 Woj. Pom. z dnia 06 marca 2006 r.
11.	Modrzewnicowy Mszar	19.04.2006	Rozp. Nr 49/06 Woj. Pom. z dnia 06 marca 2006 r.
12.	Wesków Bagna	09.01.2003	Rozp. Nr2/2003 Woj. Pom. z dnia 09 stycznia 2003 r.
13.	Przerębska Huta	19.04.2006	Rozp. Nr 49/06 Woj. Pom. z dnia 06 marca 2006 r.
14.	Kołépiny	30.09.2009	Rozp. Nr 3/09 Woj. Pomo. z dnia 24 lipca 2009 r.
15.	Łąki na Rowie	30.09.2009	Rozp. Nr 3/09 Woj. Pomo. z dnia 24 lipca 2009 r.
16.	Kotel	19.04.2006	Rozp. Nr 49/06 Woj. Pom. z dnia 06 marca 2006 r.
17.	Torfowiska nad jeziorem Gołuń	19.04.2006	Rozp. Nr 49/06 Woj. Pom. z dnia 06 marca 2006 r.
18.	Jezioro Drzędno	14.05.2019	Uchwała Nr IV/72/19 rady Gminy Kościerzyna z dnia 14 maja 2019 r.

Obecne opracowanie postuluje powołanie 38 użytków ekologicznych z czego 21 propozycji to uaktualnione propozycje z poprzedniego planu ochrony, a 17 to nowe lokalizacje:

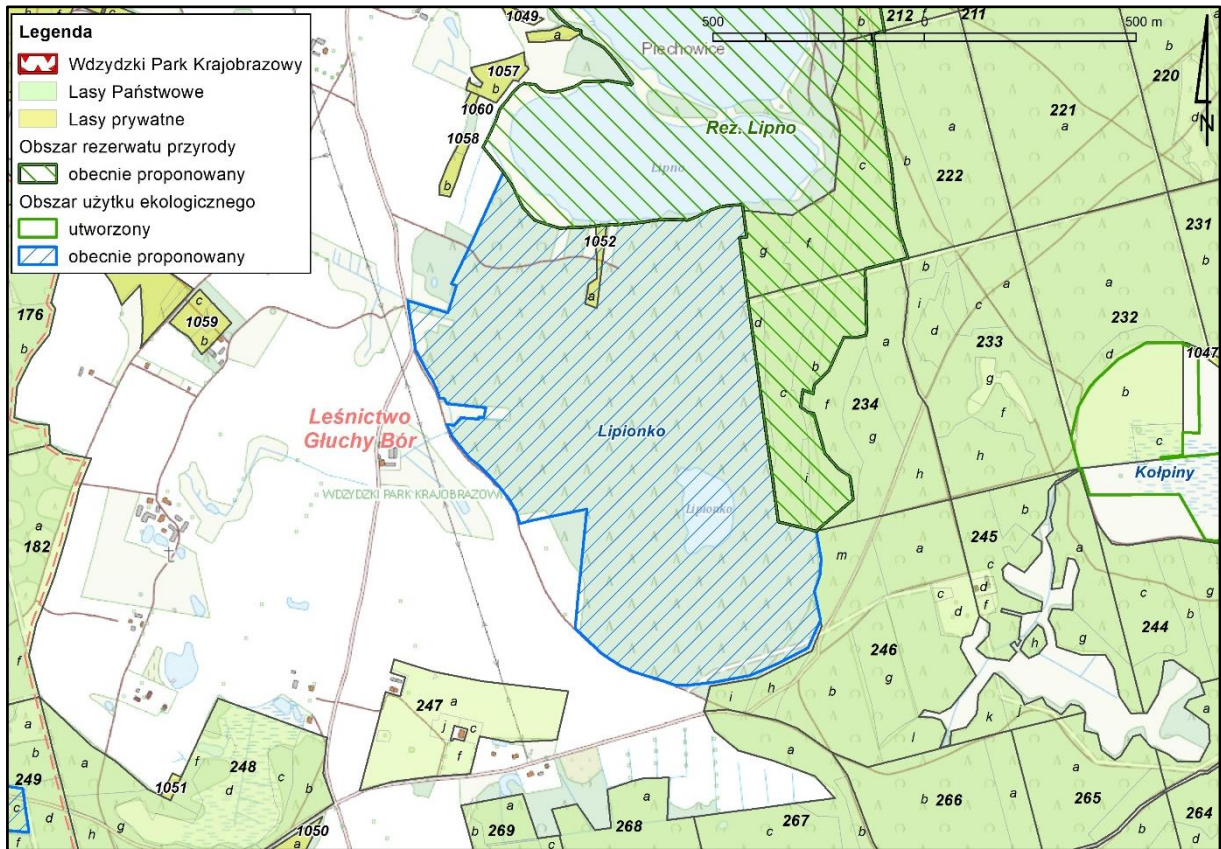
- Jeziernio** (nazwa proponowana) – część poprzednio proponowanego rez. Doliny Wdy i Trzebiocy. Rozszerzenie Wdy na wschód od jez. Schodno wraz z torfowiskiem niskim i łąkami na południowym brzegu. Obszar kluczowy faunistycznie – miejsce gniazdowania i zimowania ptaków wodno-błotnych oraz innych gatunków (gągoł, łyska, nurogęś, perkoz dwuczuby, perkozek, wodnik, czapla biała, gąsior). Siedlisko trzepli zielonej i innych gatunków owadów.
- Lipionko** - jest to ciekawy głównie pod względem walorów florystycznych kompleks młodych stadiów rozwojowych boru bagiennego *Vaccinio uliginosi-Pinetum* (siedlisko przyrodnicze 91D0), zajmujących nieckę torfowiskową (niegdyś tworzoną przez większe płyty siedlisk przyrodniczych 7110 i 7140), wokół dystroficznego jeziora Lipionko (siedlisko przyrodnicze 3160). W granicach planowanego użytku znajdują się stanowiska roszczyki okrągłolistnej *Drosera rotundifolia*, modrzewnicy zwyczajnej *Andromeda polifolia*, bagna zwyczajnego *Ledum palustre*, widłaka jałowcowatego *Lycopodium annotinum* oraz kilku gatunków torfowców. Poza żurawiem, który wyprowadza łąki na tym obszarze, kompleks ten jest wykorzystywany przez faunę głównie jako ostoja (miejsce żerowania i odpoczynku) zwierzęcy łownej. Obiekt wymaga ochrony czynnej i dalszych, specjalistycznych badań faunistycznych, a w szczególności teriologicznych i entomologicznych. Wskazany obszar użytku bezpośrednio graniczy od północy i wschodu z proponowanym rezerwatem Lipno – będąc jego strukturalnym przedłużeniem. Projektowany użytek stanowi południową część proponowanego w poprzednim planie ochrony rezerwatu Lipno i Lipionko. Ze względu na skomplikowane stosunki własnościowe skuteczniejsza ochrona jako u.e.
- Głonek** - wyspa, część proponowanego wcześniej rezerwatu „Wyspy na jez. Wdzydze”. Fragment grądu subatlantyckiego ze starodrzewem lipowo-grabowym i bogatym runem, łąg jesionowo-olszowy, ponad 100-letnie drzewostany sosnowe, potencjalne siedlisko łąkowe nurogęsi,

gągoła, bielika i brodziec piskliwego. Stanowisko kilkunastu gatunków chrząszczy z rodziny kózkowatych (Ciechanowski i in. 2007, mnsr.).

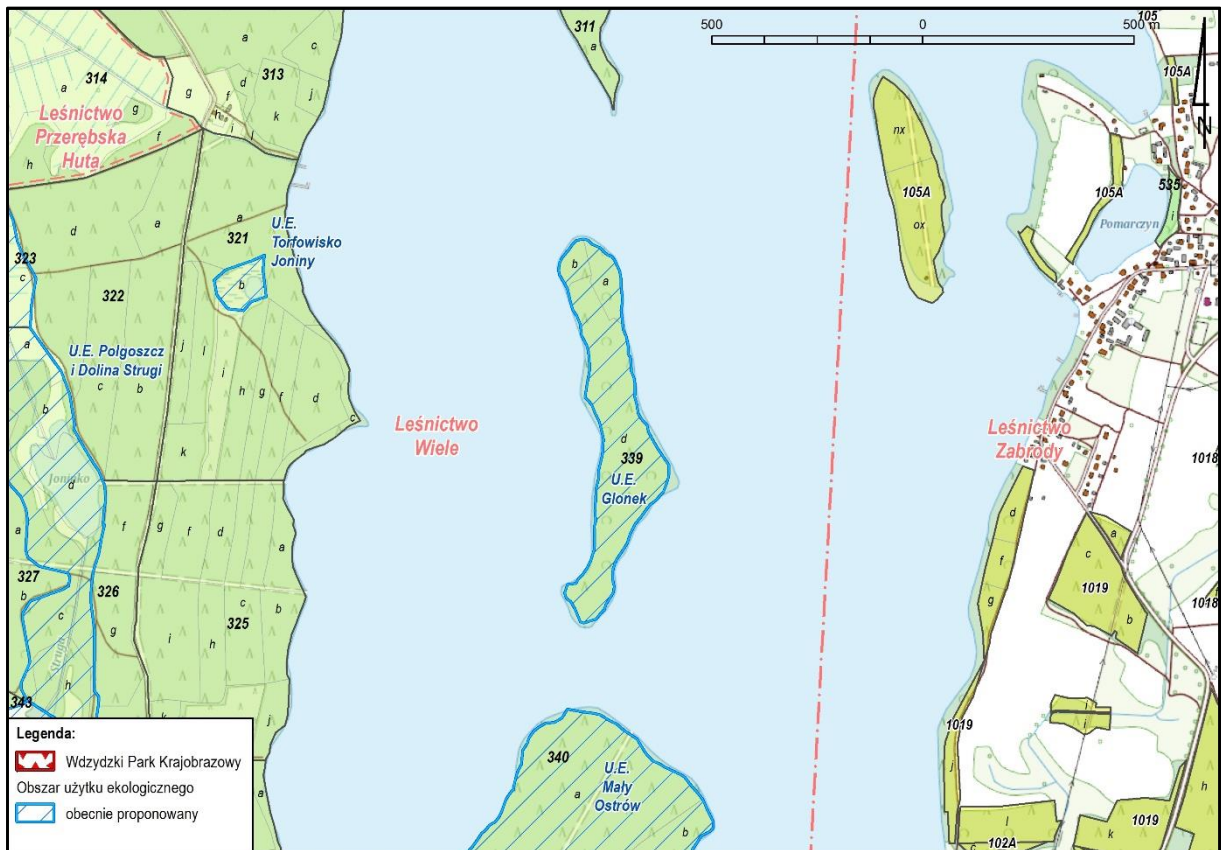
4. **Mały Ostrów** – wyspa, część proponowanego wcześniej rezerwatu „Wyspy na jez. Wdzydze”. Ponad 100-letnie drzewostany sosnowe i szuwały przybrzeżne – potencjalne siedlisko łągowe nurogęsi, gągoła i bielika, kolonie letnie nietoperzy.
5. **Trupczyn** (lub Trzepcyn) – wyspa na jeziorze Gołun, część proponowanego wcześniej rezerwatu „Wyspy na jez. Wdzydze”. Izolowane od lądu miejsce łągów i odpoczynku ptaków wodno-błotnych oraz bielika.
6. **Ceronek** (lub Ceram) - wyspa, część proponowanego wcześniej rezerwatu „Wyspy na jez. Wdzydze”. Miejsce łągów i odpoczynku ptaków wodno-błotnych (nurogęsi, perkoza dwuczubego, gągoła).

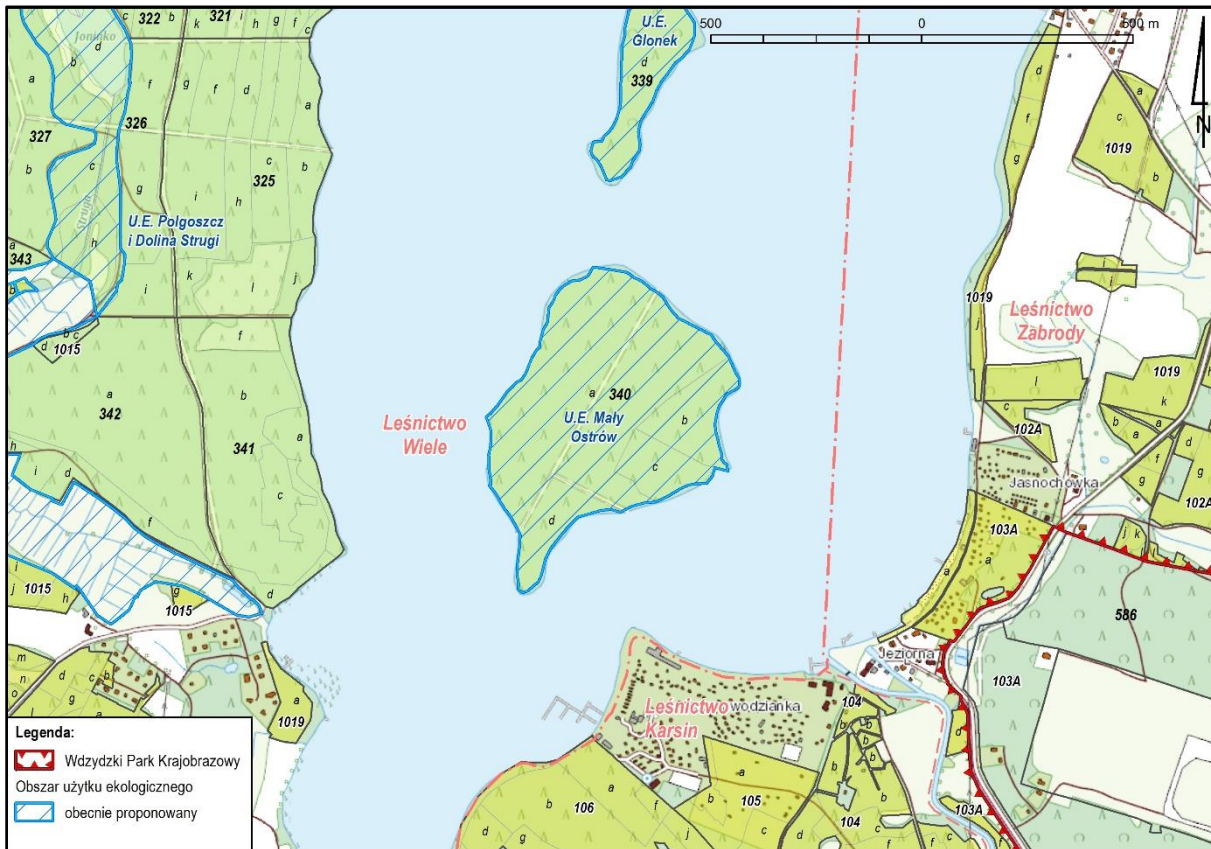
Ryc. 7. Proponowany obszar użytku ekologicznego Jezierzno

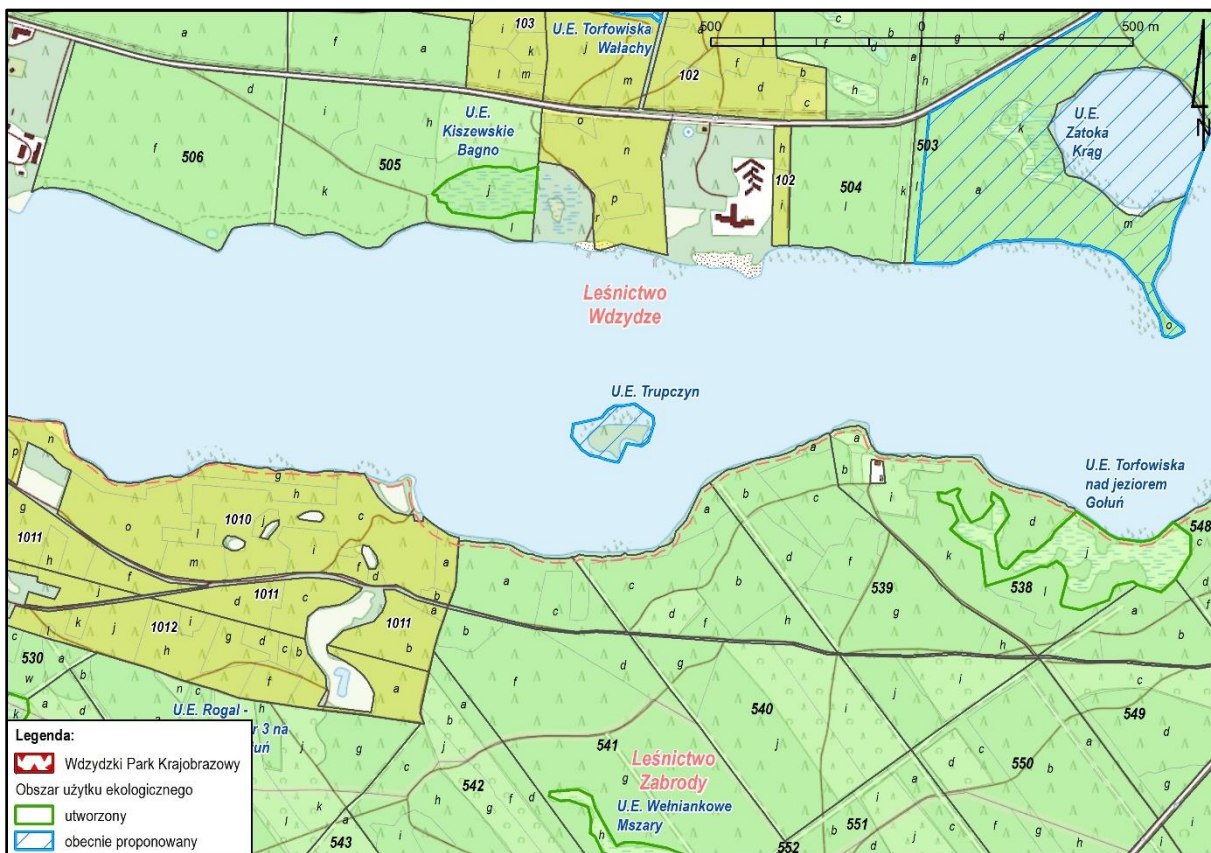
Ryc. 8. Proponowany obszar użytku ekologicznego Lipionko

Ryc. 9. Proponowany obszar użytku ekologicznego Glonek

Ryc. 10. Proponowany obszar użytku ekologicznego Mały Ostrów

Ryc. 11. Proponowany obszar użytku ekologicznego Trupczyn

7. **Torfowiska Wałachy** (nazwa proponowana)- część poprzednio proponowanego rez. Wałachy. Obecnie jako najbardziej istotne obszary zainteresowania wskazuje się w tym miejscu trzy niewielkie torfowiska przejściowe w rynnice na wschód od jez. Wałachy – są to zanikające

cenne zbiorowiska roślin, gatunków flory torfowiskowej, siedliska cennych gatunków ważek takich jak: zalotka większa, zalotka białoczelną, żagnica torfowcowa, straszka północna oraz [... dane wrażliwe] .

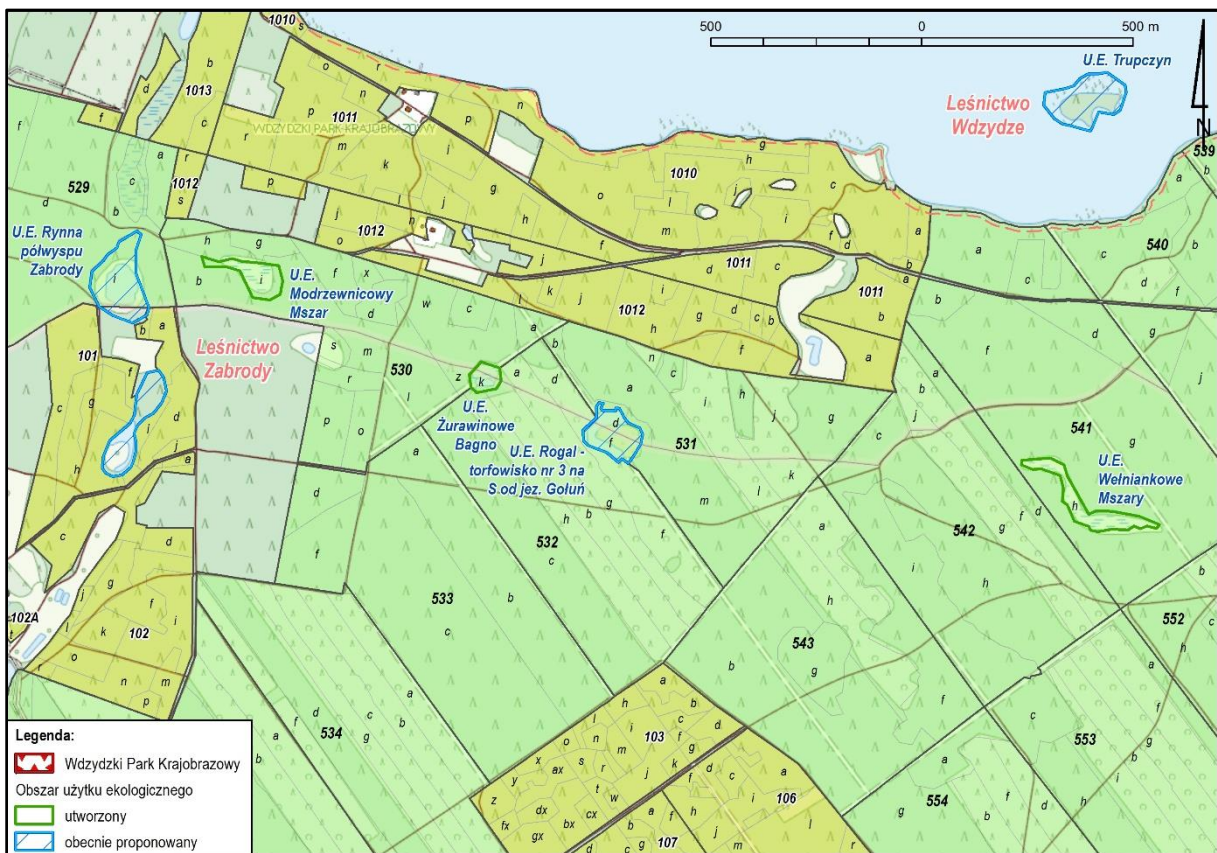
8. **Rogal** (nazwa proponowana) – obiekt proponowany ponownie, wydzielenia leśne 531-d,-f na południe od jeziora Gołuń. Torfowisko wysokie ze śladami wydobywania torfu, częściowo otoczone otwartym lustrem wody w kształcie półksiężyca – stąd proponowana nazwa użytku (w poprzednim planie ochrony – torfowisko nr 3 na S od Jez. Gołuń). W fitocenozach mszarnych z klas *Oxycocco-Sphagnetea* i *Scheuchzario-Caricetea nigrae* znajdują się stanowiska chronionych i zagrożonych gatunków flory torfowiskowej, m in. bobrka trójlistkowego *Menyanthes trifoliata*, bagnicy torfowej *Scheuchzeria palustris* i turzycy bagiennej *Carex limosa* oraz gatunków z rodzaju *Sphagnum*. W oczku wodnym występuje liczna populacja grzybieni białych *Nymphaea alba*. Cenne siedlisko dla płazów (głównie żab zielonych) i gatunków ważek, zlokalizowane w kompleksie borów świeżych. Obiekt podlega silnej sukcesji drzew i krzewów.

Ryc. 12. Proponowany obszar użytku ekologicznego Ceronek

Ryc. 13. Proponowany obszar użytku ekologicznego Torfowiska Wałachy

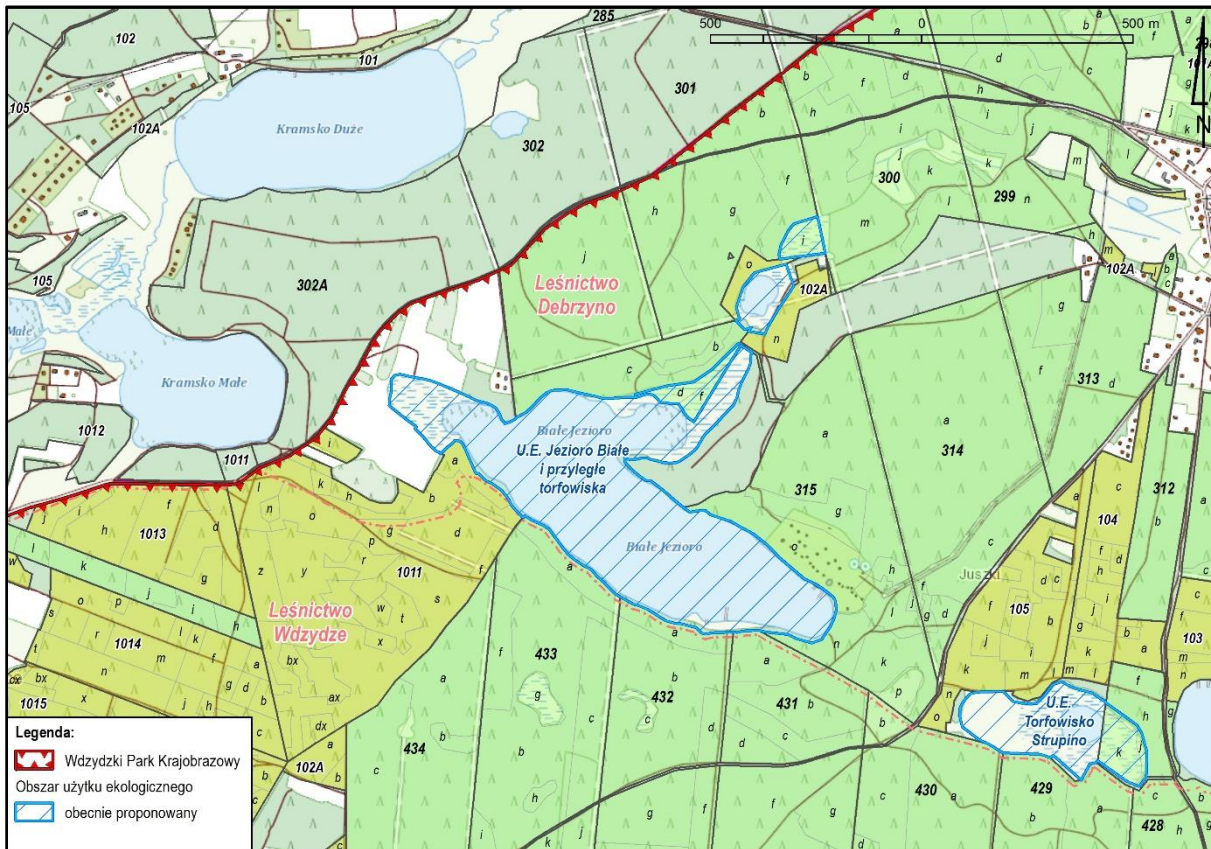

Ryc. 14. Proponowany obszar użytku ekologicznego Rogal

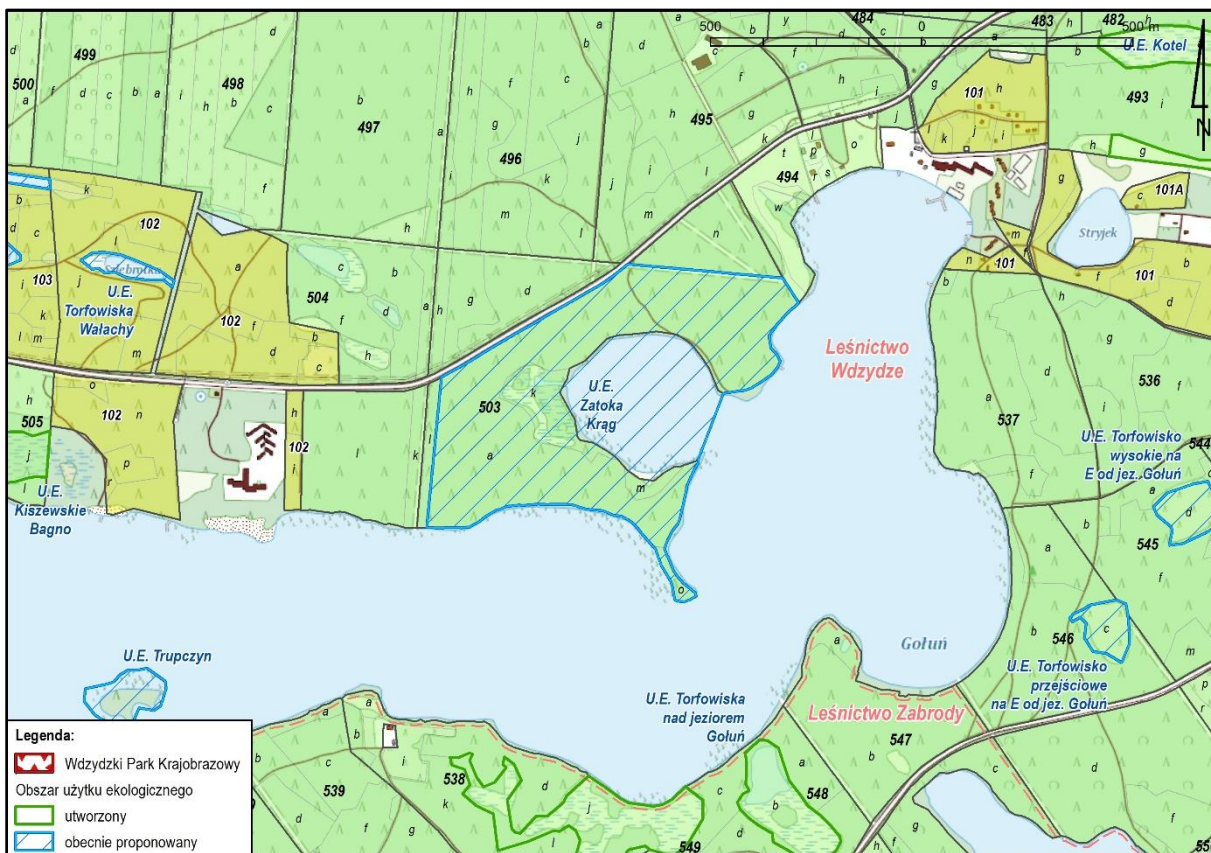
9. **Jeziro Białe** (i przyległe torfowiska) – planowany użytek obejmuje ramienicowe Jezero Białe (siedlisko przyrodnicze 3140, stanowiska gatunków z rodzaju *Chara*) oraz przylegającą do niego od północy rynnę, wypełnioną torfami niskimi. W rynnie znajdują się częściowo zarastające łąki

potorfowe z cennymi gatunkami flory naczyniowej i brioflory. Ponadto obszar projektowanego użytku stanowi kluczowe w skali WPK miejsce [... dane wrażliwe] .

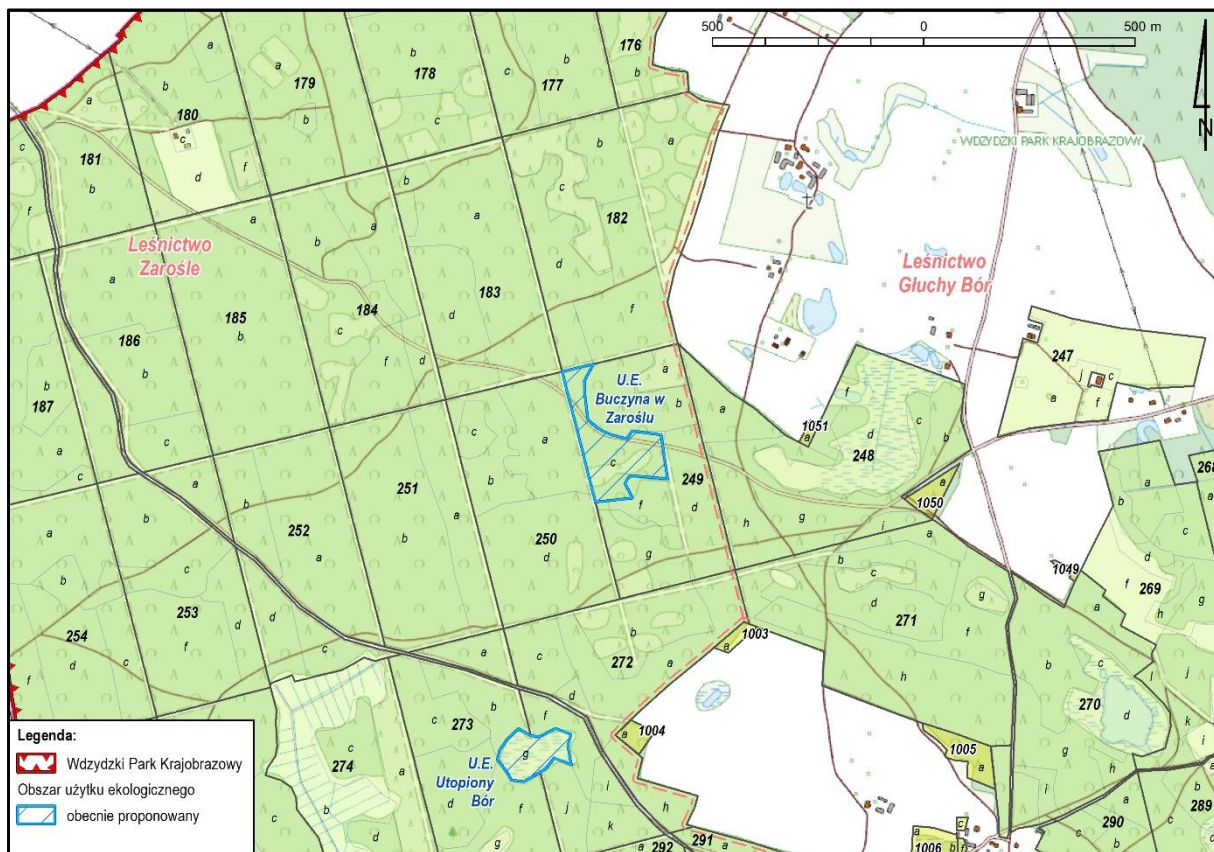
10. **Zatoka Krąg** – obiekt proponowany wcześniej jako rezerwat. Miejsce lęgów i odpoczynku ptaków wodno-błotnych (perkoza dwuczubego, gągoła, łyski) w sąsiedztwie przystani wodnej w Gołuniu.
11. **Buczyna w Zaroślu** (nazwa proponowana) – obiekt proponowany wcześniej jako część rezerwatu „Zarośle”. Jedyne dobrze zachowany fragment starodrzewia bukowego w WPK (siedlisko 9110) na wyniesieniu morenowym. Fragment starych drzewostanów to siedliska ważne dla sów (sóweczki, włośchatki, puszczyka) oraz gatunków dziuplaków (w tym: dzięcioła czarnego i siniaka). Proponowany użytek położony jest na obrzeżu (poza granicami) proponowanego w poprzednim planie ochrony rezerwatu Kompleks leśny Zarośle. Kompleks ten utracił w ostatnim 20-leciu wybitne walory przyrodnicze.
12. **Sidły** (wraz z otaczającym ją pasem szuwarów przybrzeżnych)- jest to przede wszystkim obiekt unikatowy pod względem walorów florystycznych centralnej, odlesionej części wyspy. W poprzednim planie ochrony wyspa Sidły proponowana była do ochrony rezerwatowej jako część postulowanego rezerwatu Wyspy jeziora Wdzydze. Obiekt cechuje się unikalną w skali regionu florą, związaną z podłożem zasobnym w związku wapnia. W zbiorowisku kalcyfilnej młaki występują rzadkie gatunki łąkowe i torfowiskowe, m. in. bardzo liczne (po kilkaset osobników) populacje nasięźrzała pospolitego *Ophioglossum vulgatum* i listery jajowatej *Listera ovata*, turzyce żółta *Carex flava* i łuszczkowata *Carex lepidocarpa*, gatunki z rodzaju *Dactylorhiza*, kruszczyk błotny *Epipactis palustris* oraz kozłek dwupienny *Valeriana dioica*. Jednocześnie miejsce to stanowi cenne ornitologicznie, izolowane od lądu, potencjalne miejsce lęgowe m.in. perkoza dwuczubego, łyski, żurawia, gęgawy, błotniaka stawowego, kszycy i brodzca piskliwego. Wysoce prawdopodobna jest tu również obecność chronionych gatunków ssaków (m.in. rzęsorków i nietoperzy). Na wyspie prowadzone są zabiegi ochrony czynnej – usuwanie nalotu i podrostu drzew i krzewów, koszenie oraz wypas. Ze względu na potrzebę kontynuacji zabiegów proponowaną obecnie formą ochrony dla wyspy Sidły jest użytek ekologiczny. Obiekt wymaga stałej ochrony czynnej i dalszych, specjalistycznych badań faunistycznych, a w szczególności teriologicznych i entomologicznych.

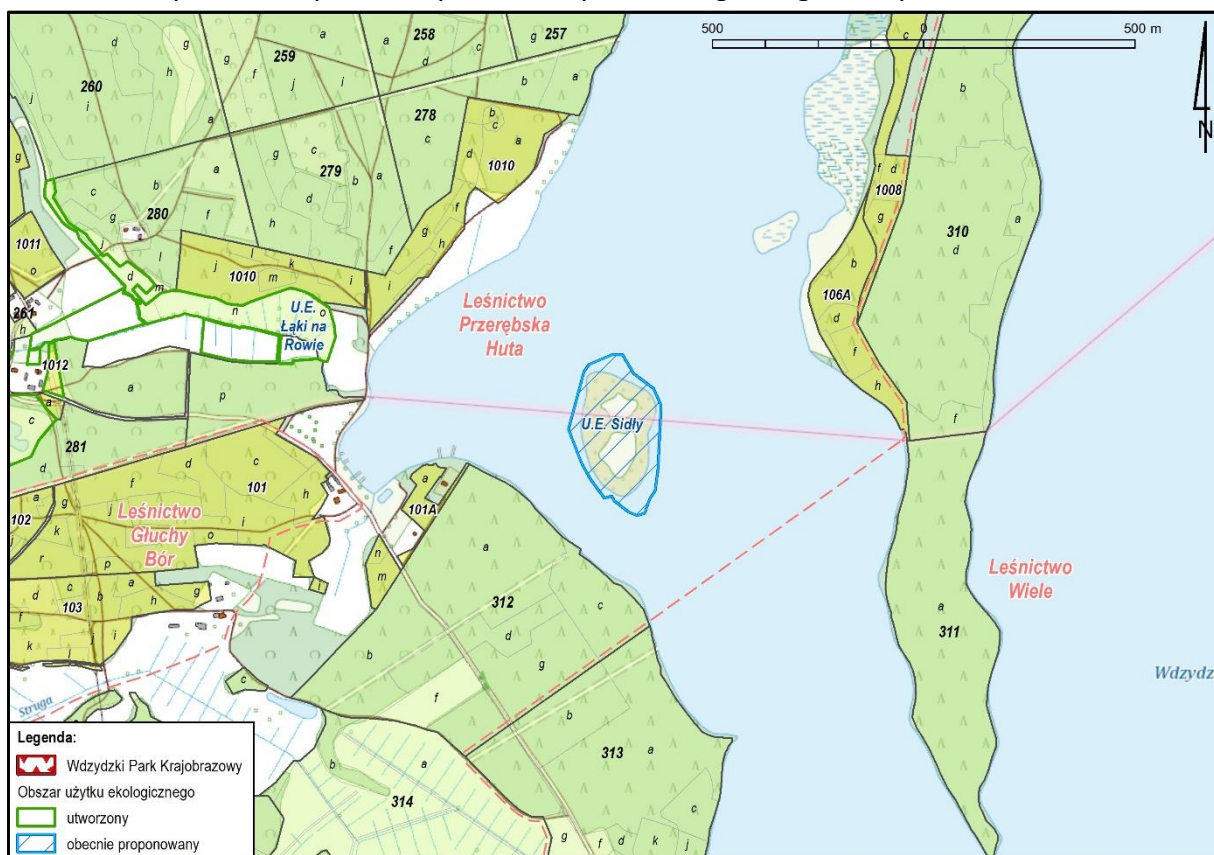
Ryc. 15. Proponowany obszar użytku ekologicznego Jezioro Białe

Ryc. 16. Proponowany obszar użytku ekologicznego Zatoka Krąg

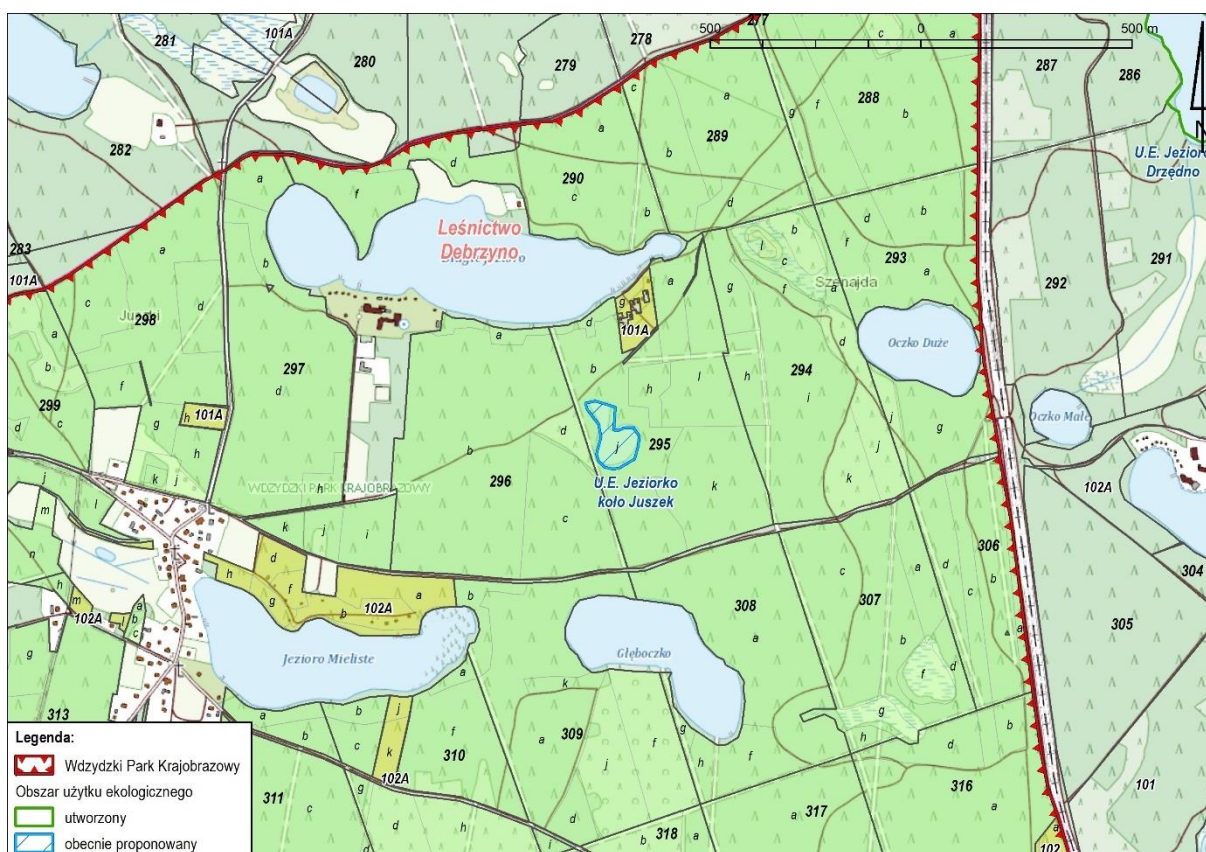
Ryc. 17. Proponowany obszar użytku ekologicznego Buczyzna w Zaroslu

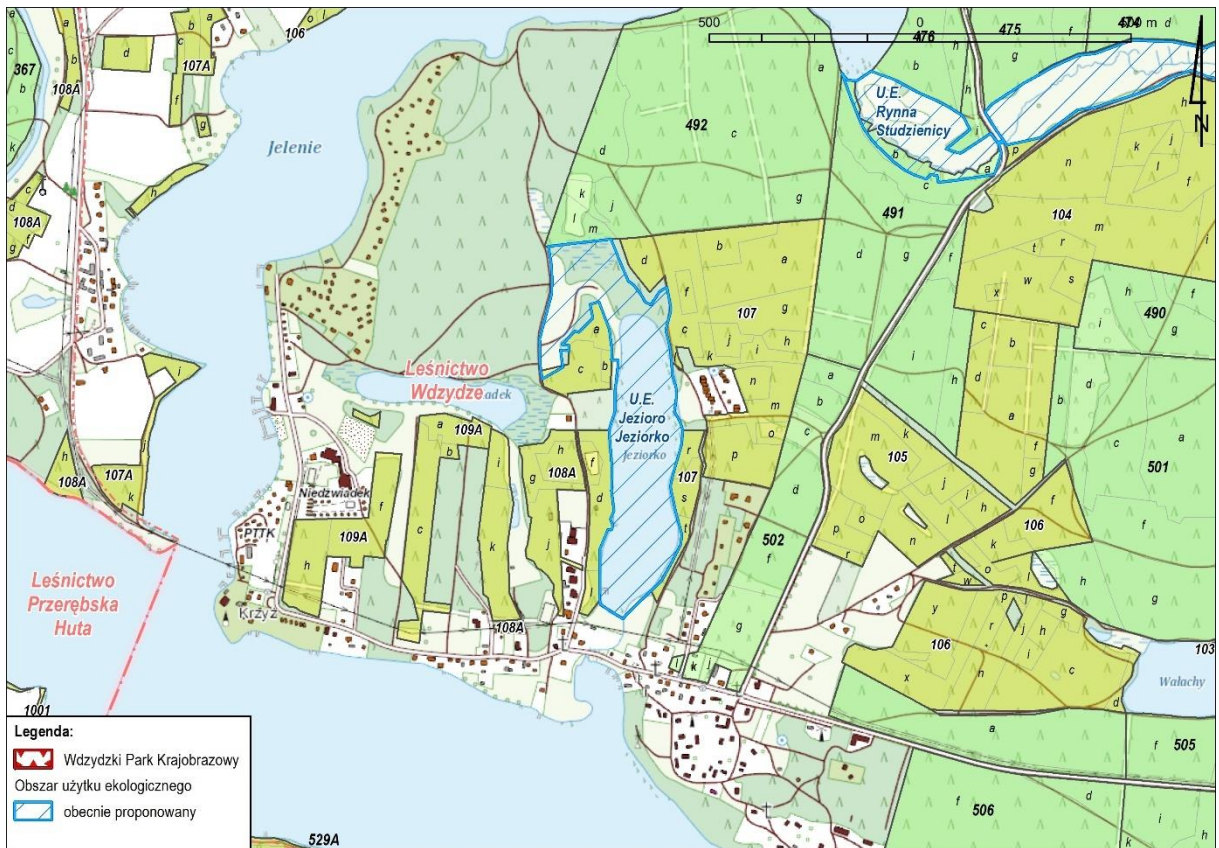
Ryc. 18. Proponowany obszar użytku ekologicznego Sidły

13. **Jeziorko koło Juszek** - zarastające jeziorko Glinice z roślinnością szuwarową na obrzeżach. Cenne ze względu na występowanie dużej populacji objętych częściową ochroną grzybieni białych *Nymphaea alba*.

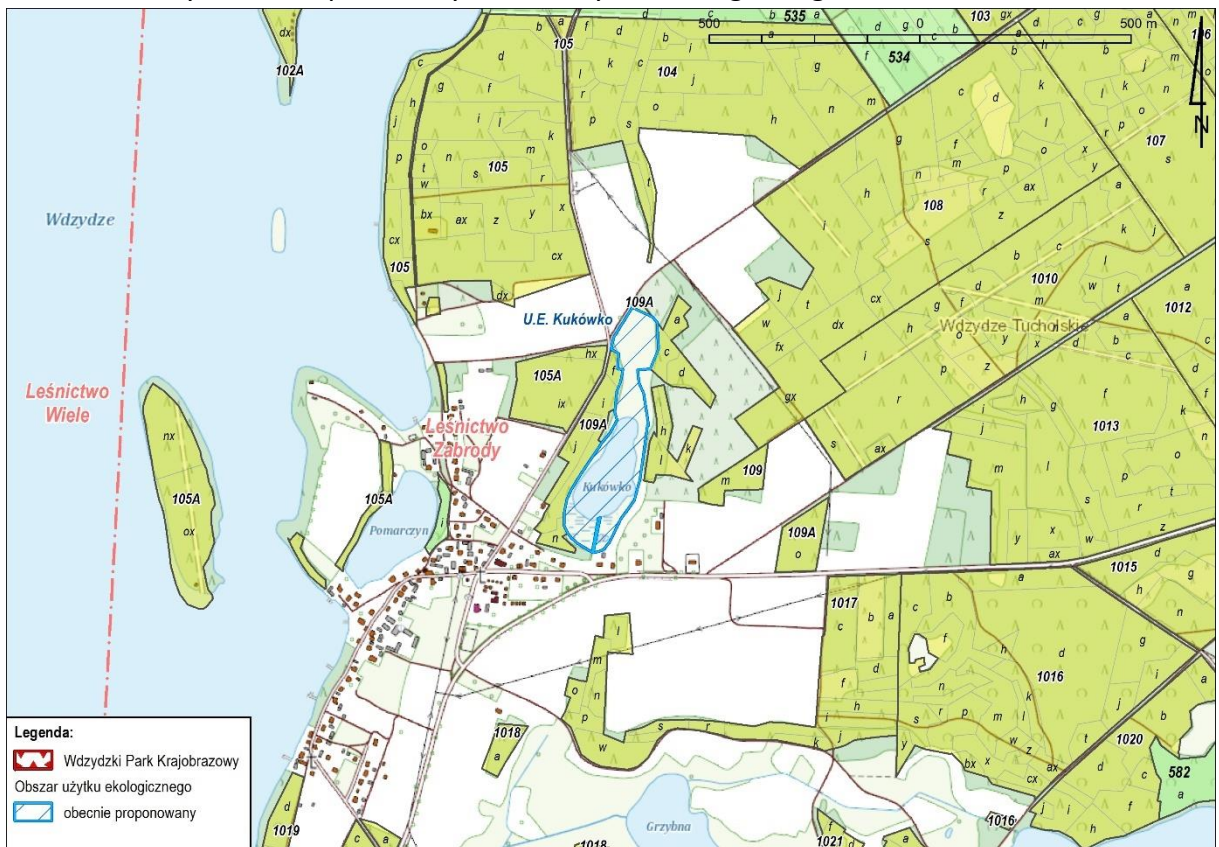
14. **Jeziro Jeziorko** - położone koło Wdzydz jezioro eutroficzne, pozostające pod wpływem odprowadzanych z miejscowości zanieczyszczeń. Obiekt cenny ze względu na prowadzone prace zmierzające do eliminacji wpływu zanieczyszczeń na ekosystem jeziora.
15. **Kukówko** - użytek obejmuje obszar proponowanego w poprzednim planie ochrony rezerwatu Jezioro Kukówko (jeziro oraz otaczające je fitocenozy torfowisk mszarnych i młode stadia rozwojowe boru bagiennego – siedliska przyrodnicze 7110, 7140 i 91D0) oraz przylegające do niego zarastające mechowisko i dobrze wykształconą murawę szcztlichową (siedlisko przyrodnicze 6120) na mineralnym stoku.
16. **Łąki koło Kalisza** - do objęcia ochroną planowany jest kompleks stosunkowo dobrze zachowanych łąk wilgotnych ze związku *Calthion*, położonych na zachód od jeziora Bielawy. W granicach projektowanego użytku znajdują się stanowiska chronionych gatunków z rodzaju *Dactylorhiza*.
17. **Łąki między jeziorami Cheb i Stupino** - planowany obiekt stanowi północną część proponowanego w poprzednim planie ochrony użytku ekologicznego o tej samej nazwie. Obejmuje najlepiej zachowane i najbogatsze florystycznie fitocenozy łąk wilgotnych ze związku *Calthion*.
18. **Łąki między jeziorami Stupino i Stupinko** - częściowo zarastające wilgotne łąki potorfowe z gatunkami wskazującymi na podłoże zasobne w węglan wapnia (m. in. kozłek dwupienny *Valeriana dioica*). Obiekt proponowany w granicach wskazywanych w poprzednim planie ochrony.

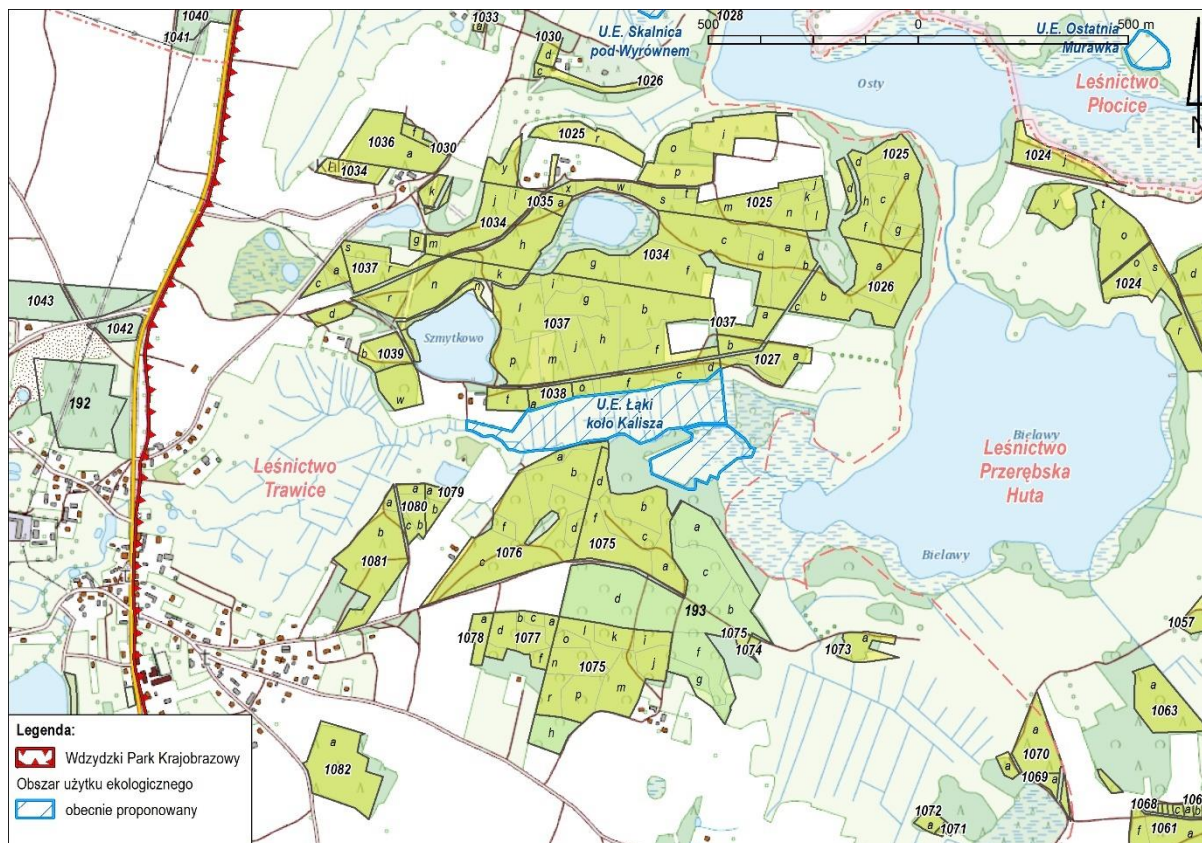
Ryc. 19. Proponowany obszar użytku ekologicznego Jeziorko koło Juszek

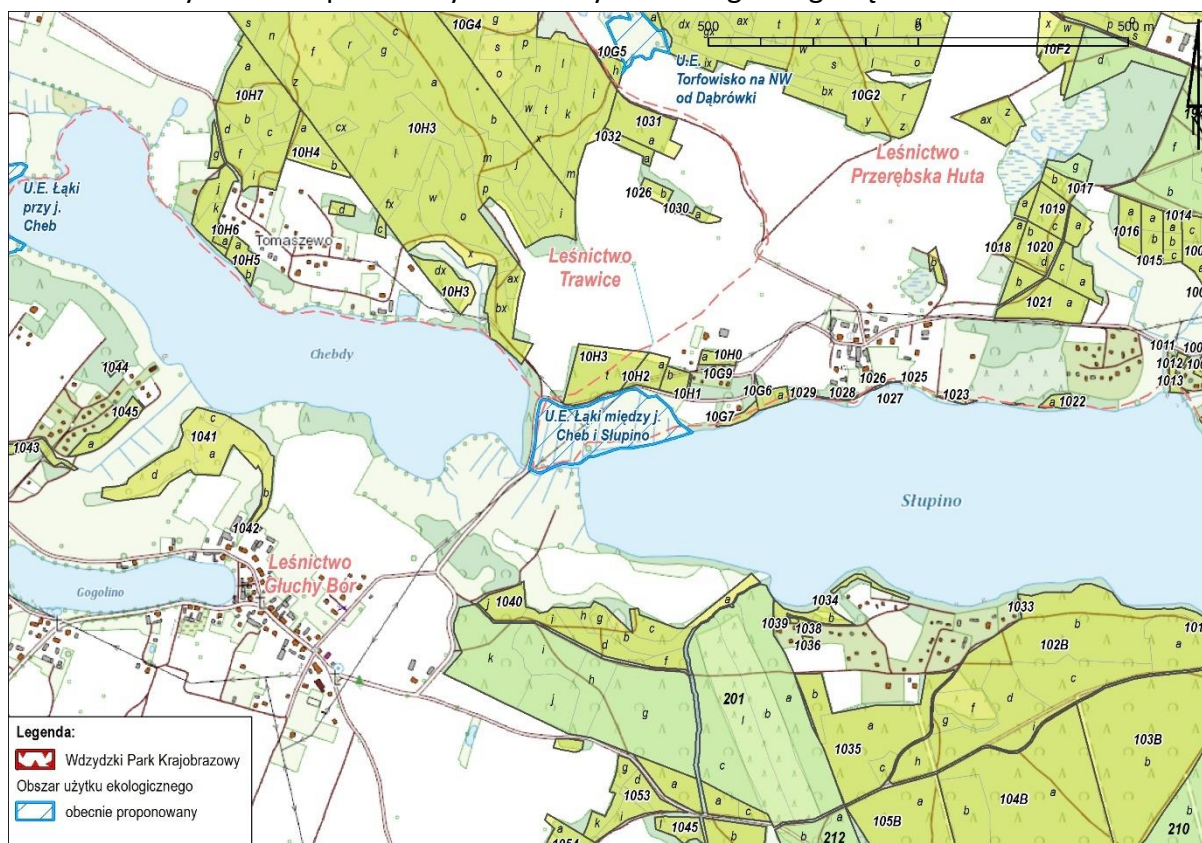
Ryc. 20. Proponowany obszar użytku ekologicznego Jezioro Jeziorko

Ryc. 21. Proponowany obszar użytku ekologicznego Kukówko

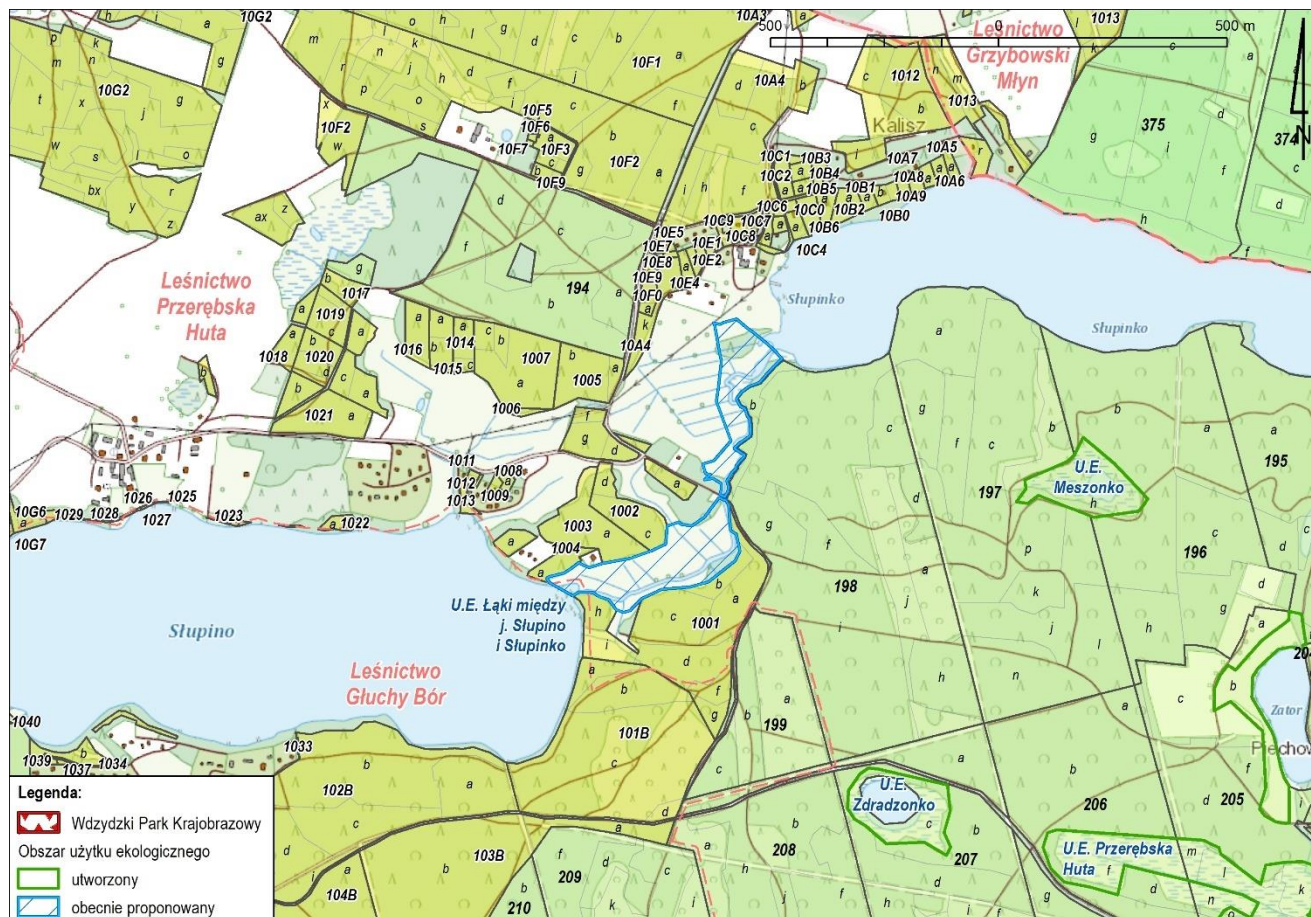

Ryc. 22. Proponowany obszar użytku ekologicznego łąki koło Kalisza

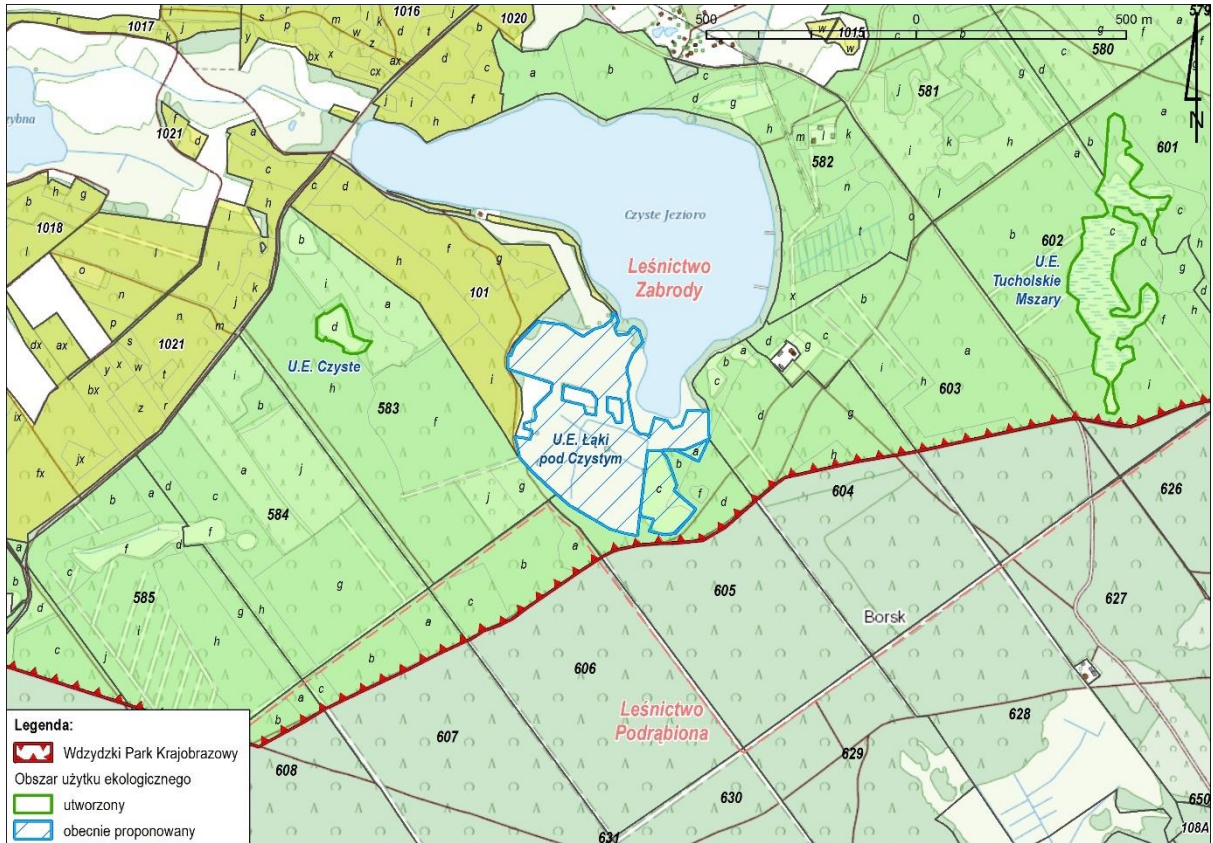
Ryc. 23. Proponowany obszar użytku ekologicznego łąki między jez. Cheb i Słupino

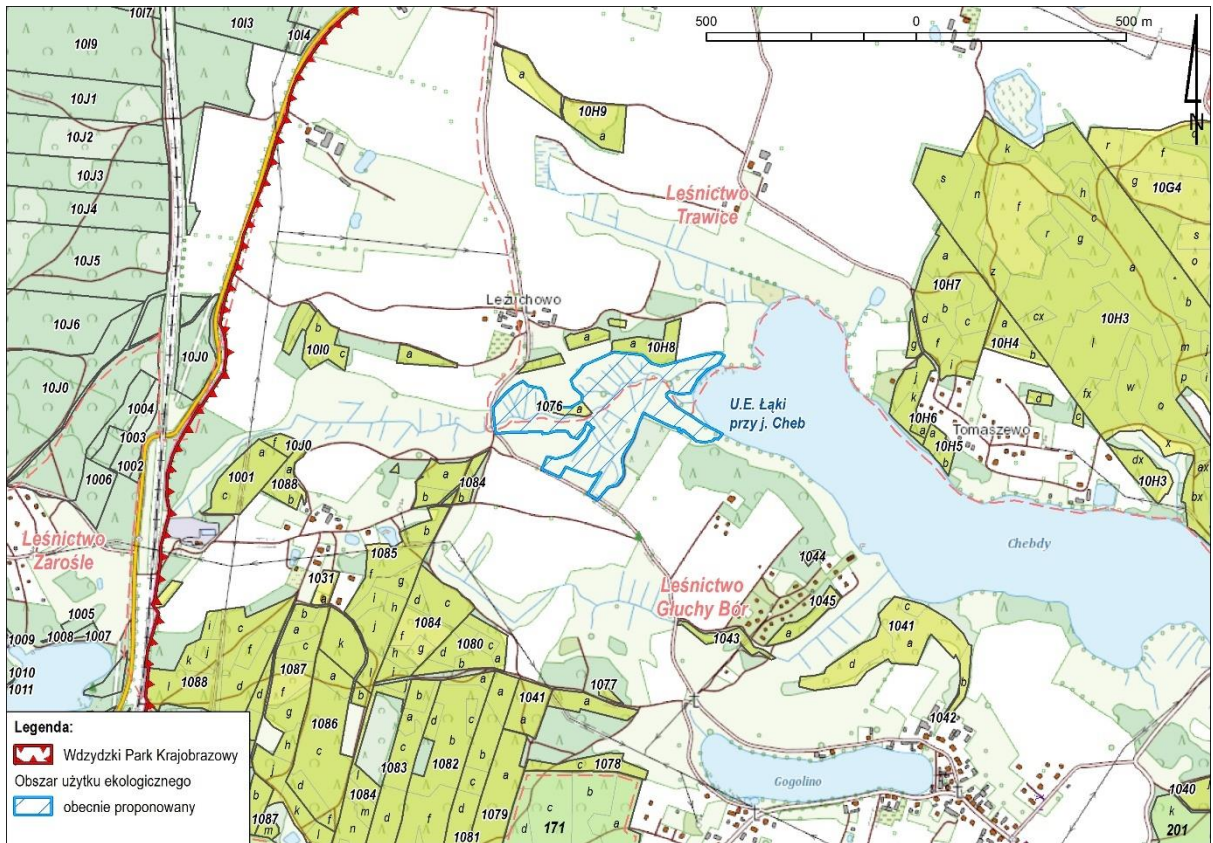

Ryc. 24. Proponowany obszar użytku ekologicznego łąki między jez. Ślupino i Ślupinko

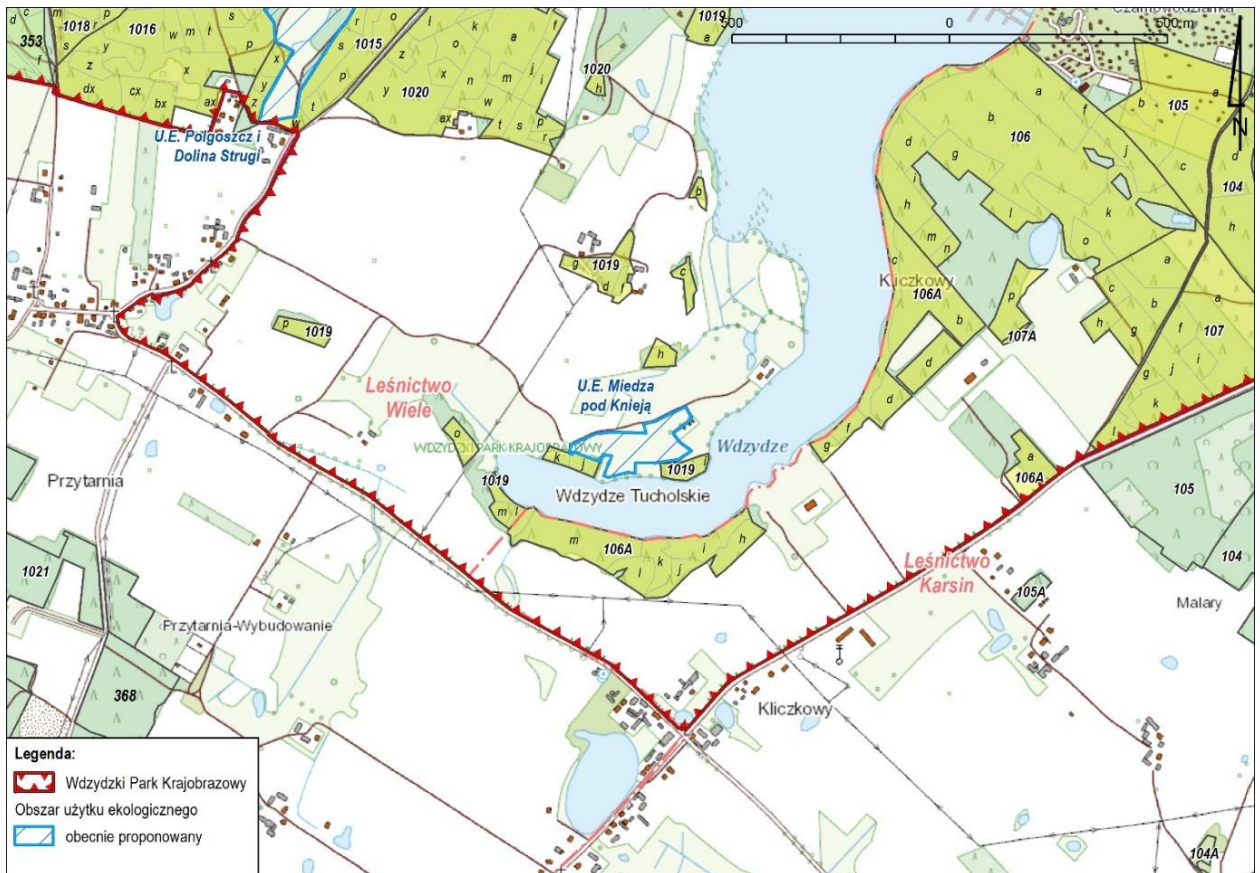
19. **Łąki pod Czystym** - kompleks stosunkowo dobrze zachowanych, bogatych gatunkowo łąk wilgotnych, częściowo użytkowanych, miejscami zarastających trzciną i drzewami.
20. **Łąki przy jeziorze Cheb** - kompleks wilgotnych łąk ze związku *Calthion*, położony na zachód od jeziora Cheb. Najlepiej zachowany (najmniej intensywnie użytkowany) fragment postulowanego w poprzednim planie ochrony użytku ekologicznego o tej samej nazwie.
21. **Miedza pod Knieją** - intensywnie zarastająca krzewami i obecnie nieużytkowana, wielogatunkowa łąka świeża na skarpie nad południową zatoką jeziora Wdzydze. Obiekt wymaga usunięcia nalotu drzew i krzewów oraz ekstensywnego koszenia w celu odtworzenia siedliska przyrodniczego 6510.
22. **Murawa na Wielkim Ostrowie** - wielogatunkowa, dobrze wykształcona murawa napiaskowa ze związku *Corynephorion canescentis*, doskonale reprezentująca siedlisko przyrodnicze 2330 na wyspie Wielki Ostrów, proponowanej w poprzednim planie ochrony jako część postulowanego rezerwatu Wyspy jeziora Wdzydze.

Ryc. 25. Proponowany obszar użytku ekologicznego łąki pod Czystym

Ryc. 26. Proponowany obszar użytku ekologicznego łąki przy jez. Cheb

Ryc. 27. Proponowany obszar użytku ekologicznego Miedza pod Knieją

Ryc. 28. Proponowany obszar użytku ekologicznego Murawa na Wielkim Ostrowie

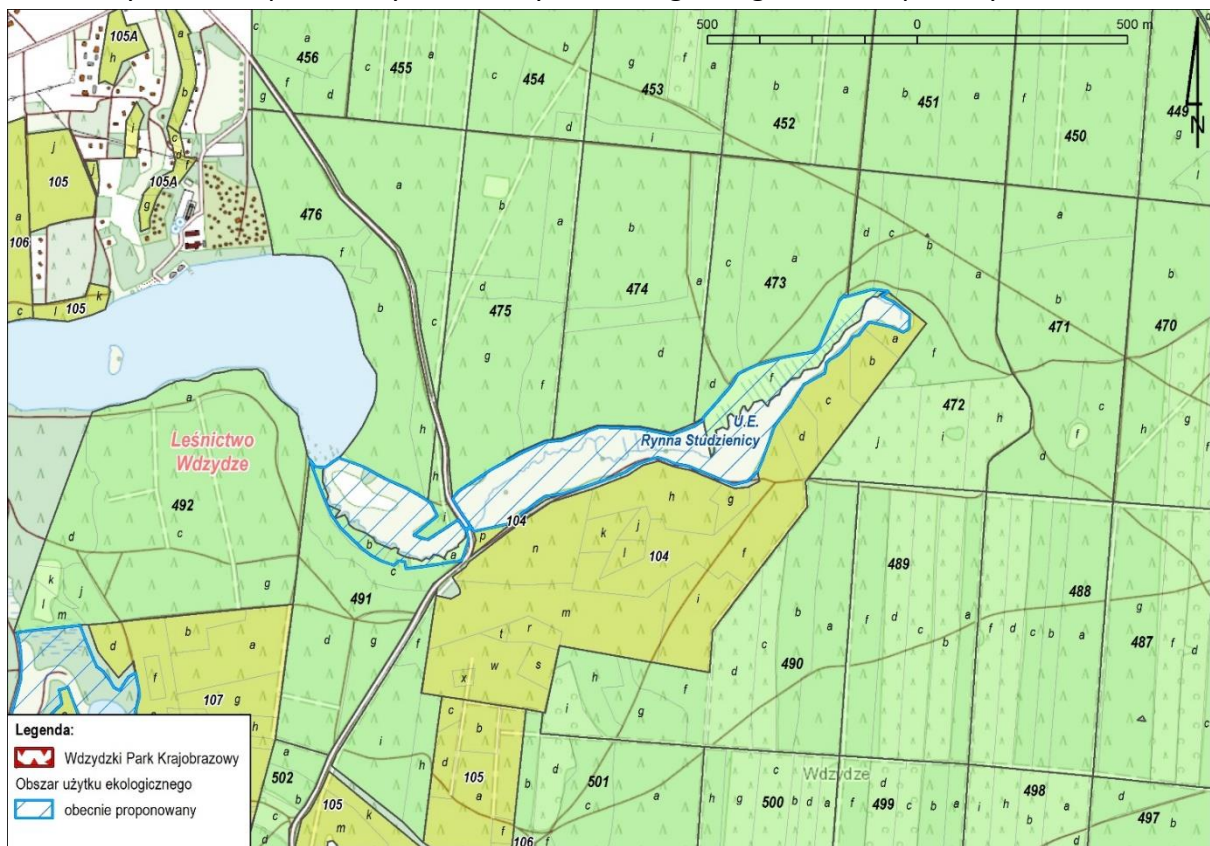
23. **Skalnica nad Wyrównem** - fragment proponowanego poprzednio rezerwatu Dolina Wdy i Trzebiochy wraz z zespołem jezior Bielawy, Osty i Wyrówno. Obejmuje zatorfioną, byłą zatokę je-

ziora wraz z położonym na jej północnym skrzydle torfowiskiem źródłiskowym (siedlisko przyrodnicze 7230), z którego podawane jest stanowisko skalnicy torfowiskowej *Saxifraga hirculus* (nie odnalezione w 2020 r.). Ponadto w granicach omawianego obiektu notowane były stanowiska m. in. storczyków z rodzaju *Dactylorhiza*, kruszczyka błotnego *Epipactis palustris*, listery jajowatej *Listera ovata*, nerecznicy grzebieniastej *Dryopteris cristata* oraz reliktowych gatunków mchów: *Helodium blandowii* i *Paludella squarrosa*. Obecnie była zatoka jeziora zarasta intensywnie trzciną, natomiast na torfowisku źródłiskowym obserwowana jest sukcesja drzew i krzewów. Niezbędne są zabiegi ochrony czynnej.

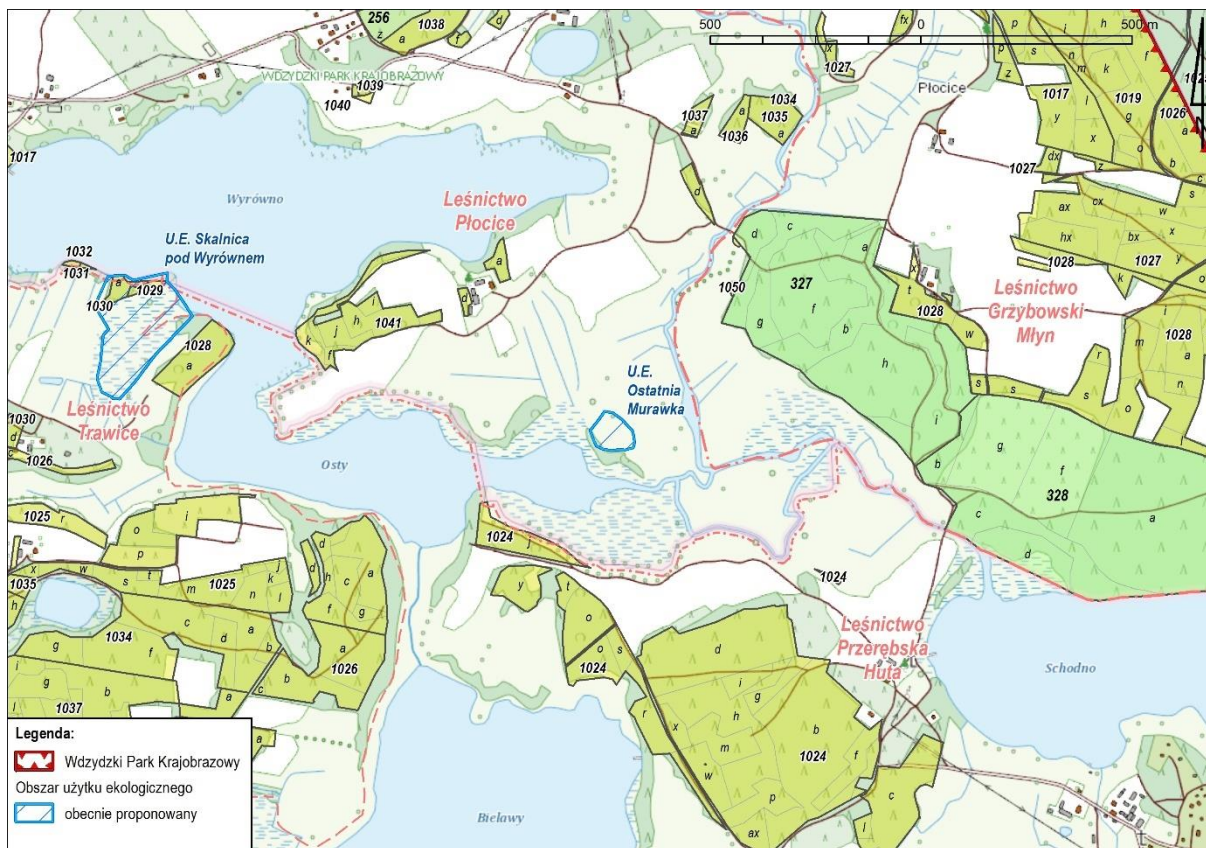
24. **Rynna Studzienicy** - kompleks wilgotnych potorfowych łąk i szuwarów w rynnie na E od Jeziora Jeleniego. W centralnej części kompleksu znajduje się zarastające wysokimi bylinami torfowisko źródłiskowo-przepływowe, z którego wskutek konkurencji międzygatunkowej, spowodowanej zaniechaniem ekstensywnego koszenia ustępują cenne gatunki mechowiskowe. W granicach użytku znajdują się m. in. stanowiska bobrka trójlistkowego *Menyanthes trifoliata*, kruszczyka błotnego *Epipactis palustris*, drabika drzewkowatego *Climacium dendroides* i mokradłoszki zaostrojonej *Calliergonella cuspidata*.
25. **Ostatnia murawka** - bogata gatunkowo murawa szczotlichowa na wyniesieniu terenu przy południowej zatoce Jeziora Wyrównno, doskonale reprezentująca siedlisko przyrodnicze 2330. Objęta działaniami ochronnymi w ramach PZO obszaru Natura 2000 Jeziora Wdzydzkie PLH220034.
26. **Polgoszcz i Dolina Strugi** - połączenie w jeden obiekt najcenniejszych przyrodniczo i powiązanych ze sobą hydrologicznie fragmentów proponowanych w poprzednim planie ochrony użytków ekologicznych Dolina Strugi i łąki koło Jeziora Piaseczno oraz rezerwatu Polgoszcz. Najcenniejszym elementem planowanego obiektu jest subneutralne mechowisko (siedlisko przyrodnicze 7230) w północnej zatoce Jeziora Polgoszcz, z którego podawane jest stanowisko skalnicy torfowiskowej *Saxifraga hirculus* (nie odnalezione w 2020 r.). Torfowisko intensywnie zarasta trzciną i aby nie utraciło walorów botanicznych wymaga szybkiego podjęcia działań ochronnych.
27. **Rynna półwyspu Zabrody** - dwa torfowiska mszarne (wysokie i przejściowe) z niewielkimi zbiornikami wodnymi położone w południowej części rynny polodowcowej na półwyspie Zabrody. Stanowiska zbiorowisk z klas *Oxycocco-Sphagnetea* i *Scheuchzario-Caricetea nigrae* i cennych gatunków flory torfowiskowej. Ze względu na różny charakter obydwu torfowisk do rozważenia jest ich ochrona w formie dwóch osobnych użytków ekologicznych.
28. **Widlicze** - wydzielenie leśne (bór sosnowy świeży *Leucobryo-Pinetum*) ze stanowiskami widlicza spłaszczonego *Diphasiastrum complanatum* i widłaka jałowcowatego *Lycopodium annotinum* położone na N od jez. Kotel.
29. **Torfowisko przejściowe na E od jez. Gołuć** - torfowisko przejściowe w zagłębieniu wytopiskowym z inicjalnymi stadiami rozwoju boru bagiennego; dominujący zespół roślinny - *Rhynchosporium albae*.
30. **Torfowisko wysokie na E od jez. Gołuć** - torfowisko wysokie w zagłębieniu wytopiskowym, dawniej eksploatowane, z systemem potorfi i inicjalnymi stadiami brzeziny bagiennej.

Ryc. 29. Proponowany obszar użytku ekologicznego Skalnica pod Wyrównem

Ryc. 30. Proponowany obszar użytku ekologicznego Rynna Studzienicy

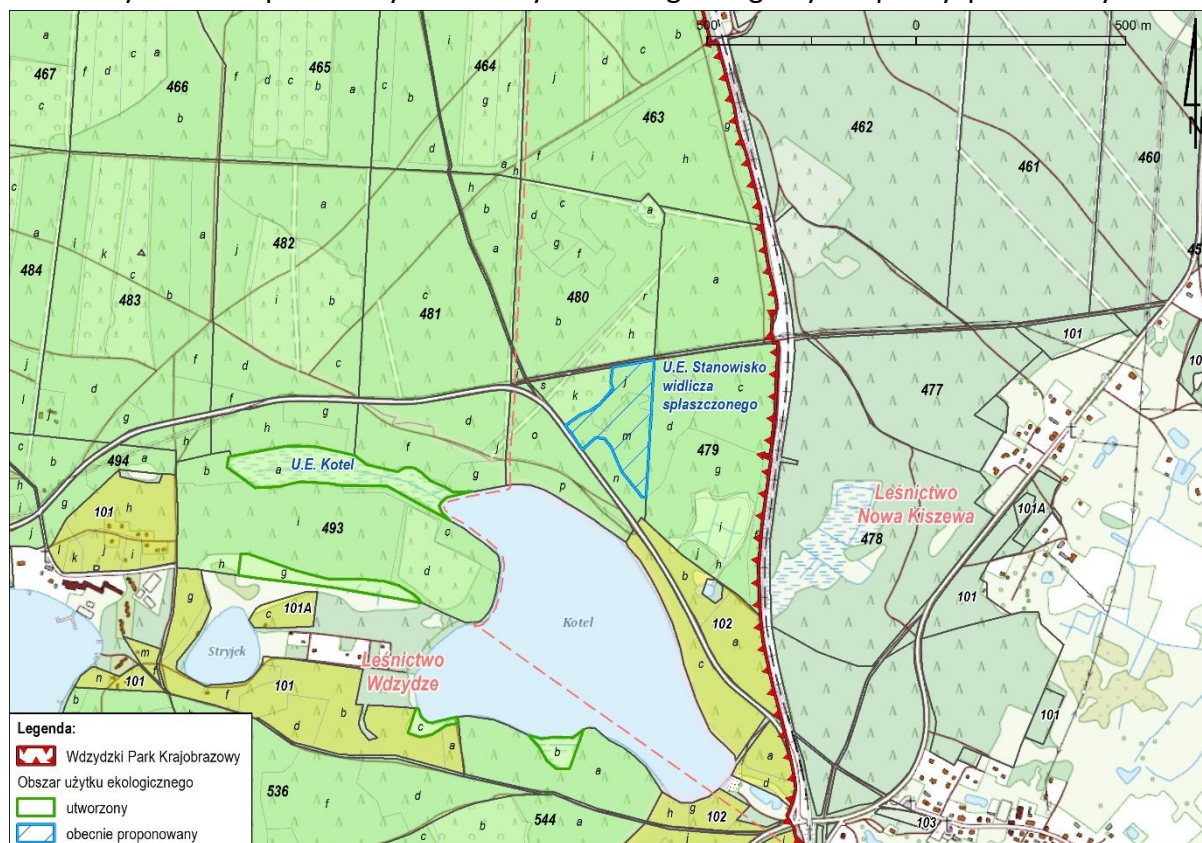
Ryc. 31. Proponowany obszar użytku ekologicznego Ostania Murawka

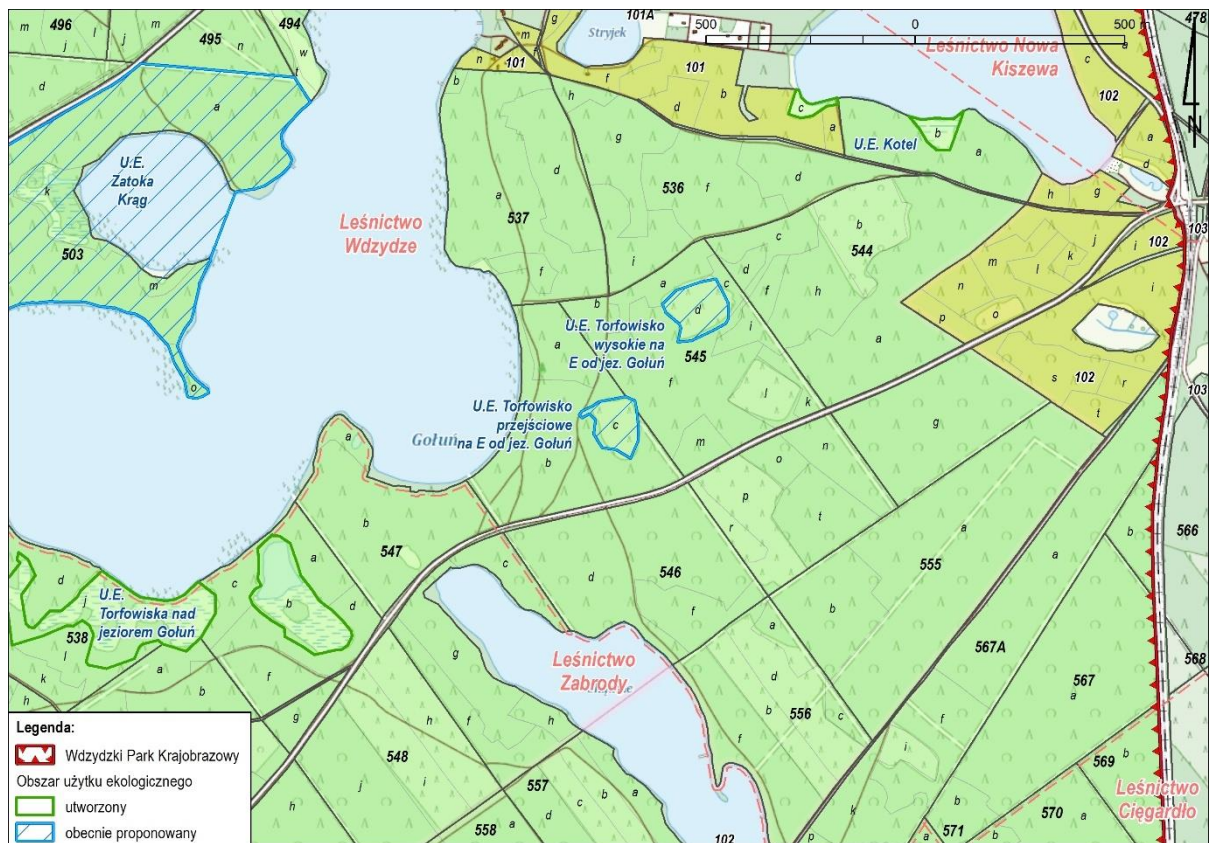
Ryc. 32. Proponowany obszar użytku ekologicznego Polgoszcz i Dolina Strugi

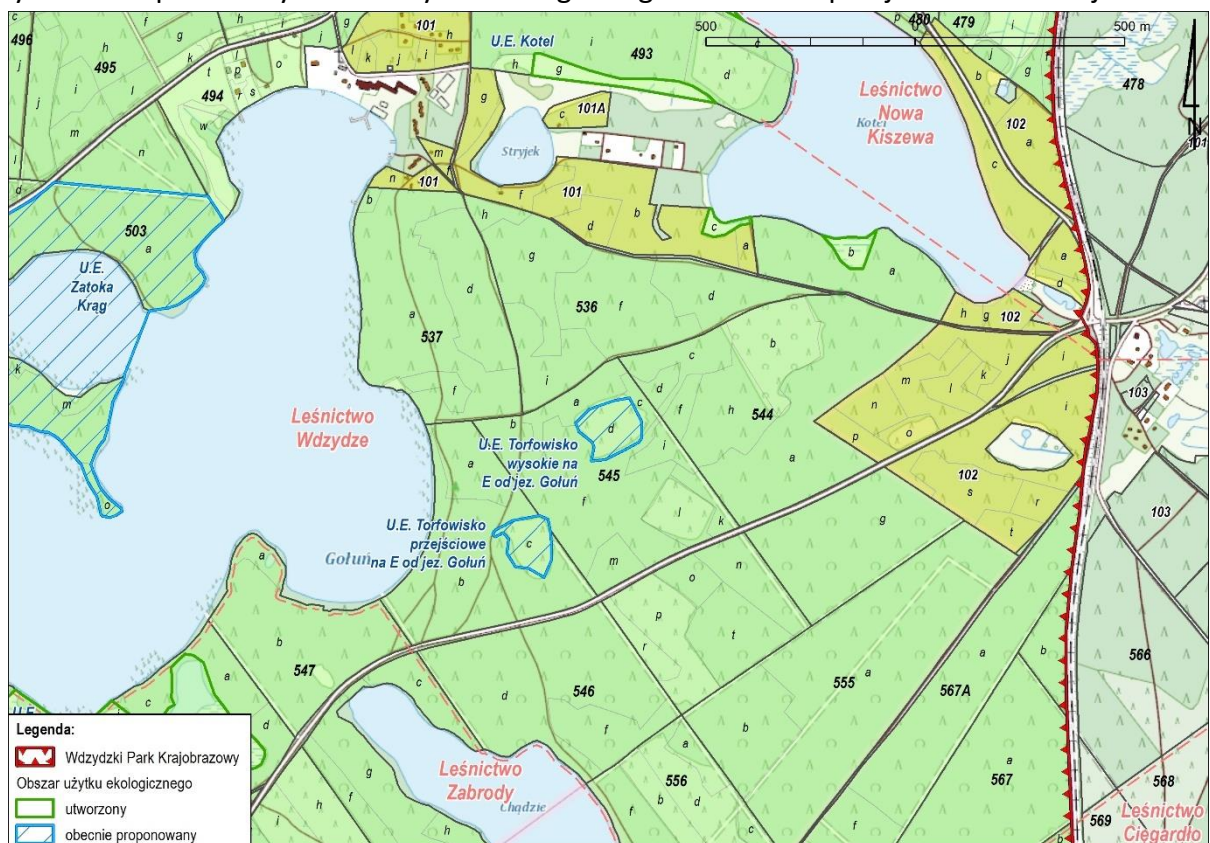
Ryc. 33. Proponowany obszar użytku ekologicznego Rynna półwyspu Zabrody

Ryc. 34. Proponowany obszar użytku ekologicznego Widlicze

Ryc. 35. Proponowany obszar użytku ekologicznego Torfowisko przejściowe na E od jez. Gołui

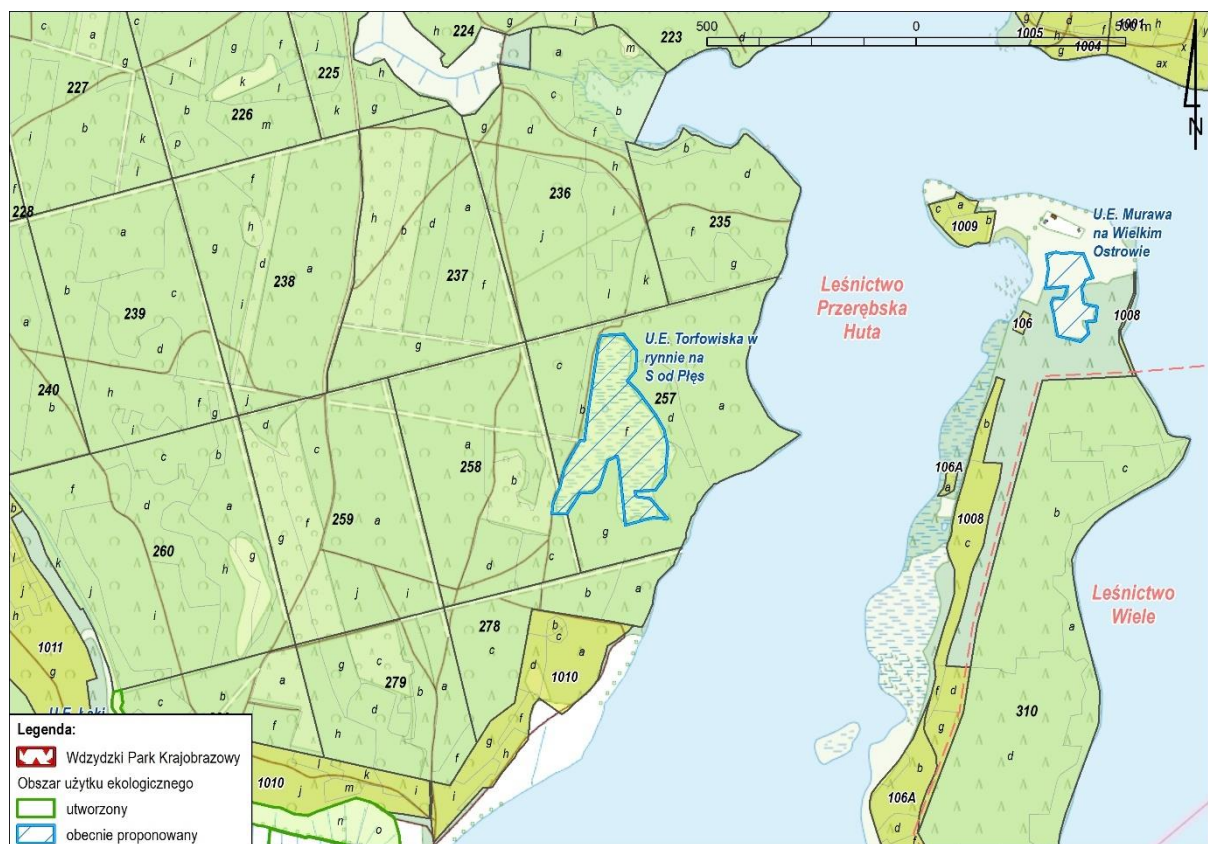
Ryc. 36. Proponowany obszar użytku ekologicznego Torfowisko wysokie na E od jez. Gołui

31. **Torfowisko w rynnicy na S od Płęg** - bardzo dobrze zachowany kompleks torfowiskowy w dużym zagłębieniu wytopiskowym, obejmujący różne fazy odgórnego łądowienia zbiornika wodnego

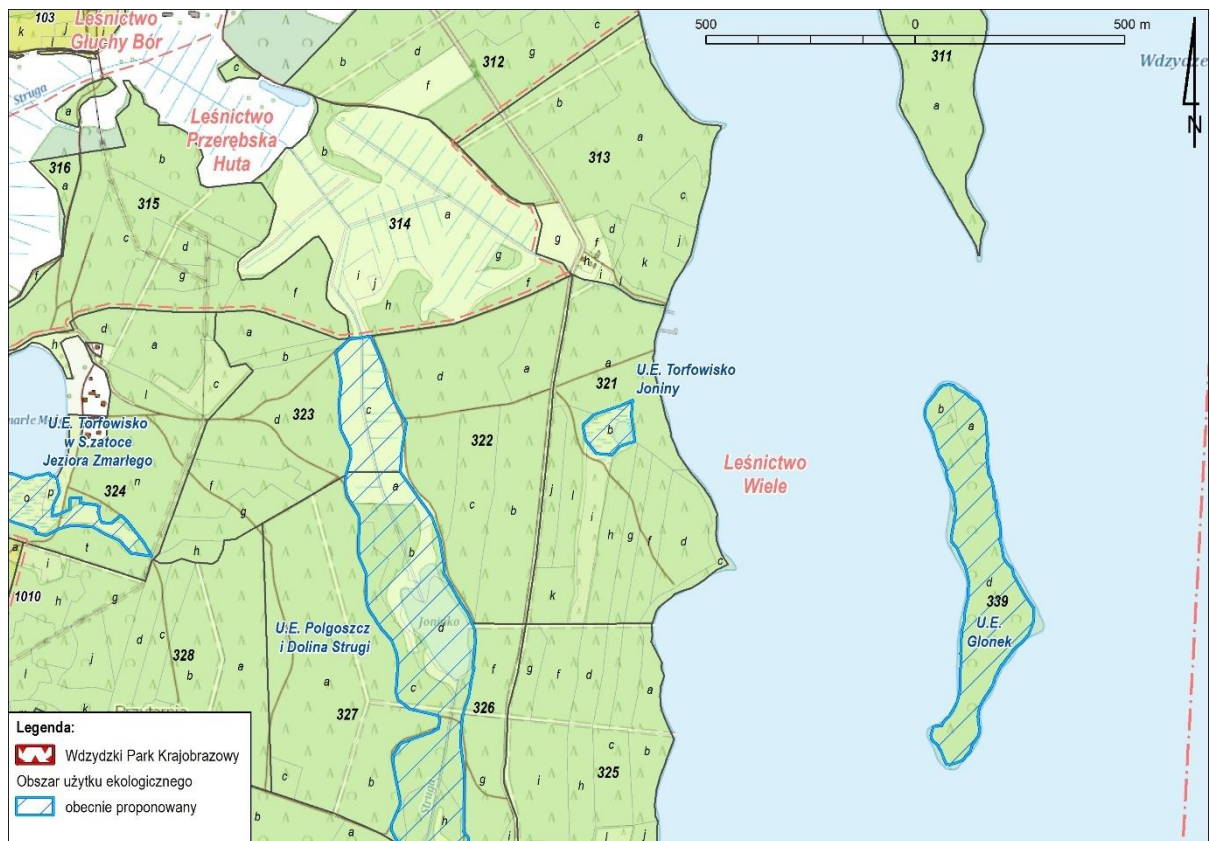

(torfowisko przejściowe – torfowisko wysokie - bór bagienny). Na uwagę zasługuje mszar wysokotorfowiskowy z klasycznie wykształconym układem kępek i dolinek zasiedlonych przez różne gatunki torfowców. W granicach proponowanego użytku znajdują się również stanowiska cennych gatunków torfowiskowej flory naczyniowej, m in.: rosziczki okrągłolistnej *Drosera rotundifolia*, bagnicy torfowej *Scheuchzeria palustris*, modrzewnicy zwyczajnej *Andromeda polifolia* i turzycy bagiennej *Carex limosa*.

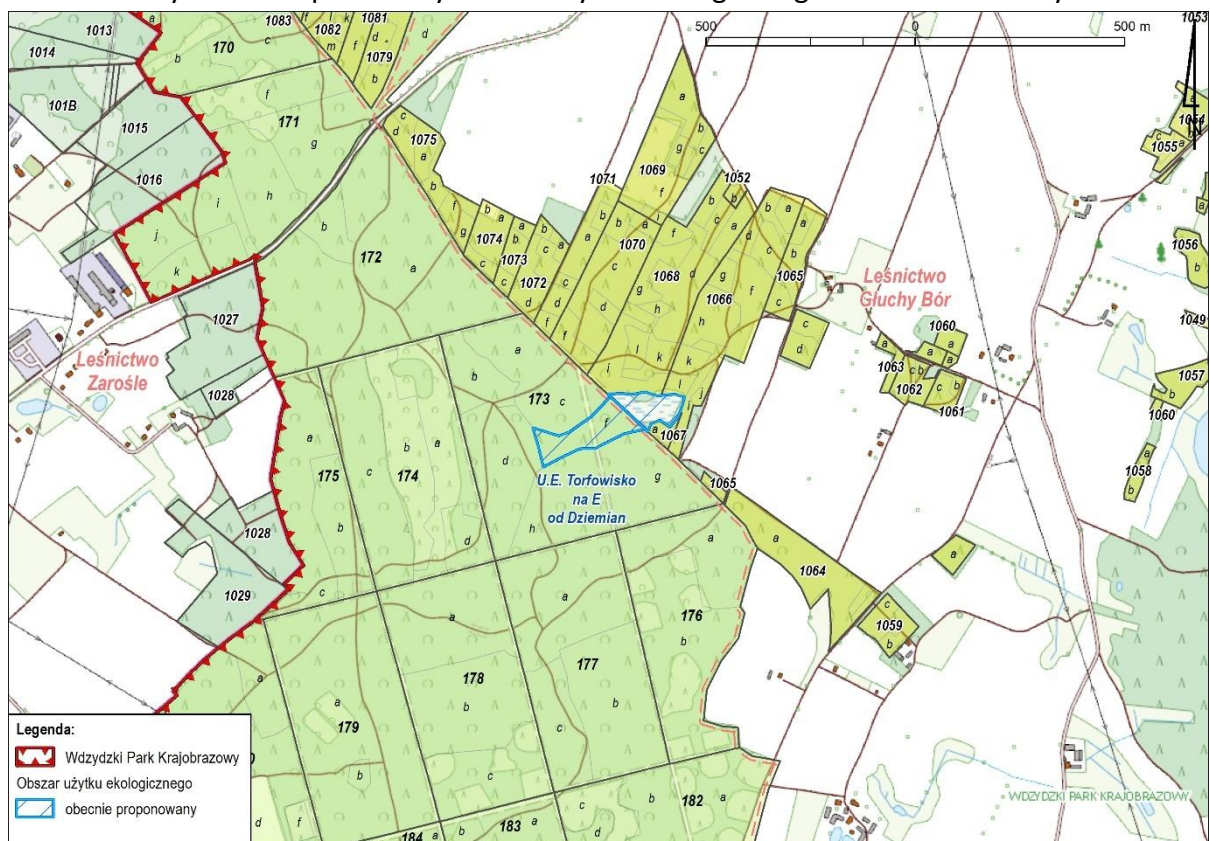
32. **Torfowisko Joniny** - torfowisko przejściowe z dominującym szuwarem turzycy dzióbkowatej *Carex rostratae*, i zaroślami wierzbowymi w centralnej części. Najcenniejszy fragment proponowanego w poprzednim planie ochrony użytku ekologicznego Zachodni brzeg Jez. Wdzydze na południe od Jonin Wielkich.
33. **Torfowisko na E od Dziemian** - brzezina bagienna *Vaccinio uliginosi* – *Betuletum pubescentis* oraz zarastające torfowisko przejściowe w zagłębieniu wytopiskowym.
34. **Torfowisko na E od Jez. Krzywego** - nieco przesuszone, częściowo zarastające sosną torfowisko przejściowe, stanowiące ostoję cennych gatunków flory, m. in. rosziczki okrągłolistnej *Drosera rotundifolia*, rosziczki długolistnej *Drosera anglica*, modrzewnicy zwyczajnej *Andromeda polifolia*, bobrka trójlistkowego *Menyanthes trifoliata* oraz gatunków z rodzaju *Sphagnum*.
35. **Torfowisko na NW od Dąbrówki** - torfowisko wysokie z nalotem sosny. Stanowiska cennych gatunków flory, m. in.: rosziczki okrągłolistnej *Drosera rotundifolia*, bagna zwyczajnego *Ledum palustre*, modrzewnicy zwyczajnej *Andromeda polifolia* oraz gatunków z rodzaju *Sphagnum*.

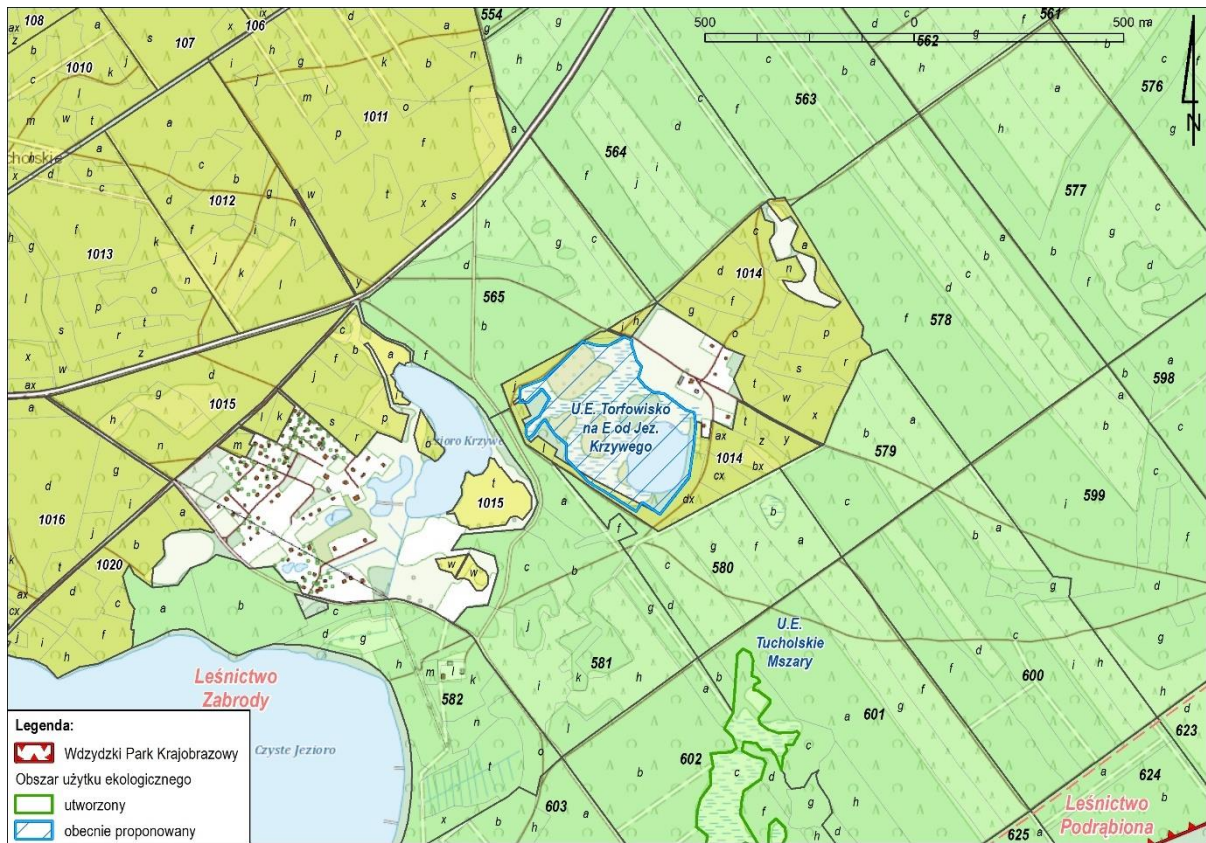
Ryc. 37. Proponowany obszar użytku ekologicznego Torfowisko w rynn timer na S od Płes

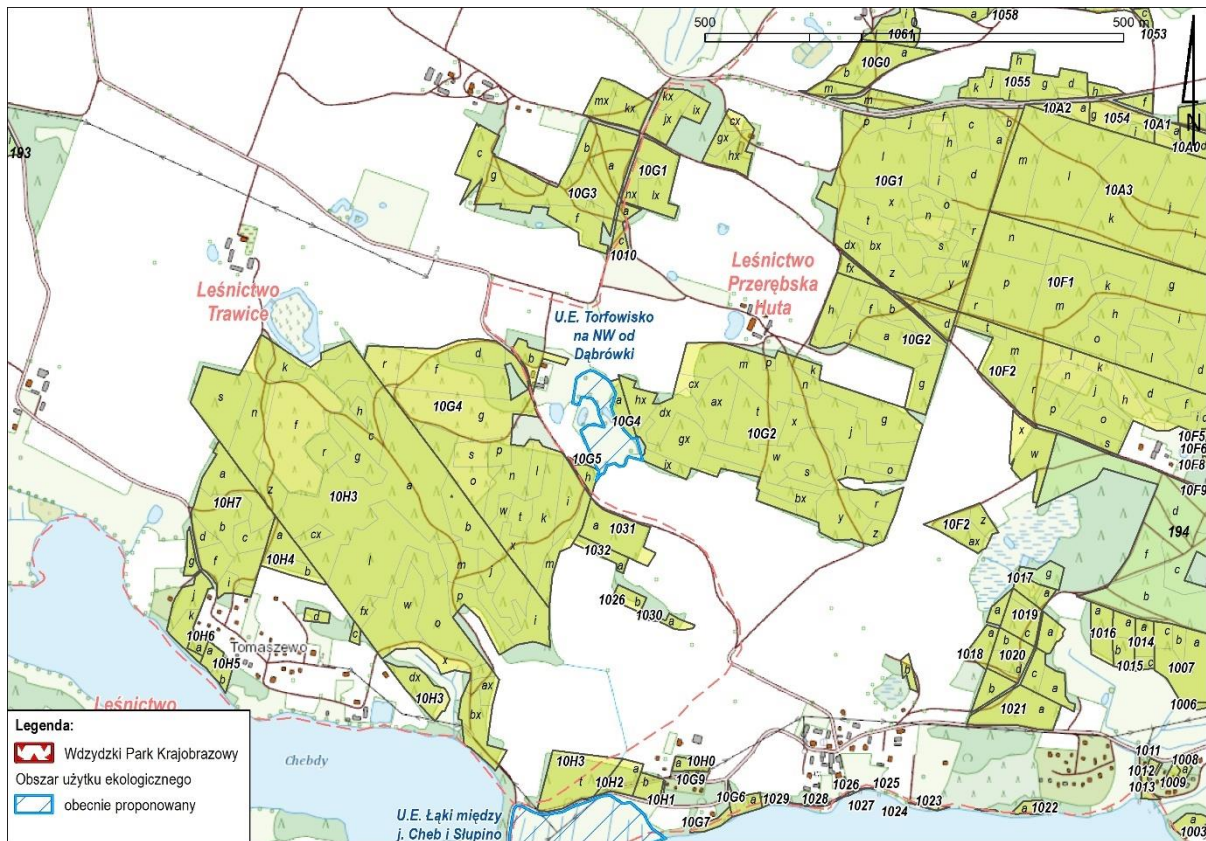
Ryc. 38. Proponowany obszar użytku ekologicznego Torfowisko Joniny

Ryc. 39. Proponowany obszar użytku ekologicznego Torfowisko n E od Dziemian

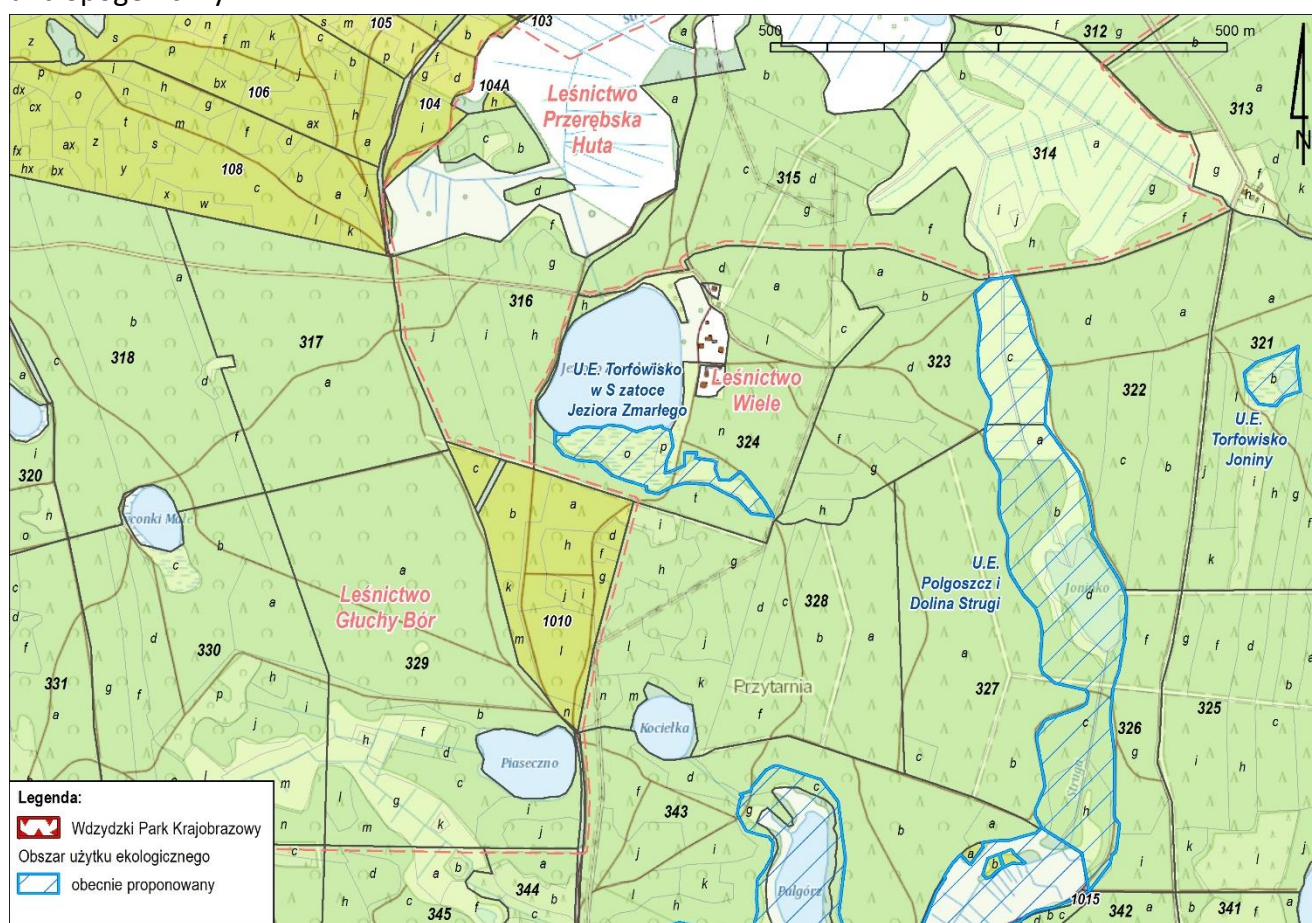

Ryc. 40. Proponowany obszar użytku ekologicznego Torfowisko na E od jez. Krzywego

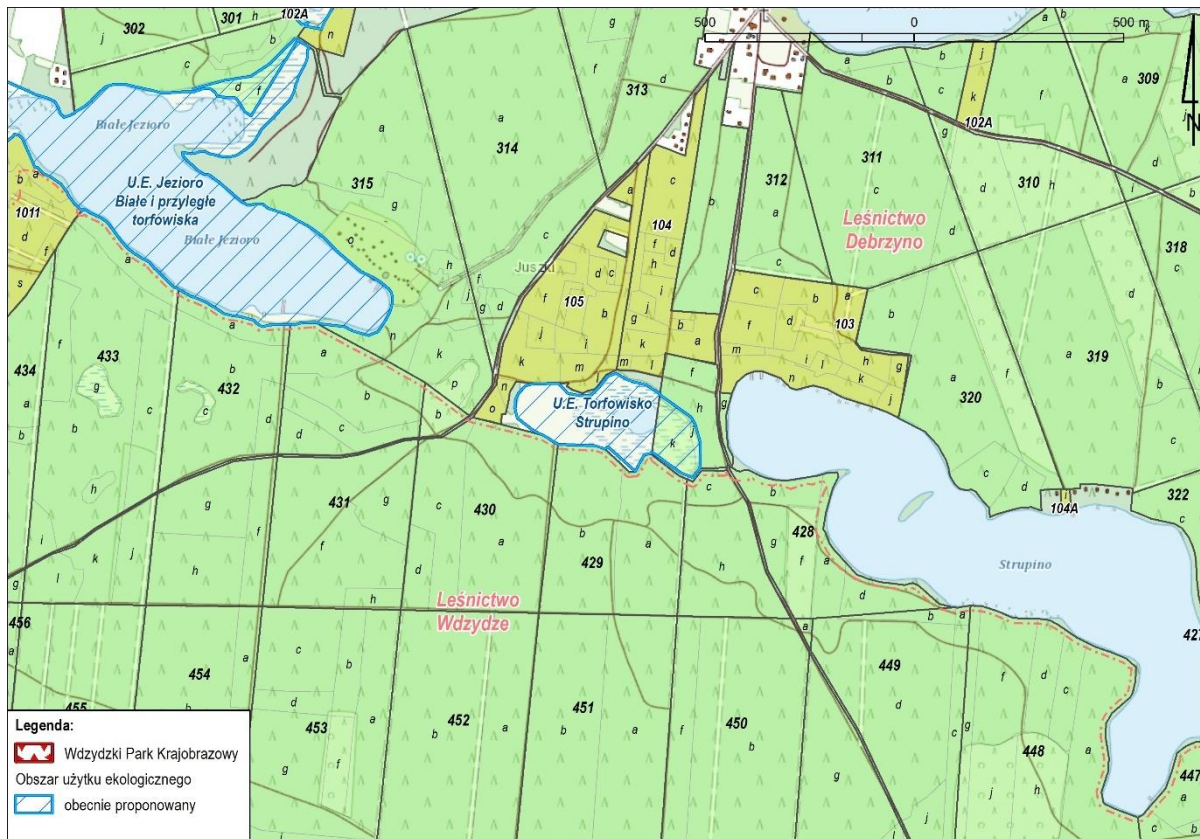

Ryc. 41. Proponowany obszar użytku ekologicznego Torfowisko na NW od Dąbrówki

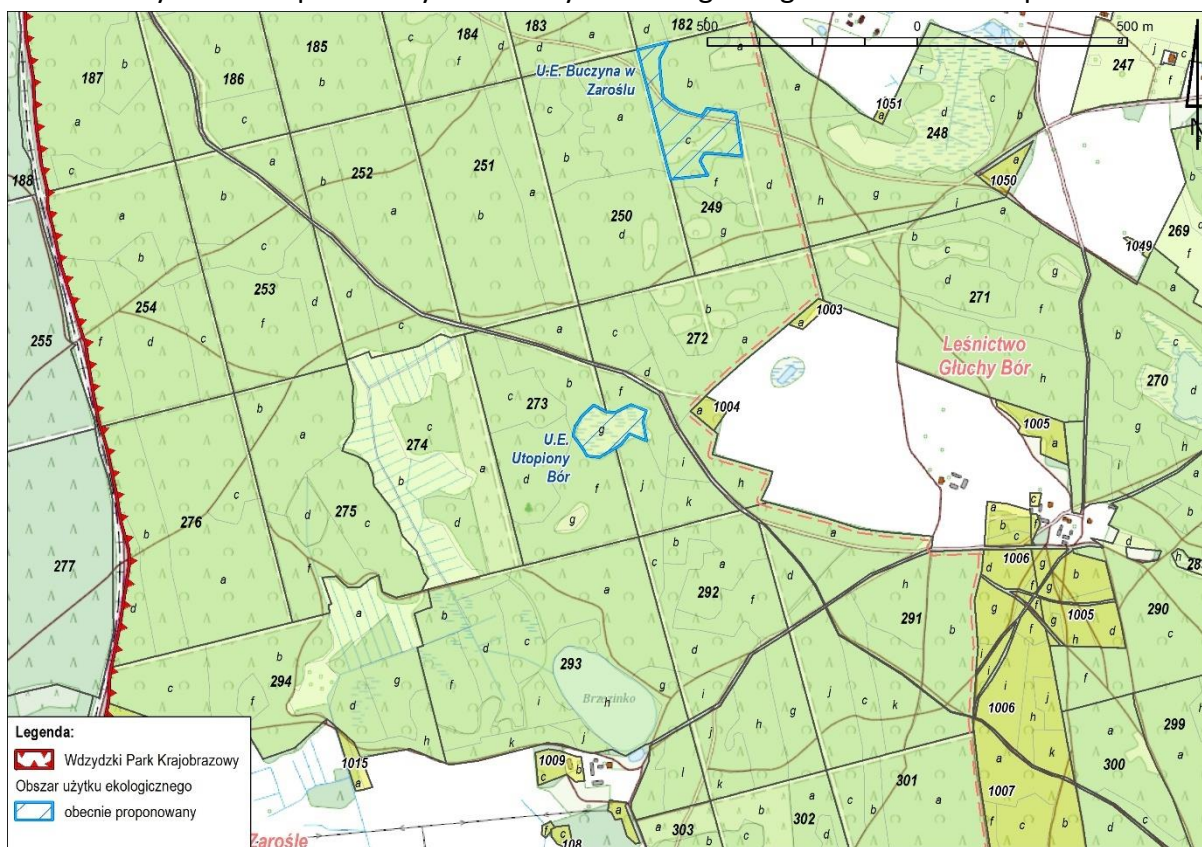
36. **Torfowisko w S zatoce Jeziora Zmarłego** - torfowisko położone w złądowiątej południowej zatoce Jeziora Zmarłego, pozostające pod wpływem wahań poziomu wody w jeziorze. Otwarty mszar wysokotorfowiskowy odtwarza się obecnie w wyniku regresji boru bagiennego.
37. **Torfowisko Strupino** - torfowisko przejściowe położone w rynnę na W od Jeziora Strupino. W poprzednim planie ochrony proponowane było do ochrony rezerwatowej, jednak na przestrzeni ostatnich 20 lat utraciło większość swych walorów przyrodniczych ze względu na silną eutrofizację. Obecnie stanowi ostoję kilku gatunków roślin torfowiskowych, w tym dużej populacji bagnicy torfowej *Scheuchzeria palustris*.
38. **Utopiony bór** - torfowisko wysokie w bezodpływowym zagłębieniu terenu z pozostałościami boru bagiennego, który ustąpił z obiektu wskutek wahań poziomu wody. Torfowisko jest cenne głównie jako miejsce, w którym można obserwować naturalne procesy ekologiczne – nie podlegało odwodnieniom ani eksploatacji torfu, nie jest poddane bezpośrednim oddziaływaniom antropogenicznym.

Ryc. 42. Proponowany obszar użytku ekologicznego Torfowisko w S zatoce j. Zmarłego

Ryc. 43. Proponowany obszar użytku ekologicznego Torfowisko Strupino

Ryc. 44. Proponowany obszar użytku ekologicznego Utopiony bór

2.2. Wskazanie istniejących i projektowanych form ochrony zabytków wprowadzonych na podstawie art. 7 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity Dz.U. z 2022 r. poz. 840 ze zm.) w art. 7 ustala formy ochrony zabytków, którymi są:

- 1) wpis do rejestru zabytków;
  - 1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- 2) uznanie za pomnik historii;
- 3) utworzenie parku kulturowego;

4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na obszarze Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego występują dwie formy ochrony zabytków:

- 1) wpis do rejestru zabytków;
- 2) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

Na obszarze Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego znajdują się cztery zabytki wpisane do rejestru zabytków województwa pomorskiego. Wszystkie cztery zabytki to zabytkowe układy ruralistyczne wsi. *[szczegółowy opis poszczególnych układów ruralistycznych oraz pozostałych obiektów cennych kulturowo i historycznie zawarty został wraz z ich dokumentacją fotograficzną w „Operacie walorów kulturowych i fizjonomicznych krajobrazu”]*

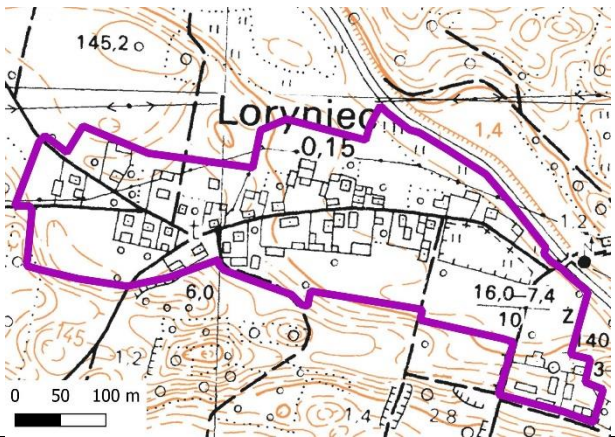
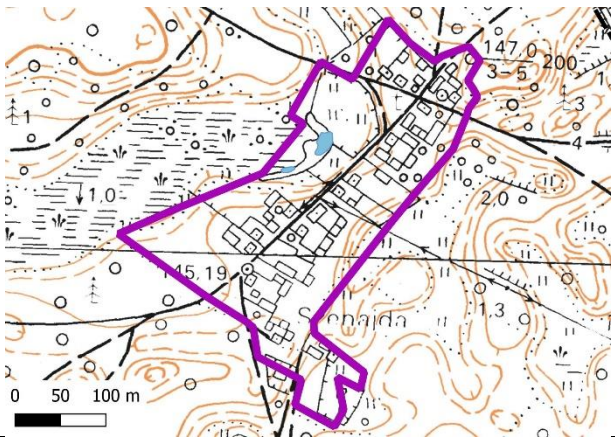
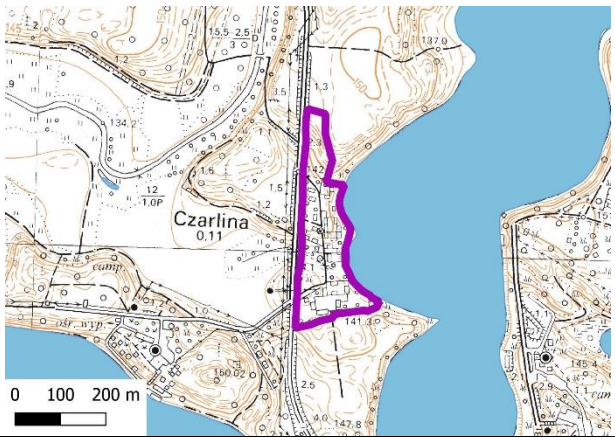
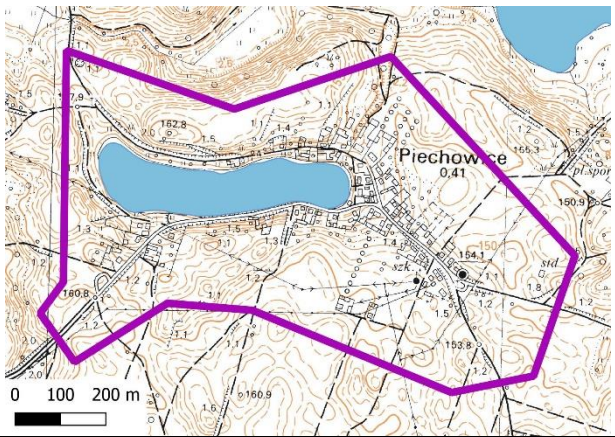
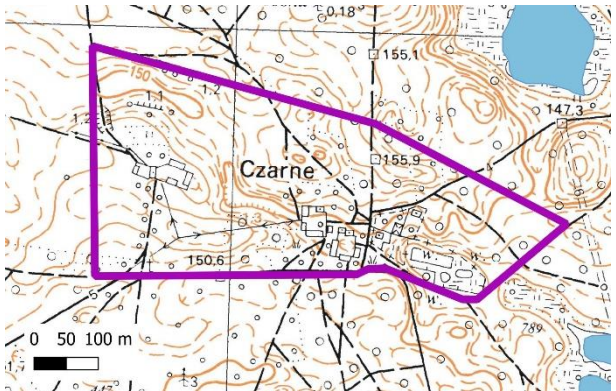
Tab. 3. Wykaz obiektów zabytkowych w rejestrze zabytków

Nr rej. woj. pom.	Ozn. na mapach	Miejscowość	Nazwa i chronologia	Data wpisu do rej. zabytków	Uwagi	Stan zachowania
1072	Z1	Juszki Gmina Kościerzyna	układ ruralistyczny wsi Juszki II poł. XVII wieku	1984-12-21	dawny rejestr zabytków woj. Gdańskiego - nr 911	wysoki
1121	Z2	Wdzydze Tucholskie Gmina Karsin	układ ruralistyczny wsi Wdzydze Tucholskie przełom XVII/XVIII wieku	1986-06-21	dawny rejestr zabytków woj. Gdańskiego - nr 967	wysoki w centrum wsi
1133	Z3	Wąglikowice Gmina Kościerzyna	układ ruralistyczny wsi Wąglikowice XVI wiek	1986-09-23	dawny rejestr zabytków woj. Gdańskiego - nr 979	niski
1135	Z4	Przytarnia Gmina Karsin	układ ruralistyczny wsi Przytarnia XIV wiek	1986-11-17	dawny rejestr zabytków woj. Gdańskiego - nr 981	niski

2.2.1. Obszary proponowane do wpisu do rejestru zabytków

Wśród zespołów tradycyjnej zabudowy w tym całych wsi i osad wskazanych w Planie Ochrony Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego z 2001 roku, niektóre układy ruralistyczne i teraz wyróżniają się pod względem zachowania i funkcji jaką pełniły lub pełnią do dzisiaj. W celu zwiększenia poziomu ich ochrony wskazuje się elementy dziedzictwa kulturowego do objęcia ochroną prawną – zalecaną formą ochrony jest wpis do rejestru zabytków.

Tab. 4. Obszary proponowane do wpisu do rejestru zabytków

Wyróżniające się układy ruralistyczne	
	
układ ruralistyczny wsi Loryniec	układ ruralistyczny wsi Szeniajda
	
układ ruralistyczny wsi Czarłina	układ ruralistyczny wsi Piechowice
	
układ osady Jastrzębie Dziemiańskie	

2.2.2. Obiekty proponowane do wpisu do rejestru zabytków

Wśród obiektów i zespołów tradycyjnej zabudowy wskazanych w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków i Gminnych Ewidencjach Zabytków, niektóre zabytki wyróżniają się pod względem zachowania i funkcji jaką pełniły lub pełnią do dzisiaj. W celu zwiększenia poziomu ich ochrony wskazuje się elementy dziedzictwa kulturowego do objęcia ochroną prawną – zalecaną formą ochrony jest wpis do rejestru zabytków.

Tab. 5. Obiekty proponowane do wpisu do rejestru zabytków

Lp.	Miejscowość i nazwa obiektu	aktualna forma ochrony	stan zachowania	Zdjęcie dokumentacyjne
1.	Czarne, Zagroda nr 3 Jastrzębie Dzieミアńskie	Brak	bardzo dobry, wymaga prac konserwatorskich	
2.	Kalisz – Leżuchowo, budynek mieszkalny i zagroda nr 2	Brak	bardzo dobry, wymaga prac konserwatorskich	
3.	Piechowice, budynek mieszkalny nr 36	Uwzględnione w WEZ i GEZ	bardzo dobry	

Lp.	Miejscowość i nazwa obiektu	aktualna forma ochrony	stan zachowania	Zdjęcie dokumentacyjne
4.	Piechowice, budynek mieszkalny nr 38	Uwzględnione w WEZ i GEZ	bardzo dobry	
5.	Jasnochówka, Dom wczasowy	Brak	bardzo dobry	
6.	Juszki, budynek szkoły podst. z budynkiem gospod. nr 1	Uwzględnione w WEZ, GEZ i MPZP	dobry, wymaga prac konserwatorskich	
7.	Juszki, budynek mieszkalny nr 3	Uwzględnione w WEZ i MPZP	bardzo dobry	
8.	Juszki, budynek mieszkalny nr 18/19	Uwzględnione w WEZ, GEZ i MPZP	bardzo dobry	

Lp.	Miejscowość i nazwa obiektu	aktualna forma ochrony	stan zachowania	Zdjęcie dokumentacyjne
9.	Juszki, budynek mieszkalny nr 7	Uwzględnione w WEZ i MPZP	bardzo dobry	
10.	Juszki, budynek mieszkalny nr 8	Uwzględnione w WEZ i MPZP	bardzo dobry	

2.2.3. Zabytki archeologiczne

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity Dz. U. z 2022 r. poz. 840, ze zm.), w art. 6. Stanowi, że ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:

- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- b) cmentarzyskami,
- c) kurhanami,
- d) reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Na terenie Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego znajdują się trzy stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków.

Tab. 6. Wykaz stanowisk archeologicznych na obszarze Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego wpisanych do rejestru zabytków archeologicznych województwa pomorskiego.

[Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PWKZ, strona <https://mapy.zabytek.gov.pl/nid/>, dostęp 09.09.2020 r.]

Nr rej. /oznacz. na mapie	Miejsowość /gmina	Rodzaj stanowiska /chronologia	Opis położenia	Dawny nr w rej. zab. Archeo. /data wpisu do rej.
C-261	Kalisz /Dziemiany	Cmentarzysko płaskie datowane na wczesną epokę żelaza,	Położone na N od wsi Kalisz i na E od szosy Kalisz – Dziemiany Dz. nr 889 obr. Kalisz;	201/Archeol. 1.12.1972 r
C-277	Czarlina /Kościerzyna	Cmentarzysko płaskie datowane na wczesną epokę żelaza i okres wpływów rzymskich	Położone na N od wsi Czarlina, między szosą do Wąglikowic a jeziorem Jelenie. Stanowisko zajmuje w całości lub w części następujące działki: 576/15, 576/16, 576/17, 584/6, 584/7, 584/9, 584/10, 681, 682, 683, 684, 685, 686, 688, 689,690 obr. Czarlina.	219/Archeol. 2.12.1972 r.
C-285	Płocice (Szwedzki Ostrów) /Lipusz	Osada otwarta datowana na młodszą epokę kamienia.	Położone na SW od wsi Płocice, między rzeką Wdą a Jez. Osty, na działce nr 119 obr. Płocice.	227/Archeol. 5.12.1072 r.

Zgodnie z informacjami zamieszczonymi na oficjalnej stronie Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (strona Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków, www.ochronazabytkow.gda.pl, dostęp 09.09.2020 r.), wojewódzka ewidencja zabytków archeologicznych jest w trakcie opracowania.

Zabytki archeologiczne ujęte są również w Gminnych ewidencjach Zabytków. Według dostępnych informacji (w tym przekazanych przez PWKZ) na obszarze gminy Karsin w granicach Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego jest 6 stanowisk archeologicznych, oznaczonych na mapie odpowiednimi symbolami. Na obszarze gminy Karsin, podobnie jak w gminach sąsiednich nie były dotąd prowadzone powierzchniowe badania archeologiczne w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP). Z danych archiwalnych wynika, iż na terenie gminy Karsin należy liczyć się z dość intensywnym osadnictwem pradziejowym, nie posiadającym jednakże lokalizacji.

Według dostępnych informacji na obszarze gminy Lipusz w granicach Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego znajdują się cztery stanowiska archeologiczne, w tym jedno wpisane do rejestru zabytków archeologicznych województwa pomorskiego pod numerem C-285: Szwedzki Ostrów (obwód Płocice) – osada otwarta datowana na młodszą epokę kamienia (opis wg wykazu stanowisk w Studium: Osada otwarta z okresu neolitu i okresu wczesnośredniowiecznego).

Tab. 7. Wykaz stanowisk archeologicznych w gminach

Gmina	Oznaczenie na mapie	Miejscowość	Nr stan.	Rodzaj stanowiska	Chronologia	Nr ob. AZP; nr stan.
Dziemiany	A1.1	Kalisz	1	cmentarzysko grobów skrzynkowych	wczesna epoka żelaza	brak danych
Dziemiany	A1.2	Kalisz	4	cmentarzysko grobów skrzynkowych	wczesny i środkowy okres lateński	brak danych
Dziemiany	A1.3	Kalisz	2	cmentarzysko grobów skrzynkowych	Hallstatt D ¹	brak danych
Dziemiany	A1.4	Piechowice	1	cmentarzysko; osada produkcyjna; znalezisko luźne	epoka nieokreślona	brak danych
Karsin	A2.1	Wiele	1	cmentarzysko grobów skrzynkowych	wczesna epoka żelaza	brak danych
Karsin	A2.2	Przytarnia	brak danych	brak danych	brak danych	brak danych
Karsin	A2.3	Przytarnia	brak danych	brak danych	brak danych	brak danych
Karsin	A2.4	Przytarnia	brak danych	brak danych	brak danych	brak danych
Karsin	A2.5	Borsk	brak danych	brak danych	brak danych	brak danych
Karsin	A2.6	Borsk	7	znalezisko luźne	okres nowozytny	brak danych
Kościerzyna	A3.1	Czarlina	brak danych	osada	brak danych	brak
Kościerzyna	A3.2	Czarlina	brak danych	osada	brak danych	brak
Kościerzyna	A3.3	Czarlina	brak danych	śląd osadniczy	brak danych	brak
Kościerzyna	A3.4	Wąglikowice	brak danych	cmentarzysko płaskie	brak danych	brak
Kościerzyna	A3.5	Wąglikowice	brak danych	cmentarzysko płaskie	brak danych	brak
Kościerzyna	A3.6	Wąglikowice	brak danych	brak danych	brak danych	brak
Lipusz	A4.1	Ostrów Szwedzki	brak danych	punkt osadniczy	wczesna epoka żelaza -kultura wschodnio pomorska	brak danych

¹ Hallstatt - Kultura halsztacka – kultura archeologiczna epoki żelaza, rozwijająca się w latach 800-450 p.n.e. Według systemu chronologicznego Paula Reineckego wyróżnia się Halsztat C (HaC do 600 p.n.e.) oraz Halsztat D (HaD do 450 p.n.e.)

Gmina	Oznaczenie na mapie	Miejscowość	Nr stan.	Rodzaj stanowiska	Chronologia	Nr ob. AZP; nr stan.
Lipusz	A4.2	Ostrów Szwedzki	Brak danych	Grodzisko	Okres wczesno-średniowieczny	Brak danych
Lipusz	A4.3	Lipuska Huta	Brak danych	Huta szkła	Okres nowożytny	Brak danych

Stanowiska archeologiczne o własnej formie krajobrazowej zostały wytypowane na podstawie „analizy danych LiDAR² opracowanych i udostępnionych przez Główny Urząd Geodezji i Kartografii (GUGiK) w ramach projektu Informatycznego Systemu Osłony Kraju (ISOK) (głównie cieniowanie + hipsometria) pod kątem występowania obiektów archeologicznych”³. Stanowiska te były następnie rozpoznawane, a część z nich była weryfikowana w terenie.

Na obszarze Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego, dane wykazały co najmniej 3 lokalizacje obiektów o różnym poziomie skupienia. Największe zagęszczenie obiektów występuje przy południowym brzegu jeziora Strupino, ok. 1,6 km od miejscowości Juszki w kierunku SSE. Wg dostępnych danych obiekty te zostały oznaczone jako *kurhany cmentarzyskowe*, w grupie Pozostałe zabytki archeologiczne⁴. Oznaczono tam 24 obiekty, z uwagą, iż są to kurhany wymieszane z ostańcami wydmyowymi.

Druga lokalizacja o znacznie mniejszym zagęszczeniu (4 obiekty), została wyznaczona na południe od jez. Osty i ok. 1,5 km od Kalisza w kierunku NE. Wg dostępnych danych obiekty te zostały oznaczone jako *obiekty do weryfikacji* – kurhany.

Ostatnia, 3 lokalizacja, obejmuje 2 obiekty oddalone od Lipusza o ok. 2 km w kierunku SE, w okolicach osady Krugliniec. Obiekty te zostały oznaczone jako *obiekty do weryfikacji* – kurhany, z uwagą, iż mogą to być ostańce deflacyjne⁵.

---

² Light Detection and Ranging – urządzenie działające na podobnej zasadzie jak radar, ale wykorzystujące światło lasera zamiast mikrofal

³ Identyfikacja obiektów archeologicznych o własnej formie krajobrazowej na potrzeby audytu krajobrazowego województwa pomorskiego. Dokumentacja techniczna części bazodanowej, wyk. LabGIS na zlecenie Pomorskiego Biura Planowania Regionalnego w Gdańsku, Gdynia 2020;

⁴ Wg Zał. 1. Wynik identyfikacji obiektów archeologicznych o własnej formie krajobrazowej na potrzeby audytu krajobrazowego województwa pomorskiego, LabGIS 2020;

⁵ Forma ukształtowania terenu, która powstała poprzez nierównomierne wywiewanie materiału.

2.3. Wskazanie istniejących i projektowanych lasów ochronnych wyznaczanych na podstawie ustawy z dnia 28 września 1991 r. o lasach

Na podstawie art. 16 ustawy z dnia 28 września 1991 roku (tj. Dz.U. z 2022 r. poz. 672) 3 779,45 ha lasów WPK (32,6% pow. leśnej WPK) zgodnie z decyzjami właściwych ministrów, zostało uznanych za ochronne. Nadrzędnym celem gospodarki leśnej w lasach ochronnych jest zachowanie pełnionych przez nie funkcji ochronnych. W lasach tych uznajemy wiodącą rolę funkcji ochronnych, co nie wyklucza ich gospodarczego wykorzystywania. Należy je użytkować w taki sposób, aby zachować trwałość lasu i realizację funkcji ochronnej, np. stosując różne warianty rębni złożonych.

Obszar lasów ochronnych jest weryfikowany i aktualizowany co 10 lat, w trakcie cyklicznego sporządzania Planu urządzenia lasów danego Nadleśnictwa.

W Nadleśnictwie Lipusz lasy ochronne zostały uznane na podstawie Decyzji Ministra Klimatu i Środowiska z dnia 07.04.2021 r. (zn. spr.: DLŁ-WGL.8101.2.2021). W granicach WPK, za ochronne uznano lasy na powierzchni 782,98 ha, czyli 19,8% pow. leśnej nadleśnictwa w granicach WPK. Są to: lasy wodochronne oraz lasy stanowiące cenne fragmenty rodzimej przyrody.

W Nadleśnictwie Kościerzyna lasy ochronne zostały uznane na podstawie Decyzji Nr 58 Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 13.08.1999 r. (zn. spr.: DLOPiK.lp-0233-61/99), uzupełnionej Decyzją Ministra Środowiska z dnia 04.04.2019 r. (znak: DL-I.4101.2.2019). W granicach WPK, za ochronne uznano lasy na powierzchni 2 996,47 ha, czyli 64,0% pow. leśnej nadleśnictwa w granicach WPK. Są to: lasy glebochronne, wodochronne, lasy stanowiące cenne fragmenty rodzimej przyrody oraz lasy stanowiące drzewostany nasienne wyłączone z użytkowania rębego.

Dla lasów nie stanowiących własności Skarbu Państwa, położonych na terenie WPK nie zostały wydane decyzje o uznaniu lasów za ochronne. W przypadku tej kategorii własności lasów organem właściwym do wydania takiej decyzji jest starosta, po uzgodnieniu z właścicielem lasu i po zasięgnięciu opinii rady gminy.

Lasami o podwyższonych walorach przyrodniczych i krajobrazowych są lasy starsze niż 100 letnie. Na terenie Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego, bez KO i KDO, zinwentaryzowano ich 1 577,36 ha, 13,6% pow. drzewostanów WPK, przy średniej w LP 8,6% (Wyniki inwentaryzacji ... BULiGL 2020), w tym: 713,86 ha na terenie Nadleśnictwa Lipusz, 758,42 ha na terenie Nadleśnictwa Kościerzyna oraz 105,08 ha w lasach prywatnych. W porównaniu z Operatem z 1998 roku udział drzewostanów starszych niż 100 letnie potroił się. Wahał się on wówczas od 1,7% w Obrębie Bąk do 5,1% w Obrębie Lipusz.

Większość starych drzewostanów skupiona jest wokół jezior i cieków wodnych, co jeszcze bardziej podnosi ich walory przyrodnicze i krajobrazowe. Zestawienie powierzchni lasów ochronnych według kategorii ochronności przedstawia poniższa tabela (Tab. 8), która uwzględnia kategorie ochronności, które się na siebie nakładają.

Szersza charakterystyka drzewostanów „cennych” i pełniących funkcje ochronne, zawarta została „Operacie ochrony ekosystemów leśnych”.

Tab. 8. Powierzchnia lasów ochronnych na terenie WPK, wg kategorii lasów ochronnych, z podziałem na nadleśnictwa.

Kategoria lasów ochronnych	Powierzchnia na terenie WPK [ha]		
	N. Koście-rzyna	N. Lipusz	Razem LP
glebochronne	9,99	-	9,99
wodochronne	1 277,14	650,00	1 927,14
wodochronne, stanowiące cenne fragmenty rodzimej przyrody	4,55	91,71	96,26
stanowiące cenne fragmenty rodzimej przyrody	1 648,33	41,27	1 689,60
stanowiące drzewostany nasienne wył. z użytkowania rębnego	56,46	-	56,46
Ogółem lasy ochronne	2 996,47	782,98	3 779,45

2.4. Wskazanie istniejących i projektowanych obszarów ochronnych wód powierzchniowych i podziemnych, wyznaczanych na podstawie ustawy z dnia 20 lipca 2017 r. — Prawo wodne.

WPK od południa graniczy ze Zbiornikiem międzymorenowym Czersk, którego szacunkowe zasoby dyspozycyjne to 50 tys. m³/dobę, a średnia głębokość ujęć 10-50 m.

Jednocześnie na terenie WPK nie wyznaczono obszarów ochronnych wód powierzchniowych.

3. Analiza skuteczności dotychczasowych sposobów ochrony, w tym rozpoznanie dotychczasowych zmian zasobów, tworów i składników przyrody, walorów krajobrazowych i wartości kulturowych oraz przyczyn tych zmian, ze szczególnym uwzględnieniem rezultatów przeprowadzonych działań ochronnych

3.1. Analiza stanu zagospodarowania przestrzennego WPK

(Zespół autorski pod kierownictwem mgr inż. arch. Piotra Rugienia, za: *Operatem kształtowania zagospodarowania przestrzennego*)

Sytuacja formalno-prawna w zakresie zagospodarowania przestrzennego w stosunku do sytuacji mającej miejsce w roku 2001 r. (przyjęcie Planu Ochrony WPK przez Wojewodę Pomorskiego z dnia 07 sierpnia 2001 r.) zmieniła się już 27 marca 2003 roku.

Tego dnia przyjęta została ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j. Dz.U. 2022 poz. 503), która reguluje zasady kształtowania polityki przestrzennej realizowane przez jednostki samorządu terytorialnego i organy administracji rządowej. Zgodnie z tą ustawą utraciły moc wszystkie plany miejscowe, które zostały sporządzone przed 1994 r. Na mocy ustawy polityka planistyczna na poziomie gminy realizowana jest obecnie poprzez uchwalenie studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego. Studium jest podstawowym narzędziem i instrumentem samorządu terytorialnego, poprzez który wyznaczane są kierunki polityki przestrzennej na obszarze gminy. Studium nie ma charakteru fakultatywnego, co oznacza, że w przeciwieństwie do planu miejscowego istnieje obowiązek jego posiadania przez gminę, zgodnie z art. 9 ust. 1 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.

Studium jest sporządzane przez wójta/burmistrza/prezydenta zgodnie z art. 11 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, a dokument składa się z części tekstowej i graficznej. W studium należy uwzględnić zasady określone w koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, ustalenia strategii rozwoju i planu zagospodarowania przestrzennego województwa oraz strategii rozwoju gminy, o ile gmina dysponuje takim opracowaniem.

Zakres rzeczowy studium określa art. 10.- Studium składa się z części, w której określa się uwarunkowania zagospodarowania przestrzennego i części stanowiącej kierunki, które wyznaczają zasady kształtowania polityki przestrzennej na terenie gminy.

Wszystkie gminy, których tereny wchodzą w skład Parku posiadają obowiązujące studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego. Jednak wyłącznie studia dla gminy Kościerzyna i Lipusz zostały opracowane w oparciu o obowiązującą od 2003 r. ustawę o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Studia dla gmin Dziemiany Karsin i Stara Kiszewa były opracowane na podstawie ustawy z 1994 r. (nieobowiązującej obecnie). Tym samym ich zakres rzeczowy nie w pełni odpowiada obecnej sytuacji prawnej.

Ocenę aktualności studium dokonują się przynajmniej raz w kadencji i jest to obowiązek ustawowy nakładany na wójta/burmistrz/prezydenta. W celu oceny aktualności studium i planów miejscowych wójt/burmistrz/prezydent dokonuje analizy zmian w zagospodarowaniu przestrzennym gminy, ocenia postępy w opracowywaniu planów miejscowych i opracowuje wieloletnie programy ich sporządzania w nawiązaniu do ustaleń studium. Wyniki tych analiz są przekazywane radzie gminy, która po ich ocenie podejmuje uchwałę w sprawie aktualności studium i planów miejscowych, a w przypadku uznania ich za nieaktualne podejmuje działania w celu opracowania studium.

W gminie Stara Kiszewa Rada Gminy podjęła uchwałę Nr XVI/100/2016 z dnia 24.05.2016 r. uznającą obowiązujące studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Stara Kiszewa za nieaktualne. Tym samym zobowiązała Wójta do podjęcia działań do sporządzenia aktualnego Studium.

W gminach Dziemiany i Karsin takich działań nie podjęto. W gminach tych aktualność obowiązujących dokumentów jest wątpliwa. Można, zatem stwierdzić, że pomimo spełnienia ustawowego obowiązku posiadania przez gminy studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego przeważająca część obszaru pozbawiona jest aktualnych dokumentów, co ma również wpływ na ochronę wszystkich walorów Parku.

Podstawowym narzędziem i instrumentem samorządu terytorialnego, poprzez który realizowana jest polityka przestrzenna na obszarze gminy jest plan miejscowy. Ma on charakter fakultatywny, co oznacza, że nie ma obowiązku jego sporządzania. Plan jest sporządzany przez wójta/burmistrza/prezydenta zgodnie z art. 15 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, a dokument planu opracowywany jest w formie uchwały i składa się z części tekstowej i graficznej. Plan miejscowy nie może naruszać ustaleń Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego i musi być zgodny z przepisami odrębnymi.

Przed dwudziestu laty zauważalnym problemem był brak zgodności dokumentów prawnych stanowiących podstawę prowadzenia gospodarki przestrzennej tj. obowiązujących planów ogólnych na obszarze parku i otuliny. Dotyczyło to głównie zakresu i sposobu regulacji działalności, w szczególności odnoszących się do możliwości inwestowania. Również niektóre sformułowania odnoszące się do spraw ochrony wartości miały w ówczesnie obowiązujących planach zagospodarowania przestrzennego często charakter postulatyczny.

Po wejściu w życie w 2003 r. ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym moc prawną utraciły wszystkie plany miejscowe sporządzone przed 1994 r. Skutkiem tego była sytuacja, że praktycznie na terenie całego obszaru Parku nie było obowiązujących planów miejscowych, poza nielicznymi i niewielkimi obszarowo zmianami planu ogólnego.

Obecnie jedynie w granicach gminy Kościerzyna obowiązują na całym obszarze Parku plany miejscowe opracowane i uchwalone po 2007 r. W pozostałych gminach na terenie Parku nie został opracowany praktycznie żaden plan miejscowy po roku 2003 r. Nie ziszczyły się tym samym oczekiwania poczynione na etapie opracowania planu ochrony w 2001 r. W sytuacji braku planów nie zaistniały wszystkie pozytywne skutki, na które oczekiwano w nowej sytuacji prawnej. Plany miejscowe będące wyrazem realizacji polityki przestrzennej gminy i stanowiące odzwierciedlenie kierunków przyjętych w Studium miały także uwzględniać przewidywane warunki i wytyczne z planu ochrony i jednocześnie umożliwić lepszą koordynację działań gminy z działaniami organów rządowych. Trudno w obecnej sytuacji, z punktu widzenia polityki planowania przestrzennego, mówić o prowadzeniu takiej polityki dla tych terenów. Chyba, że zaniechania w tej materii również można uznać za działanie celowe zmierzające do zaniechania prowadzenia spójnej polityki zrównoważonego rozwoju w zakresie planowania przestrzennego na rzecz doraźnych decyzji, co z całą pewnością stanowi niekorzystny prognostyk dla ochrony Parku.

Nadal kwestią otwartą w sytuacji braku planów pozostaje obawa, że opracowanie planów będzie prowadzić do chęci osiągnięcia przez gminy rozwiązań przynoszących szybkie korzyści ekonomiczne, które będą służyły raczej legalizacji zmian niekorzystnych dla ochrony Parku, jak zabudowa terenów przyrodniczo cennych, nadmierna i niekorzystna eksploatacja walorów przyrodniczych z punktu widzenia trwałości ich zachowania. Jakkolwiek obaw takich nie można wykluczyć to przykład gminy Kościerzyna pokazuje, że mimo wszystko sytuacja posiadania obowiązujących planów jest pożądana. Daje to lepsze narzędzia do eliminacji kontrowersyjnych rozwiązań w zagospodarowaniu terenów i może stać się narzędziem do poprawy ochrony walorów przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych w Parku, przy jednoczesnym ustaleniu zasad efektywnego gospodarowania turystycznego z poszanowaniem tych walorów.

Nadal problemem pozostaje niedostateczna skuteczność państwowego nadzoru budowlanego, czego najbardziej widocznym efektem jest utrzymywanie się w przestrzeni parku obiektów budowlanych zrealizowanych nielegalnie i zagrażających w sposób oczywisty wartościom kulturowym, krajobrazowym i przyrodniczym Parku.

Aktualna pozostaje generalna diagnoza poczyniona przed 20-stu laty w odniesieniu do Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego, na etapie opracowania obecnie obowiązującego Planu Ochrony, że niski stopień zainwestowania w stosunku do jego wielkości i wartości, nie jest miejscem występowania negatywnych zjawisk w kształtowaniu przestrzeni, które w zasadniczy sposób powodują zagrożenia dla wartości Parku. Zagospodarowanie Parku nadal przebiega stosunkowo wolno. Nadal głównymi dziedzinami gospodarowania na terenie Parku są gospodarka leśna i rolnictwo. Zauważalna jest jednak ciągła tendencja do rozwoju zagospodarowania związanego z obsługą ruchu turystycznego. Obecnie zauważalna jest także tendencja do zamiany obiektów rekreacyjnych, ale także siedlisk rolniczych, pod funkcje osiedleńcze (mieszkaniowe).

3.2. Analiza stanu ochrony zasobów krajobrazowych i kulturowych

(Zespół autorski pod kierownictwem mgr inż. arch. Aleksandry Piskorskiej; za: *Operat walorów kulturowych i fizjonomicznych krajobrazu.*)

Plan ochrony WPK z 2001 roku w Rozdziale 2 - ochrona środowiska kulturowego, postuluje wpisanie do rejestru zabytków nieruchomych województwa pomorskiego cennych układów ruralistycznych, obiektów i zespołów architektonicznych miejscowości: Czarline, Kalisz, Piechowice, Borsk, Czarline, Loryniec, Szenajda, Wdzydze, Płocice.

Podsumowanie skuteczności zaproponowanych działań ochronnych jest niestety proste, bowiem żaden z zespołów ruralistycznych nie został wpisany do rejestru zabytków, także do Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków. Wsie znajdujące się w gminie Kościerzyna (Czarline, Loryniec, Szenajda, Wdzydze) są objęte miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego, a jedną z form ochrony zabytków są ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. W miejscowych planach obejmujących miejscowości Czarline, Loryniec, Szenajda, Wdzydze wyznacza się strefy ochrony konserwatorskiej oraz strefy ochrony ekspozycji zespołu ruralistycznego. Pozostałe wsie nie są objęte żadną ochroną.

Obok wyżej wymienionych cennych zespołów ruralistycznych, plan ochrony WPK wymienia cenne obiekty wskazane do objęcia ochroną poprzez wpis do rejestru zabytków. Również w tym zakresie nie został zrealizowany żaden postulowany wpis do rejestru zabytków. Zauważyć należy również, że nawet obiekty których wartość zabytkową widać gołym okiem (np. budynki drewniane w Jastrzębiu Dziemiańskim czy Leżuchowie) nie zostały ujęte w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków. Aktualnie zabudowa w tych miejscowościach w większości jest przebudowana lub już wybudowano obok nich nowsze budynki, co zmniejszyło ich wartość jako zasobów krajobrazowych i kulturowych.

Na terenie WPK znajdują się dwa punkty widokowe o wybitnych walorach krajobrazowych, o randze wojewódzkiej, z których można podziwiać unikatowe krajobrazy Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego.

- 1) Punkt widokowy na jezioro Wdzydze w południowej części jednostki krajobrazowej K1 - zespół wewnątrz krajobrazowych kompleksu Jezior Wdzydzkich, położony przy drodze powiatowej na odcinku Borsk - Kliczkowy
- 2) Punkt widokowy na jednostkę krajobrazową K3 - zespół wewnątrz krajobrazowych wysoczyzny morenowej „Wyspy Raduńskiej”, położony przy drodze wojewódzkiej nr 235 na odcinku pomiędzy Lipuszem a Kaliszem Kaszubskim.

Wraz z punktami widokowymi wyznaczono przedpola ekspozycji. Ich zadaniem jest ochrona szerokich, wieloplanowych i dalekich widoków rozpościerających się z punktu, poprzez wprowadzenie działań zmierzających do ochrony przed zabudową, przed agresywną kolorystyką zagospodarowania, a także zapewniających odpowiednią pielęgnację zieleni, dla zapewnienia ekspozycji widoku.

W większości wewnątrz krajobrazowe WPK tworzone są przez jeziora wraz z naturalnie ograniczającymi widoczność zboczami brzegów porośniętymi drzewami. Poniżej wymieniono te wewnątrz krajobrazowe, które wyróżniają się swoją unikatową treścią oraz mają wybitne wartości estetyczne. Znajdują się one:

- na jeziorach: Wdzydzkim, Gołun i Radolnym,
- na jeziorze Schodno,

- na jeziorach Wyrówo, Ostry, Lipno i pobliskich polach i łąkach
- jeziora Chądzie i Czyste.

Na terenie Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego mamy do czynienia z jedną klasyczną osią widokową, związaną z terenem zabudowanym. Jest to oś widokowa na wieżę kościoła w Wąglikowicach. Oś widokowa prowadzi w kierunku dominanty ze skrzyżowania dróg w Wąglikowicach relacji Grzybowo – Czarlina i Loryniec – Wdzydze.

Głównym czynnikiem dysharmonizującym krajobraz WPK są substandardowe formy budownictwa letniskowego, zlokalizowane głównie w lasach prywatnych. Natomiast potencjalny problem stanowi również wydzielanie małych działek, na których w przyszłości mogą powstać letniskowe osiedla. Najbardziej zagrożone dewaloryzacją są wnętrza krajobrazowe znajdujące się w zespole jezior Wdzydzkich, a także ruralistyczne zespoły wsi Juszki i Piechowice. Pozostałe obszary zidentyfikowano jako nie posiadające znaczących niekorzystnych przekształceń dla krajobrazu. Jednak w związku z brakiem pokrycia całego obszaru WPK miejscowymi planami, potencjalnie teren Parku zagrożony jest pojawieniem się nowych obiektów dewaloryzujących jego strukturę przestrzenną.

Elementy posiadające najwyższe walory kulturowe na terenie WPK to zespoły ruralistyczne wsi wpisane do rejestru zabytków województwa pomorskiego: Juszki, Wdzydze Tucholskie, Wąglikowice, Przytarnia. Walory przestrzenne posiadają również zespoły ruralistyczne wsi, przysiółki i zespoły zabudowy będące w strefie ochrony konserwatorskiej: Jastrzębie Dziemiańskie, Kalisz, Piechowice, Borsk, Czarlina, Loryniec, Szenajda, Wdzydze, Płocice, Grzybowski Młyn, Kliczkowy i Lipuska Huta.

Obiektami nadającymi charakteru tradycyjnej wsi i pól są liczne krzyże i kapliczki przydrożne. Ważnym elementem tożsamości kulturowej jest też Kaszubski Park Etnograficzny im. Teodory i Izzydora Gulgowskich.

Rolą aktualnego sformułowania strategicznych i operacyjnych celów ochrony walorów kulturowych i krajobrazowych WPK jest przeciwdziałanie zidentyfikowanym zagrożeniom oraz kierowanie dalszym rozwojem w sposób zrównoważony i ujednoczony dla obszaru całego Parku. Cele te są również rozwinięciem dotychczasowych celów szczególnych zawartych w Uchwale Nr 145/VII/11 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 27 kwietnia 2011 (ze zm.).

3.3. Analiza stanu ochrony zasobów litosfery

(dr Wojciech Staszek; za: *Operat ochrony litosfery.*)

Należy zaznaczyć na wstępie, że prowadzenie eksploatacji kopalin w granicach WPK stanowi naruszenie zakazów określonych w § 3 pkt 4 i 5 Uchwały Nr 145/VII/11 (ze zm.) Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 27 kwietnia 2011 r. w sprawie Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego. Obecność antropogenicznych przekształceń powierzchni ziemi zanotowano na całym obszarze parku. Na ogół są one niewielkie - nie zajmują większych powierzchni. Posiadają różnicowany charakter w zależności od swojej genezy.

Większość wyrobisk kruszywa na terenie WPK to stare porzucone piaskownie, rozproszone nieregularnie na terenie parku, z tendencją do koncentracji w południowej części obszaru opracowania. Spośród zinwentaryzowanych obiektów, jedynie 3 zostały zakwalifikowane jako okresowo użytkowane. Są to wyrobiska zlokalizowane na terenach leśnych w rejonie Przytarni oraz Rogalewa, na terenie gminy Karsin, blisko południowych granic parku. Zdecydowana większość to wyrobiska nieużytkowane, obecnie zarośnięte przez różne stadia sukcesji roślinności. Na części z nich wykształciła się już roślinność drzewiasta.

Na terenie parku nie zinwentaryzowano aktualnie użytkowanych, wykorzystywanych wyrobisk torfu. Potorfia – jako specyficzne formy przekształceń powierzchni terenu związane z przeszłym wydobyciem torfu na potrzeby lokalne - podlegają stosunkowo szybkiej regeneracji i aktualnie w większości przypadków nie są czytelne w terenie. Do większych, czytelnych w terenie zespołów potorfii na terenie parku należą wyrobiska w rejonie osady Tkalnia oraz Jastrzębie, przy południowo-zachodniej granicy WPK.

Największą powierzchnię zajmują przekształcenia powierzchni ziemi związane z zabudową terenu. Wśród nich dominują formy niwelacji terenu, terasowania zboczy, a także wprowadzania nasypów pod zabudowę. Powodują one zmiany naturalnego ukształtowania terenu, a także ingerencję w przypowierzchniowe warstwy litologiczne. Znaczne nagromadzenie tego rodzaju form i przekształceń występuje głównie w zachodniej części obszaru parku – rejon miejscowości Piechowice, Kalisz i Lipuska Huta, a także Wąglikowic i Wdzydz Tucholskich.

Przekształcenia związane z drogami są rozpowszechnione na całym terenie WPK, a ich koncentracja występuje z reguły na terenach większych miejscowości. Skala i rodzaj przekształceń drogowych zależy od charakteru rzeźby terenu. Do antropogenicznych form ukształtowania powierzchni związanych z drogami należą nasypy i wkopy dróg. Do większych i wyraźniejszych należą formy towarzyszące drogom w rejonie Piechowic, a przede wszystkim Czarliny, gdzie wyróżnia się zwłaszcza nasyp wyprowadzony częściowo na przesmyk między jeziorami Jelenim a Radolnym.

Do innych przekształceń powierzchni ziemi o charakterze antropogenicznym należą: sztuczny kanał nawadniający w rejonie Schodna i Loryńca oraz zespół grobli i stawów hodowlanych w Grzybowski Młynie (północna część parku).

Na terenie WPK nie występują składowiska odpadów.

Kwestie związane z ochroną gleb o wysokiej produktywności oraz gleb pochodzenia organicznego umocowane są w zapisach Ustawy z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (t.j. Dz.U. 2021 poz. 1326 z późn. zm.). Przepisy ww. ustawy określają zasady ograniczające możliwość:

- przeznaczania gruntów klas bonitacyjnych I-III na cele nierolnicze – art. 8 ustawy;
- wyłączenia gruntów klas bonitacyjnych I-III i gleb pochodzenia organicznego – art. 11 ustawy.

Jednocześnie ustawa o ochronie gruntów rolnych i leśnych ogólnie wskazuje, że ochrona gruntów polega na (art. 3 pkt. 1):

- 1) ograniczaniu przeznaczenia ich na cele nierolnicze lub nieleśne;
- 2) zapobieganiu procesom degradacji i dewastacji gruntów rolnych oraz szkodom w produkcji rolniczej, powstającym wskutek działalności nierolniczej;

- 3) rekultywacji i zagospodarowaniu gruntów na cele rolnicze;
- 4) zachowaniu torfowisk i oczek wodnych jako naturalnych zbiorników wodnych;
- 5) ograniczaniu zmian naturalnego ukształtowania powierzchni ziemi.

W dotychczasowym planie ochrony Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego ustanowionym Rozporządzeniem nr 6/2001 Wojewody Pomorskiego z dnia 7 sierpnia 2001 r., sformułowano także szczegółowe cele ochrony litosfery i pedosfery (Dział II Cele Trójochrony – punkt 2.1. Ochrona litosfery i pedosfery):

- 1) zachowanie zespołów form ukształtowania terenu reprezentujących zestawy cech charakterystycznych dla typów morfogenetycznych,
- 2) zachowanie form ukształtowania terenu o unikatowych kształtach,
- 3) utrzymanie na wybranych terenach dynamiki procesów geomorfologicznych, prowadzących do ewolucji litosfery,
- 4) zachowanie struktur litogenicznych warunkujących istnienie ekosystemów istotnych przyrodniczo lub gospodarczo,
- 5) rekultywacja struktur litogenicznych zdegradowanych antropogenicznie.
- 6) ochrona wszystkich gleb organogenicznych,
- 7) ochrona wszystkich gleb leśnych,
- 8) ochrona gleb przed niepożądanymi zmianami ich właściwości fizykochemicznych, w tym ochrona przeciwerozyjna,
- 9) ochrona stanowisk z typowymi lub unikatowymi profilami gleb dla potrzeb naukowo-dydaktycznych.

Ogólne założenia i cele ochrony przyjęte w obowiązującym dotychczas planie ochrony Parku pozostają nadal aktualne, także w nawiązaniu do podstawowej zasady działań na terenie Parku, za którą przyjęto zasadę trójochrony. W tym ujęciu ochrona litosfery i pedosfery jest integralną częścią ochrony przyrody, przekładając się jednocześnie na zachowanie i ochronę walorów pozostałych komponentów przyrodniczych, jak również – pośrednio zasobów krajobrazowych i kulturowych.

Na terenie WPK nie zostały dotąd utworzone stanowiska dokumentacyjne przyrody nieożywionej. Obszar Wdzydzkiego PK nie jest zasobny w cenne, wyróżniające się obiekty litosfery. Według utworzonej i prowadzonej przez PIG bazy CRGP (Centralny Rejestr Geostanowisk Polski) na terenie WPK znajduje się tylko jedno geostanowisko - wieża widokowa we Wdzydzach (Kiszewskich).

Jest to w istocie obiekt antropogeniczny – udostępniający możliwość obserwacji walorów widokowych, w tym elementów związanych ze specyfiką rzeźby terenu obszaru WPK, ze szczególnym uwzględnieniem jezior rynnowych zespołu jezior Wdzydzkich.

3.4. Analiza stanu ochrony zasobów hydrologicznych

(mgr inż. Michał Przybylski; za: *Operat hydrologiczny.*)

Obszar WPK obejmuje głównie tereny leśne o małej gęstości zaludnienia. Rolnictwo jest słabo rozwinięte, reprezentowane przez gospodarstwa indywidualne, a przemysł ogranicza się do niewielkich zakładów przetwórstwa spożywczego i drzewnego. Nad jeziorami (szczególnie jez. Wdzydze) usytuowane są ośrodki wypoczynkowe. W efekcie stopień przekształceń stosunków wodnych na obszarze badań jest jak dotąd niewielki. Większość słabo zasiedlonych obszarów sandrowych uniknęła większej ingerencji człowieka w stosunki wodne. Niewielkim zmianom, poprzez melioracje, których celem było osuszenie obszarów mokradeł położonych w dnach dolin, uległa sieć hydrograficzna. Zmiany te dotyczą dolin większych rzek, a w szczególności Wdy i częściowo Trzebiochy. Budowie sieci melioracyjnej i osuszaniu podlegały też podmokłe dna niecek rozległych wytopisk w okolicach Kalisza. Oprócz prac melioracyjnych zmierzających do osuszenia podmokłych terenów w dnach dolin i przekształcenia ich w użytki zielone, wody rzek są lokalnie piętrzone lub ich przepływ podlega regulacji za pomocą jazów. Na rzece Wdzie został zbudowany jaz powyżej Lipusza, system zastawek reguluje odpływ wód z jeziora Biebrowo koło Kalisza oraz jeziora Debrzyno. Najwięcej jazów i zastawek zbudowano na rzece Trzebiocha. Znajdują się one w okolicach Kornego (na rzece Pilica) i w Grzybowie (rzeka Trzebiocha), gdzie prowadzona jest hodowla ryb. Wymienione obiekty hydrotechniczne nie wpływają znacząco na wzrost retencji powierzchniowej i wyrównanie przepływów w zlewniach ważniejszych rzek. Przegrodzenie dolin rzecznych zaporami zmienia także położenie lokalnych baz erozyjnych na poszczególnych odcinkach rzek i wpływa na zmiany w transporcie rumowiska w korytach.

Analiza map oraz wizje terenowe doprowadziły do wniosku, że istotne historycznie przekształcenia obszaru Parku związane były z modyfikacją poszczególnych zlewni, polegającą na przekształceniu obszarów pierwotnie endoreicznych w egzoreiczne.

Degeneracyjne procesy odwodnieniowe (melioracje) i przekształcenia obszarów torfowisk w użytki rolne dotknęły przeważnie obszarów mających bezpośrednie połączenie z Jeziorami Wdzydzkimi, co z kolei, skutkuje ponadlokalnym charakterem przyspieszenia eutrofizacji. Spływy powierzchniowe podobnie jak w przypadku wód podziemnych mają generalnie kierunek spływu północny i północno-wschodni.

Przekształcenia zlewni prowadzone były od dziesięcioleci i współcześnie obserwuje się nasilenie tego zjawiska, co wynika z faktu ciągłego prowadzenia wielkoobszarowej gospodarki leśnej oraz gospodarki łąkarsko-pastwiskowej. Skutkiem tych działań stało się uruchomienie procesów odpływu biogenów do jezior i przyspieszona eutrofizacja ich wód. Proces eutrofizacji zbiorników zauważyć obecnie można w szczególności dla jezior o niewielkim dopływie wód podziemnych oraz w zbiornikach płytkich i położonych w zlewniach rolniczych, na gruntach słabo przepuszczalnych o istotnym spływie powierzchniowym, a także jeziorach, gdzie wprowadzono odwodnienia (Jezioro Cheb/Chebdy, Słupino, Bielawy, Schodno). Badania terenowe całkowicie potwierdzają dane literaturowe zawarte we wcześniejszej części opracowania o tym, że ww. zbiorniki są podatne, czy wręcz ekstremalnie podatne, na degradację, a Jeziora Wdzydze Północne czy Południowe znajdują się we wczesnej fazie eutrofizacji.

Na dodatek, widoczne w terenie melioracje, które przeprowadzono kilkadziesiąt lat temu, na szeroką skalę miały charakter odwadniająco-nawadniający z regulacją za pomocą zastawek. Niestety po urządzeniach nawadniających na dzień dzisiejszy pozostały jedynie ślady ich historycznej obecności. Brak tychże urządzeń powoduje pogłębianie drenowania wód gruntowych i spływ bezpośredni do jezior. Pośrednio zmniejszeniem odpływu podziemnego na rzecz odpływu powierzchniowego w skali regionu można też tłumaczyć spadek poziomu jeziora w wieloleciu, jak też wzrost samej trofii wód.

Dodatkowo wykonywane w chwili obecnej przegłębienia rowów melioracyjnych, nawet poniżej spągu torfowisk, czy przekształcanie łąk w grunty orne powoduje dodatkowe spływy powierzchniowe oraz odpływy biogenów do jezior, które przy uwzględnieniu zmiany klimatu nieuchronnie doprowadzą do pogorszenia stanu środowiska i przyspieszenia przebiegu zjawiska eutrofizacji tj. hipertrofii wszystkich płytkich zbiorników w zlewni jeziora Wdzydze i pogłębiania eutrofizacji zbiorników głębokich.

Zagrożenia degradacyjne dotyczą przede wszystkim obiektów hydrograficznych i wynikają najczęściej z rozbudowanej, w stosunku do poziomu tolerancji oraz stanu infrastruktury sanitarnej, funkcji turystyczno-rekreacyjnej. Presja ta, skoncentrowana jest głównie w bezpośrednim sąsiedztwie większych jezior. Mniejsze, choć w dalszym ciągu istotne, znaczenie dla jakości zasobów wodnych WPK ma osadnictwo wiejskie i rolnicze użytkowanie terenu, dostarczające do niektórych cieków i jezior ładunki biogenów. Za ładunki biogenów odpowiada rolnictwo, w szczególności zrzut gnojowicy oraz rybactwo, a także wędkarstwo (zanęcanie w jeziorach oligotroficznym i lobeliowym). Stan czystości wód na obszarze parku jest w istotnym stopniu kształtowany zewnętrznym dopływem zanieczyszczeń, głównie ze zlewni położonych na północ od niego górnych biegów Wdy i Trzebiochy (Lange i in., 1998).

Z uwagi na fakt narastającej presji antropogenicznej (akumulacja biogenów) na zlewnie Jezior Wdzydzkich i cały obszar WPK wywołany prowadzeniem gospodarki leśnej i rolniczej oraz turystyką należy podejmować wszelkie dostępne działania ograniczające do minimum zasilanie zlewni w biogeny.

3.5. Analiza stanu zasobów faunistycznych i florystycznych oraz dotychczasowych sposobów ochrony Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego

(mgr inż. Wojciech Bajerowski, dr Paulina Ćwiklińska, mgr inż. Michał T. Lecyk; za: *Operat faunistyczny oraz Operat ochrony flory, ekosystemów nieleśnych i grzybów.*)

3.5.1. Dodatkowe formy obszarowej ochrony prawnej

W poprzednim, zatwierdzonym planie ochrony WPK (Rozporządzenie Wojewody Pomorskiego nr 6/2001 z dnia 07.08.2001 r), w ramach działu III (rozdział 1. Ochrona przyrody) w granicach parku i jego otulinie zaproponowano:

- powiększenie rezerwatu Krwawe Doły o sąsiednie tereny porośnięte starodrzewem
- powołanie 20 nowych rezerwatów przyrody
- powołanie 58 nowych użytków ekologicznych
- powołanie 2 nowych zespołów przyrodniczo-krajobrazowych

W okresie obowiązywania planu ochrony, z pośród powyższej listy zrealizowano dotychczas jedynie powołanie 17 użytków ekologicznych (dwa z nich proponowane były pierwotnie jako rezerwaty przyrody): Czyste, Kiszewskie Bagno, Łąki na Rowie, Meszonko, Modrzewnicowy Mszar, Przerębska Huta, Torfowiska nad jeziorem Gołuń, Torfowisko Szenajda, Tucholskie Mszary, Wełniankowe Mszary, Wesków Bagna (Węsków Bagna), Zabrody, Zdradzonko, Żabińskich Błoto (Żôbińskich Błoto) i Żurawinowe Bagno. Dwa z planowanych rezerwatów (torfowisko Głuchy Bór i torfowisko Kotel), które objęte zostały ochroną w formie użytków ekologicznych to u.e. Kołpiny (Kòpinë) i u.e. Kotel.

W okresie obowiązywania planu ochrony obszar rezerwatu Krwawe Doły nie został powiększony (wynosi on, podobnie jak w zarządzeniu powołującym 13,02 ha). Spośród proponowanych rezerwatów przyrody nie został utworzony żaden, natomiast dwa z planowanych obiektów (torfowisko Głuchy Bór i torfowisko Kotel) objęte zostały ochroną w formie użytków ekologicznych Kołpiny (Kòpinë) i Kotel.

Przy większości proponowanych obiektów rezerwatowych, jak i pozostałych, na przeszkodzie ich utworzenia, stoi własność prywatna gruntów i związany z tym brak zgody właścicieli gruntów na powołanie danej formy ochrony. Niewątpliwie część z obiektów proponowanych do objęcia dodatkową formą ochrony, utraciła w ciągu ostatnich 20 lat część wyróżniających je, ówczesnych walorów przyrodniczych (florystycznych i faunistycznych). Doszło do tego zarówno na skutek postępującej sukcesji naturalnej, zmian klimatycznych i hydrologicznych, jak również lokalnie negatywnych oddziaływań antropogenicznych. W obecnych uwarunkowaniach gospodarczych, przyrodniczych i formalno-prawnych inaczej także należy podchodzić do oceny wartości i zasadności powołania poszczególnych obiektów. Obecnie RDOŚ w Gdańsku nie prowadzi procedur zmierzających do powołania nowych rezerwatów na tym terenie.

Od roku 2009 użytek ekologiczny ustanawia miejscowa rada gminy, w drodze uchwały określającej: „nazwę danego obiektu lub obszaru, jego położenie, sprawującego nadzór, szczególne cele ochrony, a w razie potrzeby ustalenia dotyczące jego czynnej ochrony oraz zakazy właściwe dla tego obiektu, obszaru lub jego części. Uchwała rady gminy wymaga uzgodnienia z właściwym miejscowo Regionalnym Dyrektorem Ochrony Środowiska. Uznanie za użytek ekologiczny skutkuje nie tylko wprowadzeniem odpowiednich (wymienionych w uchwale rady gminy) zakazów (których naruszenie jest wykroczeniem), ale również wprowadzeniem stosowalności przepisów innych ustaw i rozporządzeń, w tym np.:

- „Zaliczeniem siedlisk przyrodniczych w użytku (i to nie tylko siedlisk o znaczeniu dla Wspólnoty Europejskiej, ale także i innych – np. olsów, wilgotnych łąk, źródeł niewapiennych!) do „chronionych siedlisk przyrodniczych” w sensie ustawy o zapobieganiu i naprawie szkód w środowisku (w związku z art. 6 pkt 2a tej ustawy). Tym samym ewentualne zagrożenia dla użytku stają się „zagrożeniem szkodą w środowisku” w sensie tej ustawy, a szkoda w użytku – szkodą w środowisku wymagającą działań zapobiegawczych, naprawczych i ewentualnie kompensacyjnych. Jest to silne narzędzie ochrony, nie w pełni jeszcze w Polsce wykorzystywane;
- Obowiązkiem ujęcia w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego i w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego – przy ich najbliższych aktualizacjach.
- Obowiązkiem uzgadniania decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu dotyczącej użytku z Regionalnym Dyrektorem Ochrony Środowiska.”

[Cytat za : https://pl.wikipedia.org/wiki/U%C5%BCytek_ekologiczny, data dostępu 05-03-2021]

Sposoby ochrony czynnej na obszarze danego użytku powinny być zasadniczo ujęte w uchwale powołującej obiekt, jednakże działania takie mogą zostać uzupełnione i wykonane w odniesieniu do aktualnych potrzeb, za zgodą rady gminy. Daje to zatem bardziej elastyczne możliwości reagowania na bieżące potrzeby ochrony danego obiektu. Niezwykle istotna jest tu jednak rola instytucji koordynującej/nadzorującej takie działania i dany obiekt. Na obszarze WPK może być to wygodnym narzędziem do zastosowania uzupełniającej ochrony czynnej przez kierownictwo Parku.

Zwrócić należy także uwagę na powołanie po roku 2002 obszarów sieci Natura 2000, w znacznej części (Jeziora Wdzydzkie PLH220034), bądź w całości (Bory Tucholskie PLB220009) obejmujących tereny w granicach Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego. Opracowane i zatwierdzone dla nich Plany zadań ochronnych wprowadzają już szereg ramowych działań ochronnych w odniesieniu do gatunków będących przedmiotami ochrony poszczególnych obszarów. Gwarantuje to zatem ochronę ich siedlisk w znacznie szerszym zakresie niż granice WPK. Zatem niektóre z proponowanych 20 lat temu obiektów nie mają obecnie uzasadnionych podstaw do ich powołania z racji objęcia inną formą ochrony i ustanowienia celowych działań ochronnych.

Podsumowując powyższe, aktualne uwarunkowania przyrodnicze, gospodarcze i formalno-prawne, należy znacząco ograniczyć liczbę obiektów proponowanych uprzednio do objęcia dodatkową formą ochrony. Wskazać należy obecnie lokalizacje kluczowe dla zachowania lub odtworzenia przede wszystkim siedlisk najcenniejszych przedstawicieli flory i fauny obszaru WPK. W szczególności powinny być to obszary istotne dla przedstawicieli kilku grup organizmów, a także obejmujące pojedyncze w skali WPK stanowiska gatunków rzadkich. Wskazać należy dla nich przede wszystkim dodatkowe działania ochrony czynnej, wykraczające poza (lub uzupełniające) podjęte dotychczas czynności przewidziane m.in. w Planach Zadań Ochronnych dla obszarów Natura 2000.

Biorąc pod uwagę wszystkie powyższe uwarunkowania, wskazane jest w pierwszej kolejności pilne ustanowienie ochrony w formie użytków ekologicznych najcenniejszych w skali WPK fitocenoz torfowiskowych, murawowych, łąkowych i leśnych w lokalizacjach, gdzie istotne jest szybkie zastosowanie zabiegów ochrony czynnej. Dotyczy to również obiektów, proponowanych w poprzednim Planie do objęcia ochroną rezerwatową. Ochrona tych obiektów w formie użytków ekologicznych powinna być pierwszym krokiem, pozwalającym na szybkie wprowadzenie działań ochrony czynnej. Kolejny krok może stanowić utworzenie rezerwatów przyrody na obszarze kluczowych dla zachowania różnorodności biologicznej i mało przekształconych przez działalność człowieka stanowisk - w szczególności takich, w których nie istnieje potrzeba szybkiego wykonania zabiegów ochrony czynnej (w związku ze skomplikowaną formalno-technicznie procedurą powoływania rezerwatów przyrody).

Do aktualnej ochrony w formie użytków ekologicznych zaproponowano łącznie 38 obiektów, z których większość postulowana była do objęcia ochroną jako użytki ekologiczne lub rezerваты już w poprzednim planie. Ze względu na prywatną własność gruntów powierzchnię wielu z tych obiektów ograniczono do najcenniejszych przyrodniczo fragmentów.

Propozycja obiektów o wyróżniających się aktualnie na terenie Parku walorach faunistycznych i florystycznych, które należałoby objąć dodatkową formą ochrony obszarowej, przedstawiona i opisana została w „Operacie faunistycznym” oraz „Operacie ochrony flory, ekosystemów nieleśnych i grzybów” (patrz Tab. 2).

Dla zachowania walorów faunistycznych i florystycznych WPK, nieodzowne jest także kompleksowe ograniczenie i ukierunkowanie rozmaitych form antropopresji wywieranej na siedliska fauny w obszarze parku. Stąd równie istotna jest rola wszystkich operatów składających się na Plan Ochrony Parku.

3.5.2. Ochrona czynna raka szlachetnego (*Astacus astacus*)

(konsultacja i nadzór merytoryczny: prof. ndzw. dr hab. inż. Przemysław Śmietana)

Wdzydzki Park Krajobrazowy jest zaangażowany w najdłużej trwający w skali całego kraju proces komplementarnych działań służących ratowaniu ginącego gatunku jakim jest rak szlachetny (*Astacus astacus*). *Do efektów prac w latach 2008-2020, a będących pod pełną i stałą kontrolą człowieka należy zaliczyć wynik realizacji projektu pod nazwą: "Czynna ochrona raka szlachetnego w jeziorach Pomorskiego Zespołu Parków Krajobrazowych" finansowanego w ramach Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego 2009-2014, w ramach programu PL02 „Ochrona różnorodności biologicznej i ekosystemów”.* W związku z powyższym należy stwierdzić, że pośród wszystkich Parków Krajobrazowych w Polsce, Wdzydzki Park Krajobrazowy dysponuje obecnie zdecydowanie największym potencjałem sprawczym w aspekcie ochrony czynnej raka szlachetnego.

Z aktualnego stanu wiedzy wynika, że jedynie populacja powstała na skutek restytucji w jeziorze [... dane wrażliwe], jest pewnym wynikiem działań skutkującym zachowaniem gatunku na obszarze WPK. Przetrwanie do chwili obecnej innych restytuowanych w WPK populacji, czyli tych: [... dane wrażliwe], należy uznać za wysoce niepewne. Akwenty te spełniały w okresie restytucji wszystkie warunki jej skuteczności. Niepewność występowania obecnie tego gatunku w tych ciekach i zbiorniku wynika z wystąpienia uwarunkowań stochastycznych, czyli tych których wystąpienie ma charakter losowy. W przypadku cieku [... dane wrażliwe] czynnikiem takim była regulacja melioracyjna na całej jego długości, w przypadku dwu pozostałych akwenów wyjątkowo niskie poziomy wody gruntowej i tym samym w akwenach w latach 2016-2017.

W świetle informacji podanych powyżej należy sprawować ciągłą kontrolę stałości warunków siedliskowych jeziora [... dane wrażliwe]. Wiązać się to powinno z wykluczeniem możliwości przedostawania się do tego zbiornika jakichkolwiek substancji chemicznych oraz naturalnych organicznych mających wpływ na zmiany trofii. Tak samo łąki w bezpośrednim sąsiedztwie należy użytkować w sposób ekstensywny, bez nawożenia i środków ochrony roślin. Niewielka wartość użytkowa tego akwenu i terenu przyległego może ułatwić działania służące objęciu tego obszaru ochroną rezerwatową lub w postaci użytku ekologicznego.

Dalsze działania restytucji gatunku na obszarze WPK powinny charakteryzować się maksymalizowaniem liczby wsiedleń ukierunkowanych na powstanie małych stabilnych populacji gatunku. Siedliska stwarzające najdogodniejsze warunki skutecznej restytucji to małe zbiorniki wodne oraz górne odcinki cieków wypływających z obszaru WPK i jego otuliny. Także wszelkie nowopowstałe zbiorniki wodne na terenie WPK i jego otuliny powinny być badane i dostosowywane do wymagań siedliskowych raka szlachetnego. Zasadnym jest także uznanie wszystkich jezior o niskiej trofii na obszarze WPK jako miejsca potencjalnych działań restytucyjnych powiązanych z jednoczesną eliminacją raka pręgowatego.

3.5.3. Ochrona czynna siedlisk „wdzydzkiej” troci jeziorowej i innych, cennych gatunków ichtiofauny.

(mgr inż. Wojciech Bajerowski, dr inż. Grzegorz Radtke)

Od roku 1992 Zakłady Rybackie „Wdzydze” przy współpracy z Instytutem Rybactwa Śródlądowego w Olsztynie stosują zarybianie wylęgiem troci jeziorowej górnych partii rzeki Trzebiochy. Źródłiska i dopływy Trzebiochy (Pilica, Raknica, Kania, Czysta Woda i Borowa) są ciekami stosunkowo wolnymi od zanieczyszczeń i posiadają bardzo dobre warunki siedliskowe do tarła i wzrostu ryb łososiowatych (Radtke 2009). Szczególnie w rzece Pilicy udało się osiągnąć bardzo dobre rezultaty w wychowie narybku, smoltów i tarlaków. Tarlaki z tego obszaru są odławiane na tarliskach i wykorzystywane do sztucznego tarła, przez co następuje zwiększenie zróżnicowania materiału genetycznego (za Ściążko 2010 mnsr).

Regularne zarybianie dorzecza jeziora Wdzydze trocią jeziorową prowadzone jest od lat pięćdziesiątych ub. wieku (Radtke i Dębowski 1996). W ostatnich latach zarybianie dopływów jeziora Wdzydze ograniczono do stosowania jedynie bieżącego wylęgu troci. Zarybiania starszym materiałem hodowlanym prowadzone w latach 1998-2017, nie przynosiły spodziewanych efektów ilościowych [gospodarczych] (Ściążko 2020 mnsr).

Latem 1993 z inicjatywy IRŚ w Olsztynie (ówczesna Pracownia Rybactwa Rzecznego w Gdańsku) przeprowadzono udaną renaturalizację dolnego odcinka rzeki Trzebiochy (w granicach WPK, poniżej Grzybowskiego Młyna), w celu odtworzenia naturalnych siedlisk i tarlisk troci jeziorowej (Ściążko 2010 mnsr). Prace obejmowały usunięcie płotków faszynowych na odcinku 1300 m oraz utworzenie niewielkich zapór i deflektorów w postaci zwalonych pni drzew, zamocowanych do dna i brzegów rzeki. Łączna długość renaturyzowanego odcinka wyniosła 1800 m. Po zakończeniu prac poziom wody wzrósł o około 20-30 cm, zaś szerokość rzeki zwiększyła się lokalnie o 1-2 m (Radtke 1994).

W roku 2003 rozpoczęto realizację projektu „Czynna ochrona przyrody w planowanym rezerwacie przyrody Czarna Woda-Trzebiocha”. W ramach projektu odtworzono najdłuższy meander rzeki Wdy, który odcięto podczas melioracji w latach 50-60-tych (Ściążko 2010. mnsr.). Ma to na celu powiększenie naturalnej powierzchni rzeki Wdy dostępnej dla troci jeziorowej. „Wśród zadań dotyczących ochrony troci jeziorowej znalazły się: odtworzenie meandru rzeki i nasadzenia olchowe na brzegach, sprzątnięcie koryta i patrole przy współpracy ze Strażą Rybacką. Aby umożliwić rolnikom dojazd do nieużytkowanych łąk wybudowano drewniany most na Wdzie. W kolejnych latach kontynuowano zadania związane z trocią – sprzątnięcie rzeki, nasadzenia, udroźnienie starorzecza. (materiały WPK - 25 lat Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego. Ochrona i popularyzacja wartości. 2009). Głównymi celami projektu były: ochrona tarlisk troci jeziorowej, zachowanie pół-naturalnych ekosystemów łąkowych w dolinie Czarnej Wody oraz zagospodarowanie ruchu turystycznego na szlaku kajakowym.

W celu ochrony populacji troci jeziorowej, w ramach w.w. projektu w roku 2009 wybudowano przepławkę dla ryb w miejscowości Grzybowski Młyn. Działanie zrealizowane zostało przez Zarząd Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego przy udziale Zakładów Rybackich „Wdzydze”. Wybudowanie przepławki umożliwiło połączenie wód Wdy i dolnej Trzebiochy z jej górnymi odcinkami, dopływami (Pilica i Graniczna) i źródłiskami. Przepławka daje możliwość wędrówki tarlaków i smoltów troci jeziorowej między tymi wodami. Ponadto tarlaki troci jeziorowej były do niedawna odławiane na tarliskach rzeki Wdy i Trzebiochy, a następnie wykorzystywane do sztucznego tarła i ponownego zarybienia akwenów stanowiących siedlisko troci. Obecnie stado tarlaków utrzymywane jest w warunkach hodowlanych. Wyklute młode trocie i podrastające w warunkach naturalnych spływają do jeziora Wdzydze (Ściążko 2010, mnsr, G. Radtke -dane własne) . Przepławka umożliwia także innym gatunkom ryb (np. szczupak, węgorz, ukleja, okoń, płoć) wędrówkę w górę rzeki i zwiększenie dostępności ich potencjalnych tarlisk (Penk 2009).

Na podstawie obserwacji terenowych działania przepławki w latach 2010-2020 (G. Radtke – obserwacje własne), stwierdzono iż wskazana jest modyfikacja techniczna obiektu, w celu usprawnienia możliwości migracji gatunków ryb o mniejszych rozmiarach ciała. W szczególności należy wskazać tutaj gatunki chronione o słabszej „pływalności”, jak koza pospolita i różanka, ewentualnie miętus. Obecnie osobniki różnych gatunków (np. *płoć*, *ukleja*, *krępa*, *okoń*), nie przekraczające rozmiarem ciała ok. 15 cm długości, napotykają na zbyt silny prąd przepływu wody oraz za duże dla nich nachylenia spadków w części komór przepławki. Obserwowano okresowe liczne gromadzenie się ryb u wejścia do przepławki, z czego tylko niewielka część mogła podejmować udaną próbę pokonania całego obiektu. Równocześnie takie gromadzenie się ryb szczególnie w okresie migracji tarłowej (wiosna) świadczy o dużej potrzebie podejmowania migracji przez ryby na tym odcinku.

Wszelkie przedsięwzięcia polegające ogólnie na renaturyzacji biegu cieków i likwidacji barier antropogenicznych, jak również przeciwdziałające zanieczyszczeniom i negatywnym zmianom siedliskowym w ich zlewni, stanowią najbardziej pożądany pakiet działań ochronnych w stosunku do cennych gatunków ichtiofauny obszaru WPK. Dotyczy to wszystkich gatunków chronionych (jak koza, różanka, troć jeziorowa), ale również użytkowanych gospodarczo węgorza i sielawy.

Co roku prowadzone są wzmożone działania antykłusownicze, podejmowane są przez Państwową Straż Rybacką we współpracy ze Strażą Parku Krajobrazowego, a mające na celu ograniczenie liczby nielegalnie odławianych troci (zwłaszcza tarlaków) przemieszczających się w górne odcinki Wdy i Trzebiochy. Kłusownictwo rybackie i wędkarskie na obszarze WPK obecnie wciąż występuje na wysokim poziomie, mogącym zwłaszcza w przypadku troci jeziorowej istotnie wpływać na stan populacji (z uwagi na eliminację dorosłych ryb zmierzających na tarło).

W przeszłości głównymi przyczynami zaniku troci były prace melioracyjne prowadzone w rzekach dopływających do jeziora Wdzydze w połowie XX wieku, zanieczyszczenie wód a także wyprzedaż na zewnątrz dużych ilości pozyskanej ikry, oraz przełowienie (Radtke i Dębowski 1996, Radtke 2001). W ostatnich latach, podstawowymi przyczynami zaniku jeziorowej formy troci są zmiany środowiskowe związane m.in. ze zmianami klimatycznymi, powodujące wzrost temperatury wód powierzchniowych (gatunek zimnolubny), a także, ze względu na mniejszą wymianę wody w zbiorniku (spadek przepływów) – wzrost troficzości zbiornika i okresowe spadki zawartości tlenu w głębszych warstwach jeziora Wdzydze. Ponadto wpływ na zanik troci w jeziorze może odnosić przeprowadzona w ostatnich latach zmiana stosowanych narzędzi połowowych w stosunku do sielawy z sieci ciągnionych (niewód, przywłoka) na sieci skrzelowe (wontony). Wykazano że w jeziorach zasiedlonych przez troć, intensywne stosowanie wontonów sielawowych może spowodować zanik troci, bowiem zarówno młode trocie jak i sielawa zasiedlają podobne strefy w jeziorze (Syrjanen i Valkeajarvi 2010). W przypadku sielawy, która jest podstawowym celem połowów komercyjnych, juvenilne formy troci stanowią dodatkowy przyłów bez znaczenia gospodarczego, który w przypadku zastosowania sieci skrzelowych, ulega eliminacji. Troć jest także celem połowów kłusowniczych zarówno w jeziorze jak i w rzekach.

Także w rzekach obserwowane są trendy obniżania się poziomu wód i wzrostu temperatury pogarszające stan siedlisk dla troci. Dodatkowo w ostatnich latach następuje silna intensyfikacja spływów kajakowych na tarliskach troci we Wdzie i Trzebiosze (nawet kilkaset kajaków dziennie, od rana do wieczora). Troć jeziorowa jest formą wyjątkowo płochliwą i „dziką” w porównaniu z pozostałymi formami *Salmo trutta* (Goryczko K., Słomiński J. – informacja ustna), przez co taka nieograniczona i ciągła presja na narybek troci w okresie jego intensywnego żerowania i wzrostu (kwiecień-wrzesień) na płytkich i wąskich odcinkach tarlisk z pewnością odbija się wysokim poziomem stresu i w efekcie wysoką śmiertelnością. Takie zjawisko (silny spadek liczebności i tempa wzrostu narybku) szczególnie jest widoczne w górnej Wdzie w ostatnich kilku latach. Potencjalnym zagrożeniem może być też wzrost zanieczyszczeń spływających z oczyszczalni ścieków (Lipusz, Łubiana). Należy także dodać że niedawno zostały złagodzone reżimy ochronne w odniesieniu do troci wdzydzkiej na tarliskach poprzez zniesienie obrębu ochronnego we Wdzie i Trzebiosze.

3.5.4. Ochrona awifauny na obszarze WPK

Analizując dotychczasową ochronę awifauny obszaru WPK wskazać należy na utratę populacji lęgowej szlachara *Mergus serrator*, będącego jeszcze 20 lat temu wizytówką parku. Niestety sytuacja ta dotyczy całego obszaru kraju. Cytując za opracowaniem Sikory (2012): „W połowie lat 90. XX wieku na kluczowych lęgowiskach krajowych liczebność szlachara oceniono na 25–34 (Jeziora Wdzydzkie) i 16–23 samic (Jeziora Raduńskie). W latach 2001–2003 populacja gatunku zmniejszyła się do 5 i 2 samic, a potem wycofał się z obu lęgowisk. Drastyczny spadek populacji lęgowej był efektem działania kilku czynników, w tym m.in. drapieżnictwa, presji ludzi i eutrofizacji wód. Izolowana i mała populacja gatunku na Pomorzu wyginęła również z powodu niewielkich możliwości jej zasilania przez ptaki z innych lęgowisk wokół Bałtyku.”

Pomimo działań ochrony czynnej lęgówisk i żerowisk gatunku podejmowanych na obszarze WPK, nie udało się zniwelować negatywnego, skumulowanego wpływu czynników opisanych powyżej. W ostatniej dekadzie cyklicznie obserwuje się jedynie ptaki zimujące głównie na wybrzeżu Bałtyku (Zawadzka 2017). W tym kontekście ważne jest zwrócenie uwagi na potrzebę ochrony populacji pozostałych, cennych gatunków o podobnych wymaganiach siedliskowych i biologii, jak nurogęś i gągoł, mimo iż w kraju liczebność każdego z nich szacowana jest na 3-4 tys. par lęgowych i wzrasta (Chylarecki 2015, Zawadzka 2017).

Jako dodatkowe, lokalne działania ochronne w obrębie WPK (poza realizowanymi obecnie dla całości obszaru Natura 2000 Bory Tucholskie PLB220009), w kluczowych lokalizacjach należy wziąć pod uwagę: skanalizowanie i ograniczenie ruchu turystycznego, monitoring i ograniczanie drapieżnictwa gatunków inwazyjnych (w szczególności wizona amerykańskiego - norki) oraz montaż dodatkowych miejsc gniazdowych (głównie w postaci budek typu-E oraz tub lęgowych). Działania te, właściwie i kompleksowo zrealizowane mogą przynieść oczekiwany skutek.

Zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Gdańsku i Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy z dnia 31 marca 2015 r. w sprawie ustanowienia planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Bory Tucholskie PLB220009 (Dz. U. Woj. Pom z 2015 r., poz. 1161) oraz projekt zmian zarządzenia w sprawie ustanowienia planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Bory Tucholskie PLB220009 z 2017 roku (http://bip.gdansk.rdos.gov.pl/files/obwieszczenia/95598/Bory_Tucholskie_projekt_zmiany_pzo.pdf), który to obszar w całości obejmuje teren Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego, wprowadzają szereg działań systemowych istotnie wpływających na poprawę stanu ochrony siedlisk awifauny parku. Obowiązujący od 2015 roku dokument PZO równocześnie bezpośrednio wskazuje instytucje na szczeblu wojewódzkim i samorządowym (powiat, gmina), a także indywidualnych właścicieli lub użytkowników nieruchomości (na podstawie porozumienia zawartego z organem sprawującym nadzór nad obszarem Natura 2000), jako podmioty odpowiedzialne za realizację poszczególnych działań.

Wśród obecnie realizowanych (Zarządzenie z 2015 r. - Dz. U. Woj. Pom z 2015 r., poz. 1161) i proponowanych działań ochronnych (ww. Projekt z 2017 roku) w obszarze Natura 2000 Bory Tucholskie PLB220009 wymienić należy następujące przykłady postępowania w stosunku do gatunków będących przedmiotami ochrony obszaru, a zarazem stanowiące szerokie „działania parasolowe” względem licznej grupy gatunków bezpośrednio nie wymienionych w PZO:

- Zapobiegnięcie utracie siedlisk lęgowych poprzez zachowanie szuwarów w rejonach występowania gatunku (bąk, błotniak stawowy, żuraw, perkozek);
- Działanie obligatoryjne (bocian biały, derkacz – propozycja z 2017 roku): utrzymanie odpowiedniej struktury żerowisk poprzez: a) zachowanie siedlisk gatunku położonych na trwałych użytkach zielonych; b) ekstensywne użytkowanie kośne, kośno-pastwiskowe lub pastwiskowe trwałych użytków zielonych

- Działania fakultatywne (derkacz – propozycja z 2017 roku): a) wstrzymanie się od nawożenia, wapnowania, mechanicznego niszczenia struktury gleby, w tym bronowania i przeorywania w ciągu całego roku oraz od zabiegów agrotechnicznych i pielęgnacyjnych w terminie od dnia 1 kwietnia do terminu pierwszego pokosu, b) koszenie jeden raz w ciągu roku w terminie od 1 sierpnia do 31 października, koszenie od środka do zewnątrz łanu lub stosowanie „wyplaszacza”, c) pozostawienie nieskoszonego fragmentu działki rolnej o powierzchni wynoszącej 15-20% powierzchni tej działki; w dwóch kolejnych latach należy pozostawić inne fragmenty nieskoszone (...), d) zebranie i usunięcie skoszonej biomasy w terminie do 2 tygodni po pokosie biomasa powinna zostać usunięta z działki lub ułożona w przyzmy, w tym przyzmy balotowe, stogi lub brogi; w przypadku ułożenia biomasy w przyzmy, w tym przyzmy balotowe, stogi lub brogi powinna ona zostać usunięta z działki rolnej nie później niż do dnia 1 marca kolejnego roku, e) dopuszczalny jest wypas po pokosie do dnia 31 października przy obsadzie zwierząt do 1 DJP(Dużej Jednostki Przeliczeniowej)/ha.
- Utrzymanie odpowiedniej struktury siedlisk lęgowych (kszyk) poprzez: 1. działania obligatoryjne: zachowanie siedlisk gatunku, położonych na trwałych użytkach zielonych oraz ekstensywne użytkowanie kośne, kośno - pastwiskowe lub pastwiskowe trwałych użytków zielonych; 2. działania fakultatywne: niestosowanie zabiegów agrotechnicznych i pielęgnacyjnych w terminie od 1 kwietnia do terminu pierwszego pokosu; koszenie: co roku w terminie od 1 sierpnia do dnia 30 września z pozostawieniem co roku 5-10% działki rolnej nieskoszonej (powinien to być inny fragment co roku); wysokość koszenia 5 - 15 cm; nieprowadzenie koszenia okrężnego od zewnątrz do środka działki; ściętą biomasę należy usunąć lub złożyć w stogi w terminie nie dłuższym niż 2 tygodnie (z wyjątkiem uzasadnionych przypadków) po pokosie lub użytkowanie zgodnie z wymogami odpowiedniego pakietu rolnośrodowiskowego w ramach obowiązującego PROW, ukierunkowanego na ochronę siedlisk kszyka; W przypadku zaplanowania na danym terenie działań w celu ochrony siedlisk przyrodniczych wykonywać je w pierwszej kolejności lub alternatywnie (propozycja z 2017 roku): 1) wstrzymanie się od wapnowania, mechanicznego niszczenia struktury gleby, w tym bronowania i przeorywania w ciągu całego roku oraz od zabiegów agrotechnicznych i pielęgnacyjnych w terminie od dnia 1 kwietnia do terminu pierwszego pokosu lub do dnia 15 czerwca w przypadku użytkowania pastwiskowego, 2) wstrzymanie się od nawożenia w przypadku użytkowania kośno-pastwiskowego i pastwiskowego 3) przy użytkowaniu kośnym i kośno-pastwiskowym: a) częstotliwość koszenia przy użytkowaniu kośnym: dwa pokosy w roku, a w uzasadnionych przypadkach jeden pokos w odniesieniu do siedlisk o podłożu torfowym.
- Utrzymanie właściwego stanu siedlisk (dudek) poprzez: a) pozostawianie w zadrzewieniach śródpolnych, śródłąkowych i nadwodnych wszystkich drzew dziuplastych, b) zapobiegnięcie zniszczeniu siedlisk lęgowych i żerowiskowych poprzez zachowanie trwałych użytków zielonych i nieużytków.
- Ochrona siedlisk lęgowych (zimorodek) poprzez utrzymanie naturalnego charakteru brzegów cieków i jezior, stanowiących istniejące i potencjalne miejsca lęgowe (wyrwy, podcięcia erozyjne, obrywy) - za wyjątkiem miejsc modernizacji istniejących lub budowy nowych punktów czerpania wody związanych z ochroną przeciwpożarową oraz wykonywania działań związanych z zabezpieczeniem istniejącej infrastruktury (drogi, linie energetyczne itp.),

- Ochrona siedlisk żerowiskowych (zimorodek) poprzez pozostawienie w nurcie cieków przewróconych w sposób naturalny drzew (z wyłączeniem sytuacji, gdy przewrócone drzewa powodują podtopienia terenów zabudowanych, istniejącej infrastruktury technicznej oraz użytków rolnych).
- Ochrona stanowisk lęgowych (puchacz) poprzez: 1) utrzymanie odpowiedniej struktury siedlisk lęgowych - poprzez pozostawianie wykrotów i przewróconych drzew w miejscach gniazdowania lub regularnego przebywania puchacza, 2) planowanie obiektów infrastruktury turystycznej na szlakach turystycznych (np. wiaty, miejsca odpoczynku, parkingi), w odległości nie mniejszej niż 500 m od granicy stref ochronnych puchacza.
- Utrzymanie odpowiedniej struktury siedlisk lęgowych (włochatka, dzięcioł czarny, siniak) poprzez: a) pozostawienie w ramach każdej rębni, na powierzchni manipulacyjnej nie mniej niż 5% powierzchni starodrzewu (drzewostanu macierzystego) wraz ze wszystkimi składnikami strukturalnymi (nienaruszone wszystkie warstwy) - co najmniej 5 arów. Powinny być one zaznaczone w terenie na etapie cięć przygotowawczych i pozostawione do naturalnego rozpadu i tworzyć jeden zwarty płat drzewostanu; b) pozostawienie w drzewostanach wszystkich drzew dziuplastych o ile nie zagraża to bezpieczeństwu ludzi, mienia w istniejących obiektach budowlanych, na obszarach w użytkowaniu rębnym takie wyznaczanie pozostawianych kęp starodrzewu, aby obejmowały maksymalną liczbę drzew dziuplastych; c) dążenie do pozostawiania w drzewostanach na całym obszarze docelowo co najmniej 10 m³/ha martwego drewna na wszystkich siedliskach bagiennych (Bb, BMb, LMb), we wszystkich pozostawionych w drzewostanach kępach starodrzewu oraz w strefach 50 m wokół brzegów wszystkich jezior o powierzchni powyżej 0,5 ha i wzdłuż rzek w pasie o szerokości odpowiadającej jednej wysokości drzewostanu.
- Ochrona siedlisk lęgowych (gągoł, nurogęś) poprzez: a) zapobiegnięcie zniszczeniu siedlisk lęgowych poprzez zachowanie istniejącego użytkowania naturalnej roślinności brzegów jezior i rzek oraz lokalizowanie nowego zainwestowania w miejscach już przekształconych i zagospodarowanych; b) pozostawianie bez zabiegów gospodarczych pasów o szerokości 50 m wokół jezior o powierzchni większej niż 0,5 ha, oraz pasów o szerokości odpowiadającej jednej wysokości drzewostanu wzdłuż odcinków rzek na których występuje ten gatunek lub gospodarowanie na ww. pasach rębniami złożonymi (z wyjątkiem IVd z cięciami zupełnymi), w okresie od 1 sierpnia – 28 lutego; (proponowane uszczegółowienie z 2017 roku: Dopuszcza się w okresie od 1 sierpnia – 28 lutego wykonywanie zabiegów pielęgnacyjnych niezbędnych do wyprowadzenia dojrzałego drzewostanu w drzewostanach IV klasy wieku i starszych, a w drzewostanach pozostałych klas w ciągu całego roku,); c) pozostawienie ww. pasach wszystkich drzew dziuplastych o ile nie zagraża to bezpieczeństwu ludzi, mienia w istniejących obiektach budowlanych; d) na obszarach w użytkowaniu rębnym takie wyznaczanie pozostawianych kęp starodrzewu, aby obejmowały maksymalną liczbę drzew dziuplastych.

Z uwagi na ocenę stanu populacji ptaków lęgowych i zimujących w całym obszarze Natura 2000 Bory Tucholskie PLB220009 (lub też całkowity jej brak, jak w przypadku szlachara), nie stwierdzono konieczności wprowadzania odrębnych działań ochronnych dla następujących gatunków (przedmiotów ochrony obszaru) : łabędź krzykliwy, podgorzałka, trzmielojad, kania czarna, kania ruda, bielik, rybołów, rybitwa rzeczna, lelek, lerka, perkoz dwuczuby, czapla siwa, łabędź niemy, gęgawa, krakwa, cyraneczka, cyranka, szlachar, wodnik, kokoszka, samotnik, brodziec piskliwy, pliszka górska, kormoran czarny.

W ramach realizowania działalności Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego możliwy jest nadzór merytoryczny nad właściwym sposobem wdrażania ww. działań i przestrzegania nakazów zawartych w Planie Zadań Ochronnych, co stanowi kolejny sposób pośredniej ochrony czynnej siedlisk i gatunków awifauny w granicach parku.

Działania te warto systematycznie uzupełniać lokalnie o „tradycyjne” i stosowane dotychczas sposoby ochrony, bezpośrednio zwiększające liczbę potencjalnych miejsc lęgowych gatunków cennych. Jest to zatem montaż platform, koszy, tub i budek lęgowych (zróżnicowanej wielkości i kształtu - typ B-F) dla ptactwa wodno-błotnego, sów i innych ptaków drapieżnych oraz mniejszych gatunków dziuplaków.

3.5.5. Ochrona ssaków na obszarze WPK

Z uwagi na ograniczone rozpoznanie występowania drobnych ssaków chronionych oraz bogactwo potencjalnych siedlisk ich bytowania na obszarze WPK, wskazane jest przeprowadzenie badań uzupełniających wiedzę w tym zakresie. Zaskakująco owocne rezultaty przyniosły badania stanowisk użytku ekologicznego Przerębska Huta (Ciechanowski i Wikar 2020 - dane niepubl.), gdzie wykryto obecność 6 gatunków ssaków pod ochroną częściową. Wcześniejsze, szczegółowe badania występowania m. in. drobnych ssaków prowadzone były na 4 wyspach Jezior Wdzydzkich: Ostrów Mały, Glonek, Ostrów Wielki i Trupczyn (Trzepcyn). Jako lokalizacje szczególnie predysponowane obecnie do objęcia takimi badaniami wskazać należy Wyspę Sidły oraz Dolinę Wdy na odcinku Jeziora Jezierzno (Jeziożno). Jednocześnie są to lokalizacje wskazane do objęcia pilotażowym programem monitoringu i usuwania wizona amerykańskiego (norki).

Pod kątem ochrony siedlisk rzadkich i chronionych gatunków ssaków niemałe znaczenie ma również ekstensywne użytkowanie łąk wilgotnych i torfowisk. Obecnie jest ono wspierane w skali kraju poprzez system dopłat w ramach „Działania rolno-środowiskowo-klimatycznego” [<https://www.gov.pl/web/rolnictwo/dzialanie-rolno-srodowiskowo-klimatyczne3>]. Instrumentem ochrony także tych gatunków może być zatem dodatkowa promocja tego typu działań wśród prywatnych właścicieli użytków zielonych i nieużytków na obszarze WPK. W celu zachowania siedlisk drobnych ssaków chronionych (rzęsorków, ryjówek, karczownika, badylarki), pożądane jest zachowanie otwartych i półotwartych enklaw śródleśnych w postaci podmokłych łąk, turzycowisk i torfowisk. W związku z powyższym niezbędne jest podjęcie działań ochrony czynnej skutkujących ograniczeniem sukcesji naturalnej i niekorzystnych zmian hydrologicznych na takich obiektach. Z uwagi na ich liczne występowanie w graniach Parku, należy zintensyfikować czynności ochronne na wybranych obszarach kluczowych i najsilniej obecnie zagrożonych znaczącym pogorszeniem ich stanu.

W przypadku gatunków chronionych o większych rozmiarach ciała (wydra, bóbr, wilk), obecny stan ich populacji i sposób występowania na obszarze WPK nie wymaga podejmowania przez Park dodatkowych działań ochronnych. Działania ochronne i renaturyzacyjne prowadzone w obrębie siedlisk rzecznych i nadrzecznych w celu ochrony np. troci jeziorowej, z założenia będą pośrednio miały korzystny wpływ również na populacje tych gatunków. Ponadto wydra i bóbr są przedmiotami ochrony uwzględnionymi w ramach zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Jeziora Wdzydzkie PLH220034.

3.5.6. Ochrona nietoperzy na obszarze WPK

Wdzydzki Parku Krajobrazowy w latach 2010-2020 w kilkunastu lokalizacjach na swoim obszarze zainstalował przeszło kilkaset schronień letnich dla nietoperzy. W większości były to różnej konstrukcji budki wykonane z drewna, trocinobetonu i materiałów ceramicznych. Duże, drewniane schronienie letnie dla nietoperzy zainstalowane zostało również na budynku - Zielonej Szkoły w Schodnie. Typowe budki były przeważnie instalowane w skupiskach, w wybranych drzewostanach m.in. na obrzeżach Jezior Wdzydzkich i Jeziora Lipno, na wyspie Ostrów Mały, czy w dolinie Wdy poniżej Kruglińca. Budki w tym okresie były cyklicznie kontrolowane, uzupełniane i częściowo remontowane. Na podstawie monitoringu budek stwierdzono, iż wykorzystywane są zarówno jako schronienia letnie, jak i niewielkie kolonie rozrodcze (nocek Natterera, karlik malutki i karlik drobny, borowiec wielki).

Jeszcze w roku 2002 przeprowadzona została „wstępna inwentaryzacja fauny nietoperzy we Wdzydzkim Parku Krajobrazowym” (Ciechanowski i in.), która wykazała obecność m. in. gacka brunatnego i nocka łydkowłosego (ówczesznie 2. stwierdzenie rozrodu w Polsce) oraz letnich kolonii rozrodczych karlika malutkiego, karlika większego. Niezmiennie aktualne pozostają wskazania ochronne ówczesznie zawarte w tej publikacji: ochrona przed wyburzaniem starej zabudowy drewnianej i murowanej (również istotny jest sposób wykonania remontów); ochrona drzew dziuplastych i zwiększanie bazy budek dla nietoperzy (działanie szczególnie ważne w rozległych monokulturach iglastych WPK); zachowania lub przywrócenie naturalnego charakteru cieków (działanie istotne dla nocka łydkowłosego). Podkreślić należy w tym miejscu ważną rolę zachowania drzew dziuplastych oraz zawierających je linowych elementów krajobrazu – śródpolnych i przydrożnych szpalerów drzew, zadrzewień nadrzecznych (lokalnych korytarzy ekologicznych).

Z myślą o nocku łydkowłosym i ochronie jego żerowisk dla kolonii rozrodczej w Lubni przeprowadzono kolejną inwentaryzację w południowej części Jeziora Wdzydze (Zapart 2011, mnsr.), która potwierdziła jego obecność na badanym terenie. Uwagę zwraca także ponowne notowanie 2 osobników nocka dużego w budce ceramicznej w roku 2017 i jednego osobnika w roku 2020 (G. Sadowska- dane niepublikowane). Teren WPK znajduje się poza zwartym obszarem występowania tego gatunku (Sachanowicz i Ciechanowski 2008).

Zróżnicowanie odnotowanych gatunków nietoperzy, duży odsetek zajętości budek dedykowanych nietoperzom oraz wszechstronny sposób ich wykorzystania (również przez inne grupy zwierząt), potwierdzają dalszą zasadność prowadzenia działań ochronnych w tej formie, jak również potrzebę okresowego monitoringu stanu ich zasiedlenia i wykorzystania. Oprócz zwiększania powierzchni starych drzewostanów z kryjówkami naturalnymi, wskazane jest zwiększanie ilości sztucznych schronień dla nietoperzy, zwłaszcza na obszarze drzewostanów młodszych niż 100-letnie. Działania w tym zakresie można ukierunkować na montaż budek ceramicznych pod kątem kryjówek letnich nocka dużego oraz instalowanie także innych typów budek (drewniane i trocinobetonowe) dla pozostałych gatunków nietoperzy notowanych w granicach WPK.

Obecnie wskazana jest ponowna inwentaryzacja znanych i potencjalnych letnich kolonii rozrodczych nietoperzy, zlokalizowanych w budynkach, co najmniej dwukrotnie w okresie obowiązywania PO, w celu określenia ich stanu aktualnego i bieżących potrzeb w zakresie dodatkowej ochrony.

3.5.7. Ochrona herpetofauny na obszarze WPK

Dotychczasowa ochrona gatunków herpetofauny na obszarze WPK realizowana była głównie poprzez działania pośrednio wpływające na zachowanie jej siedlisk i miejsc rozrodu, jak renaturyzacja odcinków Wdy i Trzebiochy, powołanie użytków ekologicznych czy uruchomienie i modernizację oczyszczalni ścieków w zlewni obszaru WPK.

Bardzo duża dostępność potencjalnych siedlisk płazów (ale i gadów) na obszarze WPK sprawia, że populacje co najmniej tych najbardziej cennych gatunków wymagają jeszcze dodatkowego rozpoznania ich miejsc rozrodu i szlaków migracji. Obecnie najwięcej danych o stanowiskach gatunków cennych (kumak, paskówka, grzebiuszka ziemna) pochodzi z szeroko pojętych okolic miejscowości Wąglikowice. Zwłaszcza tereny położone w południowej i zachodniej części parku mogą okazać się rezerwuarem gatunków rzadkich. Uzupelnienie wiedzy w tym zakresie pozwoliłoby na ewentualne podjęcie lokalnych działań skutecznej ochrony czynnej, zwłaszcza w przypadku wykazania śmiertelności tych zwierząt np. w zidentyfikowanych miejscach okresowej migracji.

Istotna pozostaje czynna i kompleksowa ochrona siedlisk i kryjówek herpetofauny, szczególnie w odniesieniu do stanowisk gatunków rzadkich. W przypadku płazów może ona obejmować:

- ochronę i odtwarzanie niewielkich zbiorników wodnych (pogłębianie, usuwanie części roślinności, stabilizację warunków wodnych),
- ochronę tras migracji /redukcję śmiertelności (zakładanie okresowych barier/płotków i przenoszenie osobników do bezpiecznego miejsca rozrodu/zimowania),
- wykonanie stałych przepustów pod szlakami komunikacyjnymi na trasach migracji,
- ustawienie tablic ostrzegawczych dla kierowców w znanych miejscach masowej migracji płazów,
- prowadzenie działalności edukacyjnej ukazującej różnorodność płazów, ich znaczenie w środowisku naturalnym oraz metody i potrzeby ich ochrony.

W przypadku gadów możliwe jest podjęcie (lub choćby samo propagowanie wśród mieszkańców obszaru WPK) działań ochrony czynnej w postaci wzbogacania ich siedlisk w nowe kryjówki chroniące przed drapieżnikami i ludźmi, miejsca dogodne do wygrzewania się i składania jaj oraz mikrosiedliska wykorzystywanych przez bazę pokarmową, np. gryzonie i bezkręgowce. Przykładowymi formami takiej ochrony jest tworzenie: gałęziowisk (plątanina gałęzi, konarów i pni), pniakowisk, platform z pni i gałęzi w miejscach trwale koszonych, stert kamieni, a nawet kopcy rozrodczych. Szczegóły i przykłady wykonania takich konstrukcji opisane zostały w publikacji „Podręcznik najlepszych praktyk ochrony gadów” (Kurek i in. 2014). Są one proste do wykonania, a zatem dostępne również w ramach zajęć edukacyjnych prowadzonych na obszarze parku, lecz wymagają także współpracy z właścicielami odpowiednich gruntów (siedlisk gadów).

Nie mniej istotna pozostaje powierzchniowa ochrona zanikających, specyficznych siedlisk rozrodczych gadów, jak murawy kserotermiczne czy torfowiska. Kolejny raz zatem uwidacznia się potrzeba powstrzymywania procesów sukcesji naturalnej na wyselekcjonowanych obszarach, w całym okresie obowiązywania planu ochrony.

W przypadku żółwia błotnego istnieje teoretyczna możliwość reintrodukcji gatunku na obszarze WPK. Ostatnie notowania gatunku pochodzą jednak z przed roku 1970 i nie wskazują dokładnych stanowisk występowania. Z uwagi na brak potwierdzonych obserwacji gatunku na terenie WPK od przeszło 50 lat, jak również zmiany środowiskowe i populacyjne, które miały miejsce w tym okresie, nie można obecnie przewidzieć potencjalnego wpływu, jaki reintrodukowana populacja takiego drapieżnika wywrze na lokalną faunę (żółwie błotne polują na owady wodne i ich larwy, ślimaki, małże, kijanki, żaby i małe ryby). Projekt takiej reintrodukcji wymagałby dużo dokładniejszych badań potencjalnych lokalizacji na obszarze parku, co wykracza poza możliwości aktualnego planu ochrony. Celowe jest zatem wykonanie szczegółowych badań faunistycznych w wybranych, potencjalnych miejscach reintrodukcji żółwia błotnego i opracowanie koncepcji projektu, po analizie warunkowań jego wykonalności.

3.5.8. Ochrona czynna siedlisk i populacji owadów

Szeroko pojęte zmiany klimatyczne i hydrologiczne (wzrost temperatur, spadek ilości opadów, długotrwałe okresy suszy, bezśnieżne zimy) przekładają się w szczególnie widoczny sposób na nasilenie procesów sukcesyjnych w obrębie zbiorowisk torfowiskowych. Z wagi na dotychczasowe sporadyczne działania czynne przeciwdziałające ekspansji drzew i krzewów, na większości tego typu stanowisk, dochodzi do zaniku siedlisk cennych i rzadkich gatunków ważek występujących w granicach WPK (stanowiska podawane przez Buczyńskiego i Tończyka 2013). Lokalizacje tych stwierdzeń wskazują także na bardzo istotną rolę małych oczek śródtorfowiskowych (np. dla zalotki białoczelnej *Leucorrhinia albifrons*). Porównanie opisów stanowisk zawartych w w.w. opracowaniu z ich stanem obecnym, jednoznacznie wskazuje na postępującą sukcesję, eutrofizację, przesuszenie, a niekiedy nawet zanik tych obiektów w stosunku do danych sprzed 2013 roku. Znaczna część z tych siedlisk jest już obecnie na etapie sukcesji wymagającym pilnej interwencji, w postaci czynnego usuwania drzew i krzewów, bądź stabilizacji (poprawy) warunków hydrologicznych.

Ostatnie stwierdzenia iglicy małej *Nehalennia speciosa* na terenie parku pochodzą sprzed roku 2013. Zgodnie z obowiązującym rozporządzeniem ministra środowiska w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt (z dnia 16 grudnia 2016 r) ważka ta jest jedynym owadem wymagającym ochrony strefowej – przez cały rok, do 100 m od miejsca rozrodu i regularnego przebywania. W roku 2020 nie odnotowano jej obecności na wcześniej podawanych stanowiskach [... dane wrażliwe], co jednakże nie wyklucza jej dalszej obecności w tych, jak i innych lokalizacjach o zbliżonych warunkach siedliskowych. Wskazane jest ponowne, szersze uzupełnienie aktualnego stanu wiedzy w zakresie występowania tego gatunku na obszarze WPK.

Analogiczne zagrożenie w postaci sukcesji drzew i krzewów, związanej z zaprzestaniem użytkowania, dotyczy także fragmentów muraw kserotermicznych oraz łąk świeżych i wilgotnych, stanowiących siedliska licznych gatunków zapylaczy.

Zanik specyficznych siedlisk owadzych związany jest również z remontem, modernizacją lub rozbiórką starych obiektów budowlanych zawierających elementy drewniane, gliniane i ceramiczne. Warto zatem zabiegać o zachowanie takich obiektów zwłaszcza na obszarze parku krajobrazowego lub chociażby o zabezpieczenie części materiałów z demontowanych/remontowanych obiektów i ponowne wykorzystanie ich w postaci wolnostojących konstrukcji - dużych „hotelu dla owadów”. Estetycznie wykonane, duże konstrukcje tego, w zależności od miejsca i sposobu ich posadowienia, mogą pełnić poboczną funkcję przygodnych schronień również wobec innych grup zwierząt (np. nietoperze, płazy, drobne ssaki – obserwacje własne).

W ramach działalności Parku wykonano dotychczas dwa pokazowe „hotele dla zapylaczy”. Jeden z nich znajduje się przy siedzibie Zielonej Szkoły w Schodnie, zaś drugi umieszczono przy „remizie”, na ścieżce edukacyjne "Życie lasu wokół remizy". Ścieżka wokół Schodna prowadzi przez tereny leśne, prezentując po drodze użytek ekologiczny "Żabińskich Błoto", z odnowioną na początku 2010 roku kładką dydaktyczną, ptasią (i owadzią) remizę, paśnik dla zwierząt, tablice dydaktyczne oraz hydrofitową oczyszczalnię ścieków.

W latach 2019-2020 pracownicy WPK wykonali i zainstalowali terenowo sześć barci z przeznaczeniem w głównie dla pszczół. Barcie rozmieszczono obecnie w okolicy leśniczówki Płocice, przy „remizie” w Schodnie, w okolicy platformy widokowej nad Jeziorem Schodno, w kompleksie łąk w okolicach Czarliny, w kompleksie łąk w okolicach Loryńca oraz na wyspie Sidły. Jedna z barci została szybko zasiedlona naturalnie przez dziki rój, natomiast pięć pozostałych celowo zasiedlono odkładami rodzin pszczelich. Nowo lokalizowane barcie pozostawia się wyłącznie do naturalnego zasiedlenia. Owady nagminnie korzystają także z wszelkiego rodzaju schronień (budek) montowanych na terenie parku głównie z przeznaczeniem na miejsca lęgowe ptaków i rozrodu (odpoczynku) nietoperzy.

Pozytywne efekty w postaci obserwowanego naturalnego zasiedlenia i użytkowania przygotowanych konstrukcji oraz obiektów wskazują na zasadność ich dalszego tworzenia i promowania w ramach działań ochrony czynnej realizowanej na obszarze WPK.

Jednak najbardziej istotna wydaje się obecnie, podobnie jak w przypadku innych grup zwierząt opisanych powyżej, powierzchniowa ochrona czynna zanikających, specyficznych siedlisk takich jak murawy kserotermiczne, torfowiska, małe zbiorniki wodne, ekstensywnie użytkowane łąki, czy miedze i zadrzewienia śródpolne. Wszystkie te elementy są niezbędnymi w krajobrazie parku siedliskami rozrodu i bytowania cennych gatunków owadów. Ponownie podkreśla się zatem potrzebę powstrzymywania procesów sukcesji naturalnej na wyselekcjonowanych obszarach, w całym okresie obowiązywania planu ochrony.

3.5.9. Monitoring i usuwanie inwazyjnych gatunków zwierząt

Dotychczas w granicach WPK nie prowadzono szeroko zakrojonych działań polegających na monitorowaniu, jak i aktywnym usuwaniu obcych (inwazyjnych) gatunków ssaków.

Aktualnie dostępne informacje ogólne o obecności wizona amerykańskiego (norki), jenota czy szopa pracza w granicach WPK, wymagają dalszej weryfikacji i co najmniej okresowego monitoringu w okresie obowiązywania Planu Ochrony. Gatunki te mogą mieć istotny wpływ na lokalne populacje niektórych cennych przedstawicieli fauny rodzimej.

Jako lokalizacje szczególnie predysponowane obecnie do objęcia monitoringiem występowania gatunków inwazyjnych wskazać należy Wyspę Sidły oraz Dolinę Wdy na odcinku Schodno-Loryniec, a w szczególności Jeziora Jezierzno (Jeziożno).

Wyspa Sidły z uwagi na swoją izolację oraz obecność wilgotnych zbiorowisk bezdrzewnych wewnątrz wyspy, jak i otaczającego ją pasa roślinności szuwarowej, stanowi obecnie jeden z ciekawszych zespołów potencjalnych siedlisk lęgowych dla dużej grupy ptaków. Presja drapieżnicza szczególnie wizona amerykańskiego (norki) w tak izolowanych siedliskach będzie miała katastrofalny wpływ na sukces rozrodczy lokalnych populacji ptaków, a prawdopodobnie również kilku innych gatunków ssaków i płazów bytujących w obrębie wyspy.

Z kolei odcinek doliny Wdy obejmujący jeziora Schodno i Jezierzno (Jeziożno) oprócz siedliska lęgowego i miejsca odpoczynku kilkunastu gatunków ptaków wodno-błotnych, stanowi „wąskie gardło” lokalnego korytarza migracyjnego wzdłuż doliny Wdy. Jest to zatem miejsce dodatkowo predysponowane do objęcia monitoringiem obecności i przemieszczania się gatunków inwazyjnych w północnej części WPK.

Jednocześnie są to lokalizacje wskazane do objęcia pilotażowym programem odłowu wizona amerykańskiego (norki). W zależności od uzyskanych efektów oraz możliwości pozyskania środków finansowych, obszar aktywnego usuwania gatunków inwazyjnych należałoby w pierwszej kolejności rozszerzyć na obrzeża Jeziora Gołun, zachodni brzeg jeziora Wdzydze i wyspę Ostrów Wielki, Jeziora Lipno i Lipienko, cały kompleks łąkowo-torfowiskowy wokół Ostrowa Szwedzkiego i zespołu jezior Wyrówno-Osty-Bielawy oraz dolinę Wdy od Loryńca do Jeziora Słupinko włącznie.

Należy zwrócić uwagę na możliwość jeszcze większego zaangażowania działalności kół łowieckich w kontrolę i usuwanie populacji gatunków inwazyjnych na terenie WPK. Wizon amerykański (norka), jenot i szop prac są w Polsce gatunkami łownymi bez okresu ochronnego.

Z myślą o działaniach antyklusowniczych rozważyć należy również możliwości wykorzystania dronów do kontroli terenowych. Szybki rozwój tych urządzeń w ostatnich latach pozwala już obecnie na zdalną kontrolę znacznych połaci terenów trudnodostępnych, w bardzo w krótkim okresie czasu. Jednocześnie urządzenia te pozwalają na natychmiastową rejestrację i dokumentację wykrytych zagrożeń czy wykroczeń.

3.5.10. Monitoring i usuwanie inwazyjnych gatunków flory naczyniowej

Specyfika siedliskowa Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego (przewaga siedlisk oligotroficznym, suchym lub zabagnionym) powoduje, że występowanie inwazyjnych gatunków flory naczyniowej nie stanowi na tym terenie poważnego problemu. Gatunki inwazyjne występują punktowo, w mało licznych skupiskach, przeważnie w obrębie osiedli ludzkich oraz w dolinach cieków.

Dotychczas w granicach WPK nie prowadzono szeroko zakrojonych działań polegających na szczegółowym monitorowaniu oraz usuwaniu gatunków obcych. Aktualnie znanych jest jedynie kilka stanowisk następujących taksonów:

- *Impatiens glandulifera* Royle – niecierpek gruczołowaty,
- *Impatiens parviflora* DC. – niecierpek drobnokwiatowy,
- *Padus serotina* (Ehrh.) Borkh. – czeremcha amerykańska,
- *Reynoutria sachalinensis* (F. Schmidt) Nakai – rdestowiec sachaliński*

- *Rosa rugosa* Thunb. – róża pomarszczona
- *Solidago canadensis* L. – nawłóć kanadyjska
- *Elodea canadensis* – moczarka kanadyjska

* gatunek inwazyjny wymieniony w rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 9 września 2011 r. w sprawie listy roślin i zwierząt gatunków obcych, które w przypadku uwolnienia do środowiska przyrodniczego mogą zagrozić gatunkom rodzimym lub siedliskom przyrodniczym (Dz.U. 2011 nr 210 poz. 1260).

3.5.11. Działalność edukacyjna – Zielona Szkoła w Schodnie

(konsultacja Aneta Libera - główny specjalista ds. edukacji Zielonej Szkoły w Schodnie)

W Schodnie od 1994 roku, w odrestaurowanym budynku dawnej szkoły wiejskiej z XIX wieku, pod nadzorem Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego funkcjonuje „Zielona Szkoła”. Jednostka ta w trakcie swojej 25-letniej działalności zapewniła edukację przyrodniczą o różnorodnej formie i szerokiej tematyce, tysiącom dzieci, młodzieży i dorosłych (ok. 5000 odbiorców w ciągu każdego roku). W ramach funkcjonowania Ośrodka odbywały się warsztaty jednodniowe we współpracy z lokalnymi szkołami z terenu Parku, szkolenia dla dorosłych – nauczycieli, leśników, wędkarzy, pszczelarzy, rolników, plenerowe pikniki ekologiczne o tematyce związanej z aktualnie prowadzonymi działaniami ochronnymi na terenie Parku, ale głównym filarem działalności były „tzw. zielone szkoły” - pobyty kilkudniowe klas szkolnych wypełnione przyrodniczymi warsztatami w terenie (52 pobyty w ciągu każdego roku – z wyjątkiem roku 2020). Podczas pobytu, dzieci lub młodzież w naturalnym, spokojnym rytmie uczyły się tu odkrywania przyrody poprzez własne doświadczenia, proste badania i obserwacje. Tajniki tego świata odkrywali przed nimi także profesjonalni edukatorzy ekologiczni, przyrodnicy i specjaliści, na co dzień zajmujący się ochroną przyrody i badaniami naukowymi. Znacząco wpływa to na wiarygodność, jakość i atrakcyjność przedstawianych treści przyrodniczych oraz na skuteczną zmianę i kształtowanie odpowiedzialnych zachowań względem fauny. Pobyt w miejscu oddalonym od aglomeracji, o wybitnych walorach przyrodniczych i krajobrazowych, a także wzorcowej bioróżnorodności, utrwalają więzi ze światem przyrody oraz wskazują wartości jakimi może kierować się w życiu człowiek. To z kolei przekłada się nie tylko na potrzebę przebywania w naturalnym otoczeniu, ale także na zrozumienie związków przyczynowo – skutkowych w obecnych problemach globalnych, jak zmiany klimatyczne, nadmierna produkcja plastików, zaniechanie siedlisk i gatunków. Warsztaty pobudzają w młodych ludziach potrzebę naprawy zagrożeń, jakie stwarza człowiek wobec środowiska, jak i zapobiegania im w przyszłości. Kilkudniowe warsztaty pozwalają bardziej holistycznie zrozumieć miejsce człowieka w ekosystemach, wzmocnić empatię wobec dzikiej fauny i flory oraz zainteresować się metodami jej właściwej ochrony, unikając tzw. "bambinizmu".

To pozytywne oddziaływanie edukacji prowadzonej w Zielonej szkole, poprzez uczestników zajęć przybywających z rozległego obszaru Pomorza, wykracza daleko poza granice samego Parku.

Uzupełnieniem działalności zielonej Szkoły jest izba edukacyjna w Kościerzynie, przy siedzibie Parku, oddana do użytku w roku 2005. Jest to nowoczesnie wyposażona sala mieszcząca jednocześnie do 60 osób. Użytkownikami izby są w większości dzieci i młodzież uczestniczący w zajęciach edukacyjnych (Penk 2009).

Jednym z ważnych, a rzadko poruszanych tematów w edukacji przyrodniczej powinien stać się także wpływ kotów domowych na dziką faunę w sąsiedztwie siedzib ludzkich. Zagadnienie to należałoby odpowiednio eksponować w ramach realizowanych tematów zajęć, zachęcając w ten sposób do bardziej świadomego posiadania tych zwierząt „domowych”.

Kontynuacja działalności Zielonej Szkoły w obecnej lub zmodernizowanej formie, może w przyszłości przynieść największe korzyści dla trwałego zachowania bioróżnorodności fauny i jej siedlisk na obszarze Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego, poprzez stopniową, ale trwałą zmianę świadomości przyrodniczej społeczeństwa.

3.6. Analiza dotychczasowych sposobów i zasad udostępniania Parku w celach edukacyjnych i turystyczno-rekreacyjnych

(mgr Michał Witkiewicz, dr Bernadetta Zawilińska, za: *Operat kształtowania funkcji turystycznej, rekreacyjnej i edukacyjnej.*)

Podstawą prawną funkcjonowania Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego jest Uchwała Nr 145/VII/11 (ze zmianami z dnia 16 sierpnia 2016 r. wprowadzonymi Uchwałą Nr 260/XXIV/16) Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 27 kwietnia 2011 r. w sprawie Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego, wprowadzając obowiązujące w nim zakazy i ograniczenia oraz Rozporządzenie Wojewody Pomorskiego nr 6/2001 z dnia 7 sierpnia 2001 r. ustanawiające Plan ochrony WPK.

Wdzydzki Park Krajobrazowy (WPK) jest obszarem chronionym ze względu na występujące na jego obszarze duże wartości przyrodnicze, kulturowe i krajobrazowe. Działalność gospodarcza i życie społeczne rozwijane na obszarze Parku powinny być zgodne z zasadami rozwoju zrównoważonego i nie mogą powodować pomniejszenia lub utraty wartości tego obszaru. Poszczególne rodzaje działalności gospodarczej muszą być nieuciążliwe dla przyrody oraz zharmonizowane ze środowiskiem kulturowym i krajobrazem, a jednocześnie muszą umożliwiać odpowiednie warunki życia mieszkańców Parku i podnoszenie ogólnego poziomu cywilizacyjnego.

Na obszarze Parku preferowane są rodzaje działalności gospodarczej i aktywności społecznej o ugruntowanej regionalnej tradycji, wykorzystujące specyfikę dziedzictwa przyrodniczo-kulturowego i umiejętności miejscowej ludności.

W dotychczas obowiązującym Planie ochrony Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego określono, że działalność rekreacyjna ma umożliwić uzyskiwanie wysokiej efektywności rekreacyjnej oraz trwałość wykorzystania walorów rekreacyjnych Parku, a aktywność rekreacyjna w poszczególnych częściach Parku ani w żadnym jego fragmencie nie może naruszać wartościowych elementów przyrodniczych, kulturowych i krajobrazowych, powodować istotnego obniżenia wartości cennych dla innych funkcji Parku.

Założono, że w Parku powinna być rozwijana przede wszystkim turystyka krajoznawcza i specjalistyczna (wędrowki piesze i spacer, wędrowki i sporty wodne, pływanie, wędkowanie, jazda konna, turystyka rowerowa i rekreacyjna jazda na rowerze, sporty zimowe), a także wypoczynek pobytowy, z preferencją dla form ogólnodostępnych.

W granicach parku obowiązuje zakaz używania łodzi motorowych i innego sprzętu motorowego na otwartych zbiornikach wodnych, nie dotyczy używania łodzi o napędzie elektrycznym o mocy do 5 KM, z wyłączeniem jezior lobeliowych (Jez. Głęboczko - gmina Kościerzyna, Jez. Długie - gmina Kościerzyna, Jez. Wielkie Oczko - gmina Kościerzyna).

Jednym z podstawowych działań Parku jest prowadzenie edukacji na swoim terenie. Realizacja celów edukacyjnych mieści się między innymi w zakresie szeroko pojętej turystyki poznawczej (krajoznawczej). Możliwość realizacji celów dydaktycznych wiąże się z występowaniem określonych, interesujących i możliwych do udostępnienia walorów przyrodniczych i kulturowych.

Z inicjatywy pracowników Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego w jego przestrzeni wyznaczono i wyposażono w infrastrukturę turystyczną (w tym tablice edukacyjne) 15 szlaków turystycznych, w tym 9 rowerowych i 6 pieszych. Działania te służą poznaniu przyrody, krajobrazu, wartości kulturowych oraz rekreacyjnych Parku. Dodatkowo sieć szlaków uzupełniają szlaki piesze, w tym PTTK, kajakowe, rowerowe i nordic-walking, wyznaczone przez jednostki samorządu terytorialnego, organizacje pozarządowe oraz jednostki organizacyjne Lasów Państwowych na terenie Parku i jego otuliny.

Edukacja ekologiczna jest jednym z głównych zadań realizowanych przez pracowników Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego. Jej celem jest ukazanie różnorodności biologicznej Parku, pozytywne nastawienie do przyrody, kształtowanie od najmłodszych pokoleń postaw proekologicznych jak również współodpowiedzialności za stan środowiska naturalnego i zrozumienia dla działań mających na celu jego ochronę. Narodowa Strategia Edukacji Ekologicznej obowiązująca w Polsce zakłada potrzebę wdrożenia ekorozwoju pojmowanego jako całokształtu harmonijnych działań człowieka, korzystającego z zasobów środowiska przyrodniczego w sposób racjonalny i odpowiedzialny oraz gwarantujący ich zachowanie dla przyszłych pokoleń.

Pragnąc przybliżyć przyrodę, krajobraz, ale również historię i kulturę terenu WPK i zarazem promować wśród społeczeństwa zachowania pro środowiskowe z zachowaniem zasad zrównoważonego rozwoju pracownicy Parku prowadzą edukację opartą o zajęcia, warsztaty, akcje, konkursy oraz imprezy ekologiczne. Oferta kierowana jest głównie do zorganizowanych grup dzieci i młodzieży szkolnej studentów oraz osób dorosłych z województwa pomorskiego, a w szczególności powiatu kościerskiego.

Zajęcia i warsztaty edukacyjne prowadzone przez Wdzydzki Park Krajobrazowy realizowane są głównie w Izbie edukacyjnej w Kościerzynie, w terenie oraz w Zielonej Szkole w Schodnie.

Izba Edukacyjna znajdująca się w siedzibie Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego w Kościerzynie jest miejscem licznie odbywających się warsztatów i zajęć z edukacji ekologicznej. W zajęciach uczestniczą dzieci, młodzież i dorośli mieszkańcy powiatu kościerskiego. Program zajęć jest dostosowany do zróżnicowanego wieku odbiorców, a realizowana tematyka spotkań obrazuje bogactwo przyrodnicze Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego, walory krajobrazowe i porusza zagadnienia z zakresu ekologii i ochrony środowiska.

Zajęcia edukacyjne w terenie to szczególnie polecana forma przyswajania wiedzy przyrodniczej zarówno dla dzieci i młodzieży jak i osób dorosłych. Obserwowanie zjawisk przyrodniczych, piękna krajobrazu, jego kolorystyki – stanowi bogate źródło doznań, działa na wrażliwość i wzbogaca przeżycia. Warsztaty są organizowane dla grup szkolnych, studentów i dorosłych pragnących poznać teren Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego, jego ekosystemy, krajobraz i cenne elementy przyrody.

Inną formą działań edukacyjnych są pikniki edukacyjne przyjmujące formę jednodniowych happeningów. Kierowane są do szkół z powiatu kościerskiego. Podczas pikników, które realizowane są pod kątem tematu przewodniego organizowane są warsztaty terenowe ze specjalistami, gry i konkursy edukacyjne między szkołami, stoiska edukacyjne - eksperymentalne, pokazowe i manualne. Podczas pikniku omawiane zagadnienia w temacie przewodnim realizowane są w sposób nietuzinkowy i szczegółowy.

Należy także wspomnieć o stronie internetowej Parku funkcjonującej pod adresem: www.wdzydzkipark.pl, gdzie można znaleźć najważniejsze informacje o terenie WPK i jego atrakcjach oraz podstronie Zielonej Szkoły w Schodnie z opisem działalności tej placówki. Na oficjalnym koncie na portalu Facebook (www.facebook.com/wdzydzkipark/) publikowane są zaś ciekawostki przyrodnicze, jak również informacje o wydarzeniach organizowanych w regionie. Dodatkowo osobny profil na portalu Facebook posiada Zielona Szkoła w Schodnie, gdzie treści adresowane są głównie do najmłodszej części społeczeństwa.

Działalność edukacyjna w zakresie historii i kultury regionu prowadzona jest między innymi przez placówki muzealne. Wśród nich największe znaczenie ma Muzeum – Kaszubskiego Parku Etnograficznego we Wdzydzach Kiszewskich. Placówkę tę dzięki dobrym oznaczeniom trasy można zwiedzać samodzielnie, docierając do miejsc, w których odbywają się zajęcia warsztatowe prowadzone przez instruktora, takie jak: toczenie garnków, tkanie na krosienkach, wyrób kwiatów z papieru, malowanie na szkłe, haftowanie, wykonywanie ludowych i stylowych ozdób choinkowych. Placówka ta dysponuje urozmaiconą ofertą zamieszczoną na oficjalnej stronie internetowej: www.muzeum-wdzydze.gda.pl.

Wśród form użytkowania turystycznego i rekreacyjnego Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego wyróżnia się:

turystykę krajoznawczą (krajową i międzynarodową), w tym:

- pieszą,
- rowerową,
- wodną,
- motorową (generującą hałas; m.in. samochodową, motocyklową);

turystykę kwalifikowaną, w tym:

- pieszą,
- rowerową,
- wodną (kajakową, żeglarską),
- motorową (generującą hałas, m.in. quady, rajdy motocrossowe),
- powietrzną (generującą hałas, m.in. motolotnie),
- konną,
- narciarską;

pobyty wypoczynkowe (w zdecydowanej większości sezonowe, przeważnie letnie) o charakterze:

- wczasowym realizowane w obiektach zamkniętych (zakładowych ośrodkach wypoczynkowych głównie przez mieszkańców Trójmiasta i Bydgoszczy) i ogólnodostępne (w otwartych ośrodkach wypoczynkowych, pensjonatach, pokojach gościnnych i kwaterach agroturystycznych przez mieszkańców różnych regionów Polski i z zagranicy);
- letniskowym (o różnej długości pobytu) realizowane w domkach letniskowych przez mieszkańców miast aglomeracji trójmiejskiej, Kościerzyny i Starogardu Gdańskiego;
- wypoczynku krótkopobytowego (weekendowy i świąteczny) o charakterze osiadłym - dodatkowo obciążający głównie ośrodki wypoczynkowe i domy letniskowe w weekendy w okresie sezonu i wędrowskim;

- wypoczynku jednodniowego (beznoclegowego) związanego z wędrówkami, uprawianiem sportu oraz penetracją pieszą lasów połączoną ze zbieractwem (jagód, grzybów).

Region oferuje liczne szlaki rowerowe oraz piesze, pozwalające dotrzeć do lokalnych atrakcji turystycznych. Doceniają to także turyści, którzy spośród wszystkich wskazań w trakcie przeprowadzonego badania ankietowego najczęściej wybierali właśnie te formy turystyki kwalifikowanej. Inną często wymienianą formą spędzania wolnego czasu były spływy kajakowe i żeglarstwo. Jeziora i rzeki Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego to także miejsce amatorskiego połowu ryb.

Wyniki badań wskazują, iż turystów w największym stopniu urzekają walory przyrodnicze, jakie posiada analizowany region. Na nie wskazało aż 59% ankietowanych. Według badanych w regionie panuje niezmiernie przyjazny klimat społeczno-kulturowy. Zwracali przy tym dużą uwagę na gościnność i życzliwość miejscowej ludności. Walory kulturowe regionu zostały docenione przez blisko 24% badanych. Doznań estetycznych, ale również duchowych dostarczają przede wszystkim obiekty sakralne (Kalwaria Wielewska), a także zabytki świeckie, z których najczęściej wymienianym był skansen we Wdzydzech (Kiszewskich). Specjały kuchni regionalnej cieszyły podniebienie 11% respondentów. Przy wyborze miejsca pobytu względami czysto towarzyskimi (odwiedzenie krewnych/znajomych) kierowało się 7% badanych. Jedynie 3% dostrzegło uwarunkowania prozdrowotne panujące na tym obszarze.

Ankietowani wskazywali na liczne niedogodności związane z ruchem turystycznym oraz jego organizacją na badanym obszarze. Wśród najczęściej wymienianych znalazły się następujące wady:

- zbyt duży tłok na drogach w sezonie turystycznym,
- zły stan dróg,
- brak lub słaba jakość zaopatrzenia sanitarnego (np. dostęp do wody, toalet),
- niedostatecznie rozwiniętą komunikację publiczną,
- wysokie ceny usług,
- małą ilość miejsc biwakowych,
- niewystarczającą ilość szlaków turystycznych oraz słabe oznakowanie już istniejących,
- niewystarczającą ilość atrakcji,
- nieporządek,
- powstające nowoczesne budownictwo (domki letniskowe) zaburzające ład przestrzenny,
- podejście do ochrony przyrody (tzw. bierna ochrona).

Promocja regionu WPK opiera się przede wszystkim na szeroko zakrojonej akcji informacyjnej (dostępność do informacji turystycznej za pośrednictwem wielu kanałów komunikacji). Badani najczęściej czerpali informacje z Internetu (42%). Blisko 20% ankietowanych turystów postanowiła poznać walory tego obszaru po poleceniu ich przez znajomych/rodzinę, którzy gościli tutaj już z wizytą i polecili jego odwiedzenie. Niezbędnym elementem promocji są różnego rodzaju publikacje (foldery, przewodniki, katalogi) przedstawiające atrakcje turystyczne regionu, usługi z branży (gastrologia, noclegi itp.). Z tego typu źródeł skorzystało zaledwie 7% badanych.

Wiodącym czynnikiem przyciągającym turystów do regionu są walory przyrodnicze, przede wszystkim nadjeziorne plaże i lasy. Uwarunkowania przyrody i ukształtowanie terenu sprzyja rozwojowi turystyki aktywnej (pieszej, rowerowej, wodnej). W gestii samorządów lokalnych, branży turystycznej jest zapewnienie dogodnych warunków dla jej uprawiania. Wciąż istnieje potrzeba rozbudowy sieci ścieżek rowerowych, utrzymania w dobrym stanie już funkcjonujących szlaków turystycznych. Pod tym względem przyszłościowym priorytetem dla podmiotów branży turystycznej powinna być rozbudowa bazy wypożyczalni sprzętu (głównie rowerów, sprzętu do uprawiania nordic walkingu, kajaków), a także wyznaczenie nowych szlaków w regionie.

Koniecznym zadaniem do zrealizowania okazuje się rozbudowa ogólnodostępnego zaplecza sanitarnego (dostęp do wody i toalet) w miejscach najczęściej uczęszczanych przez turystów.

Utrzymujący się w przestrzeni lokalnej klimat życia i kultury wiejskiej spotyka się z podziwem turysty. Niestety coraz częściej można zauważyć elementy burzące ten krajobraz. Szczególnie widoczne jest to w budownictwie. Niezmiernie ważnym zadaniem w tym aspekcie jest zachowywanie ładu przestrzennego, który pozwoli na zachowanie tradycyjnych wzorów architektonicznych.

Mimo działania w przestrzeni lokalnej wielu form informacji turystycznej (punkty IT, broszury, foldery, portale internetowe) wyniki badań wskazują, iż nadal odczuwany jest jej niedosyt. Rozwój społeczeństwa informacyjnego siłą rzeczy „wymusza” na większości dziedzin życia gospodarczego, ekonomicznego wprowadzanie swoich usług do sieci internetowej. Staje się ona także istotnym narzędziem promocji. Dla branży turystycznej może się okazać szczególnie efektywna. Biorąc pod uwagę Internet jako znaczące źródło pozyskiwania informacji na temat regionu pojawia się konieczność wzmocnienia jego promocji w sieci. Prócz tego instytucje, podmioty posiadające oferty turystyczne powinny dać możliwość rezerwacji noclegów, biletów wstępu itp. on-line.

3.6.1. Analiza zmian wykorzystania obszaru Parku w zakresie turystyki, rekreacji i edukacji

Koniec lat 90-tych XX w. przyniósł rozwój różnych form zainwestowania turystycznego. Prywatyzacja ośrodków wypoczynkowych, budowa nowych obiektów gościnnych służących turystom, utworzenie prywatnych pól namiotowych, a nade wszystko wydzielenie i sprzedaż wielu działek na cele rekreacyjne spowodowały znaczący wzrost zainteresowania obszarem Parku przez turystów i rekreantów.

Procesy inwestycyjne nasiliły się jeszcze bardziej w drugiej dekadzie lat dwutysięcznych. Bierność lub brak skuteczności działań na rzecz powstrzymania nielegalnej zabudowy rekreacyjnej na obszarze Parku charakteryzowały wszystkie organy odpowiedzialne za gospodarowanie przestrzenią na obszarze Parku. Niestety niespójność przepisów prawa w Polsce sprzyja wielu nadużyciom ze strony inwestorów, a odwrócenie niekorzystnych procesów, sprawy sądowe, a także likwidacja nielegalnej zabudowy trwa latami, co niekorzystnie wpływa na odbiór przestrzeni Parku, na co zwracali uwagę respondenci w ramach przeprowadzonych w 2020 r. badań ankietowych.

Odrębnym nurtem zagadnień jest rozwój form edukacyjnych prowadzonych w WPK w ostatnim 20-leciu. Pomimo istnienia dość szerokiej bazy edukacyjnej (Zielona Szkoła w Schodnie, Izba Edukacyjna w Kościerzynie, Muzeum - Kaszubski Park Etnograficzny im. Teodory i Izydora Gulgowskich we Wdzydzach (Kiszewskich)), braki w powszechnej edukacji są zauważalne, zwłaszcza w odniesieniu do niskiego poziomu akceptacji społecznej dla ograniczeń w rozwoju turystyki wynikających z priorytetów ochrony przyrody i krajobrazu.

W minionych latach z inicjatywy Parku, a także Lasów Państwowych, powstały liczne obiekty terenowe, takie jak ścieżki i tablice edukacyjne. Należy przy tym zwrócić uwagę na nierównomierne ich rozmieszczenie, co jest zauważalne zwłaszcza w rejonie jednej z największych miejscowości regionu – Borska. Ich dopełnienie stanowią mapy WPK oraz wydawnictwa popularyzatorskie, głównie o tematyce turystycznej - przyrodniczej i kulturowej. Pomimo dłużej historii Park nie doczekał się kompleksowej monografii popularno-naukowej. Współpraca z ośrodkami naukowymi nie przekłada się też na opracowania naukowe z zakresu turystyki i rekreacji na obszarze WPK.

Obszar Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego mógłby być na wybranych terenach (środkowo-zachodnia i południowo-zachodnia jego część) intensywniej wykorzystany z punktu widzenia odporności wyróżnionych elementów środowiska, pod warunkiem jednak wprowadzenia odpowiednich zabiegów ochronnych w miejscach intensywnego użytkowania. Do takich zabiegów należy przede wszystkim zaliczyć kanalizowanie ruchu turystycznego poprzez wyznaczenie dodatkowych szlaków turystycznych czy ścieżek edukacyjnych.

Jednocześnie należy zwrócić uwagę, że na rzece Wdzie na odcinku Schodno-Loryniec obserwuje się dużą liczbę jednostek pływających w sezonie letnim, oddziaływujących negatywnie na walory przyrodnicze Parku. Celowym byłoby więc ograniczenie przepustowości fragmentu powyższego szlaku kajakowego do 100 kajaków dziennie bądź czasowe jego wyłączenie.

Dużą frekwencję turystyczną notuje się również na szlakach w rejonie Wdzydz (Kiszewskich) i Borska. W tym wypadku należałoby rozważyć budowę ścieżki pieszo-rowerowej, miejsc obsługi rowerzystów ze stojakami, ławami, a także sanitariatami i śmietnikami, mającymi za zadanie kanalizowanie ruchu turystycznego.

3.6.2. Główne kierunki rozwoju turystyki i rekreacji na obszarze WPK

W nawiązaniu do wskazanych powyżej zagadnień jako generalne zasady należy przyjąć: ograniczenie, porządkowanie i poprawę aktualnego stanu zagospodarowania przestrzeni Parku w celu uzyskania wysokiej efektywności rekreacyjnej przy jednoczesnym dostosowaniu skali i intensywności zabudowy oraz użytkowania turystyczno-rekreacyjnego do chłonności naturalnej tego obszaru.

Kształtowanie funkcji turystycznej i rekreacyjnej na terenie Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego powinno się odbywać według następujących zasad ogólnych:

- rozwój i funkcjonowanie turystyki i rekreacji na przedmiotowym obszarze nie może naruszać wartościowych elementów przyrodniczych, kulturowych i krajobrazowych, powodować istotnego obniżenia wartości cennych dla innych funkcji Parku, w tym zachowania wyznaczonych osi widokowych,

- podnoszenie standardu technicznego bazy noclegowej, żywieniowej oraz innych elementów zagospodarowania turystycznego w ścisłym powiązaniu z ochroną istniejących wartości architektonicznych i krajobrazowych Parku;
- niepowiększanie terenów przeznaczonych dla rozwoju bazy noclegowej poza obszary już wyznaczone w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego,
- ograniczenie wykorzystania strefy brzegowej nad jeziorami dla celów lokalizacji kempingów wyłącznie do obiektów już istniejących (z wyjątkiem części obiektów funkcjonujących nielegalnie), bez możliwości ich dalszej rozbudowy oraz wyznaczania nowych terenów dla takiej funkcji,
- dążenie do skanalizowania w całości istniejącej legalnie zabudowy rekreacji indywidualnej oraz podjęcie działań w kierunku likwidacji i/lub przekształceń obiektów nielegalnych i substandardowych na terenie Parku oraz w jego bezpośrednim otoczeniu, w szczególności w rejonie miejscowości Borsk, Juszki i Wąglikowice,
- poprawa ładu przestrzennego w zagospodarowaniu turystycznym oraz podniesienie estetyki tego zagospodarowania, poprzez przebudowę obiektów, przesłonięcie zielenią, a także ujednoczenie tablic informacyjnych, drogowskazów oraz innych elementów małej architektury przeznaczonej dla obsługi ruchu turystycznego,
- wzbogacenie miejscowości rekreacyjnych w urządzenia paraturystyczne, w tym służące stałym mieszkańcom,
- odciążenie terenów nadmiernie eksploatowanych, w szczególności w rejonie strefy brzegowej, a także w pobliżu terenów poddanych szczególnym formom ochrony przyrody (rezerваты przyrody, użytki ekologiczne), przez zmniejszenie, ukierunkowanie lub zmianę organizacji ruchu,
- usprawnienie systemu transportu zbiorowego, zwłaszcza w okresie sezonowego wzrostu natężenia ruchu turystycznego,
- szeroka promocja walorów WPK, w tym walorów kulturowych jako potencjalnych produktów markowych regionu (tradycyjna kuchnia, rękodzieło, folklor muzyczny, obrzędy i uroczystości ludowe).

Pożądanym sposobem kształtowania i funkcjonowania turystyki oraz rekreacji na obszarach chronionych jest jej prowadzenie w myśl zasad koncepcji turystyki zrównoważonej. Niestety jak wykazała diagnoza stanu taki sposób kształtowania jest niemożliwy do realizacji zwłaszcza w północnej i wschodniej części WPK. Dlatego też koniecznym jest ograniczanie negatywnych oddziaływań różnych form turystyki i rekreacji na analizowany obszar, a także realizowanie nowych elementów zagospodarowania turystycznego, dostosowanych do nadrzędnej potrzeby ochrony przyrody i jej możliwości regeneracyjnych, z uwzględnieniem wymagań i oczekiwań współczesnego turysty.

Do preferowanych form turystyki i rekreacji na obszarze WPK należy zaliczyć:

- turystykę poznawczą: krajoznawczą, przyrodniczą (m.in. geoturystykę, birdwatching), kulturową (m.in. etnoturystykę), realizowaną z wykorzystaniem zasobów różnych podmiotów zajmujących się organizacją tego rodzaju turystyki,
- turystykę wypoczynkową: pobytową, weekendową w oparciu o istniejącą, sukcesywnie modernizowaną bazę noclegową i bazę żywieniową, a także kwatery agroturystyczne,
- turystykę edukacyjną: przyrodniczą i kulturową, opartą o istniejącą bazę (Zielona Szkoła w Schodnie), a także infrastrukturę liniową w postaci ścieżek edukacyjnych,

- turystykę aktywną (kwalifikowaną), w tym na obszarach wodnych: żeglarską, kajakową, sportów wodnych (pływanie, bojery), nurkową i wędkarską (rybołówstwa rekreacyjnego), w części lądowej: pieszą, rowerową, narciarską i konną, realizowaną głównie w oparciu o sieć wyznaczonych szlaków, a także turystykę paralotniarską w oparciu o lotnisko w Borsku,
- turystykę zdrowotną, w tym: rehabilitacyjną, medyczną, usług spa&wellness, służąca wzbogaceniu oferty turystycznej poza letnim sezonem turystycznym.

Do form szczególnie niepożądanych na obszarze Parku należy zaliczyć między innymi sporty motorowe (np. motocross, quady) i motorowodne.

4. Ocena przewidywanych skutków wprowadzenia planu, w tym oszacowanie kosztów jego realizacji. Prognoza stanu ochrony WPK w pespektywie 20-letniej.

4.1. Wariant I - Nie podejmowanie działań wskazanych w Planie ochrony (ochrona zachowawcza)

Ochrona zachowawcza postrzegana jest, jako utrzymanie obecnie postępujących trendów bez podejmowania szczególnych działań określonych w planie ochrony. Należy zauważyć, że wszystkie stwierdzone dotychczas przyczyny negatywnego wpływu **zagospodarowania przestrzennego** na walory Parku – środowisko, przyrodę i krajobraz są ciągle aktualne. Spodziewać się można dalszej presji dotyczącej zagospodarowania terenów Parku, głównie pod funkcje turystyki i rekreacji. Niekontrolowany lub niski stopień kontroli aktualnego zagospodarowania jest głównym problemem w odniesieniu do zagospodarowania przestrzennego. Brak polityki dotyczącej planowania przestrzennego na poziomie gminnym jest tu kluczowym czynnikiem.

Negatywne skutki braku planowania (oddziaływania) będą również widoczne w związku z efektem ocieplenia klimatu i raczej trzeba się liczyć z nasileniem tych tendencji. Trudne do oszacowania są również skutki, jakie mogą mieć wpływ na funkcjonowanie Parku takie nieprzewidywalne zdarzenia jak np. epidemia Covid. Z jednej strony może to ograniczyć napływ ludzi na teren Parku i presję jego urbanizacji. Równie dobrze może też stanowić zagrożenie w postaci tendencji zupełnie odwrotnej. Takie globalne czynniki są poza możliwościami ich eliminacji na poziomie działań w Parku. Jednak edukacja i podkreślanie istotnej roli zachowania środowiska i krajobrazu Parku w jak najbardziej niezmiennym kształcie może stanowić czynnik wpływający na ogólnie pojęty dobrostan przestrzeni, a zrozumienie tego przez użytkowników może być również kluczem do ochrony jego walorów. Innymi elementami wpływającymi na stan Parku i jego ochronę są również: zmieniające się i niestabilne prawo, brak jego poszanowania i niska świadomość społeczna dotycząca zagrożeń wynikających z braku dbałości o ochronę wartości Parku. Istotna jest też mała skuteczność w likwidowaniu zagrożeń i nielegalnego zagospodarowania, nie wspominając już o możliwościach naprawienia zniszczeń dokonanych w przestrzeni i krajobrazie.

Prognozuje się, że brak działań z zakresu **ochrony walorów kulturowych i fizjonomicznych** na terenie WPK skutkować będzie dalszą degradacją. Najbardziej odczuwalne będą niszczenie i przebudowy, rozbudowy oraz modernizacje obiektów historycznych, również tych wpisanych do ewidencji czy rejestru. W związku z rosnącym trendem społecznym posiadania prywatnego domku pod miastem, nieodwracalnym problemem będzie coraz większa liczba domków letniskowych i przyczep ustawiona na małych działkach. Doprowadzi to do zniekształcenia naturalnych i półnaturalnych krajobrazów występujących w najbardziej atrakcyjnych miejscach Parku, to jest przy brzegach jezior. Niekontrolowany napływ kapitału od nowych mieszkańców i turystów może skutkować powstaniem chaosu przestrzennego i zaniku charakterystycznych elementów dla obszaru Parku.

Turystyka i rekreacja na obszarze Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego rozwinęła się na dużą skalę, ze wszelkimi negatywnymi tego konsekwencjami dla zachowania walorów przyrodniczych, kulturowych i krajobrazowych Parku. Chaotyczny i niekontrolowany rozwój zabudowy oraz różnych form zagospodarowania związanego z funkcją turystyczno-rekreacyjną dotyczy głównie północnej i wschodniej części Parku. Tendencja ta utrzymuje się od lat i wciąż przybiera na sile, zwłaszcza w odniesieniu do zabudowy letniskowej. Wobec powyższego brak podjęcia działań, czy chociażby próby powstrzymania negatywnych trendów, skutkować będzie postępującą dewastacją obszaru Parku, a w efekcie doszczętnym zniszczeniem walorów, które były podstawą jego ustanowienia.

W przypadku braku podjęcia działań w zakresie czynnej **ochrony zasobów siedliskowych flory, mykobioty i lichenobioty**, wskazanych w Planie ochrony należy spodziewać się dalszego wzrostu eutrofizacji siedlisk oligotroficznycych, negatywnych zmian w stosunkach wodnych, ekspansji gatunków obcych (w tym inwazyjnych) oraz bezpośredniego niszczenia zasobów szaty roślinnej oraz grzybów i porostów. Prowadzić to będzie do częściowej utraty cennych zasobów szaty roślinnej i grzybów Parku.

W odniesieniu do obecnie zidentyfikowanego **stanu zasobów faunistycznych**, w przypadku braku realizacji większości z pośród projektowanych działań ochronnych, nastąpi dalsze osłabienie, a w szczególnych przypadkach całkowity zanik rzadkich i cennych gatunków (stanowisk) fauny. Wynika to z obserwowanego wzrostu presji antropogenicznych na obszarze WPK, niekorzystnych i pogłębiających się zmian hydrologicznych oraz siedliskowych (długotrwałe susze, spadek poziomu wód powierzchniowych i gruntowych, sukcesja naturalna lub przekształcenia antropogeniczne zbiorowisk półnaturalnych, hydrogenicznych i kserotermicznych).

Przy braku realizacji działań w **zakresie ochrony zasobów hydrologicznych** z pewnością nastąpi wzrost wolumenu ładunków biogenów w zlewniach WPK. To z kolei prowadzić będzie do dalszej eutrofizacji i pogorszenia jakości wód powierzchniowych i gruntowych obszaru WPK.

Brak skutecznego egzekwowania zakazów obowiązujących na obszarze WPK oraz wdrożeniu proponowanych **działań w zakresie ochrony zasobów litosfery i pedosfery**, prowadzi będzie do postępującej dewastacji unikatowych form ukształtowania terenu oraz charakterystycznych cech krajobrazu sandrowego: rynien jeziornych, dolin rzecznych i niecek wytopiskowych, a także wzniesień morenowych.

4.2. Wariant II - Pełna realizacja ustaleń Planu ochrony (ochrona aktywna)

Pod pojęciem aktywnej ochrony należy rozumieć podjęcie działań wskazanych w Planie ochrony. Dotyczy to wszystkich wytycznych wynikających z poszczególnych operatów składowych.

Z punktu widzenia przyjętych w Planie ochrony działań **w zakresie zagospodarowania przestrzennego** najistotniejszym wydaje się podjęcie aktywnej polityki planistycznej przez poszczególne gminy, które do tej pory tj. przez ostatnie kilkanaście lat nic w tej materii nie robiły. Wydaje się, że podjęcie tego wysiłku w sposób systematyczny może zahamować negatywne trendy w zagospodarowaniu przestrzennym, w tym w szczególności presję zagospodarowania turystyczno-rekreacyjnego niekorzystanie wpływającego na Park. Nie mniej istotne jest również, co wielokrotnie podkreślano, egzekwowanie obowiązującego prawa. W szczególności odnosi się to do eliminacji zagospodarowania nielegalnego, w tym: obiektów, pól namiotowych i dzikich campingów szczególnie na terenach leśnych, lokalizacji zabudowy zbyt blisko jezior i cieków wodnych. Równie ważne jak działania bezpośrednio wpływające na stan Parku są wszelkie działania edukacyjne i promocyjne kształtujące świadomość społeczną o roli Parku. W szczególności wydaje się, że wiele do zrobienia jest tu jeszcze na polu uświadczenia użytkownikom Parku, iż podstawową jego wartością jest unikatowy krajobraz, którego ochrona jest kluczowa z tego punktu widzenia.

Realizacja wszystkich celów poprzez wykonanie propozycji **działań ochronnych walorów kulturowych i fizjonomicznych** w przeciągu najbliższych 20 lat pozwoli zabezpieczyć najważniejsze wartości kulturowe i krajobrazowe Parku, co zaprocentuje w dalszej perspektywie czasowej. Zaplanowany i spójny proces uwypuklenia tradycyjnych elementów znajdujących się na obszarze WPK sprawi, że stanie się on wyjątkowym miejscem którego, mieszkańcy i turyści będą ciekawi i z którego będą mogli czerpać korzyści finansowe jak i kulturalno-społeczne.

Biorąc pod uwagę istniejące uwarunkowania, w tym przede wszystkim dostępność komunikacyjną obszaru Parku, stosując zalecenia Planu ochrony w zakresie ochrony czynnej należy spodziewać się co najwyżej ograniczenia aktualnych negatywnych trendów **wpływu turystyki i rekreacji** na przyrodę i krajobraz Parku. Ograniczenie tych niekorzystnych trendów może pozwolić na częściową ochronę walorów Parku, zwłaszcza w odniesieniu do zjawisk, które zaczynają mieć charakter masowy (m.in. spływy kajakowe).

W przypadku pełnej realizacji ustaleń Planu ochrony, **dotyczących zasobów siedliskowych fauny, flory, mykobioty i lichenobioty**, spodziewane jest zachowanie aktualnego stanu zasobów szaty roślinnej oraz populacji cennych grzybów i porostów oraz fauny Parku, a także znacząca poprawa stanu ochrony (w tym ochrony czynnej) najbardziej cennych ekosystemów i stanowisk (populacji) gatunków. Przewidywany jest także dalszy wzrost poziomu wiedzy oraz świadomości społecznej w zakresie celów i sposobów ochrony zasobów przyrodniczych obszaru WPK .

Wprowadzenie działań w **zakresie ochrony zasobów hydrologicznych** powinno przynieść zmiany w postaci zmniejszenia /obniżenia ładunków biogenów w zlewniach WPK. Powyższe ma nastąpić w sposób zorganizowany tj. zarówno poprzez zmniejszanie rozbudowanych i skanalizowanych zlewni jak i zmniejszenia ładunków biogenów rozpuszczonych/transportowanych w płynących już wodach. Dopiero kompleksowe (czyt. całościowe) podejście do realizacji działań może przynieść efekty w postaci zahamowania zmian troficznych w następnych latach, co monitorować należy co najmniej w punktach określonych w niniejszym opracowaniu. Realizację celów Parku można pogodzić z prowadzeniem ekstensywnej gospodarki rolnej i leśnej.

Przy założeniu skutecznego egzekwowania zakazów obowiązujących na obszarze WPK oraz wdrożeniu proponowanych **działań w zakresie ochrony zasobów litosfery i pedosfery**, możliwe będzie zachowanie właściwego stanu ich ochrony. Konieczne i zasadne jest utrzymanie w granicach całego Parku zakazów: eksploatacji kopalni; wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu; likwidowania, zasypywania i przekształcania zbiorników wodnych, starorzeczy oraz obszarów wodno-błotnych; - bez możliwości stosowania odstępstw. Równie kluczowy jest obowiązek zachowania unikatowych form ukształtowania terenu, w tym charakterystycznych dla krajobrazu sandrowego: rynien jeziornych, dolin rzecznych i niecek wytopiskowych, a także wzniesień morenowych.

4.3. Oszacowanie kosztów realizacji Planu Ochrony WPK

Szacunkowe koszty wdrożenia proponowanych ustaleń i rekomendacji niniejszego projektu Planu Ochrony WPK przedstawiono w Tab. 9. Podstawą ich określenia były informacje zebrane z innych projektów oraz doświadczenia zespołu autorskiego, jednak należy wyraźnie zaznaczyć, że są to kwoty orientacyjne, które ze względu na trendy zachodzące na rynku wymagają doprecyzowania w przyszłości, po określeniu szczegółowego zakresu poszczególnych prac i harmonogramu wykonywania zadań. Ponadto w wielu przypadkach rzetelne określenie szacowanego rozmiaru kosztów jest obecnie niemożliwe. Także wskazanie podmiotu lub podmiotów odpowiedzialnych za realizację należy traktować jako propozycje, która wymaga uzgodnień między finalnie zaangażowanymi interesariuszami.

Tab. 9. Oszacowanie kosztów realizacji ustaleń i rekomendacji projektu Planu Ochrony WPK.

A. Ustalenia i rekomendacje Operatu faunistycznego.

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
1. Zachowanie populacji troci jeziorowej oraz innych, chronionych gatunków ryb	1. Poprawa warunków siedliskowych troci jeziorowej oraz innych, cennych gatunków ryb.	Renaturyzacja (ponowna) kluczowych odcinków rzek poprzez zwiększenie liczby pni drzew w korycie rzek podniesienie dostępności tarlisk, kryjówek oraz stanu napowietrzenia i poziomu przepływu wody	1. Wda (odcinek most w Kruglińcu - most przy leśniczówce Płocice) 2. Trzebiocha (odcinek Grzybowski Młyn-ujście do Wdy);	1. H 2. H	Wody Polskie (RZGW w Gdańsku), Starosta Kościerski, Marszałek Woj. Pomorskiego, RDOŚ w Gdańsku,	WPK ,Urząd Gminy,	1 000	2 000	

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
		Regularne zarybianie młodym wylęgiem hodowlanym i starszym materiałem zarybienowym kluczowych dla troci jeziorowej odcinków rzek.	1. Wda (odcinek most w Kruglińcu - most przy leśniczówce Płocice) 2. Trzebiocha (odcinek Grzybowski Młyn-ujście do Wdy);	1. M 2. M	Użytkownik obwodów rybackich	WPK , IRS w Olsztynie, Wody Polskie	200	300	
		Prowadzenie (kontynuacja) stałego monitoringu populacji troci jeziorowej („wdzydzkiej”), poprzez odłowy kontrolne narybku i tarlaków, rejestrację liczby gniazd.	1. Wda (odcinek Lipusz-Jezioro Radolne). 2. Trzebiocha (odcinek Grzybowski Młyn-ujście do Wdy);	1. M 2. M	IRS w Olsztynie, Użytkownik obwodów rybackich	WPK , Wody Polskie (RZGW w Gdańsku), Starosta Kościerski, Marszałek Woj. Pomorskiego, RDOŚ w Gdańsku,	100	150	

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
		<p>Modernizacja przepławki dla ryb uwzględniająca przede wszystkim potrzebę częściowego złagodzenia spadów dna w komorach przepławki oraz modyfikację kształtu progów spiętrzających. Łącznie działania te należy ukierunkować na spowolnienie prędkości przepływu wody w nurcie obiektu. Ponadto w górnej części przepławki powinna być wyposażona w kratę kierującą ryby spływające w dół cieku.</p> <p><u>Fakultatywnie:</u> doposażenie przepławki w system elektronicznego monitoringu ichtiologicznego.</p>	1. Grzybowski Młyn	1. M	Właściciel lub Zarządca obiektu	WPK , IRS w Olsztynie, Wody Polskie	200	600	
		<p><u>Modernizacja i rozbudowa oczyszczalni ścieków, rozwój sieci kanalizacyjnych</u></p>	1. Na obszarze całego Parku	1. H	U.G. Kościerzyna, U.G. Lipusz, U.G. Dziemiany, U.G. Karsin,	WPK,	4 000	12 000	

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
		Ograniczenie dalszego rozwoju infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej nad brzegami jezior i rzek oraz zabudowy ich brzegów	1. Zgodnie z zapisami dokumentów planistycznych	1. M	U.G. Kościerzyna, U.G. Lipusz, U.G. Dziemiany, U.G. Karsin,	WPK,	500	1 000	
	2. Wzmocnienie ochrony przed kłusownictwem	Zintensyfikowanie ochrony przed kłusownictwem wędkarskim w okresie migracji i tarła ryb - rozszerzenie działań edukacyjnych w tym zakresie, cykliczne kontrole antykłusownicze (w tym wykorzystanie fotoruś i dronów)	1. Trzebiocha (odcinek Grzybowski Młyn-ujście do Wdy) 2. Wda (odcinek Lipusz-Jezioro Radolne).	1. H 2. H	WPK, Państwowa Straż Rybacka w Gdańsku	Spółeczna Straż Rybacka Powiatu Kościerskiego, Starostwo Powiatowe	500	1 000	
	3. Ograniczenie intensywności spływów kajakowych na wskazanych (kluczowych) odcinkach rzek.	Wypracowanie - we współpracy z samorządami, organizacjami turystycznymi, zarządcami wód, RDOŚ w Gdańsku, przedsiębiorcami- skutecznymi metod kontrolowania intensywności spływów kajakowych na wskazanych najcenniejszych odcinkach rzek.	1. Trzebiocha (odcinek Grzybowski Młyn-ujście do Wdy) -lata parzyste; 2. Wda (odcinek Lipusz- ujście Trzebiochy) - lata nieparzyste.	1. H 2. H	Wody Polskie (RZGW w Gdańsku), Starosta Kościerski, Marszałek Woj. Pomorskiego, RDOŚ w Gdańsku,	WPK ,Urząd Gminy, podmioty organizujące spływy kajakowe	10	100	

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
		Wypracowanie - we współpracy z samorządami, organizacjami turystycznymi, zarządcami wód, RDOŚ w Gdańsku, przedsiębiorcami- modelu okresowego, całkowitego wyłączenie możliwości spływów kajakowych na wskazanych odcinkach rzek w okresie ochronnym tarła troci jeziorowej (od 1 września do 31 stycznia).	1. Trzebiocha (odcinek Grzybowski Młyn-ujście do Wdy) ; 2. Wda (odcinek Lipusz- ujście Trzebiochy).	1. H 2. H	Wody Polskie (RZGW w Gdańsku), Starosta Kościerski, Marszałek Woj. Pomorskiego, RDOŚ w Gdańsku,	WPK, Urząd Gminy, Wody Polskie, podmioty organizujące spływy kajakowe	10	100	
2. Zachowanie siedlisk strzebli błotnej	1. Poprawa warunków siedliskowych na znanych stanowiskach strzebli błotnej	Czynne pogłębianie i odmulanie części zbiorników, ograniczenie odpływu wody	1. Stanowisko Stawiska w otulinie WPK, 2. Inne zbiorniki wodne na terenie WPK, w przypadku wykrycia obecności gatunku	1. H 2. M	WPK (we współpracy z użytkownikiem wód), RDOŚ w Gdańsku	Wody Polskie	100	1 000	
3. Zachowanie i wzmocnienie populacji raka szlachetnego	1. Eliminacja raka pręgowatego w miejscach reintrodukcji rodzimego gatunku	Monitoring i odłów raka pręgowatego (głównie metodą nurkowania aktywnego) w miejscach wykonanych i planowanych reintrodukcji raka szlachetnego,	1. Stanowisko reitrodukowane: [... dane wrażliwe],	1. H	WPK, użytkownik /dzierżawca zbiornika wodnego	N-ctwo Kościerzyna, Wody Polskie	200	300	

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
		Maksymalizowanie liczby lokalizacji wsiedleń - ukierunkowane na powstanie małych stabilnych populacji raka szlachetnego.	1. Stanowiska potencjalnej reintrodukcji: jeziora: Debrzyno, Długie, Mieliste, Oczko Duże, Oczko Małe i Głębocko, Jezioro koło Kalisza, Jezioro Brzezionko koło Jastrzębia, małe śródlęśne zbiorniki oraz górne odcinki cieków wypływających z obszaru WPK i jego otuliny	1. M	WPK, Właściciel lub dzierżawca zbiornika wodnego	N-ctwo Kościerzyna, N-ctwo Lipusz, właściciele gruntów prywatnych	500	1 000	
4. Ograniczenie populacji obcych (inwazyjnych) gatunków zwierząt		Monitoring i odłów wizona (norki amerykańskiej) oraz szopa pracza w lokalizacjach kluczowych dla ochrony lęgów ptaków wodno-błotnych, przy zastosowaniu metodyki i doświadczeń z projektu Life+ „Polskie ostoje ptaków”	1. Dolina Wdy na odcinku Schodno-Loryniec, a w szczególności Jeziora Jezierzno (Jeziożno) 2. Wyspa Sidły 3. Dolina Wdy i Trzebiochy na odcinku Grzybowski Młyn - Jezioro Słupinko	1. H 2. H 3. M	WPK, RDOŚ w Gdańsku	Organizacje Pozarządowe, Koła łowieckie użytkujące obwody obejmujące obszar WPK	100	600	

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
	1. Eliminacja (lub maksymalne ograniczenie) liczebności wizona amerykańskiego (norki), jenota azjatyckiego i szopa pracza w obszarach „kluczowych faunistycznie”	Regularny odstrzał drażniących (w szczególności inwazyjnych gatunków obcych) przez koła łowieckie	1. Na obszarze całego Parku,	1. M	Koła łowieckie użytkujące obwody obejmujące obszar WPK	N-ctwo Kościerzyna, N-ctwo Lipusz ,	10	100	
5. Utrzymanie naturalnej różnorodności fauny obszaru WPK	1. Zachowanie naturalnych i porolnych zbiorowisk kserotermicznych -	Interwencyjne odkrzaczanie cennych (kluczowych) fragmentów muraw kserotermicznych	1. Obszar proponowanych użytków ekologicznych: Ostatnia Murawka, Murawa na Wielkim Ostrowie, Kukówko, Miedza pod Knieją. 2. Lokalnie powstające fragmenty muraw porolnych na obszarze całego Parku	1. H 2. M	WPK	N-ctwo Kościerzyna, N-ctwo Lipusz , właściciele gruntów prywatnych	100	500	

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
	2. Zachowanie śródleśnych łąk i torfowisk.	Cykliczne usuwanie za- drzewień i zakrzaceń w lokalizacjach kluczowych dla zachowania różno- rodności biologicznej obszaru WPK	1. Obszar propono- wanych użytków ekologicznych: Tor- fowiska Wałachy, Rogal, 2. Obszar propono- wanych rezerwatów przyrody: Moto- węże, Lipno.	1. H 2. M	WPK,	N-ctwo Ko- ścierzyna, N- ctwo Lipusz , właściciele gruntów prywatnych	100	300	
		Powołanie czterech no- wych rezerwatów fauni- stycznych.	1. Dolina Kruglińca, 2. Motowężę, 3. Lipno, 4. Dolina Trzebiochy	1. H 2. H 3. M 4. M	RDOŚ w Gdańsku	WPK, Urząd Gminy,	-	-	Koszty dzia- łania w uję- ciu ogólnym uwzględ- niono wg operatu flo- rystycznego

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
	3. Podniesienie priorytetu ochrony prawnej wybranych obszarów, kluczowych dla zachowania różnorodności gatunkowej fauny WPK	Powołanie dwunastu nowych użytków ekologicznych na obszarach wyróżniających się pod względem wartości faunistycznych.	1. Jezierzno 2. Glonek 3. Mały Ostrów 4. Trupczyn 5. Ceronek 6. Torfowiska Wałachy 7. Rogal 8. Jezioro Białe 9. Zatoka Krąg 10. Buczyna w Zarosłu 11. Sidły 12. Lipionko (obszar szczegółowy wg. danych przestrzennych)	1. H 2. H 3. H 4. H 5. H 6. H 7. H 8. M 9. M 10. H 11. H 11. M	Urząd Gminy, WPK	Stowarzyszenia Lokalne, Organizacje Pozarządowe	-	-	Koszty działania w ujęciu ogólnym uwzględniono wg operatu florystycznego
	4. Wzmocnienie stanu ochrony gatunków „strefowych”	Cykliczna weryfikacja potencjalnych siedlisk występowania gatunków „strefowych” ptaków na obszarze WPK, zgodnie z metodyką Monitoringu Ptaków Polski PMŚ GIOŚ - bieżące wyznaczanie stref ścisłej ochrony gatunkowej	1. Na obszarze całego Parku	1. M	WPK	N-ctwo Kościerzyna, N-ctwo Lipusz ,	200	300	

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
	5. Zwiększenie dostępności (zasobu) naturalnych i sztucznych miejsc rozrodu oraz schronień rzadkich i cennych gatunków fauny	Montaż dodatkowych miejsc gniazdowych dla ptaków wodno – błotnych (głównie w postaci budek typu-E oraz tub lęgowych)	1. Dolina Wda (w sąsiedztwie rzeki na odcinku Jez. Schodno-Loryniec) 2 . Wyspa Glonek 3 . Wyspa Mały Ostrów 4. Wyspa Sidły 5. Lipno (obszar projektowanego rezerwatu przyrody).	1. H 2 . H 3 . H 4. M 5. M	WPK	Stowarzyszenia Lokalne, Organizacje Pozarządowe, N-ctwo Kościerzyna, N-ctwo Lipusz ,	200	300	
		Zwiększanie ilości sztucznych schronień dla nietoperzy, zwłaszcza na obszarze drzewostanów młodszych niż 100-letnie; montaż budek ceramicznych pod kątem preferowanych kryjówek letnich nocka dużego oraz innych typów budek (drewniane i trocinobetonowe) dla pozostałych gatunków nietoperzy	1. Dolina Wda (w sąsiedztwie rzeki na odcinku Jez. Schodno-Loryniec) 2 . Wyspa Glonek 3 . Wyspa Mały Ostrów 4. Wyspa Sidły 5. Lipno (obszar projektowanego rezerwatu przyrody).	1. H 2 . M 3 . M 4. M 5. M	WPK	Stowarzyszenia Lokalne, Organizacje Pozarządowe, N-ctwo Kościerzyna, N-ctwo Lipusz ,	250	375	

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
		Tworzenie półnaturalnych kryjówek i miejsc rozrodu gadów: gałęziowisk (plątanina gałęzi, konarów i pni), pniakowisk, platform z pni i gałęzi w miejscach trwale koszonych, stert kamieni, a nawet kopcy rozrodczych.	1. Na obszarze całego Parku	1. M	WPK, N-ctwo Kościerzyna, N-ctwo Lipusz,	Stowarzyszenia Lokalne, Organizacje Pozarządowe, osoby prywatne	150	225	

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
		Trwałe zwiększenie powierzchni starych drzewostanów (zwiększenie powierzchni wyłączonej z cięć rębnych; pozostawianie 5% powierzchni drzewostanu do naturalnego rozpadu, w ramach powierzchni leśnej WPK pozostawianie co najmniej 5% najcenniejszych ekosystemów leśnych (drzewostany w dolinach rzek, na siedliskach bagiennych i łągowych) bez wskazań gospodarczych; wokół jezior, cieków i torfowisk pozostawianie powierzchni nie użytkowanych cięciami zupełnymi o szerokości 30 m, a wokół jezior lobeliowych o szerokości 50 m; stosowanie trzebieży późnych i wprowadzanie rębni przerębowej.)	1. Wydzielenia leśne Skarbu Państwa, na obszarze całego Parku	1. H	N-ctwo Kościerzyna, N-ctwo Lipusz ,	WPK,	500	1 000	

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
	6. Ograniczanie „bezpiecznych” populacji gatunków zwierząt domowych poza obszarami mieszkalnymi	Rozszerzenie działań edukacyjnych w zakresie wpływu psów i kotów domowych polujących poza obszarami zabudowanymi na rodzimą faunę	1. Na obszarze całego Parku, Zielona Szkoła w Schodnie, Izba Edukacyjna WPK w Kościerzynie	1. M	WPK,	Urzędy Gmin, Stowarzyszenia Lokalne, Organizacje Pozarządowe	200	300	
	7. Zachowanie półnaturalnych użytków zielonych (łąk i pastwisk), śródpolnych oczek wodnych, ochrona nieużytkowanych elementów krajobrazu rolniczego;	Promocja ekstensywnych sposobów użytkowania w ramach programów rolno-środowiskowo-klimatycznych, rozszerzenie działań edukacyjnych;	1. Na obszarze całego Parku, Zielona Szkoła w Schodnie, Izba Edukacyjna WPK w Kościerzynie	1. M	WPK	Pomorski Ośrodek Doradztwa Rolniczego -Powiatowy Zespół Doradztwa Rolniczego w Kościerzynie	200	300	

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
	8. Opracowanie projektu reintrodukcji żółwia błotnego	Wykonanie szczegółowych badań faunistycznych w wybranych, potencjalnych miejscach reintrodukcji żółwia błotnego i opracowanie koncepcji projektu reintrodukcji, po analizie uwarunkowań jego wykonalności.	1. Na obszarze całego Parku	1. M	WPK	Instytut Ochrony Przyrody Polskiej Akademii Nauk w Krakowie	50	75	

B. Ustalenia i rekomendacje Operatu ochrony flory, ekosystemów nieleśnych i grzybów.

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
	1.1. Powołanie nowych form ochrony przyrody	Powołanie 6 nowych rezerwatów przyrody	Projektowane rezerваты przyrody: Dolina Kruglińca, Jezioro Głębocko, Jezioro Wielkie Oczko, Lipno, Motowężę, Dolina Trzebiochy	1. H	RDOŚ w Gdańsku	WPK, Urząd Gminy	600	900	Koszty działania w ujęciu ogólnym uwzględniono wg operatu florystycznego
		Powołanie 38 nowych użytków ekologicznych	Projektowane użytki ekologiczne:	1. M	Urząd Gminy, WPK	Stowarzyszenia Lokalne, Organizacje Pozarządowe, RDOŚ w Gdańsku	570	855	Koszty działania w ujęciu ogólnym uwzględniono wg operatu florystycznego

<p>1. Zachowanie różnorodności zbiorowisk roślinnych i flory właściwych dla ekosystemów nieleśnych regionu oraz umożliwienie właściwego przebiegu procesów ekologicznych w granicach najcenniejszych pod względem szaty roślinnej obiektów na terenie WPK</p>			<p>Buczyna w Zaroślu, Cero- nek, Glonek, Jezioro Je- ziorko, Jezioro koło Ju- szek, Jezierzno, Ku- kówko, Lipionko, Łąki koło Kalisza, Łąki między jeziorami Cheb i Słupino, Łąki między jeziorami Słupino i Słupinko, Łąki pod Czystym, Łąki przy jeziorze Cheb, Jezioro Białe i przyległe torfowi- ska, Mały Ostrów, Mie- dza pod Knieją, Murawa na Wielkim Ostrowie, Skalnica nad Wyrównem, Sidły, Ostatnia murawka, Polgoszcz i Dolina Strugi, Rogal, Rynna półwyspu Zabrody, Rynna Studzie- nicy,-Torfowisko przej- ściowe na E od jeziora Gołuń, Torfowisko wyso- kie na E od jeziora Gołuń, Torfowisko w rynnice na S od Płęs, Torfowiska Wa- łachy, Torfowisko Joniny, Torfowisko na E od Dzie- mian, Torfowisko na E od Jeziora Krzywego, Torfo- wisko na NW od Dą- brówki, Torfowisko Stru- pino Torfowisko w S za- toce Jeziora Zmarłego,</p>						
---	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
			Widlicze, Trupczyn,- Utopiony bór, Zatoka Krąg						
	1.2. Zachowanie i ochrona otwartych ekosystemów wodnych, mokradłowych, naturalnych i polnych zbiorowisk kserotermicznych oraz półnaturalnych użytków zielonych (łąk i pastwisk);	Ekstensywne koszenie cennych florystycznie fragmentów łąk, turzycowisk i szuwarów z usunięciem biomasy	Istniejące użytki ekologiczne: Kołpiny, Łąki na Rowie,- Przerębska Huta Projektowane użytki ekologiczne: łąki koło Kalisza, łąki między jeziorami Cheb i Słupino, łąki między jeziorami Słupino i Słupinko, łąki pod Czystym, łąki przy jeziorze Cheb, Miedza pod Knieją, Sidły, Skalnica nad Wyrównem, Rynna Studzienicy, Polgoszcz i Dolina Strugi; W miarę możliwości cenne florystycznie obszary łąk w granicach całego Parku	H.	WPK	N-ctwo Kościerzyna, N-ctwo Lipusz, RDOŚ w Gdańsku, właściciele gruntów prywatnych	500	1 000	
		Ekstensywne wypasanie łąk i turzycowisk	Projektowane użytki ekologiczne: Sidły	H	WPK	RDOŚ w Gdańsku	70	105	

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
		Ekstensywne koszenie i/lub wypasanie cennych florystycznie fragmentów muraw napiaskowych	1. Projektowane użytki ekologiczne: Murawa na Wielkim Ostrowie, Ostatnia murawka, Kukówko, Miedza pod Knieją; 2. Fragmenty muraw porolnych na obszarze całego Parku	1. H2. M		N-ctwo Kościerzyna, N-ctwo Lipusz, RDOŚ w Gdańsku, właściciele gruntów prywatnych	200	300	
		Ograniczenie zabudowy muraw napiaskowych	Projektowane użytki ekologiczne: Murawa na Wielkim Ostrowie, Ostatnia murawka, Kukówko, Miedza pod Knieją; Fragmenty muraw porolnych na obszarze całego Parku	H	U.G. Kościerzyna, U.G. Lipusz, U.G. Dziemiany, U.G. Karasin,	WPK, RDOŚ w Gdańsku	20	30	
		Cykliczne usuwanie nalotu drzew i krzewów w lokalizacjach kluczowych dla zachowania różnorodności biologicznej obszaru WPK	Projektowane rezerwaty przyrody: Motowężę; Istniejące użytki ekologiczne:	H	WPK	N-ctwo Kościerzyna, N-ctwo Lipusz, RDOŚ w Gdańsku, właściciele gruntów prywatnych	500	750	

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
			<p>Czyste, Kiszewskie bagno, Kołpiny, - Kotel, Modrzewnicowy mszar, Torfowiska nad jeziorem Gołuć, Wełniankowe Mszary, Wesków Bagna, Tucholskie Mszary, Zdradzonko, Żabiskich Błoto, Żurawinowe Bagno;</p> <p>Projektowane użytki ekologiczne:</p>						

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
			<p>Jeziro Białe i przyległe torfowiska, Miedza pod Knieją, Murawa na Wielkim Ostrowie, Skalnica nad Wyrównem, Sidły, Rynna Studzienicy, Ostatnia murawka, Polgoszcz i Dolina Strugi, Rogal, Rynna półwyspu Zabrody, Torfowisko przejściowe na E od jeziora Gołuń, Torfowisko wysokie na E od jeziora Gołuń, Torfowisko w rynnicy na S od Płęs, Torfowiska Wałachy, Torfowisko Joniny, Torfowisko na E od Dziezmian, Torfowisko na E od Jeziora Krzywego, Torfowisko na NW od Dąbrówki, Torfowisko Strupino, Torfowisko w S zatoce Jeziora Zmarłego</p>						

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
		Utrzymanie lub poprawa warunków hydrologicznych właściwych dla torfowisk i łąk - monitoring przepływu wody w sieci melioracji odwadniających (sieć piezometrów); w razie potrzeby zasypywanie rowów melioracyjnych.	Projektowane rezerwaty przyrody: Motowężę, Lipno Istniejące użytki ekologiczne:- Kiszewskie bagno, Kołpiny, Kotel, Modrzewnicowy mszar, Torfowiska nad jeziorem Gołui, Wełniankowe Mszary, Wesków Bagna, Zdradzonko, Żabiskich Błoto, Żurawinowe Bagno Projektowane użytki ekologiczne:	M	WPK	N-ctwo Kościerzyna, N-ctwo Lipusz, RDOŚ w Gdańsku, właściciele gruntów prywatnych	500	1 000	

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
			<p>Jeziro Białe i przyległe torfowiska, Lipionko, Łąki między jeziorami Cheb i Słupino, Łąki między jeziorami Słupino i Słupinko, Skalnica nad Wyrównem, Sidły, Rynna Studzienicy, Polgoszcz i Dolina Strugi, Rogal, Rynna półwyspu Zabrody, Torfowisko przejściowe na E od jeziora Gołuń, Torfowisko wysokie na E od jeziora Gołuń, Torfowisko w rynnach na S od Płęs, Torfowiska i łąki pod Czystym, Torfowiska Wałachy, Torfowisko Joniny, Torfowisko na E od Dziemian, Torfowisko na E od Jeziora Krzywego, Torfowisko na NW od Dąbrówki, Torfowisko Strupino, Torfowisko w S zatoce Jeziora Zmarłego</p>						

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
	1.3. Utrzymanie lub poprawa stanu jezior i cieków wodnych wraz z ich obrzeżami	Czynne działania zmierzające do eliminacji wpływu zanieczyszczeń na ekosystem jeziora	Jezióra: Jeziorko, Pomarczyn i Gogolino	1. M	WPK	Właściciele gruntów, RDOŚ w Gdańsku	100	200	
		Niezarybianie jezior lobeliowych gatunkami ryb karpowatych i gatunkami obcymi	Planowane rezerwaty przyrody: - Jezioro Głęboboczko, - Jezioro Wielkie Oczko	1. H	WPK	Właściciele gruntów prywatnych, RDOŚ w Gdańsku	0,-	0,-	
		Niestosowanie zanęt na jeziorach lobeliowych	Planowane rezerwaty przyrody: Jezioro Głęboboczko, Jezioro Wielkie Oczko	1. H	WPK	Właściciele gruntów prywatnych, RDOŚ w Gdańsku	0,-	0,-	
		Ograniczenie dalszego rozwoju infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej nad brzegami jezior i rzek oraz zabudowy ich brzegów	Zgodnie z zapisami dokumentów planistycznych	1. M	U.G. Kościerzyna, U.G. Lipusz, U.G. Dziemiany, U.G. Karsin	WPK, RDOŚ w Gdańsku	500	1 000	

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
	1.4. Zapobieganie eutrofizacji gleb i wód	Rozbudowa i modernizacja oczyszczalni ścieków, rozwój sieci kanalizacyjnej	Cały obszar Parku	1. H	U.G. Kościerzyna, U.G. Lipusz, U.G. Dziemiany, U.G. Karasin,	WPK, RDOŚ w Gdańsku	-	-	Koszty działania w ujęciu ogólnym uwzględniono wg operatu florystycznego
		Identyfikacja punktów nielegalnego odprowadzania ścieków do gleby i wód powierzchniowych	Cały obszar Parku	1. H	WPK	U.G. Kościerzyna, U.G. Lipusz, U.G. Dziemiany, U.G. Karasin, RDOŚ w Gdańsku	100	200	
		W przypadku przystępowania rolników do programów rolniczo-środowiskowo-klimatycznych wprowadzenie zakazu stosowania nawozów azotowych	Cały obszar Parku	1. H		Pomorski Ośrodek Doradztwa Rolniczego - Powiatowy Zespół Doradztwa Rolniczego w Kościerzynie	0,-	0,-	

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
2. 2. Ochrona najcenniejszych gatunków flory WPK	2.1. Czynna ochrona stanowisk i monitoring populacji skalnicy torfowiskowej	Usuwanie krzewów i koszenie szuwarów na stanowiskach skalnicy torfowiskowej <i>Saxifraga hirculus</i>	Planowane użytki ekologiczne: Skalnica nad Wyrównem, Polgoszcz i Dolina Strugi	1. M	WPK	RDOŚ w Gdańsku, właściciele gruntów	50	100	
		Reintrodukcja skalnicy torfowiskowej	Planowane użytki ekologiczne: Skalnica nad Wyrównem, Polgoszcz i Dolina Strugi	1. M	WPK, Uniwersytet Gdański	RDOŚ w Gdańsku	50	100	
		Monitoring stanu populacji skalnicy torfowiskowej <i>Saxifraga hirculus</i>	Planowane użytki ekologiczne: Skalnica nad Wyrównem, Polgoszcz i Dolina Strugi	1. M	WPK	RDOŚ w Gdańsku	25	50	
3. 3. Zachowanie lub przywrócenie naturalnego składu florystycznego fitocenozy nieleśnych WPK	3.1. Ograniczenie rozprzestrzeniania się obcych inwazyjnych gatunków roślin	Inwentaryzacja i eliminacja stanowisk obcych inwazyjnych gatunków roślin	Cały obszar Parku	1. M	WPK	N-ctwo Kościerzyna, N-ctwo Lipusz, RDOŚ w Gdańsku	50	100	
		Niewprowadzanie gatunków obcych geograficznie o cechach inwazyjnych	Cały obszar Parku	1. M	Właściciele i użytkownicy gruntów	WPK, RDOŚ w Gdańsku	0,-	0,-	

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
4. 4. Działania edukacyjne i promocyjne	4.1. Edukacja mieszkańców obszaru i turystów w zakresie wiedzy o różnorodności i walorach i zagrożeniach szaty roślinnej WPK	Rozszerzenie działań edukacyjnych w zakresie wiedzy na temat różnorodności i wartościach szaty roślinnej Parku, gatunków inwazyjnych we florze, zagrożeń związanych z eutrofizacją i obniżeniem poziomu wód gruntowych	Cały obszar Parku, Zielona Szkoła w Schodnie, Izba Edukacyjna WPK w Kościerzynie	1. M	WPK	Urzędy Gmin, Stowarzyszenia Lokalne, Organizacje Pozarządowe, RDOŚ w Gdańsku	70	140	
		Promocja ekstenywnych sposobów użytkowania w ramach programów rolno-środowiskowo-klimatycznych,	Cały obszar Parku, Zielona Szkoła w Schodnie, Izba Edukacyjna WPK w Kościerzynie	1. M	WPK	Pomorski Ośrodek Doradztwa Rolniczego - Powiatowy Zespół Doradztwa Rolniczego w Kościerzynie	200	300	

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
5. 5. Ochrona ekosystemów leśnych WPK	5.1. Utrzymanie ciągłości ekosystemów leśnych (patrz: operat ochrony ekosystemów leśnych)	Ograniczenie stosowania rębni I	Cały obszar leśny Parku (lasy Skarbu Państwa i lasy prywatne)	1. H	Nadleśnictwo Kościerzyna, Nadleśnictwo Lipusz, właściciele lasów prywatnych	WPK, RDOŚ w Gdańsku	500	1 000	
		Przebudowa zniekształconych drzewostanów i przywracanie naturalnych stosunków wodnych	Cały obszar leśny Parku	1. H	Nadleśnictwo Kościerzyna, Nadleśnictwo Lipusz, właściciele lasów prywatnych	WPK, RDOŚ w Gdańsku	500	1 000	

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
6. Przywracanie wartości florystycznych i fitocenotycznych części zbiorowisk antropogenicznych	6.1. Ochrona zadrzewień i zakrzewień śródpolnych	Niewycinanie drzew przydrożnych i zadrzewień śródpolnych, szczególnie w przypadku gdy są one siedliskami rzadkich i zagrożonych gatunków porostów lub są związane bezpośrednio siedliskowo z cenną mykobiotą	1. Cały obszar Parku	H	U.G. Kościerzyna, U.G. Lipusz, U.G. Dziemiany, U.G. Karasin, właściciele gruntów prywatnych	WPK, RDOŚ w Gdańsku	50	100	
		Wprowadzanie nowych zadrzewień i zakrzewień śródpolnych	1. Cały obszar Parku	M	U.G. Kościerzyna, U.G. Lipusz, U.G. Dziemiany, U.G. Karasin, właściciele gruntów prywatnych	WPK, RDOŚ w Gdańsku	150	225	

C. Ustalenia i rekomendacje Operatu ochrony ekosystemów leśnych.

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
1. Ochrona krajobrazu ekosystemów leśnych	1.1. Różnicowanie krajobrazu ekosystemów leśnych poprzez prowadzenie drzewostanów wielowiekowych, o zróżnicowanej przestrzennej strukturze	- Niewykonywanie zrębów wielkopowierzchniowych (powyżej 4 ha).	Wszystkie lasy	H	N. Kościerzyna, N. Lipusz, właściciele lasów	WPK, RDLP w Gdańsku, Starostwo Powiatowe	0,-	0,-	Działanie bez kosztowe
		- Pozostawianie co najmniej 5% najcenniejszych ekosystemów leśnych, (drzewostany w dolinach rzek, na siedliskach bagiennych i łągowych), bez wskazań gospodarczych.	Wszystkie lasy	H	N. Kościerzyna, N. Lipusz, właściciele lasów	WPK, RDLP w Gdańsku, Starostwo Powiatowe	0,-	0,-	Działanie bez kosztowe Utrata korzyści
		- Wokół jezior, cieków i torfowisk należy pozostawiać powierzchnie nie użytkowaną cięciami zupełnymi o szerokości 30 m, a wokół jezior lobeliowych (Jezioro Głębocko i Jezioro Wielkie Oczko) o szerokości 50 m.	Wokół jezior, cieków i torfowisk	H	N. Kościerzyna, N. Lipusz, właściciele lasów	WPK, RDLP w Gdańsku, Starostwo Powiatowe	0,-	0,-	Działanie bez kosztowe Utrata korzyści

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
		- W drzewostanach przeznaczonych do użytkowania rębnego, pozostawiać 5% powierzchni drzewostanu do naturalnego rozpadu.	Wszystkie lasy	H	N. Kościerzyna, N. Lipusz, właściciele lasów	WPK, RDLP w Gdańsku, Starostwo Powiatowe	0,-	0,-	Działanie bez kosztowe Utrata korzyści
		- Na siedliskach boru świeżego i boru mieszanego świeżego należy stopniowo zmniejszać udział zrębowego sposobu zagospodarowania, na korzyść rębni stopniowych, które umożliwiają zagospodarowanie dużych powierzchni głównie odnowieniem naturalnym, przy zróżnicowanej strukturze wiekowej i przestrzennej, jednocześnie zmniejszając powierzchnie czasowo pozbawione drzewostanu do 1 ha.	Wszystkie lasy	H	N. Kościerzyna, N. Lipusz, właściciele lasów	WPK, RDLP w Gdańsku, Starostwo Powiatowe	0,-	0,-	Działanie bez kosztowe
	1.2. Zachowanie drzew współtworzących krajobraz poza ekosystemami leśnymi	Ochrona drzew w zadrzewieniach, szpalerach przydrożnych, okrajkach i miedzach.	Cały obszar WPK	M	Urzędy Gmin, właściciele prywatni, LP	WPK, RDOŚ w Gdańsku	0,-	0,-	Działanie bez kosztowe

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
		Aktualizacja bazy pomników przyrody, objęcie ochroną proponowanych i nowych drzew, bieżąca kontrola ich stanu zachowania.	Cały obszar WPK	M	Urzędy Gmin, właściciele prywatni, LP	WPK, RDOŚ w Gdańsku	20	40	
2. Zachowanie leśnych siedlisk przyrodniczych	2.1. Zachowanie i poprawa stanu leśnych siedlisk przyrodniczych	Zachowanie i poprawa stanu siedlisk przyrodniczych poprzez działania ochronne lub brak działań gospodarczych.	Płaty leśnych siedlisk przyrodniczych	M	N. Kościerzyna, N. Lipusz, właściciele lasów	WPK, RDOŚ w Gdańsku	10	20	
3. Zachowanie i wzmocnienie bioróżnorodności ekosystemów leśnych	3.1. Prowadzenie gospodarki leśnej w sposób zapewniający ochronę elementów wzmacniających bioróżnorodność ekosystemów leśnych	Zachowanie śródleśnych torfowisk, łąk, pastwisk i wrzosowisk, zachowanie drzew dziuplastych, drzew biocegotycznych, przestoi, drzew o nietypowym pokroju, kształtowanie stref ekotonowych, pozostawienie martwego drewna stojącego i leżącego w ilości nie mniejszej niż 2% miąższości drzewostanu, z wyłączeniem sąsiedztwa szlaków komunikacyjnych i turystycznych, terenów rekreacyjnych i zabudowań. Nie grodzenie lasów, z wyjątkiem upraw i młodników, jeżeli wynika to z potrzeb gospodarki leśnej.	Wszystkie lasy	H	N. Kościerzyna, N. Lipusz, właściciele lasów	WPK, RDLP w Gdańsku, Starostwo Powiatowe	0,-	0,-	Działanie bez kosztowe

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
	3.2. Planowanie i wdrażanie gospodarki leśnej w sposób uwzględniający cele ochrony WPK	Promowanie wśród właścicieli lasów prywatnych dobrych praktyk leśnych oraz udzielanie pomocy w prowadzeniu gospodarki leśnej.	Wszystkie lasy	H	właściciele lasów	WPK, Starostwo Powiatowe	0,-	0,-	Działanie bez kosztowe
	3.3. Administrowanie i zarządzanie terenami leśnymi zgodnie z przeznaczeniem gruntu	Tereny leśne przekształcone na tereny rekreacyjne (przyczepy kempingowe, tymczasowe domki, pola namiotowe, infrastruktura turystyczna) - przywrócić użytkowanie gruntu, zgodne z przeznaczeniem lub wszczynanie postępowań administracyjnych. Tereny leśne nielegalnie zabudowane – przywrócić funkcje leśne poprzez rozbiórki i renaturyzację terenu na koszt właściciela lub zarządcy terenu lub wszczynanie postępowań administracyjnych.	Lasy prywatne	H	Starostwo Powiatowe właściciele lasów	WPK, Regionalny Dyrektor LP w Gdańsku jako organ właściwy do wydawania decyzji zezwalającej na wyłączenie gruntów leśnych z produkcji	0,-	0,-	Działanie bez kosztowe
4. Ograniczenie populacji obcych (inwazyjnych) gatunków roślin	4.1. Inwentaryzacja, ograniczanie i likwidowanie miejsc występowania obcych i inwazyjnych gatunków roślin	Inwentaryzacja i eliminacja gatunków obcych.	Wszystkie lasy	H	WPK, RDOŚ w Gdańsku, Gminy	N. Kościerzyna, N. Lipusz	250	500	
		Zakaz uprawy inwazyjnych gatunków obcych na obszarze Parku.	Cały obszar WPK	M	WPK, RDOŚ w Gdańsku, Gminy	N. Kościerzyna, N. Lipusz	0,-	0,-	Działanie bez kosztowe

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
5. Obszary leśne objęte ochroną konserwatorską	5.1. Aktualizacja form ochrony przyrody	Powołanie proponowanych form ochrony na terenach leśnych.	Proponowane formy ochrony przyrody	H	WPK, RDOŚ w Gdańsku, Gminy	N. Kościerzyna, N. Lipusz, właściciele lasów	0,-	0,-	Działanie bez kosztowe
	5.2. Postępowanie na gruntach objętych ochroną zgodnie z dokumentami planistycznymi	Postępowanie zgodnie z planami ochrony, planami zadań ochronnych lub zadaniami ochronnymi.	Cały WPK (Obiekty objęte ochroną)	M	WPK, RDOŚ w Gdańsku, Gminy	N. Kościerzyna, N. Lipusz, właściciele lasów	1 000	2 000	
6. Uporządkowanie gospodarki na terenie lasów prywatnych	6.1. Poprawa stanu lasów prywatnych, ograniczenie nielegalnych wyłączeń z produkcji	Dostosowania gospodarki w lasach prywatnych do zapisów UPUL, zakaz nielegalnego przekształcania lasów w obiekty rekreacyjne. Zakaz przekształcania terenów leśnych pod eksploatację kopalin.	Lasy prywatne	H	Starostwo Powiatowe, właściciele lasów	WPK, Regionalny Dyrektor LP w Gdańsku jako organ właściwy do wydawania decyzji zezwalającej na wyłączenie gruntów leśnych z produkcji	0,-	0,-	Działanie bez kosztowe

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
7. Renaturyzacja leśnych siedlisk zniekształconych, przekształconych i porolnych	7.1. Przywracanie możliwie naturalnej, pełnej struktury gatunkowej, warstwowej (piętrowej) i wiekowej drzewostanów i całych fitocenoz leśnych	Przebudowa drzewostanów na siedliskach zniekształconych, przekształconych i porolnych mająca na celu uzyskanie drzewostanów o składzie gatunkowym zgodnym z typem siedliskowym lasu i maksymalnie zróżnicowanych przestrzennie i pionowo. Zanieszczenie odwadniania wszystkich siedlisk wilgotnych i bagiennych oraz śródleśnych torfowisk i zabagnień. Wzmożenie działań mających na celu retencjonowanie wody w ekosystemach leśnych, poprzez wdrażanie projektów małej retencji na obszarach leśnych.	Lasy Państwowe	H	N. Kościerzyna, N. Lipusz	WPK, RDLP w Gdańsku	1 000	2 000	
	7.2. Ograniczenie antropopresji	Wnikliwa kontrola przestrzegania zakazów wjazdu i sposobu użytkowania terenów leśnych, ograniczenie prędkości na udostępnionych do ruchu kołowego drogach leśnych oraz na gminnych drogach gruntowych do 30 km/godz., kanalizowanie ruchu turystycznego (szlaki, ścieżki edukacyjne itp.), zakaz wprowadzania do środowiska odpadów i ścieków, monitorowanie zagrożenia pożarowego i zabezpieczenie terenów leśnych na wypadek powstania pożaru.	Wszystkie lasy	M	N. Kościerzyna, N. Lipusz, właściciele lasów	WPK, Gminy, RDLP w Gdańsku	1 000	2 000	

D. Ustalenia i rekomendacje Operatu ochrony litosfery.

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
1.Ograniczenie działalności inwestycyjnej i jej wpływu na degradację litosfery i gleb	1.1. Ochrona przed zabudową i zainwestowaniem szczególnych, unikatowych form rzeźby terenu	Nielokalizowanie zabudowy na formach akumulacji kermowej i szczelinowej oraz równinach akumulacji biogenicznej w rejonie Szwedzkiego Ostrowa	K3.1. /G.2. Rejon jezior Osty, Bielawy, Wyrówno	M	Marszałek Woj. Pomorskiego	PZPK (Pomorski Zespół Parków Krajobrazowych) i WPK	0,-	0,-	Działanie bezkosztowe, w ramach działalności statutowej jednostki wdrażającej
		Nielokalizowanie zabudowy na eksponowanych stokach rynny jeziora Wdzydze i formach szczelinowych stanowiących jego wyspy	K1.2 / G.3. Rynna jeziora Wdzydze	M	Marszałek Woj. Pomorskiego	PZPK i WPK	0,-	0,-	Działanie bezkosztowe, w ramach działalności statutowej jednostki wdrażającej
		Kontrola i nadzór w procedurach opiniowania i uzgadniania miejscowych planów zagospodarowania oraz wydawania decyzji o warunkach zabudowy w zakresie zachowania i ochrony przed zabudową wyróżniających się form morfologicznych	K3.1. /G.2. Rejon jezior Osty, Bielawy, Wyrówno; K1.2 / G.3. Rynna jeziora Wdzydze	M	WPK	PZPK, urzędy gmin: Dziemiany, Kościerzyzna, Lipusz, Karsin, Stara Kiszewa	0,-	0,-	Działanie bezkosztowe, w ramach działalności statutowej jednostki wdrażającej

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
	1.2. Kontrola i wyeliminowanie nielegalnej eksploatacji kopalin na terenie Parku oraz racjonalna rekultywacja terenów po eksploatacyjnych	Kontrola i ewidencja miejsc eksploatacji kruszywa na terenie Parku	Cały obszar Parku/ Realizacja bieżąca - miejsca eksploatacji wskazane jako okresowo użytkowane w części diagnostycznej: 1. Gm. Karsin, obręb Wiele, działka nr 37 2. Gm. Karsin, obręb Przytarnia, działka nr 62	H	WUG (Wyższy Urząd Górniczy) Okręgowy Urząd Górniczy w Gdańsku	WPK, PIG (Państwowy Instytut Geologiczny)	0,-	0,-	Działanie bezkosztowe, w ramach działalności statutowej jednostki wdrażającej

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
			3. Gm. Karsin, obręb Wdzydze Tucholskie, działka nr 209/6						
-		Skuteczne egzekwowanie zakazu wydobycia kopalin na terenie Parku (zgodnie z § 3 pkt 5) Uchwały Nr 145/VII/11 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 27 kwietnia 2011 r. w sprawie Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego)	Cały obszar Parku	H	WUG (Wyższy Urząd Górniczy) Okręgowy Urząd Górniczy w Gdańsku	WPK, PIG (Państwowy Instytut Geologiczny)	0,-	0,-	Działanie bezkosztowe, w ramach działalności statutowej jednostki wdrażającej
-		Podjęcie działań związanych z rekultywacją terenów przekształconych w wyniku eksploatacji kopalin na terenie Parku, w porozumieniu i uzgodnieniu z właścicielami gruntów.	Realizacja bieżąca - miejsca eksploatacji wskazane jako okresowo użytkowane w części diagnostycznej:	M	WPK, WUG (Wyższy Urząd Górniczy) Okręgowy Urząd Górniczy w Gdańsku	PIG (Państwowy Instytut Geologiczny)	-	-	Koszty niemożliwe do oszacowania na obecnym etapie

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
			1. Gm. Karsin, obręb Wiele, działka nr 37 2. Gm. Karsin, obręb Przytarnia, działka nr 62 3. Gm. Karsin, obręb Wdzydze Tucholskie, działka nr 209/6						

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
-			W późniejszym okresie działania podejmowane adekwatnie do zagrożeń stwierdzonych w wyniku działań kontrolnych.						
		Działania edukacyjne dotyczące poszanowania i egzekwowania zakazów oraz wdrażania zasad ochrony litosfery.	Cały obszar Parku	L			-	-	Koszty niemożliwe do oszacowania na obecnym etapie
2. Ochrona gleb przed degradacją.	2.1. Ochrona gleb narażonych na erozję	Nielokalizowanie zabudowy na stokach o nachyleniu powyżej 10 stopni	K3.1. /G.2. Rejon jezior Osty, Bielawy, Wyrównno;	M	Marszałek Woj. Pomorskiego	PZPK (Pomorski Zespół Parków Krajobrazowych) i WPK	0,-	0,-	Działanie bezkosztowe, w ramach działalności statutowej jednostki wdrażającej

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
			K3.1./G.5 Rejon ry- nien jezior Cheb i Słu- pino; K1.2 / G.3. Rynna je- ziora Wdzydze						
		Kontrola i nadzór w procedurach opiniowania i uzgadniania miejscowych planów zagospodarowania oraz wydawania decyzji o warunkach zabudowy w zakresie przestrzegania zakazu zabudowy stoków o nachyleniu powyżej 10 stopni	K3.1. /G.2. Rejon je- zior Osty, Bielawy, Wyrównno; K3.1./G.5 Rejon ry- nien jezior Cheb i Słu- pino; K1.2 / G.3. Rynna je- ziora Wdzydze	M	WPK	PZPK, urzędy gmin: Dzie- miany, Koście- rzyna, Lipusz, Karsin, Stara Ki- szewa	0,-	0,-	Działanie bez- kosztowe, w ramach dzia- łalności statu- towej jed- nostki wdra- żającej

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
		Współdziałanie z właścicielami gruntów na rzecz efektywnej ochrony gleb rolnych przed erozją (działania edukacyjne i promocyjne).	Cały obszar Parku	L	WPK, PZPK, PODR (Pomorski Ośrodek doradztwa Rolniczego),	urzędy gmin: Dziemiany, Kościerzyna, Lipusz, Karsin, Stara Kiszewa	200	300	Ok. 10 000 zł/rok
	2.2. Ograniczenie degradacji własności fizykochemicznych gleb	Prowadzenie odpowiedniej gospodarki leśnej na siedliskach porolnych – pozwalającej na odbudowę gleb o własnościach typowych dla ekosystemów leśnych - w pracach odnowieniowych stosować techniki możliwie najmniej ingerujące w przy powierzchniowe warstwy gleb leśnych	Obszary leśne w granicach Parku	L	RDLP i Nadleśnictwa Kościerzyna, Lipusz	PZPK (Pomorski Zespół Parków Krajobrazowych i WPK	0,-	0,-	Działanie bezkosztowe, w ramach działalności statutowej jednostki wdrażającej
		Skuteczne egzekwowanie zakazu melioracji torfowisk (zmian stosunków wodnych - zgodnie z § 3 pkt 6) Uchwały Nr 145/VII/11 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 27 kwietnia 2011 r. w sprawie Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego)	Cały obszar Parku	M	WPK	PZPK, urzędy gmin: Dziemiany, Kościerzyna, Lipusz, Karsin, Stara Kiszewa	0,-	0,-	Działanie bezkosztowe, w ramach działalności statutowej jednostki wdrażającej

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
	2.3. Ochrona gruntów pochodzenia organicznego oraz gleb leśnych przed zmianą użytkowania.	Kontrola i nadzór w procedurach opiniowania i uzgadniania miejscowych planów zagospodarowania oraz wydawania decyzji o warunkach zabudowy w zakresie zachowania i ochrony przed zabudową gleb pochodzenia organicznego	Cały obszar Parku	M	WPK	PZPK, urzędy gmin: Dziemiany, Kościerzyna, Lipusz, Karsin, Stara Kiszewa	0,-	0,-	Działanie bezkosztowe, w ramach działalności statutowej jednostki wdrażającej
		Propagowanie form tradycyjnej gospodarki łąkowo-pastwiskowej na glebach podmokłych i wilgotnych (działania edukacyjne i promocyjne)	Cały obszar Parku	L	WPK, PZPK, PODR (Pomorski Ośrodek doradztwa Rolniczego),	urzędy gmin: Dziemiany, Kościerzyna, Lipusz, Karsin, Stara Kiszewa	400	600	ok. 20 000 zł/rok
3. Ochrona i upowszechnienie wartości geologicznych i geomorfologicznych, a także walorów pedosfery	3.1. Utworzenie form ochrony dla najcenniejszych pod względem geomorfologicznym terenów Parku.	Utworzenie rezerwatu przyrody „Dolina Kruglińca” – z uwzględnieniem walorów geomorfologicznych tej formy i zachowanie naturalnych procesów morfologicznych ją kształtujących (erozja wgłębna i boczna).	K2.1. /G.1. Dolina Wdy między Kruglińcem a Szwedzkim Ostrowem	H	RDOŚ Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Gdańsku	PZPK (Pomorski Zespół Parków Krajobrazowych i WPK	-	-	Koszty działania w ujęciu ogólnym uwzględniono wg operatu florystycznego

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
	3.2. Wykorzystanie edukacyjne i turystyczne wybranych obiektów	Utworzenie ścieżek dydaktycznych promujących i przybliżających walory geomorfologiczne i geologiczne, obejmujących: 1) zespół wytopisk jezior Osty, Bielawy i Wyrówno z formami akumulacji kemowej i szczelinowej; 2) wzniesienia Chełmice.	K3.1. /G.2. Rejon jezior Osty, Bielawy, Wyrówno; K4. / G.4. Wzniesienia Chełmice	M	WPK	PZPK i urzędy gmin: Lipusz i Karsin	50	75	
		Podjęcie działań związanych z ustanowieniem geostanowisk obejmujących martwe klify jeziorne oraz formy kemowe w rejonie Szwedzkiego Ostrowa, wzniesienia Chełmice, rynnę jeziora Wdzydze wraz z wyspami oraz dolinę Wdy między Kruglińcem a Szwedzkim Ostrowem (planowany rezerwat „Dolina Kruglińca”)	K3.1. /G.2. Rejon jezior Osty, Bielawy, Wyrówno	L	WPK	PZPK (Pomorski Zespół Parków Krajobrazowych i urzędy gmin: Dziemiany, Kościerzyna, Lipusz i Karsin, PIG (Państwowy Instytut Geologiczny)	30	45	

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
		Upowszechnienie i promocja walorów geomorfologicznych rynny jeziora Wdzydze	K1.2 / G.3. Rynna jeziora Wdzydze	L	WPK	PZPK, PTTK, urzędy gmin: Dziemiany, Kościerzyna, Karśin	20	30	

E. Ustalenia i rekomendacje Operatu hydrologicznego.

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
1. Spowolnienie procesu eutrofizacji zlewni	1.1. Wprowadzenie ekstensywnej gospodarki łąkarskiej oraz retencja wód w obszarach rolnych	Przeprowadzenie szczegółowego projektu opisanego szerzej poniżej niniejszej tabeli. Działaniami może być tutaj budowa przegród podwyższających poziom wód gruntowych, likwidacja rowów, budowa zbiorników retencji rolnej, budowa odstożników na osady denne, budowa podczyszczalni makrofitowych, przebudowa systemów odwodnieniowych na bezodpływowe itp.	Zlewnia Strugi do Jeziora Wdzydze; obszary użytków rolnych zlewni jezior Bielawy, Schodno i Wyrównno. (Priorytet H) WPK (Priorytet M)	H M (WPK)	PODR (Pomorski Ośrodek Doradztwa Rolniczego), Powiatowy Zespół Doradztwa Rolniczego w Kościerzynie	WPK, Starosta Kościerski, NGO (stowarzyszenia lokalne, organizacje pozarządowe), właściciele gruntów/wód w obszarze zlewni	10 000	15 000	

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
	1.2. Renaturyzacja dolin cieków	<p>Przeprowadzenie szczegółowego projektu. Działaniami może być tutaj budowa przegród podwyższających poziom wód gruntowych, likwidacja rowów dopływowych, podwyższenie rzędnej cieków poprzez wyłożenie rumoszem, budowa bezobsługowej podczyszczalni makrofitowej, zwiększenie meandryzacji itp.</p> <p>Powyższe działania należy przedsięwziąć po przeprowadzeniu szczegółowych, w tym wieloletnich, ekspertyz hydrologicznych, a także z zakresu wpływu na różne elementy środowiska i przyrody.</p>	<p>Wybrane doliny rzek WPK</p> <ul style="list-style-type: none"> -Wda - odcinek most w Kruglińcu - most przy leśniczówce Płocice; -Trzebiocha - odcinek Grzybowski Młyn-ujście do Wdy; - mniejsze ciek, w szczególności Studzienice (dopływ do J. Jeleń), Dębrzycy (w granicach WPK), oraz wypływ z Parowy (Parowej) 	H	PGW Wody Polskie, Starosta Kościerski, Marszałek Woj. Pomorskiego, RDOŚ w Gdańsku,	WPK, Urząd Gminy-właściwy dla obszaru miejsca realizacji, NGO (stowarzyszenia lokalne, organizacje pozarządowe)	4 000	6 000	

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
	1.3. Nasażenia przydrożne	Wprowadzanie nasadzeń drzew wzdłuż ciągów dróg gminnych i powiatowych	w okolicach miejscowości Kliczkowy, Czarlina, Przytarnia, Wdzydze (Kiszewskie), Wąglikowice, Piechowice	L	Zarządcy dróg w tym Urząd Gminy -właściwy dla obszaru miejsca realizacji, Starosta Kościerski	WPK, NGO (stowarzyszenia lokalne, organizacje pozarządowe)	1 000	1 500	
	1.4 Rekultywacja jezior (w tym kontynuacja już podjętych działań)	Przeprowadzenie projektu rekultywacji Jeziora Jeziorko w przypadku wykazania antropogenicznego pochodzenia biogennów w zbiorniku, rozpoznania wpływu trofii jeziora Cheb (Chebdy) na stan pozostałych zbiorników zlewni	Jezioro Jeziorko Jezioro Cheb (Chebdy) Jezioro Gogolino Jezioro Pomarczyn	H	WPK – koordynator; PGW WP – zarządca wód	PGW Wody Polskie, ośrodki badawczo naukowe (uniwersytety/PAN), instytuty jak np. IRŚ w Olsztynie, NGO (stowarzyszenia lokalne, organizacje pozarządowe)	6 000	9 000	

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
2. Wzmacnianie roli zlewni bezodpływowych w kształtowaniu stosunków wodnych	2.1. Odtworzenie zlewni endoreicznych	<p>Zmiany warunków wodnych poprzez renaturyzację zlewni tj. m.in. zasypania rowów, budowę dołów/zagłębień chłonnych, budowę stałych przegród piętrzących. Powyższe działania należy przedsięwziąć po przeprowadzeniu szczegółowych ekspertyz hydrologicznych.</p> <p>Powyższe działania należy przedsięwziąć po przeprowadzeniu szczegółowych, w tym wieloletnich, ekspertyz hydrologicznych, a także z zakresu wpływu na różne elementy środowiska i przyrody.</p>	<p>zlewnia jeziora Lipno;</p> <p>zlewnia obszaru Użytku Ekologicznego Kołpiny (<i>Kôpiny</i>);</p> <p>zlewnia Jezior Kociotek, Piaseczno, Zmarłe;</p> <p>zlewnia jezior Krzywe oraz Czyste</p>	H	<p>WPK – koordynator;</p> <p>PGW WP, PGL LP – zarządcy wód/gruntów</p>	<p>PGW Wody Polskie, Nadleśnictwa -właściwe dla obszaru miejsca realizacji, ośrodki badawczo naukowe (uniwersytety/PAN), instytuty jak np. IRŚ w Olsztynie, NGO (stowarzyszenia lokalne, organizacje pozarządowe), właściciele gruntów/wód w obszarze zlewni</p>	3 000	4 500	

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
	2.2 Mikroretencja wód z terenów dróg	Budowa retencji przydrożnej w postaci rozwiązań zatrzymujących jak największą ilość opadów w zlewni drogi poprzez budowę osadników ewaporacyjno-infiltracyjnych z przelewem awaryjnym, zagłębień bezodpływowych itp.	cały obszar WPK w szczególności: - zlewnie drogowe i ich odpływy w pobliżu lub do cieków oraz jezior, (lokalizację przykładowych miejsc działań wskazano w załącznikach shp.)	M	Zarządcy dróg	WPK	600	900	

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
	2.3. Ochrona siedlisk wodozależnych	Działania w zakresie zamknięcia odwodnień torfowisk w postaci zasypiania rowów lub budowy stałych przegród.	cały obszar WPK w szczególności lokalizację przykładowych miejsc działań wskazano w załącznikach shp oraz wskazano je na mapie pn. WPK_obszary_bezodpływowe – działanie określone jako przegroda piętrząca.	M	WPK – koordynator; PGW WP – zarządca wód	Nadleśnictwa -właściwe dla obszaru miejsca realizacji, NGO (stowarzyszenia lokalne, organizacje pozarządowe)	800	1 200	

F. Ustalenia i rekomendacje Operatu kształtowania funkcji turystycznej, rekreacyjnej i edukacyjnej.

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
1. Ograniczenie niekorzystnego oddziaływania turystyki i rekreacji	1.1. Dostosowanie charakteru i wielkości bazy noclegowej do potrzeb regionu oraz aktywna kontrola nad jej funkcjonowaniem.	Monitoring - roczny przegląd i aktualizacja gminnych baz ewidencji obiektów świadczących usługi hotelarskie	Cały obszar WPK	M	Samorządy gminne	Lokalne organizacje turystyczne	0,-	0,-	Działanie bezkosztowe, w ramach działalności statutowej jednostki wdrażającej
		Sukcesywna modernizacja obiektów o obniżonym standardzie, w tym przystosowanie budynków do prowadzenia działalności całorocznej.	Cały obszar WPK	L	Gestorzy infrastruktury	WPK (w zakresie gotowych wzorców architektonicznych)	-	-	Wg cen rynkowych, w zależności od charakteru obiektu
		Ograniczanie lokowania nowych obiektów bazy noclegowej na terenach o ograniczonej dostępności komunikacyjnej i infrastrukturalnej.	Cały obszar WPK	H	Samorządy lokalne	WKZ, WPK (w ramach uzgodnień mpzp).	0,-	0,-	Działanie bezkosztowe, w ramach działalności statutowej jednostki wdrażającej
		Określanie parametrów zabudowy turystycznej w celu zachowania ładu przestrzennego.	Cały obszar WPK, zwłaszcza obszary problemowe 1-11	H	Samorządy lokalne	WKZ, WPK (w ramach uzgodnień mpzp).	0,-	0,-	Działanie bezkosztowe, w ramach działalności statutowej jednostki wdrażającej

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
		Prowadzenie rzetelnej ewidencji obiektów noclegowych przez jednostki samorządu terytorialnego	Cały obszar WPK	M	Samorządy lokalne	Lokalne organizacje turystyczne	0,-	0,-	Działanie bezkosztowe, w ramach działalności statutowej jednostki wdrażającej
		Wzmocnienie kontroli obiektów wpisanych do ewidencji obiektów świadczących usługi hotelarskie	Cały obszar WPK, szczególnie w strefie K1	H	Samorządy lokalne		0,-	0,-	Działanie bezkosztowe, w ramach działalności statutowej jednostki wdrażającej
	1.2 Ograniczenie istniejących obszarów zabudowy letniskowej do obszarów wyznaczonych prawnie oraz zapobieganie dalszej ich ekspansji.	Monitoring - systematyczne kontrole obszarów koncentracji nielegalnej zabudowy rekreacji indywidualnej i zgłaszanie nadużyć do właściwych organów nadzoru	Cały obszar WPK	H	Nadzór budowlany	RDOŚ w Gdańsku, samorządy lokalne, WPK	0,-	0,-	Działanie bezkosztowe, w ramach działalności statutowej jednostki wdrażającej
		Stanowienie zapisów prawa miejscowego umożliwiających lokowanie zabudowy letniskowej na obszarach cennych przyrodniczo, kulturowo i krajobrazowo.	Cały obszar WPK, szczególnie na obszarach problemowych 1-10	H	Samorządy lokalne	WKZ, WPK (w ramach uzgodnień mpzp).	0,-	0,-	Działanie bezkosztowe, w ramach działalności statutowej jednostki wdrażającej

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
		Likwidacja nielegalnej zabudowy rekreacji indywidualnej (respektowanie obowiązujących przepisów prawnych).	Cały obszar WPK, szczególnie w strefach K1 i K4	H	Nadzór budowlany	Samorządy gminne	0,-	0,-	Działanie bezkosztowe, w ramach działalności statutowej jednostki wdrażającej
	1.3 Likwidacja nielegalnie działających kempingów i pól biwakowych na obszarach do tego nie przeznaczonych.	Monitoring - systematyczne kontrole terenów zajmowanych przez kempingi i pola namiotowe i zgłaszanie nadużyć w zakresie liczby ich użytkowników, a także legalności ich funkcjonowania	Cały obszar WPK, szczególnie w strefach K1 i K2	H	Nadzór budowlany	Samorządy gminne, dzierżawcy	0,-	0,-	Działanie bezkosztowe, w ramach działalności statutowej jednostki wdrażającej
		Likwidacja kempingów poza strefą przeznaczoną do takiego sposobu użytkowania w mpzp.	Cały obszar WPK, szczególnie w strefach K1 i K2	H	Nadzór budowlany	Samorządy gminne	0,-	0,-	Działanie bezkosztowe, w ramach działalności statutowej jednostki wdrażającej
	1.4 Ograniczenie obszaru wykorzystania turystyczno-rekreacyjnego na łądzie poprzez skanalizowanie ruchu turystycznego	Monitoring - rokroczna kontrola zagospodarowania na szlakach wykonywana przed sezonem letnim, a także systematyczne naprawy bądź uzupełnianie brakujących lub zniszczonych elementów infrastruktury	Cały obszar WPK	H	Gestorzy infrastruktury szlakowej (samorządy, organizacje pozarządowe, Lasy Państwowe)		0,-	0,-	Działanie bezkosztowe, w ramach działalności statutowej jednostki wdrażającej

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
		Wyznaczenie nowych szlaków turystyki pieszej, w tym ścieżek edukacyjnych oraz rowerowej, a także modernizacja istniejących.	Cały obszar WPK, zwłaszcza w zachodniej części Parku oraz w pobliżu głównych miejscowości turystycznych.	L	Właściciele i dzierżawcy terenów	Lokalne organizacje turystyczne	-	-	Koszty od 200/m ² urządzonej nawierzchni + koszty rynkowe poszczególnych urządzeń + koszty prac budowlanych oraz koszty dokumentacji projektowych
		Wyznaczenie szlaków konnych	Wdzydze, Wiele, Dziemiany, Debrzno)	L	Właściciele i dzierżawcy terenów	Lokalne organizacje turystyczne	-	-	koszty rynkowe znakowania i dokumentacji projektowych
		Wyznaczenie szlaków dla turystyki narciarskiej.	Cały obszar WPK, Szczególnie w strefie K4 oraz w rejonie miejscowości Borsk i Wdzydze (Kiszewskie)	L	Właściciele i dzierżawcy terenów	Lokalne organizacje turystyczne	-	-	koszty rynkowe znakowania oraz koszty dokumentacji projektowych

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
		Budowa infrastruktury przeciwdziałającej rozpraszaniu ruchu turystycznego (platformy, czatownie itp.).	Cały obszar Parku	M	Lokalne organizacje turystyczne	Lokalne organizacje turystyczne	500,-	2000,-	koszty rynkowe poszczególnych urzędzeń (50-200 tys.) oraz koszty dokumentacji projektowych
		Wprowadzenie ograniczenia poruszania się pojazdami po wybranych drogach, w tym ograniczenie prędkości.	Strefa K4	H	Właściciele dróg (samorządy lokalne, Lasy Państwowe)	WPK	0,-	0,-	Działanie bezkosztowe, w ramach działalności statutowej jednostki wdrażającej
		Ograniczenie obszarów przeznaczonych do biwakowania na obszarach leśnych w ramach programu „Zanocuj w lesie”	Strefy K1 i K4, zwłaszcza w zachodniej części Parku w strefie nadjeziornej.	L	Lasy Państwowe	WPK	0,-	0,-	Działanie bezkosztowe, w ramach działalności statutowej jednostki wdrażającej
		Dopuszczenie lokalizacji zainwestowania turystyczno-rekreacyjnego w obrębie ustanowionych kąpielisk i wyznaczonych miejsc postoju (m.in. sanitariaty, śmietniki).	Cały obszar WPK, szczególnie w strefach K1 i K2	L	Samorządy lokalne, RDOŚ	WPK	-	-	Koszty w ramach organizacji gminnych miejsc wypoczynku i rekreacji, w tym kąpielisk

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
	1.5 Ograniczenie obszaru wykorzystania turystyczno-rekreacyjnego na wodzie.	Ustanowienie ograniczeń podpływania i cumowania do obszarów wrażliwych przyrodniczo.	Strefa K1, zwłaszcza wysp na jeziorze Gołń, Wdzydze i Jelenie	H	Wody Polskie	WPK	0,-	0,-	Działanie bezkosztowe, w ramach działalności statutowej jednostki wdrażającej
		Wyznaczenie szlaku Tramwaju Wodnego.	Strefa K1, jezioro Gołń, Wdzydze i Jelenie	M	Samorządy lokalne, Wody Polskie, RDOŚ, WPK	Lokalne organizacje turystyczne	-	-	Koszty projektowe i infrastrukturalne trudne do oszacowania
		Ograniczenie liczby jednostek pływających na wybranych odcinkach rzek.	Strefa K2, zwłaszcza na odcinku Krugliniec -Loryniec oraz rzeka Trzebiocha	M	Wody Polskie, RDOŚ	WPK, Marszałek Woj. Pomorskiego,	0,-	0,-	Działanie bezkosztowe, w ramach działalności statutowej jednostki wdrażającej
		Ograniczanie miejsc postoju żeglarzy i kajakarzy wyłącznie do wyznaczonych i urządzonych przystani w celu ograniczenia niekontrolowanej penetracji i niszczenia brzegów.	Strefy K1 i K2	M	Wody Polskie, RDOŚ,	WPK	0,-	0,-	Działanie bezkosztowe, w ramach działalności statutowej jednostki wdrażającej

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
	1.6 Modernizacja i rozbudowa wybranych przystani i pomostów.	Przystosowanie przystani do obsługi tramwaju wodnego.	Strefa K1, Wdzydze (Kiszewskie), Lipa, Wdzydze Tucholskie, Borsk	M	Wody Polskie, RDOŚ	WPK, Starosta Kościerski, Marszałek Woj. Pomorskiego,	150	350	Koszty projektowe i infrastrukturalne
		Budowa miejsc odbioru nieczystości z jednostek pływających.	Strefa K1, Wdzydze (Kiszewskie), Borsk	H	Gestorzy przystani, RDOŚ, samorządy lokalne	WPK	50	150	Koszty projektowe i infrastrukturalne
		Budowa sanitariatów dla załóg jednostek pływających.	Strefy K1 i K2, m.in. Wdzydze (Kiszewskie), Borsk	H	Gestorzy przystani, RDOŚ, samorządy lokalne	WPK	50	150	Koszty projektowe i infrastrukturalne
2. Prowadzenie działalności naukowej i edukacyjnej	2.1 Prowadzenie badań naukowych na obszarze WPK.	Kontynuacja prac nad inwentaryzacją fauny i flory na obszarze Parku.	Cały obszar WPK	M	WPK	Samorządy, lokalne organizacje turystyczne	0,-	0,-	Działanie bezkosztowe, w ramach działalności statutowej jednostki wdrażającej
		Prowadzenie cyklicznych badań ruchu turystycznego na obszarze WPK.	Cały obszar WPK	M	WPK	Samorządy, lokalne organizacje turystyczne	-	-	Koszty rynkowe, wg wyników zamówienia publicznego, ewentualnie działanie w ramach działalności jednostki wdrażającej

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
	2.2 Popularyzacja wiedzy na temat walorów WPK.	Prowadzenie działań edukacyjnych i informacyjnych o walorach Parku za pośrednictwem stron internetowych i mediów społecznościowych,	Cała Polska	H	WPK	Samorządy, lokalne organizacje turystyczne	-	-	Koszty rynkowe, wg wyników zamówienia publicznego
		Przygotowanie folderów reklamowych WPK i ich dystrybucja w punktach informacji turystycznej i obiektach zagospodarowania turystycznego.	Cały obszar WPK	L	WPK	Samorządy, lokalne organizacje turystyczne	-	-	Koszty rynkowe, wg wyników zamówienia publicznego
		Przygotowanie aplikacji na tablety i telefony ukazującej walory turystyczne Parku.	Cała Polska	H	WPK	Samorządy, lokalne organizacje turystyczne	-	-	Koszty rynkowe, wg wyników zamówienia publicznego
		Współpraca z blogerami turystycznymi oraz organizacjami turystycznymi.	Cała Polska	L	WPK	Samorządy, lokalne organizacje turystyczne	1,-	20,-	Koszty rynkowe (artykuły reklamowe, posty 1-20 tys.)
		Montaż kamer w ciekawych miejscach Parku oraz jego otoczeniu oraz udostępnienie obrazu z tych kamer na wybranych stronach internetowych	Cały obszar WPK	L	WPK	Samorządy, lokalne organizacje turystyczne	-	-	Koszty rynkowe, wg wyników zamówienia publicznego

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
		Kontynuacja organizacji spacerów, wycieczek przyrodniczych oraz imprez plenerowych.	Cały obszar WPK, szczególnie strefy K1 i K4	M	WPK	Samorządy, lokalne organizacje turystyczne	-	-	Koszty podobne do dotychczasowych
	2.3 Upowszechnianie wiedzy na temat wpływu działalności człowieka na przyrodę WPK.	Prowadzenia działań edukacyjnych w sposób partycypacyjny, z aktywnym uczestnictwem mieszkańców i turystów.	Cały obszar WPK	M	WPK	Samorządy, lokalne organizacje turystyczne	0,-	0,-	Działanie bezkosztowe, w ramach działalności statutowej jednostki wdrażającej
		Działalność edukacyjna dotycząca antropopresji prowadzona w celu uświadomienia konieczności wyznaczenia stref ograniczonego użytkowania turystycznego w formie szkoleń, wystaw plenerowych, czy materiałów internetowych.	Cały obszar WPK	M	WPK	Samorządy, lokalne organizacje turystyczne, szkoły	0,-	0,-	Działanie bezkosztowe, w ramach działalności statutowej jednostki wdrażającej

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
		Działalność edukacyjna prowadzona w oparciu o Zieloną Szkołę w Schodnie, Izbę Edukacyjną w Kościerzynie, a także lekcje wyjazdowe.	Powiat kościerski	H	WPK	Szkoły, samorządy lokalne	0,-	0,-	Działanie bezkosztowe, w ramach działalności statutowej jednostki wdrażającej, ewentualnie koszty zatrudnienie przewodników i edukatorów

G. Ustalenia i rekomendacje Operatu ochrony walorów kulturowych.

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
1. Kontynuacja regionalnych form architektonicznych	1.1. Wprowadzenie ujednoliconych informacji na temat regionalnej architektury do ogólnej wiedzy mieszkańców.	Wprowadzenie wzornika architektonicznego dla WPK oraz propagowanie go wśród mieszkańców.	Cały obszar WPK	H	Administracja Parku	Samorząd gminy, zarząd Kaszubskiego Parku Etnograficznego, szkoły podstawowe i licea	-	-	Koszty trudne do oszacowania - uzależnione od wyników postępowań przetargowych
		Promowanie dobrych praktyk z zakresu regionalnej architektury.	Cały obszar WPK	M	Administracja Parku, samorządy gmin, samorząd wojewódzki	Koła gospodyń wiejskich, zarząd Kaszubskiego Parku Etnograficznego	-	-	Koszty trudne do oszacowania - uzależnione od wyników postępowań przetargowych; możliwe współfinansowanie ze środków UE

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
	1.2. Powołanie stanowiska parkowego plastyka/architekta.	Powołanie stanowiska parkowego plastyka parku, którego zadaniem będzie zatwierdzanie i dostosowywanie kolorystyki budynków do otoczenia oraz rozpowszechnianie wiedzy z zakresu ogólnie pojmowanej estetyki.	Cały obszar WPK	M	Administracja Parku	Samorządy gmin	-	-	Koszty trudne do oszacowania – uwzględniane w ramach wewnętrznych procedur
2. Zachowanie obiektów i zespołów historycznych	2.1. Działania edukacyjne dla mieszkańców i inwestorów z zakresu konserwacji zabytków i obiektów wykonanych w tradycyjnej technologii.	Organizacja cyklu warsztatów z tradycyjnego remontowania historycznych budynków i ich poprawnie konserwacji.	Cały obszar WPK	H	Administracja Parku, samorządy gmin, samorząd wojewódzki	Lokalni rzemieślnicy	-	-	Koszty trudne do oszacowania - uzależnione od wyników postępowań przetargowych; możliwe współfinansowanie ze środków UE; możliwa działalność w ramach działalności własnej

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
		Organizowanie konkursów prac naukowych dotyczących badań historycznych.	Cały obszar WPK	L	Administracja Parku, samorządy gmin, samorząd wojewódzki	Uczelnie wyższe	-	-	Koszty trudne do oszacowania - uzależnione od wyników postępowań przetargowych;
		Organizowanie regularnych wycieczek dla dzieci ze szkół do Kaszubskiego Parku Etnograficznego we Wdzydzach.	Kaszubski Park Etnograficzny we Wdzydzach	L	Zarząd Kaszubskiego Parku Etnograficznego	Administracja Parku	-	-	Koszty trudne do oszacowania - uzależnione od wyników postępowań przetargowych; możliwe współfinansowanie ze środków UE

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
	2.2 Sporządzanie inwentaryzacji zabytków w poszczególnych gminach w postaci Gminnej Ewidencji Zabytków (GEZ)	Wpisanie do rejestrów zabytków układów ruralistycznych: Jastrzębie Dziebiańskie (Czarne), Piechowice, Czarlina, Loryniec i Szenajda	Strefy ochrony konserwatorskiej i tereny zwartej zabudowy	H	Wojewódzki Konserwator Zabytków	Samorządy gminne	-	-	Koszty trudne do oszacowania – do uwzględnienia w ramach procedur urzędowych
		Wpisanie do rejestru zabytków obiektów wymienionych w części IV w rozdziale 1.2.	Obiekty wymienione w części IV w rozdziale 1.2.	H	Wojewódzki Konserwator Zabytków	Samorządy gminne	-	-	Koszty trudne do oszacowania – do uwzględnienia w ramach procedur urzędowych
	2.3. Sporządzenie Gminnych Programów Opieki nad Zabytkami (GPOnZ) w poszczególnych gminach.	Wdrażanie i regularne sporządzanie zapisów Gminnych Programów Ochrony Zabytków.	Cały obszar WPK	H	Samorządy gminne	Wojewódzki Konserwator Zabytków	-	-	Koszty trudne do oszacowania – do uwzględnienia w ramach procedur urzędowych

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
	2.4. Zachowanie istniejących elementów tradycyjnego środowiska kulturowego poprzez ich zabezpieczenie przed zniszczeniem i dewastacją dla zapewnienia im warunków trwałego zachowania oraz ich konserwację, przywrócenie lub odtworzenie wartości utraconych poprzez ich adaptację, rewaloryzację i rekompozycję.	Utworzenie szkół lub klas w których będzie można się nauczyć remontowania zabytkowych budynków z zewnątrz i wewnątrz oraz aranżacji regionalnych ogrodów.	Cały obszar WPK	M	Samorządy gminne i powiatowe	Lokalni rzemieślnicy, zarząd Kaszubskiego Parku Etnograficznego	-	-	Koszty trudne do oszacowania – uzależnione od wyników postępowań przetargowych; możliwe współfinansowanie ze środków UE
		Rozwijanie umiejętności osób posiadających zawody rzemieślnicze, zajmujące się budową, renowacją i remontami tradycyjnych budynków.	Cały obszar WPK	H	Zarząd Kaszubskiego Parku Etnograficznego, administracja Parku, samorządy gmin,	Mieszkańcy, samorząd wojewódzki	-	-	Koszty trudne do oszacowania – uzależnione od wyników postępowań przetargowych; możliwe współfinansowanie ze środków UE

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
	2.5 Wykorzystywanie obiektów zabytkowych dla nowych funkcji z poszanowaniem tradycji miejsca.	Sytuowanie nowych budynków w odległości pozwalającej na: -zachowanie proporcji i odległości pomiędzy budynkami w zagrodzie - wydzielenie działki, na której stoi starszy budynek w celu jej późniejszej sprzedaży, - wynajęcie zabytkowego budynku w celach rekreacyjnych, - zakup budynku i jego przeniesienie na działkę nowego właściciela.	Cały obszar WPK	M	Samorządy gminne, starostwo powiatowe, nadzór budowlany	Administra-cja Parku, inwestorzy, właściciele nieruchomości i mieszkańcy	-	-	Koszty trudne do oszacowania – do uwzględnienia w ramach procedur urzędowych
	3.1. Przywrócenie stosowania tradycyjnych materiałów do budowania ogrodzeń.	Powołanie stanowiska parkowego plastyka parku, którego zadaniem będzie zatwierdzanie i dostosowywanie kolorystyki i formy ogrodzeń do otoczenia oraz rozpowszechnianie wiedzy z zakresu ogólnie pojmowanej estetyki.	Cały obszar WPK	H	Administra-cja Parku, samorządy gmin	Inwestorzy, właściciele nieruchomości i mieszkańcy	-	-	Koszty trudne do oszacowania – uzależnione od wyników postępowań przetargowych

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
3. Przywrócenie charakterystycznego dla tego regionu Kaszub wyglądu detalu architektonicznego i urządzania ogrodu	3.2. Przywrócenie sadzenia rodzimych gatunków roślinności w przydomowych ogrodach.	Działania edukacyjne wśród mieszkańców wskazujące rodzime gatunki roślin dla obszaru WPK	Cały obszar WPK	M	RDOŚ, administracja Parku, samorządy gmin, samorząd wojewódzki	Koła gospodyń wiejskich, szkoły podstawowe i licea, zarząd Kaszubskiego Parku Etnograficznego i mieszkańcy	-	-	Koszty trudne do oszacowania – uzależnione od wyników postępowań przetargowych, możliwe współfinansowanie ze środków UE
4. Uregulowanie sposobu sytuowania reklam	4.1. Opracowanie i przyjęcie przez gminy uchwały w sprawie zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury, tablic reklamowych i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń	Wdrożenie uchwał w sprawie zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury, tablic reklamowych i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń w poszczególnych gminach (tzw. Uchwały krajobrazowej), opracowanych na podstawie Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015r. O zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu	Cały obszar WPK	H	Samorządy gmin	Administracja Parku, inwestorzy, właściciele nieruchomości i mieszkańcy	-	-	Koszty trudne do oszacowania – do uwzględnienia w ramach procedur urzędowych

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
5. Zachowanie tradycji regionu.	5.1. Kulturowania wartości niematerialnych takich jak szkoła haftu, plecionkarstwo i język kaszubski.	Organizacja: warsztatów tematycznych, kół zainteresowań tradycją Kaszub, kół gospodyń wiejskich, festynów i koncertów promujących tradycję regionu	Cały obszar WPK	L	Koła gospodyń wiejskich, szkoły podstawowe i licea, zarząd Kaszubskiego Parku Etnograficznego i mieszkańcy	Administracja Parku, samorządy gmin, mieszkańcy	-	-	Koszty trudne do oszacowania – uzależnione od wyników postępowań przetargowych, możliwe współfinansowanie ze środków UE

H. Ustalenia i rekomendacje Operatu ochrony walorów fizjonomicznych i krajobrazowych.

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszary realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
1. Ograniczenie wprowadzenia na obszar WPK obiektów dysharmonizujących krajobraz.	1.1. Sytuowanie obiektów poza wnętrzami krajobrazowymi, przedpołem ekspozycji z punktów widokowych i tras pejzażowych.	Wprowadzanie zakazu zabudowy w mpzp i wprowadzanie stref ochrony widoku do gminnych dokumentów planistycznych.	Strefy zakazu zabudowy i strefy ochrony widoku na całym obszarze WPK	H	Samorządy gmin, starostwo powiatowe, nadzór budowlany	Administracja Parku, inwestorzy, właściciele nieruchomości i mieszkańcy	-	-	Koszty trudne do oszacowania – do uwzględnienia w ramach procedur urzędowych
	1.2. Świadome kształtowanie krajobrazu poprzez stosowanie kolorystyki obiektów i zagospodarowania dopasowane do otoczenia.	Działania edukacyjne związane ze stosowaniem kolorystyki obiektów i zagospodarowania dopasowane do otoczenia.	Cały obszar WPK	M	Administracja Parku, samorządy gmin, samorząd wojewódzki	Szkoły podstawowe i licea, inwestorzy, właściciele nieruchomości i mieszkańcy	-	-	Koszty trudne do oszacowania – uzależnione od wyników postępowań przetargowych, możliwe współfinansowanie ze środków UE

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
	1.3. Ograniczenie umieszczania reklam do niezbędnego minimum (np. szyldów).	Sporządzenie i wdrożenie Uchwał właściwych Rad Gmin tzw. uchwały krajobrazowej, opracowanych na podstawie tzw. „Ustawy krajobrazowej”.	Cały obszar WPK	H	Samorządy gmin	Administracja Parku, inwestorzy, właściciele nieruchomości i mieszkańcy	-	-	Koszty trudne do oszacowania – do uwzględnienia w ramach procedur urzędowych
	1.4. Wykluczenie kiczowatych form sprzętu wodnego i mebli pływających.	Działania edukacyjne oraz wsparcie organizacyjne dla przedsiębiorców.	K1.1	M	Administracja parku, samorządy gmin, samorząd wojewódzki	Przedsiębiorcy	-	-	Koszty trudne do oszacowania – uzależnione od wyników postępowań przetargowych, możliwe współfinansowanie ze środków UE

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
2. Utrzymanie charakterystycznego wyglądu wsi, rozłogów pól i lasów	2.1. Wykluczenie obcych kulturowo roślin	Działania edukacyjne wśród rolników z zakresu pozytywnych aspektów uprawiania regionalnych roślin oraz prawidłowego odczytywania celów powstawania funduszy i dofinansowań UE.	Cały obszar WPK	M	Administracja Parku, samorządy gmin, samorząd wojewódzki	Ośrodek Doradztwa Rolniczego, rolnicy i właściciele ogrodów i parków	-	-	Koszty trudne do oszacowania – uzależnione od wyników postępowań przetargowych, możliwe współfinansowanie ze środków UE
	2.2. Przywrócenie charakterystycznego układu pól, miedz pomiędzy polami i śródpolnych zadrzewień.	Działania edukacyjne wśród rolników z zakresu wpływu śródpolnych zadrzewień na np.: krajobraz i mikroklimat	K3.1	H	Rdoś, samorządy gmin, samorząd wojewódzki	Administracja parku i rolnicy	-	-	Koszty trudne do oszacowania – uzależnione od wyników postępowań przetargowych, możliwe współfinansowanie ze środków UE

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
		Utrzymanie i wprowadzenie na nowych obszarach zadrzewień śródpolnych	K3.1	L	Samorządy gmin, właściciele nieruchomości	Wojewódzki konserwator zabytków	-	-	Koszty trudne do oszacowania – do uwzględnienia w ramach procedur urzędowych
	2.3. Przywrócenie i utrzymanie zwartej zabudowy wsi.	Stosowanie się do wyznaczonych w planie ochrony obszarów zwartej zabudowy i/lub tworzenie mpzp regulujących rozlewanie się zabudowy	K1.3 K2.2 K3.2 K4	H	Samorządy gmin	Administrcja parku	-	-	Koszty trudne do oszacowania – do uwzględnienia w ramach procedur urzędowych
	2.4. Utrzymywanie charakteru historycznych zagród, siedlisk, osad i przysiółków.	Utrzymywanie przy tworzeniu nowej zabudowy formy i cech zabudowy regionalnej zgodnej z wytycznymi zawartymi w rozdziale „Typy architektury regionalnej”.	Cały obszar WPK	H	Samorządy gmin, właściciele nieruchomości, starostwo powiatowe,	Administrcja Parku, Wojewódzki Konserwator Zabytków	-	-	Koszty trudne do oszacowania – do uwzględnienia w ramach procedur urzędowych

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
3. Wyeksponowanie potencjału ekspozycji krajozobrazu.	3.1. Zagospodarowanie najważniejszych punktów widokowych.	Zagospodarowanie punktu widokowego przy drodze wojewódzkiej nr 235 na odcinku pomiędzy Lipuszem a Kaliszem Kaszubskim.	Ek	H	Administracja parku, samorządy gmin, samorząd wojewódzki	Właściciele nieruchomości, inwestor	-	-	Koszty trudne do oszacowania – uzależnione od wyników postępowań przetargowych, możliwe współfinansowanie ze środków UE
		Zagospodarowanie punktu widokowego przy drodze Kliczkowy – Borsk.	Ek	H	Administracja parku, samorządy gmin, samorząd wojewódzki	Właściciele nieruchomości, inwestor	-	-	Koszty trudne do oszacowania – uzależnione od wyników postępowań przetargowych, możliwe współfinansowanie ze środków UE

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
	3.2. Utrzymanie terenów przedpola widokowego widocznych z punktów widokowych.	Utrzymanie istniejących widoków poprzez przycinanie drzew i krzewów.	Przedpola ekspozycji z punktów widokowych występujących w strefach K1.1; K1.2; K1.3; K2.1; K3.1; K3.2; K4; EK	M	Właściciele, zarządcy i administratorzy nieruchomości	Administracja Parku	-	-	Koszty trudne do oszacowania – uzależnione od wyników postępowań przetargowych.
4. Ochrona walorów krajobrazowo przed niekontrolowaną ekspansją turystyczną.	4.1. Dostosowanie gospodarki leśnej do zachowania atrakcyjnego krajobrazu leśnego dla turystów.	Zapobieganie powstawaniu dzikich pól biwakowych w lasach prywatnych (niezgodnie z przeznaczeniem danego obszaru leśnego).	K1.2, k4	H	Starostwo powiatowe, nadzór budowlany	Administracja parku oraz właściciele, zarządcy i administratorzy nieruchomości	-	-	Koszty trudne do oszacowania – do uwzględnienia w ramach procedur urzędowych
5. Przywrócenie pierwotnego krajobrazu leśnego.	5.1. Czerpanie z zasobów leśnych korzyści ekonomicznych w sposób ekstensywny	Egzekwowanie przez odpowiednie organy użytkowania lasu zgodnie z przepisami odrębnymi.	Cały obszar WPK	H	Starostwo powiatowe i nadleśnictwa	Administracja Parku oraz właściciele, zarządcy i administratorzy nieruchomości	-	-	Koszty trudne do oszacowania – do uwzględnienia w ramach procedur urzędowych

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
		Uniemożliwienie w przepisach odrębnych intensywnego wykorzystywania lasów w parkach krajobrazowych.	K1.2, k2.1, k.4	H	Rada ministrów	Samorządy gmin, organizacje ekologiczne i mieszkańcy	-	-	Koszty trudne do oszacowania – do uwzględnienia w ramach procedur urzędowych

1. Propozycje działań w zakresie kształtowania zagospodarowania przestrzennego wraz z obszarem realizacji.

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
1. Podjęcie działań w zakresie planowania przestrzennego	1.1. Zmiana nieaktualnych studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin	Określenie miejsc priorytetowych do opracowania planów miejscowych zagospodarowania przestrzennego wraz z kolejnością ich opracowania	Gminy Karśin, Dziekmiany, Lipusz, Stara Kiszewa.	H	samorządy gmin	brak	-	-	Koszty trudne do oszacowania - uzależnione od wyników postępowań przetargowych

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
		Ustalenie polityki i zasad zagospodarowania terenów opartej na zrównoważonym rozwoju oraz zasada kształtowania zabudowy	Gminy Kar-sin, Dziemiany, Stara Kiszewa	H	samo-rządy gmin	brak	-	-	Koszty trudne do oszacowania - uzależnione od wyników postępowań przetargowych
	1.2. Opracowanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego – przyjęcie harmonogramu działań planistycznych	Opracowanie planów miejscowych w pierwszej kolejności dla większych miejscowości	Gminy Kar-sin, Lipusz, Dziemiany	H	samo-rządy gmin	brak	-	-	Koszty trudne do oszacowania - uzależnione od wyników postępowań przetargowych
		Opracowanie planów miejscowych z zakazem zabudowy dla terenów otwartych, terenów rolnych, przedpoli widokowych.	Gminy Kar-sin, Lipusz, Dziemiany	H	samo-rządy gmin	brak	-	-	Koszty trudne do oszacowania - uzależnione od wyników postępowań przetargowych

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
		Ograniczenie wydawania decyzji o warunkach zabudowy jako konsekwencja sporządzenia mpzp	Gminy Kar-sin, Lipusz, Dziemiany	H	samo-rządy gmin	brak	-	-	Koszty trudne do oszacowania - uzależnione od wyników postępowań przetargowych
2. Zrównoważone kształtowanie sieci osadniczej.	2.1. Ograniczenie i zahamowanie niekontrolowanego rozwoju przestrzennego – ochrona walorów krajobrazowych kulturowych i przyrodniczych.	Utrzymanie rozwoju gminnych ośrodków obsługi ludności położonych w otulinie: Dziemiany i Lipusz	Dziemiany, Lipusz	L	samo-rządy gmin	brak	0,-	0,-	Działanie bez kosztowe
		Kształtowanie i rozwój ośrodka wspomagającego dla ośrodków gminnych przez rozbudowę usług w Wąglikowicach	Wąglikowice	L	samo-rządy gmin	brak	0,-	0,-	Działanie bez kosztowe
		Rozwój wyspecjalizowanych ośrodków obsługi ruchu turystycznego we Wdzydzach (Kiszewskich) i Borsku	Wdzydze (Kiszewskie), Borsk	L	samo-rządy gmin	brak	0,-	0,-	Działanie bez kosztowe
		Zgrupowanie nie mniej niż 5 budynków, za wyjątkiem budynków o funkcji wyłącznie gospodarczej, pomiędzy którymi największa odległość sąsiadujących ze sobą budynków nie przekracza 100 m	cały obszar WPK	H	samo-rządy gmin	brak	0,-	0,-	Działanie bez kosztowe

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
		Obszar wyznaczony przez obwiednię prowadzoną w odległości 50 m od zewnętrznych krawędzi skrajnych budynków tworzących zwartą zabudowę lub po zewnętrznych granicach działek, na których położone są te budynki, jeśli ich odległość od tych granic jest mniejsza niż 50 m	cały obszar WPK	H	samo-rządy gmin	brak	0,-	0,-	Działanie bez kosztowe
		Zakaz lokalizacji zabudowy w pasie 100 m od linii brzegowej jezior, rzek i innych zbiorników wodnych – przy jednoczesnym zachowaniu wyjątków od tej zasady zgodnie z pkt. 6.4.3.	cały obszar WPK	H	samo-rządy gmin	brak	0,-	0,-	Działanie bez kosztowe
		Na gruntach leśnych oraz w odległości 30 m od granicy lasu (wyjątek - obiekty służące gospodarce leśnej)	cały obszar WPK	H	samo-rządy gmin (MPZP)*	brak	-	-	Koszty trudne do oszacowania - uzależnione od wyników postępowań przetargowych

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
		Tereny o spadkach powyżej 100 (wyjątek – obiekty ochrony przeciw erozji)	cały obszar WPK	H	samo-rządy gmin (MPZP)*	brak	-	-	Koszty trudne do oszacowania - uzależnione od wyników postępowań przetargowych
		Budynków mieszkalnych wyższych niż 8,5 m o max. trzech kondygnacjach w tym poddasze (wyjątek przebudowa, rozbudowa istniejących obiektów – zakaz nadbudowy)	cały obszar WPK	H	samo-rządy gmin (MPZP)*	Starostwo powiatowe	0,-	0,-	Działanie bez kosztowe
		Bezpośrednie sąsiedztwo cennych przyrodniczo jezior	rejon jeziora Jeziorko	L	samo-rządy gmin	Starostwo powiatowe	0,-	0,-	Działanie bez kosztowe
		Budynków pływających na wodzie (tzw. Houseboat'y)	Jeziora cały obszar WPK	H	zarządcy jezior	Starostwo powiatowe samo-rządy gmin	0,-	0,-	Działanie bez kosztowe

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
		Teren grodziska Szwedzki Ostrów	Grodzisko Szwedzki Ostrów	H	samo-rządy gmin (MPZP)*	brak	-	-	Koszty trudne do oszacowania - uzależnione od wyników postępowań przetargowych
		Zachowanie istniejących osad leśnych, nowa zabudowa wyłącznie wynikająca z prowadzenia gospodarki leśnej	K.4, K.3.1, K1.2	H	samo-rządy gmin (MPZP)*	brak	-	-	Koszty trudne do oszacowania - uzależnione od wyników postępowań przetargowych
		Wyłączenie z zabudowy dolin rzek	K.4, K.3.1, K1.2	H	samo-rządy gmin (MPZP)*	brak	-	-	Koszty trudne do oszacowania - uzależnione od wyników postępowań przetargowych

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania (sposoby eliminacji zagrożeń lub wdrożenia celu)	Miejsce /obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Szacowany koszt min. [tys.]	Szacowany koszt maks. [tys.]	Uwagi
		Dopuszczenie rozwoju istniejących gospodarstw rolnych – nowa zabudowa mieszkaniowa, gospodarcza w odległości nie większej niż 100 m od istniejącej zabudowy.	K.4, K.3.1, K1.2	L	samorzędy gmin (MPZP)*	brak	-	-	Koszty trudne do oszacowania - uzależnione od wyników postępowań przetargowych
		Możliwość zmiany funkcji istniejących gospodarstw rolnych – na rekreacyjne, letniskowe pod warunkiem zapewnionego dojazdu i unieszkodliwienia ścieków i dostępu do źródła wody.	K.4, K.3.1, K1.2	L	właściciele nieruchomości	brak	0,-	0,-	Działanie bez kosztowe

	2.2. Dążenie w pierwszej kolejności do wypełnienia istniejącej struktury osadniczej.	1) Dążenie do wypełnienia w pierwszej kolejności w istniejącej strukturze wolnych przestrzeni pod zabudowę, 2) preferowana zabudowa jednorodzinna na działkach, gdzie powierzchnia pozwala na uzyskanie, co najmniej 50% powierzchni biologicznie czynnej, 3) możliwość przekształcenia istniejącej zabudowy na inne funkcje – letniskowe, rekreacyjne, usługowe,	cały obszar WPK	H	samorządy gmin (MPZP)*	brak	-	-	Koszty trudne do oszacowania - uzależnione od wyników postępowań przetargowych
		Ograniczony terytorialnie rozwój wsi – niewyznaczenie miejsc pod zabudowę poza obecny obrys miejscowości.	Jastrzębie; K3.2 (Piechowice	H	samorządy gmin (MPZP)*	brak	-	-	Koszty trudne do oszacowania - uzależnione od wyników postępowań przetargowych
		Preferowany rozwój terytorialny miejscowości na obszar otuliny	K.1.3 - (Borsk, Przytarnia, Kliczkowy), K.3.2 (Lipuska Huta)	H	samorządy gmin (MPZP)*	brak	-	-	Koszty trudne do oszacowania - uzależnione od wyników postępowań przetargowych

		Preferowane ograniczenie rozwoju terytorialnego – adaptacja istniejącej zabudowy, zastępowanie istniejących budynków nową w nawiązaniu do historycznej, nowa w obrębie istniejących siedlisk.	Joaniny Małe (K4); Joaniny Duże (K1.2), Rów (K1.2); Wygoda (K4)	H	samorządy gmin (MPZP)*	brak	-	-	Koszty trudne do oszacowania - uzależnione od wyników postępowań przetargowych
		rozwój miejscowości w oparciu o obowiązujące plany miejscowe – preferowanie wypełnienia istniejącej struktury	Gmina Kościerzyna	M	samorządy gmin (MPZP)*	brak	-	-	Koszty trudne do oszacowania - uzależnione od wyników postępowań przetargowych
		Wprowadzanie zakazu zabudowy poprzez zapisy w mpzp i wprowadzanie strefy ochrony widoku do gminnych dokumentów planistycznych: przedpola miejscowości: Piechowice (płd. i zach.)	K.3.2	M	samorządy gmin	brak	-	-	Koszty trudne do oszacowania - uzależnione od wyników postępowań przetargowych
		Wprowadzanie zakazu zabudowy poprzez zapisy w mpzp i wprowadzanie strefy ochrony widoku do gminnych dokumentów planistycznych:	K.1.3	M	samorządy gmin	brak	-	-	Koszty trudne do oszacowania - uzależnione od wyników postępowań przetargowych

2.3. Ograniczenie zainwestowania terenów otwartych oraz poza zwartą zabudową wsi, w tym szczególnie cennych terenów stanowiących przedpola miejscowości – ochrona krajobrazu otwartego.	przedpola miejscowości: Wdzydze Tucholskie (wsch.),								
	Wprowadzanie zakazu zabudowy poprzez zapisy w mpzp i wprowadzanie strefy ochrony widoku do gminnych dokumentów planistycznych: przedpola miejscowości: Kalisz (płn.)	K.3.2	M	samorządy gmin	brak	-	-	Koszty trudne do oszacowania - uzależnione od wyników postępowań przetargowych	
	Wprowadzanie zakazu zabudowy poprzez zapisy w mpzp i wprowadzanie strefy ochrony widoku do gminnych dokumentów planistycznych: przedpola miejscowości: Dąbrówka (na płn. od drogi),	K.3.2	M	samorządy gmin	brak	-	-	Koszty trudne do oszacowania - uzależnione od wyników postępowań przetargowych	
	Wprowadzanie zakazu zabudowy poprzez zapisy w mpzp i wprowadzanie strefy ochrony widoku do gminnych dokumentów planistycznych: przedpola miejscowości: Schodno (zach.),	K.2.2	M	samorządy gmin	brak	-	-	Koszty trudne do oszacowania - uzależnione od wyników postępowań przetargowych	

		Wprowadzanie zakazu zabudowy poprzez zapisy w mpzp i wprowadzanie strefy ochrony widoku do gminnych dokumentów planistycznych: przedpola miejscowości: Przytarnia (wokół miejscowości),	K.1.3	M	samorządy gmin	brak	-	-	Koszty trudne do oszacowania - uzależnione od wyników postępowań przetargowych
		Wprowadzanie zakazu zabudowy poprzez zapisy w mpzp i wprowadzanie strefy ochrony widoku do gminnych dokumentów planistycznych: przedpola miejscowości: Kliczkowy (płn.) i punktu widokowego z drogi Wiele-Borsk, na wschód od Kliczkowa	K.1.3, EK	H	samorządy gmin	brak	-	-	Koszty trudne do oszacowania - uzależnione od wyników postępowań przetargowych
		Przedpole punkt widokowego z drogi wojewódzkiej nr 235 na północ od Kalisza	EK	H	samorządy gmin	brak	-	-	Koszty trudne do oszacowania - uzależnione od wyników postępowań przetargowych

		Ograniczenie zabudowy związanej z gospodarką rolną	Gminy Kar-sin, Lipusz, Dziemiany. Weryfikacja obowiązujących planów miejscowych w gminie Kościerzyna	L	samorządy gmin	brak	-	-	Koszty trudne do oszacowania - uzależnione od wyników postępowań przetargowych
		Zakaz budowy obiektów produkcyjnych i usługowych niezwiązanych z rolnictwem, preferowanie gospodarstw ekologicznych	Gminy Kar-sin, Lipusz, Dziemiany. Weryfikacja obowiązujących planów miejscowych w gminie Kościerzyna	M	samorządy gmin	brak	-	-	Koszty trudne do oszacowania - uzależnione od wyników postępowań przetargowych
		Ograniczenie wyznaczenia nowych miejsc rozwoju zagospodarowania turystycznego poza zwartą zabudową miejscowości. Poza takimi terenami, każdorazowo planowane zagospodarowanie powinno zostać poprzedzone opracowaniem mpzp	Cały obszar WPK	H	samorządy gmin	brak	-	-	Koszty trudne do oszacowania - uzależnione od wyników postępowań przetargowych

	2.4. Ograniczenie presji na obszar Paku wynikającej z nadmiernego rozwoju zabudowy turystyczno-rekreatyjnej.	Likwidacja dzikich kempingów poza strefą przeznaczoną do takiego sposobu użytkowania – szczególnie w obszarach leśnych,	K.4,K.1.2, K.3.1	H	starostwo powiatowe	Dyrekcja lasów państwowych, samorządy gmin	0,-	0,-	Brak kosztów – działania w ramach procedur administracyjnych
		Intensyfikacja i poprawa skuteczne działania służb odpowiedzialnych za eliminację nielegalnego zagospodarowania na terenach leśnych – Starostwo Powiatowe	K.4 (lasy prywatne)	H	starostwo powiatowe	Dyrekcja lasów państwowych, samorządy gmin	0,-	0,-	Brak kosztów – działania w ramach procedur administracyjnych
		Egzekwowanie przepisów dotyczących podziałów geodezyjnych (ustawa o gospodarce nieruchomościami) – brak zgody na podział terenów rolnych i leśnych na działki mniejsze niż 3000 m2.	Cały obszar WPK	M	samorządy gmin	starostwo powiatowe	0,-	0,-	Brak kosztów – działania w ramach procedur administracyjnych

2.5. Dążenie do rozbudowy i modernizacji infrastruktury technicznej, co zmierzać ma do lepszej ochrony walorów Parku	Rozbudowa sieci kanalizacji sanitarnej w szczególności dla większych miejscowości o zwartej zabudowie i wyposażenie ich w oczyszczalnie mechaniczno-biologiczne	Cały obszar WPK	M	samorządy gmin	samorząd województwa	-	-	Koszty trudne do oszacowania - uzależnione od wyników postępowań przetargowych; współfinansowanie ze środków UE
	Postulowane objęcie aglomeracją ściekową na terenie gminy Koszyczyna miejscowości Wdzydze (Kiszewskie) i Wąglikowice.	Wdzydz, Wąglikowce	M	samorządy gmin	samorząd województwa	-	-	Koszty trudne do oszacowania - uzależnione od wyników postępowań przetargowych; współfinansowanie ze środków UE
	Zakaz rolniczego wykorzystywania ścieków (wylanie i rozgęszczenie gnojowicy).	Cały obszar WPK	M	właściciele gruntów	brak	0,-	0,-	Działanie bez kosztowe
	Zakaz prowadzenia przez teren Parku napowietrznych i naziemnych linii przesyłowych.	Cały obszar WPK	M	gestorzy sieci	samorząd województwa	0,-	0,-	Koszty ponosi zarządca sieci
	Nielokalizowanie siłowni wiatrowych do produkcji energii.	Cały obszar WPK	M	właściciele gruntów	samorządy gmin	0,-	0,-	Działanie bez kosztowe

		Niestosowanie paneli fotowoltaicznych na dachach i elewacjach obiektów zabytkowych i o wartościach kulturowych. Niestosowanie instalacji fotowoltaicznych niezintegrowanych z obiektem budowlanym powyżej 10 kW	Cały obszar WPK	M	właściciele gruntów	samorządy gmin	0,-	0,-	Działanie bez kosztowe
		Wdrażanie i propagowanie oraz wymiana instalacji wysokoemisyjnych na paliwa stałe na instalacje niskoemisyjne do zaopatrzenia w ciepło	Cały obszar WPK	M	właściciele gruntów	samorządy gmin	-	-	Indywidualna wycena kosztów; możliwe współfinansowanie ze środków UE
		Retencjonowanie wód opadowych odbywać się winno z ochroną wód powierzchniowych. Wyklucza się kanalizowanie naturalnych cieków wodnych	Cały obszar WPK	M	właściciele gruntów	samorządy gmin	-	-	Indywidualna wycena kosztów; możliwe współfinansowanie ze środków UE

		Zaleca się stosowanie linii elektroenergetycznych kablowych. Zaleca się likwidację obecnych linii napowietrznych o negatywnym oddziaływaniu na krajobraz oraz budowę nowych uwzględniając przy lokalizacji uwarunkowania krajobrazowe.	Cały obszar WPK	M	gestorzy sieci	samorząd województwa	0,-	0,-	Koszty ponosi zarządca sieci
3. Ograniczenie wpływu oddziaływania rozwoju transportu.	3.1. Dalsze działania zmierzające do usprawnienia ruchu	Modernizacja tras transportowych stycznych i sąsiadujących z Parkiem: 1) urządzenie miejsc odpoczynku podróźnych na drogach wojewódzkich nr 214 i 235, rozważenie przebudowy przejazdu pod linią kolejową w rejonie Dziemian na wiadukt drogowy nad linią kolejową wraz z budową nowego fragmentu drogi, 2) elektryfikacja linii kolejowych.	sąsiedztwo Parku otulina	L	samorząd województwa	PKP	-	-	Koszty trudne do oszacowania - uzależnione od wyników postępowań przetargowych; współfinansowanie ze środków UE

		Modernizacja istniejących tras transportowych doprowadzających ruch turystyczne do Parku, biorąc pod uwagę układy zabytkowe oraz walory ochrony środowiska.	drogi: Wdzydze Tucholskie- Nowa Kiszewa, Wdzydze- Nowa Kiszewa, inne według potrzeb	L	samorządy gmin	samorząd województwa	-	-	Koszty trudne do oszacowania - uzależnione od wyników postępowań przetargowych; współfinansowanie ze środków UE
		Budowa obejścia drogowego od południa wsi Wąglikowice zgodnie z ustaleniami obowiązującego mpzp.	MPZP	L	samorządy gmin	samorząd województwa	-	-	Koszty trudne do oszacowania - uzależnione od wyników postępowań przetargowych; współfinansowanie ze środków UE
		Organizacja parkingów typu Park and Ride, Bike and Ride w sąsiedztwie przystanków komunikacji zbiorowej	cały teren Parku	M	samorząd województwa lub samorządy gmin	starostwo powiatowe, WPK,	-	-	Koszty trudne do oszacowania - uzależnione od wyników postępowań przetargowych; współfinansowanie ze środków UE

	3.2. Dalsza poprawa dostępności miejsc parkowania i miejsc odpoczynku przy trasach transportowych, rowerowych i pieszych.	Modernizacja i doposażenie istniejących miejsc parkowania (toalety, informacja) zgodnie z zaleceniami z operatu walorów turystycznych.	cały teren Parku	M	samorząd województwa lub samorządy gmin	starostwo powiatowe,	-	-	Koszty trudne do oszacowania - uzależnione od wyników postępowań przetargowych; współfinansowanie ze środków UE
		Skuteczne egzekwowanie zakazów parkowania na terenie Parku. Eliminowanie miejsc dzikiego parkowania.	cały teren Parku	M	starostwo powiatowe	samorządy gmin	0,-	0,-	Działanie bez kosztowe
		Tworzenie węzłów integracyjnych ruchu rowerowego z innymi systemami komunikacji w postaci miejsc przechowywania i wypożyczania rowerów, szczególnie w rejonie np. stacjach kolejowych oraz w rejonie przystani wodnych.	cały teren Parku	M	samorząd województwa lub samorządy gmin	starostwo powiatowe, WPK	-	-	Koszty trudne do oszacowania - uzależnione od wyników postępowań przetargowych; współfinansowanie ze środków UE

	3.3. Ograniczenie niekontrolowanego poruszenia się transportu indywidualnego po terenach Parku w szczególności obszarach leśnych.	Ochrona zachodnich brzegów Jeziora Wdzydze i południowych brzegów Jeziora Gołui przed rozwojem układów transportowych o charakterze tranzytowym	K.4	L	samorządy gmin	brak	0,-	0,-	Działanie bez kosztowe
		Propagowanie turystyki pieszej i rowerowej	K.4	M	WPK	samorządy gmin starostwo powiatowe, samorząd województwa, Kaszubski Park Etnograficzny	0,-	0,-	Koszty w ramach zadań własnych
		Skuteczne egzekwowanie zakazów wjazdu do lasów.	K.4	H	las państwowe	Starostwo powiatowe	0,-	0,-	Działanie bez kosztowe
	3.4. Propagowanie transportu zbiorowego	uruchomienie sezonowej linii autobusowej (bus) z dworca kolejowego w Kościerzynie do Wdzydz (Kiszewskie) oraz Wdzydz Tucholskich – sezonowego z możliwością przewozu rowerów.	K1.3, MPZP	L	Samorząd gminy Kościerzyna i miasta Kościerzyna	Starostwo powiatowe	-	-	Koszty trudne do oszacowania - uzależnione od wyników postępowań przetargowych; współfinansowanie ze środków UE

4. Zachowanie, ochrona obiektów i zespołów historycznych (wpisanych i niewpisanych do rejestru zabytków)	4.1. Działania zmierzające do zachowania w jak najlepszym stanie obiektów historycznych.	zachowanie pierwotnej funkcji lub adaptacja do nowych funkcji z poszanowaniem tradycyjnego charakteru zabudowy.	Cały obszar WPK (w szczególności K1.3, K2.2, K3,2)	M	Właściciele nieruchomości	WPK Kaszubski Park Etnograficzny	-	-	Indywidualna wycena kosztów
		warsztaty z tradycyjnego budownictwa i remontowania historycznych budynków i ich poprawniejszej konserwacji.	Cały obszar WPK (w szczególności K1.3, K2.2, K3,2)	L	WPK	Samorządy gmin starostwo powiatowe, samorząd województwa, Kaszubski Park Etnograficzny, lokalni rzemieślnicy	0,-	0,-	Koszty w ramach zadań własnych

	4.2. Działania edukacyjne dla mieszkańców i inwestorów w zakresie konserwacji i utrzymania we właściwym stanie zabytków.	organizacja konkursów prac naukowych dotyczących badań historycznych.	Cały obszar WPK (w szczególności K1.3, K2.2, K3,2)	L	WPK	Samorząd województwa, Lokalni rzemieślnicy	0,-	0,-	Koszty w ramach zadań własnych
		Ujęcie w rejestrach zabytków, zaproponowanych w Operacie Wąłorów Kulturowych i Fizjonomicznych Krajobrazu, obiektów i układów ruralistycznych.	Cały obszar Parku	M	samorządy gminy	Wojewódzki Konserwator Zabytków	0,-	0,-	Koszty w ramach zadań własnych

	4.3. Zachowanie staranności podczas inwentaryzowania zabytków w poszczególnych gminach.	Wdrażanie i regularne sporządzanie zapisów Gminnych Programów Ochrony Zabytków.	Cały obszar Parku	M	samorządy gminy	Wojewódzki Konserwator Zabytków	-	-	Koszty trudne do oszacowania - uzależnione od wyników postępowań przetargowych;
		Wdrożenie katalogu preferowanych form zabudowy. Za podstawę do sporządzenia katalogu należy przyjąć typy architektury regionalnej opisane w pkt. 6.5.	cały obszar Parku	H	WPK	Kaszubski Park Etnograficzny samorząd województwa	-	-	Koszty trudne do oszacowania - uzależnione od wyników postępowań przetargowych; współfinansowanie ze środków UE

	5.1. Propagowanie form zabudowy nawiązujących do zabudowy regionalnej.	Powołanie stanowiska parkowego plastyka/architekta parku – opinowanie w zakresie rozplanowania i form zabudowy, kolorystyki, materiałów, zagospodarowania terenu (rozplanowanie obiektów na działce)	cały obszar Parku	L	WPK	Kaszubski Park Etnograficzny	-	-	Koszty ustalone doraźnie, zgodnie z umową cywilno-prawną
		Rozpowszechnianie wiedzy z zakresu ogólnie pojmowanej estetyki.		L	WPK	Kaszubski Park Etnograficzny	-	-	Koszty ustalone doraźnie, zgodnie z umową cywilno-prawną
	Propagowanie stosowania materiałów wykończeniowych zgodnie z katalogiem preferowanych form zabudowy przy uwzględnieniu typów architektury regionalnej opisane w pkt. 6.5.	cały obszar Parku	L	WPK	samorząd województwa Kaszubski Park Etnograficzny	-	-	Indywidualna wycena kosztów	

	5.2. Propagowanie stosowania tradycyjnych materiałów budowlanych i wykończeniowych.	Eliminowanie przy przebudowach obiektów elementów wykończeniowych obcych kulturowo. Niestosowanie jaskrawej kolorystyki wykończenia elewacji oraz materiałów niezgodnych z tradycją miejsca (np. siding)	cały obszar Parku	M	właściciele nieruchomości	brak	-	-	Indywidualna wycena kosztów
		Stosowanie pokrycia dachów z materiałów i w kolorystyce zgodnie z tradycyjną zabudową Kaszub (dachówka ceramiczna w naturalnym kolorze, gont, szynkle, słoma, trzcina, dachy półpłaskie - papa).	cały obszar Parku	M	właściciele nieruchomości	brak	-	-	Indywidualna wycena kosztów

5. Propagowanie charakterystycznego dla regionu Kaszub form zabudowy oraz elementów detalu architektonicznego i roślinności wokół zabudowy	5.3. Stosowanie tradycyjnych materiałów przy budowie ogrodzeń.	Działania edukacyjne wśród mieszkańców wskazujące formy ogrodzeń tradycyjnych. Stworzenia katalogu preferowanych ogrodzeń w zakresie materiałów i formy (m.in. drewniane sztachetowe, żerdziowe wyplatane z gałęzi, drewniane – grube słupy z 2-3 żerdziami). Wskazanie formy i materiałów ogrodzeń niepożądanych (w tym prefabrykowane betonowe, metalowe przęsła poziome).	cały obszar Parku	L	WPK	samorząd województwa Kaszubski Park Etnograficzny	-	-	Koszty trudne do oszacowania - uzależnione od wyników postępowań przetargowych; współfinansowanie ze środków UE
		Zatwierdzanie i dostosowywanie materiałów, formy i kolorystyki ogrodzeń do otoczenia.	cały obszar Parku	L	Samorządy gmin	WPK	0,-	0,-	Koszty w ramach zadań własnych
		Stosowanie ogrodzeń zapewniających możliwości przemieszczania się drobnych zwierząt w szczególności dla terenów poza zwartą zabudową.	Cały obszar Parku	L	właściciele nieruchomości	brak	-	-	Indywidualna wycena kosztów

		Niestosowanie ogrodzeń o wysokości powyżej 1,6 m, chyba, że wynika to z przepisów odrębnych. Wokół posesji zaleca się jeden rodzaj ogrodzenia z dopasowaną wysokością	cały obszar Parku	L	właściciele nieruchomości	brak	-	-	Indywidualna wycena kosztów
5.4. Wykorzystywanie rodzimych gatunków roślinności do przydomowych ogrodów, zieleni, parków zgodny z warunkami siedliskowymi.		Edukacja w zakresie kształtowania ogrodów z wykorzystaniem rodzimych gatunków roślin	cały obszar Parku	L	WPK	Kaszubski Park Etnograficzny, koła gospodyń wiejskich	0,-	0,-	Koszty w ramach zadań własnych
		Opracowanie katalogu ogrodów przydomowych w nawiązaniu do tradycyjnych wzorców z postulowanym wykorzystaniem gatunków rodzimej roślinności	cały obszar Parku	L	WPK	Kaszubski Park Etnograficzny koła gospodyń wiejskich	-	-	Koszty trudne do oszacowania - uzależnione od wyników postępowań przetargowych; współfinansowanie ze środków UE
		Udostępnienie sadzonek, nasion roślin rodzimych.	cały obszar Parku	L	WPK	Kaszubski Park Etnograficzny	-	-	Koszty trudne do oszacowania - uzależnione od wyników postępowań przetargowych

	5.5. Dbałość o ele- menty małej archi- tektury	Dostosowanie skali i formy obiektów małej architektury do istnieją- cego krajobrazu kultu- rowego oraz do charak- teru wnętrz urbani- stycznych i krajobrazo- wych	cały obszar Parku	M	samorządy gminy wła- ściciele prywatni	WPK	-	-	indywidualne wyceny
		Komponowanie obiek- tów małej architektury w jednolitej stylistyce z nawierzchnią i oświetle- niem	cały obszar Parku	L	samorządy gminy wła- ściciele prywatni	samorząd woje- wództwa, , Ka- szubski Park Et- nograficzny	-	-	indywidualne wyceny
		Nakazy rozbiórki obiek- tów grożących zawale- niem, oym stanie tech- nicznym, nieużytkowa- nych.	cały obszar Parku	H	Starostwo powiatowe nadzór bu- dowlany	brak	0,-	0,-	w ramach za- dań własnych

6. Eliminowanie z przestrzeni obiektów dysharmonizujących krajobraz i mających negatywny wpływ na jego postrzeganie	6.1. Eliminacja z przestrzeni obiektów i zagospodarowania o niskim standardzie, zdewastowanego oraz mającego negatywny wpływ na walory Parku	Egzekwowanie przepisów prawa - likwidacja zabudowy nielegalnej. Intensyfikacja i poprawa skuteczne działania służb odpowiedzialnych za eliminację nielegalnego zagospodarowania – Powiatowy Inspektor Nadzoru Budowlanego	cały obszar Parku	H	Starostwo powiatowe nadzór budowlany	WPK	0,-	0,-	w ramach zadań własnych
		Zalecana dbałość o maskowanie elementów i obiektów infrastruktury technicznej	cały obszar Parku	L	zarządcy infrastruktury	samorządy gmin	0,-	0,-	w ramach zadań własnych
		Stosowanie rozwiązań technicznych pozwalających na ukrycie elementów dysharmonijnych np. wkomponowanie w zieleni, jeżeli takie działania nie są sprzeczne z przepisami odrębnymi	cały obszar Parku	L	właściciele prywatni	brak	-	-	indywidualne wyceny

	6.2. Propagowanie form zabudowy	Adaptacja istniejących obiektów budowlanych do nowych funkcji z poszanowaniem rodzimej tradycji i formy obiektów	cały obszar Parku	L	właściciele prywatni	WPK, Kaszubski Park Etnograficzny	-	-	indywidualne wyceny
	nawiązującej do zabudowy regionalnej i historycznej – rekompozycja, przebudowa.	Propagowanie poszanowania istniejących obiektów zabytkowych – rekompozycja elementów obcych	cały obszar Parku	H	WPK	samorządy gminne samorząd województwa, , Kaszubski Park Etnograficzny	0,-	0,-	w ramach zadań własnych
		Niesytuowanie wolnostojących reklam wielkopowierzchniowych	cały obszar Parku	H	samorządy gmin	brak	0,-	0,-	w ramach zadań własnych

	6.3. Ograniczenie umieszczenia reklam w przestrzeni publicznej	Sporządzenie i wdrożenie uchwał tzw. krajo-brazowych ustalających zasady i zakazy umieszczenia w przestrzeni urządzeń reklamowych, zasad sytuowania obiektów małej architektury oraz zasad lokalizacji ogrodzeń	cały obszar Parku	L	samorządy gmin	brak	-	-	Koszty trudne do oszacowania - uzależnione od wyników postępowań przetargowych
		Ograniczenie stosowania reklam do niezbędnego minimum (witryny sklepowe), nieumieszczenie reklam na ogrodzeniach, elewacjach budynków.	cały obszar Parku	L	właściciele prywatni	samorządy gmin	0,-	0,-	Działanie bez kosztowe

		Wprowadzenie ogólnych zasad kształtowania i usytuowania sztyldów.	cały obszar Parku	L	samorządy gmin	brak	-	-	Koszty trudne do oszacowania - uzależnione od wyników postępowań przetargowych
--	--	---	-------------------	---	----------------	------	---	---	--

5. Charakterystyka i ocena uwarunkowań społecznych i gospodarczych ochrony parków krajobrazowych, w szczególności w zakresie dotychczas prowadzonej na terenie parku działalności gospodarczej i polityki przestrzennej oraz turystyki i rekreacji.

5.1. Zagospodarowanie przestrzenne

Wskazana w rozdziale 3.1 analiza stanu ochrony wskazuje na znaczne trudności związane z działaniami ochrony wartości kulturowych i krajobrazowych w obszarze WPK. Niedostateczna skuteczność państwowego nadzoru budowlanego, czego najbardziej widocznym efektem jest utrzymywanie się w przestrzeni parku obiektów budowlanych zrealizowanych nielegalnie, w sposób oczywisty zagraża wartościom kulturowym, krajobrazowym i przyrodniczym Parku reprezentowanym również przez zagospodarowanie przestrzenne.

Sformułowana przy okazji tworzenia poprzedniego PO WPK diagnoza, że niski stopień zainwestowania w stosunku do wielkości i wartości WPK, nie jest miejscem występowania negatywnych zjawisk w kształtowaniu przestrzeni, które w zasadniczy sposób powodują zagrożenia dla wartości Parku, stoi w sprzeczności z ogólnymi trendami w krótkoterminowej polityce rozwoju regionu, nastawionej na modernizację.

Pomimo faktu, że zagospodarowanie Parku nadal przebiega stosunkowo wolno nadal głównymi dziedzinami gospodarowania na terenie Parku są gospodarka leśna i rolnictwo. Zauważalna jest jednak ciągła tendencja do rozwoju zagospodarowania związanego z obsługą ruchu turystycznego, a także tendencja do zamiany obiektów rekreacyjnych, ale także siedlisk rolniczych, pod funkcje mieszkaniowe. Zagrożenia związane z dysharmonijnym, niekanalizowanym odpowiednio rozwojem przestrzennym wzrastają w sposób geometryczny. Przy obecnym nastawieniu polityki, skupionym głównie na jak najszybszym dostosowaniu i modernizacji zabudowy do stale rosnących potrzeb, kumulacja negatywnych oddziaływań w perspektywie dwudziestolecia może doprowadzić do trwałej utraty wartości przestrzennych i kulturowych znacznej części obszarów ruralistycznych, czy wręcz do ich suburbanizacji.

5.2. Zasoby krajobrazowe i kulturowe

Wskazana w rozdziale 3.2 analiza stanu ochrony wskazuje na znaczne trudności związane z działaniami ochrony wartości kulturowych i krajobrazowych w obszarze WPK. Co prawda wszystkie uchwalone do tej pory przepisy prawa miejscowego (w tym przede wszystkim MPZP) uwzględniają istniejące w rejestrach i ewidencjach zabytków obszary, budynki i budowle, jednak przez dwudziestoletni okres obowiązywania poprzedniego PO WPK nie dopisano do rejestrów zabytków żadnego spośród postulowanych obszarów i obiektów. Jednocześnie w tym okresie zabudowa w większości miejscowości jest przebudowana lub wybudowana obok cennych obiektów nowsze budynki, co zmniejszyło wartość zasobów krajobrazowych i kulturowych.

W krótkiej perspektywie czasowej polityka przestrzenna i działalność gospodarcza ukierunkowana jest na modernizację i rozwój gospodarczy, zwłaszcza pod kątem rolniczym i turystycznym. Takie podejście, w minimalnym- określonym prawem- zakresie uwzględniające zwłaszcza zasoby kulturowe charakterystyczne dla obszaru Kaszub, prowadzi w perspektywie średnio- i długookresowej do ogólnego całościowego spadku wartości zasobów krajobrazowych i kulturowych. W rejonie mocno ukierunkowanym rozwój turystyki i rekreacji jako gałęzi gospodarki wspierającej dotychczas dominujące w regionie rolnictwo i leśnictwo, a takim jest obszar WPK, długofalowo oznacza to utratę potencjalnych korzyści gospodarczych dla regionu.

5.3. Turystyka, rekreacja i edukacja

Wskazana rozdziale 3.6.2 analiza stanu wskazuje na rosnący nacisk na rozwój gospodarczy zwłaszcza w aspektach turystyki i rekreacji. Jednocześnie wskazuje na ryzyko związane z nieuporządkowanym, oddolnym, sposobem tej gałęzi gospodarki.

Głównym czynnikiem rozwoju turystycznego obszaru WPK są walory przyrodnicze. Aktualnie model rozwoju jest w znacznej mierze zdecentralizowany i oparty na indywidualnych inicjatywach, co prowadzi do rozproszenia turystyki, a w konsekwencji przyspieszonej utraty walorów które powodują rozwój turystyczny regionu. W dłuższej perspektywie czasowej postępujący według takiego modelu rozwój branży turystyczno-rekreacyjnej może doprowadzić do spadku atrakcyjności obszaru WPK, a w konsekwencji zahamowania rozwoju turystyki.

W perspektywie średnio- i długookresowej obowiązywania PO WPK **wskazane jest porządkowanie, poprawa i ewentualne ograniczenie aktualnego stanu zagospodarowania** przestrzeni Parku w celu uzyskania wysokiej efektywności rekreacyjnej przy jednoczesnym dostosowaniu skali i intensywności zabudowy oraz użytkowania turystyczno-rekreacyjnego do chłonności naturalnej tego obszaru. Tak prowadzona polityka przyniesie największe korzyści gospodarcze, optymalny rozwój turystyki i rekreacji, przy jednoczesnym ograniczeniu niekorzystnych jej aspektów.